

О Д Е С А
Х В И Л І

літературний журнал

КИЇВСЬКА РУСЬ

КНИГА 2(XI) 7 5 1 4 рік

ОДЕСА

Грецька, Ланжеронівська, Канатна –
Все воно Одеса лимонадна.
А в повітрі – контрабандна змова,
Й невагома Ленка Іванова.

З арок віє тонкозолотним часом,
Тулькою і трохи контрабасом.
Плюс акордеон, за ним валторна,
Скрипка і маслина чорним-чорна
(Потім десь, як постріл, і ні слова,
І аллегро – трішечки нервово).

Тут, якщо вже збутишся, то поетом,
Звідси йти в світі із кулеметом,
Пружнокровні лункості її
Заправляти світу за краї.

Не відчули? Ну, то хтось один...
Диха моря синій крепдешин,
Й місто над імлистим запиналом:
Ось як мало бути, та не стало.

Кружеляє жовто-білий джаз,
У якому лиш відлуння нас.
Даленіє, тане вугол дому,
Й Ленка Іванова невагома...

Павло ВОЛЬВАЧ

літературний журнал

КИЇВСЬКА РУСЬ

передплатний індекс 94978

КИЇВСЬКА РУСЬ

літературно-критичний часопис

Головний редактор

Дмитро СТУС

Заступник головного редактора

Тетяна ЩЕРБАЧЕНКО

Редактор-упорядник

Юлія ПІДМОГИЛЬНА

Редактор

Оксана ПЛАКСІЙ

Журналіст

Катерина БАБКІНА

Верстка

Студія «ШТРИХ»

Суспільна рада

Василь ГЕРАСИМ'ЮК, Володимир ЄШКІЛЄВ,
Микола ЖУЛИНСЬКИЙ, Юрій КОВАЛЬСЬКИЙ,
Петро КРАЛЮК, Марія МАТІОС, Павло МИХЕД,
Борис ОЛІЙНИК, Василь ПОРТЯК,
Ірен РОЗДОБУДЬКО, Володимир РУБАН,
Микола РЯБЧУК, Василь СЛАПЧУК,
Максим СТІХА, Тарас ФЕДЮК,
Максим ЦУГУНОВ, Юрій ЧЕКАН,
Василь ШЕВЧЕНКО, Григорій ШТОНЬ

Засновник – ТОВ «Видавництво «Київська Русь»

Директор департаменту PR та маркетингу

Галина АНДРЕЄВА
andreeva@kiev-rus.com.ua

З питань співпраці звертатися

uprava@kiev-rus.com.ua

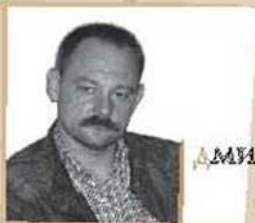
Наша адреса

м. Київ, 01030,
вул. Б.Хмельницького, 51а

Телефонуйте

(044) 4865561, 2397395

Дмитро СТУС. Хвилі часу і волі.....		5
Йван КОЗЛЕНКО. Танжер.....	ПРОза	9
Оксана ПЛАКСИЙ. Специфіка тополів.....	Культиватор	126
«Україна може приростати лише освітою...»: розмова з Василем КРЕМЕНЕМ	Барабан	129
Костянтин СКОПЦОВ. Запрошення в мандрівку.....	Робітня	143
Наталі ЄСВОРСІ. Суб'єкт шляху.....	Культиватор	164
Тарас ФЕДЮК. Із рукопису книги віршів «Трансїстрія».....	Поезія	167
Ярослав ГОЛОБОРОДЬКО. Інки таємної пустелі.....	КРИТИКартка	181
Олена ВДОВИНА. Теодосій Печерський: життя як диво?.....	Матриця	193
Київ – Нью-Йорк: розмова з Василем МАХНОМ	Барабан	201
Василь МАХНО. BITCH/BEACH GENERATION.....	ДРА-ма-ДРА	214
шукайте ЗАБОРОНЕНУ ЗОНУ		
з Василем ГРОЗІВИМ		I–VIII
Марина КОРНІЄНКО про аудіокниги компанії А.Е.Л.	Переоблік	241
Катерина ЛЕБЕДЕВА про «Богемну рапсодію» Олеса Ульяненка.....	Переоблік	242
Тетяна РЯЗАНЦЕВА про «Квіти цмину» Мар'яни Савки.....	Переоблік	244
Ганна УЛЮРА про «Червоне солодке сонце» Галини Логінової.....	Переоблік	245
Ганна КОСТЕНКО. Не дивися так.....	ПРОза	249
Присвята загиблим.....		258

ДМИТРО
СТУС

Головний редактор
журналу
«Київська Русь»

ХВИЛІ ЧАСУ І ВОЛІ

*Історична дійсність у своїй глибині –
це чисте прагнення жити...*

Хосе Ортега-і-Гассет

Це банально, але факт: люди схильні більше вірити усталеним міфам, аніж малознаній історичній правді, більше довіряти сталим стереотипам, аніж власним очам. І не так уже помилявся Козьма Прутков, стверджуючи: якщо на клітці зі слоном написано «буйвіл», не довіряй очам своїм...

Щось подібне стосується й Одеси.

Згадка про це місто в більшості асоціюється з одеською школою в російській літературі, російськомовною єврейською культурою, гуморесками Жванецького, Мішкою Япончиком... Ще й сьогодні в цьому місті можна почути, що «Одеса – окрема цивілізація»... Може й так... Хоча, до прикладу, Ю. Словацький, якому були чужі радянські культурні стереотипи, називав Одесу «колючим терням» під ногами Європи. У чомусь він має рацію, культурне поле Одеси й досі рясніє не-прочитаними сторінками. Особливо щодо її пов'язань із українською культурною традицією.

І хоча в постмодерну добу, коли внаслідок військових дій «деконструктивістів» зі «структуралістами» літературу майже розлучено з історією, а єдиною цінністю оголошено текст, і дошукуватися традицій стало ознакою поганого тону, я не бачу причин дотримуватися доброго тону, який мало що пояснює. Той же Норман Дейвіс, не останній, як на мене, історик, не бачить «жодної причини, чому поважний історик не повинен використовувати літературні тексти, критично їх оцінивши, або чому літературні критики не повинні використовувати історичне знання».

Коли ж тексти та історію прикласти до певного краю в певному часовому проміжку (не дуже, втім,

переймаючись останнім надто вже непевним параметром), то може виникнути нічогоєнька така картина побільшеної крапки. Звісно, аберрація дається знаки. Але ж погляд, запропонований читачам першої регіональної книги «Київської Русі», аж ніяк не назвеш традиційним.

І не лише тому, що ми згадуємо передусім про українські сторінки історії Одеси. Просто так склалося, що відразу кілька авторів випадково чи цілком свідомо (того вже ніхто не з'ясує) натрапили на припалу порожами полицку Борхесової бібліотеки, в якій звернули увагу на ніби малосуттєві речі. Ми не стали їх правити ні мовно, ні культурологічно.

Об'єднали в одну книгу – «Одеса. Хвилі» – й у такому вигляді пропонуємо нашим читачам і симпатикам.

Передусім радимо звернути увагу на другий в українській літературі роман про Одесу (першим, як відомо, був до певної міри автобіографічний роман Ю.Яновського «Майстер корабля»). Власне, саме «Танжер», абсолютно несподіваний твір молодого письменника **Йвана КОЗЛЕНКА**, й підштовхнув нас до першої «регіональної» книги «Київської Русі». Широ кажучи, небезпечна ідея «регіональних» книг планувалася давно, але Одеса стала першою такою книжкою саме завдяки роману Й. Козленка.

Певен, що не залишить байдужими читачів і художник (філософ?) **Костянтин СКОПЦОВ**. На жаль, його ім'я майже невідоме в Україні, чого не скажеш про яку-небудь Америку. Не випадково саме американська мистецтвознавець **Наталі ЄВОРСІ** запропонувала журналові свою спробу інтерпретацій «езотеричних трактатів» (або полотен) художника. Зверніть увагу на ремарки автора до «Книг Просперо», без яких важко збагнути сенс і призначення частин Цілого...

Поетична «Трансністрія» (українські землі між Дніпром і Бугом з центром в Одесі) **Тараса ФЕДЮКА** – майже містичне прагнення вирватися з обставин застиглого життя в історію чи, бодай, містику. Втім, яка ж Одеса без містики...

Одеса цієї книги проявляється поміж хвиль історії, літератури, тексту, міфів, розуму, віри та містики. Місто нагадує про себе післясмаком, який залишається (чи ні) після доброго коньяку. Врешті, ніби повторюючи К.Скопцова, мандрівникам сторінками цієї книги відкриється «знання того, що час стирає все, шляхи зникають, виміри тануть, простори губляться в тумані... але... залишаються прагнення, може, найбільш ефемерні мотиви вчинків. ...залишається чисте прагнення жити, що було в наших попередників на цій землі, що, подекуди, притаманне й нам.

Отож, доброї мандрівки текстами, смислами та змислами книги про столицю Трансністрії...

P.S. або кілька прикрих слів рго

Справді, дуже важко і прикро про це писати. Але не писати не можна, бо шила в мішку не сховаєш, а про невиконані зобов'язання варто говорити заздалегідь.

Журнал не готуватиме наукового видання творів Василя Стуса. Не готуватиме, навіть попри те, що силами науковців Інституту літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України та працівників редакції й підготовано до друку три складних томи. Ми видамо лише один – перший. Рівно стільки, скільки держава й Держкомтелерадіо виділили коштів, аби твори поета потрапили до бібліотек України.

Не буду вдаватися в деталі й причини такого фіналу. Він просто трапився й можна поставити крапку. Що ж, очевидно «повний» і «невибраний» Василь Стус справді ще не потрібен українським бібліотекам і читачам, а програма «Українська книга» має більш важливі завдання. Прикро лише, що не перший раз держчиновники від культури виявилися господарями слова: «слово моє, захочу – дам, захочу – заберу назад». Саме так сталося з виданням, яке ми анонсували. Надавши гарантійні листи про включення перших трьох томів «Творів» Василя Стуса» до державної програми «Українська книга» з частковим покриттям витрат на підготовку та видання, Держкомтелерадіо в останні дні грудня переказав кошти лише на один.

Звісно, цей один, перший, том «Київська Русь» видасть. Але лише для бібліотек, «з особливою подякою» за піклування про спадщину «героя України» Василя Стуса. Далі за програмою «Українська книга» твори Василя Стуса, очевидно, ніколи видаватися не будуть.

Але й складати рук теж ніхто не збирається.

Так, до 70-річчя від дня народження видати спадщину Василя Стуса не вдасться. Проте офіціоз має нагоду «прозвітувати» українській громаді наданим рік тому Василю Стусу званням «героя України». А що, – як нема морального авторитету в живих керманців, то не гріх його й «привласнити»...

Утім, годі про це. Зараз редакція активно працює над пошуком спонсорів та партнерів більш популярного видання «Творів» письменника. Поки що, на жаль, пропозиції співпраці мають жорстко комерційний характер. Отож, якщо не вдасться знайти іншого варіанту, доведеться пристати на них, хоча не дуже хочеться, бо ціна такого видання буде високою, а до бібліотек книги взагалі не надійдуть.

Може, так і треба... Може... Проте далі обов'язково буде... ✨

передилати,
бо ризикуєш розминутися!

Індекс	Назва видання	1 міс	3 міс	6 міс			
		Вартість приймання передплати			0,35	0,80	1,00
94978	ЖУРНАЛ «КИЇВСЬКА РУСЬ» (укр.) Сучасна проза, поезія, есеї, інтерв'ю, огляди книжкових новинок, ексклюзивні матеріали й оригінальні судження. Видання в липні не виходить. Передплату на липень не приймати. Тел.: (044) 239-73-81 ОБСЯГ РЕКЛАМИ - 1%	Вартість видання з доставкою			10,74	32,22	64,44

Державний комітет зв'язку та інформатизації України ф.СП 1

ПВ	місце	літер.

ДОСТАВНА КАРТКА – ДОРУЧЕННЯ

На журнал

94978

індекс видання

Журнал «Київська Русь»

Вартість	передплата	_____ грн. ____ коп.	Кількість комплектів	
	переадресування			

на 200__ рік по місяцях

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

поштовий
індекс _____

код вулиці _____

буд. корп. кв.

місто _____
село _____
область _____
район _____
вулиця _____

прізвище, ініціали _____

ІВАН

КОЗАЧЕНКО

Танжер

(журнальний варіант)

Інформацію про дату та місце народження автор
отримлює не бажає.

Бажає отримати таке:

«Формула мене:

Потри ідеальну — але недосяжну — для будь-якої
свідомості ситуацію тотожності власної біографії
та бібліографії, отримуючи майже вичерпний
список авторів, на перетині яких ментальних і плавнів мови
виникла моя власна свідомість (або хотіла б виникнути,
поставши): Арто, Дюмонтович, Берроуз, В'єтнамська Вудф,
Свідзинський, Фолкнер, Кайнінгем, Керуак, Генрі Міллер,
Пінчон, Бетай, Хвильовий, Бегбеде, Підмогильний,
Ремарк, Турнье, Вельбек, Рідлі, Українка, Буковсі,
Фіцджералд, Ролан Барт, автори Нової
генерації (1927—1930), Гемінґвей, Гертруда Стайн, Шуду,
Саррот, Гессе, Паустовський, Борґес, Платон, Яновський.
На жаль, мало не половину з названих іноземців до сі не
перекладено українською (непряме потвердження тези
щодо неповноти укладу), і так само свідомість було б
(свідомо?) кастровано, якби...

Ще буда мудріє, кіно, інсайти й чистий фізис,
а також — ментальні порухи бабці, матері, батька,
сестер, друзів і всіх, про кого ця книга».

Майстрам троянд: залізної та золотої

Танжер, здається, існує одночасно в кількох вимірах. Ви завжди натикаєтесь на вулиці, майдани, сади, яких ніколи раніше не бачили на цьому місці. Тут дійсність переходить у сон, а сни вивергаються в реальність.

Ніхто в Танжері не є тим, на що він зовні схожий.

Танжер – це безмежна каторга.

Проте особливу принадність Танжеру можна описати одним словом: звільнення. Звільнення від чужого втручання, офіційного або якого завгодно. Ваше приватне життя тут належить вам. Робіть абсолютно все, що вам заманеться. Звичайно, про вас пліткуватимуть. Танжер – місто пліток, і всі тут знають одне одного. Але цим все й вичерпується.

Танжер – одне з небагатьох місць, що залишилися у світі, де – якщо ви, звичайно, не продовжуєте грабувати, вбивати, гвалтувати, загалом, поводитися нерозважливо й анти-соціально – ви можете жити так, як вам заманеться. Ви у заповіднику невтручання.

Вільям С.БЕРОУЗ

I

1. Tender in the steppe

Він плив і ні про що не думав, лише губами відчував солонявий присмак морської води. Степовики знають його змалку: з заток і лиманів зноситься в повітря солонява пара, що лягає на землю, листя дерев, брудну шкіру дітей того краю.

Степ, поторочений ярами, де-не-де випинається невисокими горбами. Від нечастих тут дощів маківки горбів лисіють. Вимитий чорнозем збирається в балках, лишаючи по собі розсип дикого каміння, на скалках якого видно відтиски мушель, спорохнявілих бозна-коли. Крім упізнаваної текстури, ці відбитки мають ще й специфічний колір – колір диких олив, що ростуть долом. Оливи вкриває лискучий білявий матовий шар, що на дотик нагадує мило, тому руки завжди хочеться вимити.

Як усі степовики, він мав засмаглу шкіру і темне волосся.

Діти степу повільно випікаються на сонці: їхні кульбабкові голови та сметанкова шкіра згодом темнішають, очі шугають долом. Коли в очах степовиків згасають чоловічки, вони стають чоловіками.

Морська вода пестила йому тіло, голубила кожен пухирець на шкірі, що випинався від холоду. Рука втягувала під воду вервицю повітряних бульбашок, які, боячись потонути, хутчіше спливали догори й, підхоплені течією, совгалися по шкірі, шукаючи прихистку.

Хвилі, вируючи, самі несли його. Достатньо було прилаштуватися до нестримного стрічного плину води, щоб плисти на самій поверхні, майже ковзати нею. Тож, коли він робив усе правильно, точка першого доторку руки до води, який передував її зануренню, сягала п'ят саме тоді, коли наступний дотик пальців до поверхні визначав нове місце уявної злуки кінцівок. Простуючи так, він двома махами рук долав відстань, що дорівнювала довжині тіла.

...Орест троху втопився, і відволікшись нарешті від плаву, подивився перед себе. Яскраві сонячні відблиски вигравали на дивовижно гладенькій поверхні, засліплювали очі. Темні скельця сонячних окулярів забризкалися водяними плямками, і картинка розпливлася веселковими жмутками променів.

Хвилеріз уже мав бути поряд. Місце його розташування під водою Орест зазвичай точно визначав, дивлячись на людей, що діставалися сюди раніше. Та наразі на хвилерізі нікого не було. «От і добре, – подумав він, бо хотілося побути самому, – хоч у такий спосіб стану орієнтиром для інших. І справді: хтось же мусить першим знаходити опертя кожного нового дня, щоб давати старт безкінечній черзі щоденних паломництв, що триватимуть одне по одному до пізньої ночі». Він намацав греблю, став обличчям до берега й примружив очі. Слизькі водорості, що щільним шаром вкрили камінь, лоскотали стопи. Вода заледве сягала до колін. Тіло швидко висихало на сонці, й легкий вітерець холодив його, примушуючи огризатися сиротами.

Попри чималу відстань од берега, тут ясно лунали голоси відпочивальників, які вщерть виповнили невелику пляжну смугу, амфітеатром

замкнену між глинявих узвиш. Півколо пляжу утворювало химерну камерну акустику: звуки линули звідусіль, не підлягаючи жодним фізичним законам.

Роз'ятрені роззяви пожадливо роздивлялися нудистський пляж із високих іржавих круч. Не наважуючись спуститися вниз і долучитися до пляжників, вони крадькома сновигали узвишшями і звіддалік споглядали відверту голизу молодих тіл.

Ніжні морські язики пестили стопи Орестові.

В небі бешкетували чайки.

Орест обернувся назад: гладь моря вигравала золотом, кораблі мирно спочивали на рейді.

Здаля у бік міста рухалася білосніжна яхта. Вона швидко наблизилася, схвильовалавши поверхню води й пройшла ледь не за п'ять метрів од хлопця.

На містку, що випнувся далеко попереду яхти, спираючись на лікті напівлежала горілиць молода жінка в жовтому купальнику без верху.

Танжер – курортне місто на півночі Марокко, на узбережжі Гібралтарської протоки, один із економічних і культурних центрів країни. Поставо на Африканиці II тисячоліття до н.е. За грецькою міфологією, засновником його був Антей – син Посейдона та Геї, могутній герой, що брав невичерпну силу від матері-землі, і місто названо на честь дружини Антея – Танги. Уродовж усієї своєї історії місто переходило від однієї могутньої держави до іншої, до Марокко його приєднали 1957 року.

Її пружні груди, щойно намащені засобом для засмаги, виблискували на сонці. Жінка підставила усміхнене обличчя небу, стулила повіки. Вона сіпала ногою в такт музиці: співала Елла Фіцджеральд, і жінка меланхолійно підспівувала заглушуваній вітром і тріпотінням жовто-блакитного прапорця пісні.

Сонце вже нещадно припікало, тож Орест, затиснувши окуляри в правиці, пружним стрибком вирвався з тенет водорості й понедовгім леті плавно занурився у воду. Зробив під нею перекид і знову поплив на греблю. Сперся рукою об камінь, різко встав на коліно й одним рвучким рухом виструнчився на повен зріст.

За два метри від нього стояв молодий засмаглий чоловік із сигаркою в роті, у чорних плавках із білими бережками. Чоловікових губ торкалася легка непевна усмішка – чи то ознака веселої вдачі, чи лише реакція м'язів лица на сигарету. Біла гумова стрічка з написом «Calvin Klein» на його плавках, за яку запнуто сигаретну пачку, була сухою.

Чоловік не ховав прискіпливого погляду, ба навіть став відверто посміхатися, тепер ще й мружачи праве око, в яке потрапила цівка густого диму. Він роздивлявся обличчя хлопця.

Темне в'юнке волосся, запнуте за вуха, рівний ніс і кількадечну щетину, що обрамляла довгасте лице Ореста, якнайвигідніше підкреслювала легка рудава засмага його шкіри. Чоловіків погляд ковзнув нижче: на м'язисте тіло, вузькі стегна, темні кучері внизу живота.

Раптом Орест усвідомив, що стоїть перед чоловіком зовсім голий. Він знітився, почувся загрозеним, відвів очі. Проте швидко опанував себе і спроквола знову глянув на нього. Той завмер у зухвалій позі і, покурюючи, задержувався посміхався.

– Ну то що? – м'яким голосом спитав чоловік і випустив ніздрями два струмочки сизого диму. Він стояв обличчям до сонця, яке щойно було в zenіті, й коротка тінь від орестового тіла сягала йому живота. Вниз по животі чоловікові бігла вервечка медово-золотавих волосинок, що натикалася на перешкоду – напнуту гумову стрічку плавок. Сонце, заблукане у волосинках, визирало звідти легкими спалахами, ніби блискучий водяний струмок невпинно тік по шоколадній шкірі утвореним м'язами підложжям.

– Таке імprovізоване *запоріжжя* виглядає чи не знадливіше за те історичне, яке споконвіку вабило до себе наших пращурів, – подумки зауважив Орест.

Відвласного коментарю він ледь не пирснув зо сміху і, наслідуючи манеру вимови дикторів держтелерадіо, подумки врочисто прорік: «Певно, саме там криється осердя, навколо якого обертається українська історія.

Це його існування скомпенсувало відсутність справжньої ментальної осі нації, осі, незбагненна езотерична сила якої лишалася притлумленою відтоді, як колиску українства поглинули води могутнього Дніпра. Так, так. Отже, знову відкрити цю силу, роз'ятрити її, примусити працювати – мета національного проекту... «Українська скорбниця», який передбачає побудову нової столиці держави в цьому найпотужнішому місці сили. Орест подумки виголосив свою імпровізовану промову з пафосом, якого вимагала тема. Незграбні асоціації та згадки про козаків ще більше надихнули його. Він уже складав поему, присвячену трудовим успіхам виробничих колективів, задіяних у загальнонаціональному будівництві на Хортиці нової столиці з чудернацькою назвою Іренкарпа:

*«Під склепіннями скляного укриття,
за проектом безіменного ченця
Розпочнеться будівництво
Міста-велетня!*

*.....
мости-щупальці з'єднають
сиві береги Дніпра,
українці ізгадають
історичну пра:*

*В дужу річку пірна,
В небі ноги розкида
Іренкарпа Залізні.
Най покриється гранітом
острів Хортиця!*

*.....
перемігши часоплин
з нурту нація постала;
з дніпрових глибин стяжала
потенцьал духовних сил*

*в ім'я наших будуччин
Збережем під склом од чвала
крицю шабель, міць забрала
щастя сон і бід полин.*

Колосальний скляний презерватив, нап'ятий на український духовний фалос: справжня націєзберігаюча технологія 21 століття!

Дайош національну скорбницю на острові Хортиця!» – Орест захопився своїм щирим глузуванням і вголос промовив:

– Ех, харашо!

– Тоді о сьомій у Дайві! – раптом озвався чоловік, про чю присутність він уже встиг забути, і, не чекаючи на відповідь, пірнув у воду.

Орест поволі повертався з міфічного Запоріжжя на чорноморське узбережжя. Фраза незнайомця ще бриніла в повітрі. Отже, розмова, що розгорталася на тлі мандрівки у світ поетичних марев, увінчалася домовленістю. Однак якою саме – Орест не міг згадати. Цього разу творче затьмарення поглинуло його цілком.

Він поквапився крикнути щось навздогін чоловікові, перепитати його, але той ще довго не показувався на поверхні води. Минуло не менше як хвилина, перш ніж він виринув далеко серед людей, що плвли на греблю.

Ореста розбирала цікавість. Він майже не сумнівався, що будь-яка «угода», укладена на нудистському пляжі, за визначенням не може бути цнотливою. Ні для кого не було секретом, що більшість тутешніх завсідників відвідують пляж із відверто сексуальною метою, і те, що про нього теж могли таке подумати, йому здавалося кумедним. На нудистському пляжі він почувався надзвичайно розкуто – ледь не героєм фільмів Озона – і подумки завжди кепкував із місцевої агресивної сексуальності, яка у своїх *натуралістичних* проявах межувала з відвертою фригідністю. Адже неписаний словник місцевих секс-туристів дозволяв тлумачити будь-яку дію як ритуальне кокетство ні з ким і з усіма водночас.

Але загадковий – мало не чаклунський – образ, який за короткий час вдалося витворити чоловікові незбагненною з'явою посеред моря і так само раптовим зникненням у ньому, заінтригував Ореста, хоч йому й було цілком зрозуміло, що слід знехтувати «домовленістю» й нікуди не йти увечері.

Сьогодні Орест узагалі не був налаштований на спілкування: він легко і надовго поринав у себе, забуваючи про все навколо. Медитативний стан раптом переривала з'ява яскравих картин, що виринали на периферії свідомості й танули, лишачи по собі пустку.

Зранку йому взагалі кортіло усамітнитися на великих ракушнякових каменях, розкиданих далі за самим пляжем. І якби не прикра зустріч із друзями, Орест так би і зробив. Та щойно він зійшов сходами на пляж, хтось покликав його з боку невеличкого барика, де продавали напої. Це були Аня і Максим. Не слухаючи жодних заперечень, вони майже силоміць залишили хлопця коло себе. Незнайома дівчина, яка була

з ними, безапеляційно заявила, що такого вродливого легіня мусять бачити її московські друзі, які от-от мають прийти. Тож Орест, рятуючись від навали гостей та марудної розмови, поплив на греблю...

Він проплив чималу відстань енергійним кролем і ногами намацав дно. Берег був дуже похилий, і навіть за метр від нього вода сягала грудей. Орест любив доплисти до самої крайки води і лише тоді підводився. Ступив на ринь і пожитуючись попростував до свого рушника. Струнке тіло, гарна статура, млява, але гордовита хода привертала увагу спостерігачів, і йому було приємно від того.

Компанія вже відчутно розрослася – підійшли московські друзі незнайомої дівчини, й уїх разом стало семеро людей. Сьорбаючи пиво, хлопці й дівчата грали в карти.

Московська четвірка відразу не сподобалась Оресту: занадто говіркі, галасливі, вони випромінювали незрозумілу зверхність і були майже всім невдоволені. Насправді ж було очевидно, що напускний пафос лише приховує зніяковілість перед провінційною тілесною щирістю місцевих відпочивальників.

– У нас в Маскве, – обурено казала дівчина в зелених трусиках, – нікагда би не продали тьоплає пива, єшшьо і за такіє деньгі!

Вона так скривилася, ніби щойно повідомила про теракт.

– Да, а я ей гварю, – підхопила друга в кепці, маленьких темних окулярах і футболці з написом USSR, – дєвушка! Будєтє так дома разгварівать, а здєсь вам деньгі платят, штоп ви малчялі!

Компанія чомусь засміялася, і лише після цього всі звернули увагу на Ореста, котрий, витираючи обличчя рушником, безсоромно випнув живота в бік обурених дівчат.

– А вот і Орест – по паузі мовив Максим, – ми вам про нево расказивалі.

Він говорив із виразним українським акцентом, бо свого часу приїхав до Одеси звідкись із Поділля.

– А ето Марія, ти с ней уже знаком, – він показав на дівчину, з якою Орест його допіру бачив.

Марія підхопилася і представила своїх друзів:

– Міла, Іра, Олег і Андрей.

Міла й Іра ледь чутно вимовили «Привєт», і шаріючись, потягнулися за пивом. Іхня пиха вмить кудись поділася з появою оголеного хлопця. Олег і Андрей навмисно встали, щоб не простягати руки сидячи: бо так їхні долоні сягали б лише Орестових стегон. Хлопці були в однакових широких шортах.

– Орест пішет прикрасніє раскази, – почала було Аня, щоб виправити незручну ситуацію, – і січас начіл навелу об Адесе періода актябрийской ривалюції і 20-х гадоф...

Схоже, на цю інформацію уваги не звернули, бо московські друзі досі не отямилися від одіозної з'яви хлопця.

Орест був задоволений тим враженням, яке справив на гостей. Його поява подіяла магічно – вони принишкили і стишили голоси. Тож він подумав, що трохи скомпенсував власне зніяковіння перед чоловіком на греблі. Сів, закурив і мовчки озирнувся довкола. Чоловіка ніде не було. «Пішов», – вирішив Орест.

Він ще якийсь час впливав на москвичів медитативно, та на решті ті отямилися і пожвавішали. Вони розмірковували, де можна гарно й дешево поїсти, попиту й відірватись увечері. Орест щодо цього мав власні зауваги, але не встрявав у розмову.

Як і завше, на нудистському пляжі він нудився: забагато людей, заблизько сидять, занадто уважно дивляться й слухають. У цій частині пляжу люди сиділи дуже щільно – здавалося, ще трохи, і вони почнуть моститися на головах сусідів, звішуючи один одному на обличчя свої геніталії. Це викликало в Ореста огиду. І після фрази Міли, яку неабияк розпалила власна промова, вона перейшла на вереск («А я єму гварю: на Чка-лаф-ській, мудак»), він став збирати свої речі.

Лише Марія зачаровано дивилася на Ореста, ніби й забула про своїх московських друзів. Він їй щиро сподобався, і, схоже, вона розуміла, що ця компанія йому не до смаку. Вона теж була оголена, і, сидячи на махровому рушнику, розставила ноги. Можна було подумати, що дівчина намагається спокусити Ореста своєю поголеною дитячою піховкою, однак насправді вона просто про щось замислилася, дивлячись на нього крізь темні окуляри зі стразами.

Проте його зацікавило дещо інше. Він не міг збагнути, чим керуються китайські текстильники, добираючи малюнки для своїх виробів. На Маріїному рушнику було витиснено велетенського качка, що грав м'язами під розкидистими пальмами. Марія сиділа йому просто на стегнах, і здавалося, що її погляд м'ясний від його пестошів, чи навіть бруталного проникнення у неї.

– Орест, я сьогодні відел Славка, – неголосно почав Максим, збиваючись на українську, – він сказав, що буде чекати тебе с книжкой, которая тебе нужна для расказа, севодня в Дайве.

Орестові перехопило дух. В Дайве, Дайве, це ж той чоловік призначив йому здибанку в Дайві!

– Сказал, щоб ти обов'язательно бил в сьмь, – вів далі Макс. – Он потерял мабільний і не зможе з тобою зв'язатися.

– Гаразд, я буду, – озвався Орест. Він стояв розгублений у самих джінсах і мостив свого заплічника.

– Пока! – Він одвернувся і пішов навпростець до сходів, що вели з пляжу вгору, чуючи за спиною белькотіння Іри:

– Как ти его назвал? Чьот я сразу не поняла. Арест? Арест!! Тіше, а то щяс арестуют! – москвичі гістично зареготали.

Орест піднявся сходами, вирубаними у глині, дістався чагарнику і зупинився на узвишші, задивлений у чудовий морський краєвид. Темні масиви води чергувалися зі світлими, утворюючи примхливі візерунки.

Стежка вела до асфальтової дороги. Деревя обабіч від неї утворили зелений тунель, де ховалася благодатна тінь. Дорога бігла природною терасою, невеличким плато, над яким теж піднімалися – хай і не такі круті як над пляжем – схили, порослі заростями диких олів.

Пополудневий затишок розлігся на шляху Ореста. Людей він майже не стрічав. Дійшов до занедбаних сходів і став підніматись у місто. Зупинився на півдорозі і ще раз роздивився видноколо. Звідси відкривався наймаштабніший огляд моря й узбережжя. Вода мирно спочивала в низині, залята золотим сяйвом. Тьмяно-зелені вигорілі на сонці схили плавно спускалися до неї. Далеко зліва і справа в море випиналися два миси, замикаючи собою велетенську підкову узбережжя. Траса ховалася в зелені, її майже не було видно. І якби не пошарпана скляна вежа з побитими шибамі, що спиралася на розтрощений місток, можна було б уявити море таким, яким воно століття тому відкривалося мандрівникам із півночі.

Коли піднявся сходами, Орест опинився у великому санаторії. Тут стояла якась велетенська незграбна будівля, призначена для проведення масових заходів – чи то їдальня, чи спортзал, а може й усе разом. Біля неї – висохлий басейн із мозаїчними бортами. Зліва у заростях дубів та сосон сховався невеличкий будиночок, за ним іще один, приблизно такого ж стибу. Це були колишні вілли одеських аристократів. Дво- або триповерхові псевдокласицистські будівлі. Вишукано оздоблені бароковими елементами,

вони увінчувалися мезонінами, з яких колись відкривався неповторний вид на море. Згодом будинки переобладнали під адміністративні установи санаторію – всілякі приймальні та медпункти. Одразу за ними починалися недавно збудовані тенісні корти, потрапити до яких можна було лише повз пам'ятник Чкалову.

Побілена постать льотчика чітко проступала на тлі рудих кортів і небосягів, які будували віддалік. Чкалов стояв на постаменті в довгому пальті з широким хутряним коміром, у руках тримав величезну хутряну шапку. У пекельну спеку бачити білого, ніби крижаного Чкалова в зимовому одязі було прикро. Важко було уявити, що цей вайлуватий страдник «так низко летал, что коровы переставали доиться».

Орест вийшов на бульвар і став на зупинці. Та їхати з юрбою спітнілих і галасливих відпочивальників із дітьми не надто хотілося, тож він рушив бруком до центру міста. Бульвар сховався в тіні лип та каштанів, люди ним майже не пересувалися пішки, віддаючи перевагу транспорту. По дорозі Оресту зустрілися ще кілька вцілілих колишніх особняків. Майже цілком занедбаних. Можливо, будинки так і не заселяли відтоді, як із них виїхали тимчасові дитячі притулки, що відкрилися по Січневім перевороті, коли місто ненадовго стало червоним.

Раптом усе навколо дивним чином змінилося: в лице подув вологий вітерець, листя дерев помолодшало, тінь од нього порідшала. Кудись зникли брудні контейнери для сміття. Електричні стовпи і припарковані машини розчинились у повітрі. Важке виснажливе серпневе сонце засяяло по-весняному привітно, час ніби помчав наспяк.

Орест почув незрозумілий грукіт, обернувся назад і побачив удаліні

ВЕЛИЧЕЗНЕ ЛЮДСЬКЕ ВІЙСЬКО. ВОНО СУНУЛО БУЛЬВАРОМ, АЛЕ, СТРИМУВАНЕ ЯКОЮСЬ ФАНТАСТИЧНОЮ СИЛОЮ, НЕ РОЗЛИВАЛОСЯ ЗА ЙОГО МЕЖІ. ПЕРЕДНЮ ЛАНКУ УТВОРЮВАЛИ П'ЯТЕРО КІННОТНИКІВ, НА ЯКИХ РІВНЯЛИСЯ РЕШТА ТИХ, ЩО ЇХАЛИ ЗЗАДУ. ВИСТРУНЧЕНІ В ДИВОВИЖНО ПРЯМІ РЯДИ, ЯК ФІГУРИ НА ШАХІВНИЦІ, ГОРДОВИТО СИДЯЧИ НА КОНЯХ, ВОНИ ДИНАМІЧНИМ РУЧАЄМ РОЗЛИЛИСЯ ПО БРУКУ. І КРАЮ ПРОЦЕСІЇ НЕ БУЛО ВИДНО СКІЛЬКИ СЯГАЛО ОКО.

НА ЧОЛІ ЗВИТЯЖНОГО ВІЙСЬКА, НА БІЛОМУ КОНІ, В АНГЛІЙСЬКІМ ОФІЦЕРСЬКІМ ОДНОСТРОЇ ЧАСІВ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ЇХАВ ОТАМАН ГРИГОР'ЄВ, ПЕРЕМОЖЕЦЬ ПЕРЕМОЖЦІВ СВІТУ. БІЛІ СВІЧКИ КАШТАНІВ СТІЧАЛИ ЙОГО ЛЕГКИМ УКЛОНОМ, І ЇХНІ МЕРЕХТЛИВІ РОЖЕВО-БІЛІ ВОГНИКИ СПІВАЛИ ЗАЗДРАВНУ ОТАМАНУ...

Деренчання трамваю повернуло його до тями, прогнало мару. Орест злякався, відскочив убік і ногою вдарився об тверде. Під чорним шкіряним сабо щось луснуло, і ногу облила тепла рідина. Покотився розчавлений кавун. Струмочок соку пробив собі шлях крізь пилюку й забарвив її у темно-малиновий колір. Ніби густа кров потекла долом, несучи з собою брудні сірники, а на недопалках накреслюючи нові соковиті сліди – як від помари.

Тільки тепер Орест достеменно збагнув, яким має бути його оповідання. Тут, на безлюднім бульварі, де мало що змінилося за останнє століття, він виразно побачив тріумфальну ходу григор'євської армії, яка здолала опір французів та греків і на початку квітня 1919 року переможно ввійшла в місто.

Біля невеличкої обори, в якій горою було навалено смугасті херсонські кавуни, не було ні душі. Орест липкою ногою відштовхнув попустий плід убік і притьмом рушив додому писати свій нарис. Мимохідь він прихопив чудового стиглого кавуна з вирізаним ножем незграбним тавром «1 кг – 60 коп».

2. Глибинне занурення

*Но, конечно, на Одессе,
при всей национальной пестроте ее,
лежал явственный украинский отпечаток.*

Лев СЛАВИН

Кондиціонери приємно холодили невеличке приміщення «Дайву», з колонок ласолунав «Gabin». Людей у кафе було мало. Сонце загнало відвідувачів у закапелки розлогих м'яких диванів. Орест привітався зі знайомим офіціантом, постачальником чудової азійської марігуани, і пройшов углиб приміщення. Славко вже чекав на нього, попиваючи холодне пиво. Виглядав геть знеможеним, але коли вгледів Ореста, підвівся, широко усміхнувся й пожавішав.

Він простягнув правичку назустріч Орестові, лунко лягнув його по долоні й міцно затис її двома руками.

– Ну привіт, нарешті побачилися, – він хитнув головою, запрошуючи Ореста сідати. – Ти, я виджу, сповна визискуєш літні принади: засмаг, позолотив шкіру! Зразу видно, людина відпочиває! Не то що я!

Орест знизав плечима та, вивільняючи руку зі Славкових лещат, сів за стіл.

– Тебе теж не назвеш роботягою, – мовив він. – Не збагну: як можна працювати в банку й бути завжди під шофе? У вас усі так тяжко працюють?

– Нє, у нас працюють ще завзятіше, – Славко дихнув перегаром на Ореста, – алкоголь – пожива найнижчої ланки фахівців. Вище – більше.

– Тоді я навіть не знаю, чи бажати тобі підвищення...

– Побажай мені спочинку, синку, я ще жодного разу не був на морі через цю йобану роботу. Бач, маю навіть лунний загар.

Він демонстративно засукав рукав футболки: сметанково-біла шкіра плеча виразно контрастувала зі смаглявим передпліччям.

– Уф, – видихнув Орест. – А я вважав, що в мене проблеми...

– Да які в тебе можуть бути проблеми? Нічо не робиш і все маєш! Орест іронічно хекнув.

– Будеш сміятися, але протилежні до твоїх: хіба бездіяльність не є проблемою? Я, наприклад, не думав, що після інституту настане така порожнеча. Ти мене, принаймні, про це не попереджав. Я не готовий був до цього. Я думав, усе буде по-новому: новий статус, нові друзі, нове життя. Де там! Усе обридло, особливо люди. Вони такі передбачувані, пересічні!

Він скорчив кумедну гримасу й голосно проскиглив:

– Хочу знов бути студен-том!

– Ой, нічо ти не розумієш! Це твоє останнє літо перед дорослим життям, насолоджуйся!

Славко закурив, спорожнив бокал і демонстративно підняв його над головою. Офіціант якраз наповнював пивом нові кулі. Він поштиво кивнув Славкові, відклав убік рушник і, несучи склянки на таці, вийшов з-за шинквасу. Підійшов до столика, розставив бокали й допитливо подивився на Ореста:

– Шота вибраті? – поцікавився він.

Орест спроквола підтягнув до себе замацане меню в шкіряній обгортці й тицьнув пальцем ув обкладинку, на якій було зображено «страву дня»:

– Мені, будь ласка, пательню овочів фрай та тірамісу.

– Тірамісу, фрай і патейто! – флегматично повторив офіціант.

– Ну, нехай буде так, – посміхнувся Орест.

Офіціант байдуже записав замовлення й пішов до бару.

– Ну, як твій розказ? – голосно сьорбнувши пиво, промимрив Славко. – Хоч там ти даєш собі раду з людьми?

– Авжеж! Щойно почав писати, – бадьоро відповів Орест. – Лише

сьогодні побачив текст опукло, детально, так ніби стереоскопічно. Цілий місяць ходив із цієї ідеєю й нарешті розродився. Дуже непогано виходить, до речі.

Славко витяг з-під столу книгу.

– Ну, тоді тримай свої «Чотири шаблі». Звісно, якщо ти не передумав писати про Григор'єва...

Орест навмання розгорнув книжку.

– Звичайно не передумав! Ти що!? Григор'єв – це така всеохопна тема! Це ж альтернативна історія нашого краю, яка органічно вписується в загальноукраїнський контекст! Треба лише цим зайнятися, реанімувати історичних героїв, зневажених офіційною історіографією, позбутися ідіотського неоколоніального канону!

От послухай!

Орест захланно уп'явся в текст.

– Мій улюблений фрагмент:

Він побачив себе серед чогось такого жахливого і фантастичного, що ледве не упустив з руки клинка. То була грецька кавалерія, що сиділа на віслюках. Сотня Остюка, захопившись боєм з французами, не огляділася, як її оточили греки. Грецької кінноти було до біса. Це побачив з-під Успенівки Марченко, що виїхав на горб подивитися в бінокль на свою кінноту. Він зблід, скочив з коня і вдарив шапкою об землю.

– Здохну, кулю собі дам! – закричав Марченко. – Щоб Остюка ісу-сова кавалерія полонила?!

– ...Ну і так далі.

Орест захоплено подивився на Славка.

– Яка напруга! Ну просто тактильні відчуття! – збуджено виголошував він. – От що таке сила письма! І головне – як концентровано! Це вдеська пиздота ладна писати безконечно. Культурний рівень такий, що з них пре «одкровення». А випирає лайно...

Орест гидливо відсунув від себе попільничку.

Офіціант нарешті приніс замовлення. Усе разом: пиво, страву, прибори, сіль та серветки. Він поклав на стіл чисту попільничку, брудну вправно сховав за спину, перепитав, чи не треба «Шонібуть ішшо?» й пішов геть.

Орест закурив, посунувся на дивані ближче до краю, поклав лікті на стіл і знічено промовив:

– А як писати, коли ти прочитав уже купу того, що напевне краще за твоє? Хоча б навіть Яновського?

– Ти знову за своє? – обурився Славко. – Хватить разводиться тут «охлократію». Чого тебе муляє ця одеська пиздота, тобі що до неї? Нашо вона тобі здалась? Пиши, наче її нема, та й по всьому. Це жєж а-де-сіті, бля, розумієш?

Славко тицьнув пальцем у скроню.

– Хєр з ними. Пропащі люде. Залиш їм їхніх утьосових, стулья, юморіні – хай граються. Це все назадняцтво. Маргінальна й помираюча субкультура, блядь.

– Авжеж!

Орєст засмучено підтягнув до себе пательню з овочами, скептично понюхав страву, подлубався в ній виделкою, скуштував. Ідло було досить пристойне.

– Вашше ацтой, – позіхнув Славко. – Тутдавно треба створювати новий міф! Який би корелював із сучасністю, але своєю метою мав не її, а якесь примарне, принаймні поки що, майбутнє. Ну і, звичайно, спирався б на альтернативне минуле. Хватить цього архаїчного народницького «голове люди!» А як же міста, архітектура, книги, герої, історія, бляха муха! От що важить. Тільки так творяться нові нації. Віртуально...

– І віртуозно! – пожовуючи, вставив Орєст.

– І віртуозно, – потвердив Славко. – А люди хороші, коли вони там, у минулому. Для нової нації має існувати лише звитяжне минуле та запаморочливе майбутнє, якого, втім, вона, найпевніше, ніколи не побачить. Адже нормальне теперішнє – розкіш помираючих культур. Треба провести ревізію одеського міфу. Хоча б від того ж таки Григор'єва. От я тут, до речі, один проект впроваджую...

Він прудко видобув із сумки папірця з друкованим текстом.

– Там, конєшна, оптимістичний такий тон узято, ну ти розумієш, це щоб правду прикру не писати і місцевих залякати. Україна та Одеса – це ж для них різні планети. Ти почитай, а я пока з нашим другом Петром перетру по поводу легкого наркотіка. А то якоесь настрої підупав. Зараз вернусь! – він встав з-за столу. – Тіко уважно читай, я ж старався!

Славко розчинився у важкому сизому повітрі кафе.

Орєст саме доїв тістечко, ковтнув пива і, оминувши кавалок тексту, що стосувався організаційної частини проекту, взявся читати опис. Ішлося про план відкриття української книгарні на Молдаванці.

«Цей проект – (майже зухвала) спроба вторгнення української культури в «свята святих» одеського символічного космосу. Ідеться не так про географію, як про літературну топологію одеського міту. Адже він живився перш за все єврейським (побутово-) культурним харчем, а отже, міг би вербалізуватися – принаймні теоретично – за

допомогою будь-якої іншої мови, окрім російської. Попри традиційну російськомовність усього обширу одеського літературного продукту 20-го ст., нахненники одеського міту – чи то в його егалітарному бабелівському, чи то у «високому» варіанті Жаботинського – насправді ніколи не були суто російськомовними: справжні герої одеського міту користувалися в кращому випадку якимсь професійним арго, на продукування якого їх спонукала потреба спілкування з представниками інших етносів. Отже, одеський міт – пізніша містифікація, що засвідчила занепад описуваної культурної ситуації й майже нездійсненне бажання її увічнити. Достоту як платонівська ідеальна держава. Зрештою, це речі зрозумілі.

Наразі не йдеться про українізацію одеської священної корови, з року якої вже давно п'ють вино інші пристосуванці. А радше про чи не перший в Одесі прецедент української культурної експансії в саме осердя іншокультурного ареалу (чи то пак, «ореолу»). Для Одеси це означає майже те саме, що створити українську книгарню на розі Дерібасівської та Ришельєвської або поставити книжкову ятку посеред рибного ряду на Привозі. А проте, це свідчить лише про нові реалії. Про символічну близькість великої культурної «ідишен маме» та української неньки-культури, про не загарбницький, а лагідно-заколисуючий її полон, а вірніше – упокорення (й, певним чином, укорінення) українського серця, про сумне життя української старої під наглядом «старшого брата». (Хіба чоловіки живуть довше за жінок!?)...

На другому аркуші Орест нарешті дістався тексту, що стосувався самого відкриття крамниці.

«Одеса, квітень, р.Б. 2006.

Культурницьку диверсію, що має робочу назву «Українська книжка на Молдаванці», нарешті вдало зреалізо-

*Дякую твоєю природою
політичної любові можна
зрозуміти, якщо розглянути,
яким чином замальовується
різними мовами об'єкти цієї
любові: йдеться або про
спорідненість (вітчизна,
Vaterland, patria), або про
поняття, пов'язані з домом
(betanai чи tanab av [земля
й вода, фраза, якою користув
місцеві жителі визначають
відомий архіпелаг]).
Обидві ідіоми виражають
те, з чим людина природно
пов'язана. Як ми вже
пересвідчилися раніше, в усьому
«природному» завжди є щось
таке, що не підлягає вибору.
Таким чином, національна
ідентичність уподібнюється до
кольору шкіри, статі, родоходу
й часу народження – тобто,
до тих речей, які неможливо
змінити. І в цих «природних
зв'язках» подина віднаходить
те, що можна назвати
«расовою геттінгафт». Інакше
кажучи, саме тому, що ці
зв'язки неможливо обрати,
вони й отримали ореолом
безкорисливості (Бенедикст
АНДЕРСЕН «Уявлені спільноти»).*

вано. Відтак за цими словами стоїть не лише робоча назва проекту, а ще й цілком пристойна робоча крамниця.

Отже, перший, інформаційний етап великого стратегічного плану щодо вторгнення на територію питомого одеського міту, завершено. Завершено по-українськи тихо, лагідно й блискавично. Довершено. Обрана стратегія не схибила: поки культурне життя Одеси вже традиційно демонструвало ознаки летаргійної (чи елегійної?) сплячки, нишком тривала копітка робота з оздоблення нової української хати на Молдаванці. І одного чудового ранку, коли мітичні Бені та Цілі прокинулись і вийшли надвір, – вони здивовано стріли цілком реальних Галин та Іванів, що скупчилися поряд. Їм навіть було невтямки, що це сусідство – всерйоз і надовго. («Присісділісь!» – подумала Ціля.)

Однині починається другий етап непростого підривного плану: перехід од інформаційної стадії до повнокровної уречевленої роботи...»

– Усе було чудово, доки ти не вдарився в просвітництво, – не відриваючись від читання, звернувся Орест до Славка, коли той став поруч. – Це безнадійна справа. Замало радикальності. Щоби створити новий міф, треба чітко сказати: це місто – українське. І завжди було таким. Просто цього не хотіли помічати. От і все. У такому разі нікого просвіщати не буде потреби. Розумієш? Треба розкрити це як очевидність, як незаперечність. Коли один міф помирає, його має заступити інший, але у всій тягlostі хронологічної вісі. Тому міфу потрібне певне історичне тло, яке можна було б викривити. От візьмімо, наприклад, того-таки Григор'єва...

Орест зівів погляд угору, але бачити Славка йому заважало вечірнє сліпуче сонце. Він примружив очі. Цієї миті рожевий промінь блимнув востаннє, здійнявся під стелю, де на його струнах ще встиг пограти коник сигаретного диму, і зник зовсім. Аж тоді Орест завважив незнайомого чоловіка, що вже якийсь час стояв поруч.

- Не соромтеся, продовжуйте, – мовив він.
- А я й не соромлюсь, – холодно відповів Орест.
- Ну, то що ви казали про міфи?

Чоловік повернувся й сів навпроти Ореста, сперся спиною на подушки дивану і закинув голову назад. Він був одягнений у чорні вузькі шкіряні брюки, що облягали стрункі ноги, і в червону сорочку з коротким рукавом. Мав тонкі вуса над губою, темні виразні очі, коротке волосся, прибране назад.

«Типовий персонаж малюнків Tom of Finland», – подумав Орест.

– Перепрошую, але тут зайнято, – сказав він уголос. – Тут сидить мій друг.

– Але ж мені призначено з вами зустріч саме на цей час! – посміхнувся чоловік. – Я не міг помилитися: ви точно відповідаєте переданому мені описові.

– ??

– Ви ж Орест?

– Так, – приголомшено відповів хлопець. – Ви від Петра?

– Ні. Я не від Петра. І навіть не від Павла, – незнайомиць поштиво вклонився, схилиючи голову набік. – Хоча ви праві: марігуана у Петра – перфектна. Я б навіть сказав – божественна. Мені часом видається, що завдяки їй у нас колись таки відбудеться азійський ренесанс. Та наразі я тут у більш прозаїчній справі.

Чоловік загадково помовчав, ніби чекаючи від Ореста обом відомого пароля.

– Пробачте, я нічого не розумію, – ворожість Ореста заступив подив. – Наскільки я пам'ятаю, ми з вами не знайомі. І не пригадую, щоб ми про щось домовлялись.

– Але ж ви тут, – урочисто прорік чоловік, піднівши вгору вказівного пальця, – а це добрий знак: значить, ви вже майже згодні на мою пропозицію.

– Я прийшов у власних справах, і жодна пропозиція тут ні до чого!

– Оресте, – чоловік не звертав уваги на грубуватий тон хлопця, – ви дали згоду на зустріч зі мною у розмові з моїм гарним другом Севою Довжуком. Пригадуєте?

Орест був заскочений тим, що історія навколо нього розгортається поза його участю.

– Такого я, на жаль, не пам'ятаю... – він відвернувся, недвозначно натякаючи, що розмову скінчено.

– Оресте... – делікатно мовив чоловік.

– Пробачте, як вас звати?

Хлопець грізно зиркнув на незнайомця.

– Моє ім'я Гордій.

– Добре, Гордію, так от я...

– Гордій Веретенко, – чоловік простяг візитівку. – Я продюсую фільм, зйомки якого призначено на кінець місяця в Одесі. Але оскільки, як я бачу, наш зв'язковий попрацював у режимі «дисконекту», дозвольте ретельніше ввести вас у курс справи.

– Прошу, – осікся Орест.

Чоловік м'яким рухом пригладив волосся на скроні та спідлоба глянув на нього.

– Наш недолугий зв'язковий, із яким ви познайомилися на одному пікантному пляжі – Сева Довжук. Він режисер цієї, без сумніву, шедевральної кінострічки, в якій йому, до того ж, долею призначено зіграти одну з головних ролей. Це, напевне, вам уже відомо від нього...

Орест доходив думки, що його розмова з чоловіком на пляжі була змістовнішою, ніж він міг ізгадати. Очі Гордія посміхалися. Він завважив Орестів подив:

– Тоді все по порядку...

Він поклав на стіл органайзер і схрестив на ньому руки.

– Мета нашого амбітного проекту – зняти фільм-експеримент, який не матиме нічого спільного з сучасними блокбастерами.

За концепцією, в ньому мають брати участь непрофесійні актори, які ще ніде не засвітилися. Це – вимога людини, яка фінансує зйомки. Я поки що не називатиму вам її прізвища, тому що гроші, як водиться, не зовсім чисті. Однак нам нема на що нарікати: цей чоловік непогано розуміється на мистецтві. Для ілюстрації вдамося до такого, перепрошую на слові, «інвертованого оксюморона»: це не ахметов, а радше пінчук...

Гордій змовницьки подивився на Ореста, який уважно його слухав, хоч і вдавав байдужість.

– Отже, вимушене дилетантство лишає місце для імпровізації і ріднить фільм із епохою німого кіно, з яким у нього будуть відчутні перегуки, – далі казав чоловік, з кожною реплікою пришвидшуючи оповідь, ніби розганяючись після вимушеної зупинки. – Я, принаймні, сподіваюся, що такий підхід дасть змогу воскресити особливу естетику того кінематографу. Звичайно, фільм не буде німим, але упор у ньому робитиметься на чисту тілесність, якщо хочете – фактурність тіла. Такий собі проект антипсихологізму... Або альтернативного тілесного психологізму.

Менше з тим. Вимога задіяти у зйомках непрофесійних акторів дивним чином виявилась суголосною власним естетичним інтенціям Довжука й стала йому в пригоді. Тож він виплекав вигоду там, де на позір – суцільні завади. Майже як великі класики...

Орест на мить відволікся від розповіді чоловіка та подумав, що історія виглядає не надто переконливо. Але Гордій так захоплено розповідав її, що він з нетерпінням чекав розв'язки. Усе свідчило, що найцікавіше попереду.

– Марта, жінка Севи, – натхненно продовжував Гордій, – також гратиме у фільмі одну з головних ролей, а крім того провадитиме

майстер-класи з різноманітних тілесних практик акторам. Вона прекрасна артистка, марить театром, хай і специфічно витлумаченим. Акторка за покликанням. Тож із нею також немає жодних проблем. Найважче знайти актора ще на одну роль. І саме тому, що ця роль чи не найвідповідальніша, в усякому разі – опорна. Йдеться про оповідача, що розказує історію свого драматичного кохання. Цю історію, власне, і покладено в основу сюжету.

Гордій випустив струмок сигаретного диму й прискіпливо глянув Оресту в очі.

– Це досить складний характер. І на кастингах потрібний типаж нам так досі й не трапився. Чесно кажучи, ми просто потерпали від акторів-початківців, і ще більше – від стриптизерів. От кого не бракувало – то це їх. І звісно, вони особливо, по-своєму розуміли задекларовану режисером «чисту тілесність», не так, як він того вимагав. Щодо інших претендентів, що годилися за фізичними параметрами, а це здебільшого були спортсмени або танцівники – всі мали вже установлені професійний етос. Що, як вважає Довжук, є неприйнятним.

Тож у розпачі я взагалі відсторонився від участі в пошуках, дав тут Севі цілковиту свободу і поклав на нього всю відповідальність за вибір акторів.

Гордій тріюмфально підвищив голос.

– Ви – результат його розиску. Це мене тішить, адже наступним кроком, боюся, стало б залучення до пошуків візажистів, костюмерів та водіїв. Цього б вже я не витримав.

– Що ж це за загадкова «чиста тілесність», якою всі нехтують? – поцікавився Орест. – Може, справа в чомусь іншому?

– Не пересмикуйте, Оресте! – образився Гордій, – це вам не личить. справа в тім, що проблематику «чистої тілесності» Сева розробляє вже кілька років, і тепер, нарешті, отримав змогу випробувати власний метод на практиці. Тому він так прискіпливо обирає претендентів на ролі. Це справді може дивувати: режисера зовсім не цікавить майстерність акторів, а якісь там ефемерні невимушеність та природність. Але все це вам краще пояснить він сам, або, радше, Марта. Це також і її теоретичні розробки. Я ж можу говорити тільки про власне розуміння задекларованого підходу.

Гордій допитливо подивився на Ореста й, після його схвального «Прошу», продовжив:

– Як на мене, справа впирається в те, щоби знайти особливе тіло. Не зрозумійте мене хибно: по-юнацьки сором'язливе, але свідоме своєї привабливості...

– Знаєте, моє тіло – це півділа, – зімпровізував Орест.

– Я чудово вас розумію. Ніхто не збирається користатися з вашого тіла як із певної речі. Нам цікаве живе тіло, творяще, задіяне в просторі, сяюче. Таке тіло не можна мати, таким тілом треба бути.

– Але ж ви мені не знаєте, як ви можете казати, що я годжуся для якоїсь ролі?

– По-перше, я такого не казав: так вважає Сева, і це лише його точка зору. Однак, як режисеру я йому цілком довіряю. Зрештою, йому грати з вами, не мені.

Але тепер починається моя робота: зробити вам пропозицію, від якої неможливо відмовитись, і владнати паперові тонкощі. Якщо вам потрібні кілька днів на ухвалення рішення – прошу. Але зважте, що ми зацікавлені в якнайшвидшому вирішенні справи, бо далі тягнути вже не можна.

Орест уважно вислухав Гордія, й не міг не визнати, що пропозиція звучить привабливо. Його не так цікавила суть справи, як стиль викладу. Було цілком зрозуміло, що Гордій – не дилетант у майстерності переконання. І як усякий естет, для якого форма цікавіша за зміст, Орест не смів опиратися спокусі. Рештки власного скепсису він запив пивом, і вже ладен був погодитися на оманливу пропозицію, хоча діловий етикет і вимагав узяти тайм-аут на роздуми.

Гордій зиркнув у бік входу, посміхнувся і помахав комусь рукою:

– А ось і вони.

До столу підійшла приваблива пара – чоловік із жінкою.

– Знайомтеся вдруге: Сева, – Гордій показав на вже знайомого Орестові чоловіка, – і Марта.

Він підвівся й поцілував жінку в щоку. Сева потис Орестові руку.

– Ну що, вже притерлися? – спитав він таким рвучким і бадьорим голосом, який єдино пасував до його імпазантної зовнішності.

– Нуда, – відповів Гордій.

Чоловік пропустив поперед себе жінку, і вони сіли за стіл.

На ньому були світлі джинси, чорний приталений короткий жакет, під яким виднілася біла майка, на голові – вельветовий чорний капелюх із запнутими з боків берегами. Жінка була вбрана в світлу коктейльну сукню з відкритою спиною, світле волосся сягало їй до пліч. Вона не зацікавилась Орестом, хоча мило з ним привіталася.

– Як і обіцяв, повертаю вам ваші сонячні окуляри, – сказав Сева, знімаючи з себе Орестові скельця. – Не знаю, що б і робив без них. Скільки живу в Одесі, не можу звикнути до морської води. Як тільки

вона потрапить мені в очі, сонце довершує справу: надвечір я майже спліну.

Орест укотре зрозумів, що посилається на пам'ять у розшифрованні сьогоднішнього ребусу йому не варто. Він не знав, як його окуляри потрапили до чоловіка. Відтак історія його ще більше інтригувала. А от лице жінки видалося знайомим, принаймні, знайомішим за Севине.

– Ви вже щось замовили? – манірно спитала вона, – я хочу випити щонайбанальнішого пива. Покличте офіціанта.

Сева блискавично зреагував на її забаганку, й жінка вдячно посміхнулася.

– Сьогодні я мала подорож на яхті і слухала чудову, витончену, чуттєву музику, – м'яко продовжувала вона, – Я б навіть сказала, аристократичну. Джаз. Однак, уявіть собі, саме цієї миті мені захотілося найплебейськшого напою. Плекала це бажання цілий день.

Вона була напрочуд одверта, ніби вела розмову в давно знайомій компанії. Ореста це здивувало і водночас захопило. До столика підійшов офіціант.

– Марто, ми вип'ємо з тобою, – сказав Сева, ловлячи схвальний погляд Гордія.

На столі з'явилися бокали. Усі закурили.

– Я не хочу розмовляти про роботу, – капризувала Марта. – Давайте поговоримо про щось відсторонене?!

– До речі, Оресте, ми принесли вам сценарій, – цього разу проігнорував пропозицію жінки Сева, – держіть. Власне, це не сценарій, а первісний текст, який покладено в основу сценарію. Необізнаній людині легше читати його, аби згодом зрозуміти специфічну естетичну настанову, обрану для фільму.

Він подивився на Марту:

– Все, більше ні слова про роботу!

– До речі, цей текст писав Сева..., – улесливо додала вона, задоволено підсумовуючи бесіду.

Однак останнє слово Сева лишив за собою:

– Якщо текст вам сподобається, вам відкриється шлях до химерного сакрального дійства.

Він плакатно підвів руки вгору і потрусив ними у релігійному запамороченні...

Далі вони розмовляли про якісь дрібниці, про погоду, про вечори і ночі в Одесі, про те, що відпочивати тут – чудесно, особливо коли знаєш не надто розкручені місця і маєш авантурних друзів, про те, що

Одеса – це свято, яке завжди з тобою, поки ти того хочеш і поки не прийшла осінь. Орестові дедалі більше подобалися Сева і Марта, які почергово жонгливали репліками, доповнювали й перебивали одне одного, переймали на себе керунок бесідою. Він одразу позбувся офіційного холодку в голосі й уже щиро сміявся з їхніх дотепів.

Сева мав веселий і життєствердний голос, часто підводився, підбурений невідомим спонтанним імпульсом, і в ролях розповідав якусь історію. Марта спочатку трохи нарочито комизилася, час від часу ніби втрачала цікавість до розмови, але що далі, то частіше долучалася зі своїми оповідками, супроводжуючи їх багатою мімічною картиною.

Вони пліткували про нудистський пляж, згадали кількох тамтешніх хрестоматійних персонажів. Оголену тітоньку з чималими жировими покладами – вона накривала собою півтора квадратних метри пляжу й увесь час щось плела на зиму онуці, котра бігала поряд. І двох братів-атлетів – близнюків, красенів-блондинів, які сходили на пляж як на грішну землю і, тримаючись особно від відпочивальників (мабуть, щоб не втратити серафічність), ішли смажитися на віддалені камені, привертаючи загальну увагу. Біле волосся та рельєфні торси, вкорінені в драпі джинси, були їхньою візитівкою. Орест чомусь завжди уявляв їх коханцями, і в цьому з ним погодилися Марта і Сева. Гордій здебільшого мовчав і голосно реготав.

– Мати близнюка-коханця, хіба це не ідеальне кохання? – артистично заплющив очі Сева, – циклічне, замкнуте, тотожне собі. Дивишся у дзеркало і бачиш об'єкт власного бажання, озираєшся – і всюди він, ти ніби кохаєшся з собою. Це навіть не інцест, це модель ідеального світу, світу без чужого, але з іншим, з іншим собою.

– Треба зняти про це фільм, – весело підхоплювала Марта, – не треба ні акторської групи, ні діалогів, усе триває ніби у першочасні землі. Перша і остання, вже розтята богом навпіл – але все ще щаслива – людина!

Орест почувався в новій компанії дуже комфортно. Ніби багато років знав Гордія, Марту та Севу. Їхні смаки збігалися, гумор був зрозумілим і гострим, навколо будь-якої теми відразу поставав нескінченний шерг варіацій продовження, ліричних відступів, парадоксальних висновків. Розмова перетворювалася на захопливий калейдоскопічний серіал із не надто чіткою сюжетною лінією.

Чудову розмову, однак, довелося урвати: з'явився нарешті Славко. Він був укурений, верз бозна-що, і Орест поквалпно зібрався, щоб доправити його додому. Усі обмінялися телефонами, домовилися невдовзі побачитися знов. Розмову зі Славком також не було

завершено, тож детальніші плани впровадження його проекту в життя так і лишилися нез'ясованими.

Славкові ставало дедалі гірше, він без упину повторював мантру «Ти прочитав мій проект? мою роботу?» і додавав сакраментальне: «Все хуйня, тільки секс і Україна!». Орест зупинив попутну машину, запхав друга досередини й повіз додому.

«Все хуйня, тільки Україна і секс!»

3. Апокрифи

Сидів допізна на юті, дивився на зорі, астральна якась нудьга, хочеться сказати до всіх нащадків, що ще не виходили з небуття (а вмруть, як і я), що я теж жив і дивився на ці сузір'я і думав я не тільки те, що написав у романах.

Юрій ЯНОВСЬКИЙ

Я приїхав у Місто вісім років по нашій революції й одразу в нього закохався. Я вже змалку любив море, чув його дивовижну подібність до степу. Море і степ видавалися мені близнюками. Спокійні чи збурені, висхлі чи залляті сонцем – це брати, що не можуть злитися назавжди, не можуть подолати вузьку піщану смугу берега. Степом, як і морем, завжди плывуть мандрівники, каравани, загарбники. Але степ дарує те, чого не може дати море: по ньому можна ступати як по воді – він дає відчуття очуднення.

Мої дитячі спогади про Одесу непевні. Мене привезли сюди влітку на лікування. Однак головний біль викреслив із пам'яті майже всі згадки про перебування тут: пам'ятаю сам лише біль-біль-біль.

Перше, що я зробив, коли зміг встати після операції (мені було вісім років) – рушив дивитися на море. Побіг на скелястий берег у колишньому Олександрівському парку і, зачарований, просидів на камені кілька годин. Кораблі, шаланди, дубки прямували в порт і з порту, перетинали лінію хвиль упоперек, линули за видноколом.

Коли стрів море, я позбувся болю, що не вгавав кілька тижнів після чергової трепанації. Море мене вилікувало. Через незагоєні шрами воно влилося мені в голову і залишилось у ній назавжди. Його шум, подвоєний шумом степового вітру, з'являвся всередині мене в миті найвищого особного щастя.

Отже, восени тисяча дев'ятсот двадцять п'ятого року я знов опинився в Одесі. Того року море не було привітним, від нього дмухав

пронизливий вітер, уздовж берега де-не-де утворилися крижані смуги. Більшу частину часу доводилося ховатися в готелі або в кав'ярнях.

Через кілька днів по приїзді я вперше потрапив на кінофабрику. Вона розташовувалася біля моря на Французьким бульварі, куди можна було доїхати трамваєм. Територія фабрики доходила до величезного урвища над морем, але узвишшя кручі не захищали від крижаного вітру. Було холодно і мрячило. Невдовзі почався сніг. Він засипав скляний павільйон, і коли я входив туди, то опинявся у цілком білій кришталевій залі, в якій голос лунав гучно, але м'яко, ніби в маленькій кімнатці, де повно пір'я.

У березні, коли наближення весни стало відчутним, я нарешті спромігся спізнатися з Містом. Щодня цілі години блукав вулицями, провулками, узбережжям, стремів поглядом у височінь, роздивлявся чудернацьку оздобу класицистських будівель, розглядав затоку, рейд. Вечорами я блукав біля порту, куди перебиралося нелегальне й приховане життя міста. Підпільні трамбаки, екзотичні кав'ярні, затишні місцини в гаю – все мені було новим, дивовижним.

Кілька років до цього мій друг Михайль наполіг на моєму переїзді до Харкова і влаштував працювати в газеті. Згодом, коли отримав посаду головного редактора ВУФКУ, долучив до співпраці у «Товариші кіно». Тепер от запросив до Одеси. Енергійний, динамічний, демонічний, він став і моїм демоном, до голосу якого я завжди дослухався. Він був геніальний поет, неперевершений організатор, мав дивовижне чуття на таланти.

Одного дня Михайль покликав мене до своєї улюбленої грецької кав'ярні на Грецькій вулиці, поблизу його мешкання. Звідси він щодня вирушав трамваєм на кінофабрику, але день його традиційно розпочинався чашкою міцної кави, за якою курилася перша на сьогодні люлька. Властиво, він ніколи не виймав люльки з рота, навіть якщо вона вже згасла. Вороне волосся вступало в німу куртуазію з сизим димом, і довкола Михайля утворювався перламутровий ореол матових напівполюсків. Попиваючи каву, він сповістив про своє рішення вертатися до Києва і запропонував мені посісти місце редактора на кінофабриці. Не запропонував – наполіг. Будь-яка пропозиція Михайля була безапеляційною і фактично означала наказ. Так він виявляв своє піклування про майбутнє нашої культури, яку – принаймні у її найавангардніших проявах – уважав своїм творивом. Мені лишалось погодитися. Точніше, нічого не лишалось, крім як погодитися.

Згодом ми вже проводжали його. У грецькій кав'ярні влаштували поетичні читання, що переросли в бенефіс метра. Він читав власні вірші, а також Маяковського. Такий довільний, але обов'язковий план проведення вечора утворився у нас ще у Києві, де на Костьольній вулиці існувала кав'ярня, дуже подібна до тутешньої. Там у маленьких чашечках давали духмяну чорнукаву, і до неї – склянку холодної води. Можна було купити і до нудоти солодкі східні ласощі, але на цю розкіш не завше вистачало коштів. Кава пилася повільно. Часу було достатньо, щоб і посваритись, і помиритись, і потішитися читанням уголос своїх віршів. Того останнього Михайлевого вечора в Одесі план повторився майже до дрібниць.

Моєї появи на кінофабриці майже ніхто не завважив. Справ було чортзна-скільки, завод ще більше. Але я мав певний карт-бланш від директора і робив усе так, як уважав за доцільне. Нарешті моя робота в кіно стала уречевленою, адже в Харкові здебільшого доводилося теоретизувати.

Та перше, чим я став журитися – як перетягти сюди Сашка. Відтоді, як я опинився в Одесі, мені його бракувало. Я жив у чудовому готелі на бульварі – «Лондонському» – найкращому в місті. Тут мешкали й актори, задіяні у зйомках фільмів на кіностудії. Вони перетворили готель на табір, в якому стіни й двері було зневажено: пересувалися ним так, ніби вся будівля являла собою єдину простору залу. День і ніч актори співали, сіпали одне одного, репетували, репетирували ролі. Жартували, випивали, блювали. Однак уранці на якусь годину все приходило до ладу. Хмільні люди з поспутими зачісками і зім'ятими лицами спускалися снідати у просторий ресторан на першому поверсі – вузьке і видовжене приміщення, вікна якого виходили у внутрішній дворик, де росли величезні платани, скуті мармуровими лавами. У дворику також накривали столи, але на них був попит відвідувачів здебільшого ввечері, коли сонце сідало за море. Тоді коридорами готелю лунав чарівний фокстрот у виконанні найкращого в місті оркестра.

Серед цього постійного гамору й гармидеру я ще більше відчував свою самотність. Я згадував харківське життя на квартирі «вільних художників» на Пушкінській, головним серед яких був, звісно, Сашко. Згадував наші з ним довгелезні розмови про природу мистецтва, коли він, закурюючи, сідав на стілець, підібгавши під себе ногу.

Ми жили в одній кімнаті, разом прокидалися, разом снідали, разом ішли на роботу, прогулювалися, випивали. Приходили додому, не тямлячи себе від свіжого повітря, сонця, веселого хмелю. Прокидалися в ліжку, зовсім близько один до одного, розпашілі від молодого сну.

*О.Довженко. Людина з цигаркою
(Портрет Яновського? – КРУ)*

Сашко не любив ранків, завжди був напружений, набундючений, вередливий.

Восени ми гуляли у парку. Жовте листя плавно кружляло, лягало на асфальт, гоїдалося в унісон товчачу дзвона сусідньої церкви, яку Сашко мріяв підірвати...

Бажаючи відволіктися від роботи і тужливих думок, я одного вечора спізнався в порту з проституткою Полею, милою дівчиною років двадцяти. Ми провели разом ніч. Поля була дуже лагідна, та я не міг поринути в її лагоду цілком.

Вранці я написав бравого листа в Харків, в якому розповідав, що сьогодні зі мною спала дивна істота – досить тепла і чистокровна. У неї все було «в парадке» – легені

як міхи, серце як кувадло, а голос – боже мій – інтересний і дзвінкий голос. Груди в неї були з молоком і медом.

Сашко відгукнувся на листа згодою на переїзд до Одеси. Я швидко владнав формальності, записав його новим режисером кіностудії. Офіційно він приїздив доводити до ладу картину, автором сценарію якої був. Від зйомок цієї не надто вдалої комедії раптово відмовився попередній режисер. Частина матеріалу було відзнято, але впорядкувати його не брався жоден із восьми наших режисерів. Принаймні, документально все виглядало саме так.

І от нарешті день його приїзду. Хоча потяг прибував опівдні, я прокинувся вдосвіта, бо не міг спати, був схвилюваний і збентежений. Сонце тільки піднімалося над морем – таке ж неймовірно блискуче, як удень. Одеськими весняними ранками воно не народжувалося у муках, не зазнавало кольорових метаморфоз, що спіткають його ввечері – просто вигулькувало з-за обрію враз дорослим, яскравим, пекучим. Я постояв біля вікна, покурюючи. Біля входу до готелю вже метушився швайцар. Офіціанти, щойно перевдяглися, бігли на Грецький базар та у французьку кондитерську купувати східних ласощів та тістечок. З порту бульваром вертали додому елегантно вбрані дівчата,

пожитуючись на високих підборах після важкої робочої ночі.

День був лагідний і веселий. Травневий.

Я вийшов із готелю, повернув праворуч і Пушкінською вулицею вирушив на вокзал. Бруківка ще була вологою і слизькою. З молодих платанів відлітала минулорічна кора. Я зайшов до пекарні й купив чудові одеські бублики з кунжутом.

Поїзд запізнявався. На вокзалі вже зранку була така метушня, що мимоволі пригадалася горожанська війна: люди бігали з дітьми, клумаками, скотиною, зусібч лунали крики, плач. Хотілося швидше вшитися звідси.

І от нарешті поїзд.

Сашко вийшов із вагону з невеличким наплічником на спині. Був у старому бушлаті, у важких чоботах. Кучерявий чуб як завжди пере-можливо стирчав на лобі, лише сивини на скронях побільшало. Я замкнув його в обіймах і, прихильно слухаючи незадоволену балаканину про переїзд, долонею гладив по спині. Він ніяковів, пручався, вислизав із моїх обіймів, поспішав покинути вокзал і цих галасливих і гнівних людей, які кричали, що ми займаємо прохід на пероні. Де їм було зрозуміти, що ми не бачилися більше як півроку!

Сашко оселився в сусідньому номері у тому-таки «Лондонському» готелі. Його вікна також виходили на бульвар, та мешкання було багатшим за моє: тут була простора ванна кімната з величезною чорною мармуровою ванною, ліжко стояло в просторому алькові й запиналося рожевим шовком. Взагалі, інтер'єр кімнат готелю не змінився з дореволюційних часів, тож ми жили посеред правдиво буржуазних розкошів.

Я завітав до Сашка ввечері, коли він уже відпочив з дороги. Приніс із собою шампанське з тістечками – відсвяткувати приїзд. Ми сіли в гарячу ванну, наповнили бокали. Він докладно і дотепно оповідав промісяці перебування в Харкові по моему від'їзді. Багато чого я вже знав із листів, але чути це наживо з його вуст було незрівнянно приємніше. Він узагалі вмів цікаво розповідати про будь-що. Я сміявся з його розповідей, замішаних на новітніх харківських чутках, що циркулювали в мистецькому середовищі. Головним порушником спокою, як завжди, був Х. Вильовий.

*Ю. Яновський
(Світлина середини
20-х рр. XX ст.)*

Юра знайшов кімнату поблизу готелю, в квартирі люб'язного і доброзичливого адвоката. З кімнати було видно невеличку площу, де стрімс постамент, з якого скануто було постать товстозадої інтернариці. А в готелі з'явився новий пожителець. До номера, де жив Юра, поривисто увійшов і пристрасно заговорив бентежний, збуджений, до краю сповнений намірів, планів, задумів та ідей Сашко Довженко. Він приїхав, щоб самому поставити свій сценарій «Язідка коханця», бо попередній режисер не спромігся творчо засвоїти своєрідні комедійні виадки Сашка. Юра був щасливий з приїзду друга. Він, досвідчений – прийнятний, так йому вважалося – кінематографіст і одесит, запроваджував Довженка «в курс діла». Жити спільним життям вранці – на кіностудії, потім – обід у «Лондонському», а вечори частіше й частіше були віддані театроці (Микола БАЖАН «Майстер залізної троянди»).

Мені приємно було чути його голос, бачити очі. Я здебільшого мовчав, а Сашко без упину балакав. Це був не той сором'язливий молодий чоловік, якого я зустрів на вокзалі, це був мій любий Сашко. Знаючи, що нас ніхто не чує, що двері номеру замкнено, він став незрівнянно відвертішим, грайливим, відкритим. Однак ми все ще почувалися трохи ніяково один із одним: здавалося, розлука спричинилася до якогось відчуження. Я довго дивився на нього, і нарешті не стримався, посунувся ближче. Бачив лише його очі – живі, веселі.

– Продовжуй, – попросив я його, коли він на мить зупинився. – Я хочу слухати тебе.

Він розповідав далі, я наблизився до нього, сів біля його ніг. Шампанське вилилось у ванну. Я пестив його щоку, куйовдив волосся. Сашко й далі заповзято розповідав свої історії. Мені перехопило подих, я вже не чув, про що він говорить. Просто подивився на нього, наблизився і поцілував. Він відповів мені мовчанкою, потім притягнув до себе і став цілувати у відповідь. Як я довго чекав на це!

Це був один із найкращих наших вечорів у Одесі. Та згодом усе змінилося: в наші стосунки увійшла третя людина.

* * *

За кілька днів я мусив виїхати з готелю. Це був ніби захід безпеки, аби ніхто не запідозрив про нашу близькість. Хоча, власне, зробити це було нікому: як я вже згадував, усі актори майже завжди були п'яні, або розважалися десь на узбережжі чи за містом. Там правив бал Бучма, який своєю дивовижною харизмою згуртовував усіх навколо себе. Він був неповторний франт: чорний костюм-

трійка, шляпа і чудовий ціпок, оздоблений срібною карбівкою з золотим набалдашником. Він гордовито виходив з готелю після ситного сніданку і до під'їзду підкочувались візники, що вже чекали на свого постійного улюбленого пасажера. До першого фіакра він клав чемодан з гримом, до другого – свого улюбленого ціпка, до третього сідав сам і такою кумедною валкою їхав вранішніми, пропахлими свіжим морським бризом бульварами до колись пишного, ренесансового, обтиканого бюстами стародавніх римлян і греків особняка Сандonato-Демидових, де тоді містилася адміністрація кінофабрики. Бучма діяв на людей настільки магічно, що візники навіть билися між собою за право везти сьогодні цього пана.

Я оселився неподалік готелю – на площі Карла Маркса, що утворювалася перетином трьох вулиць, одна з яких вела до легендарних сходів. Кімнату мені здавав милий адвокат, якого я майже ніколи не бачив у квартирі – він увесь час був десь у роз'їздах. Тут було тихо і затишно. Зручні меблі, великі приміщення, власний вхід до кімнат. Тут, зрештою, можна було попрацювати над новелою, що я її розпочав тоді писати. Три роки поспіль до мого приїзду в Одесу в цьому самому будинку – тільки поверхом вище – жив Куліш. Але нам тоді з ним не судилося перетнутися.

Чи не щодня я заходив у готель до Сашка. Зазвичай ми снідали разом, а потім їхали на кінофабрику. Після роботи верталися сюди-таки, і по вечері вирушали гуляти Містом. Особливо полюбляли припортові вулички, де життя починало кипіти після заходу сонця. На вуличці, що сходами спускалася в порт, було розташовано чимало непевних закладів із найрізноманітнішою публікою. Соціальні та етнічні межі в них були надто розмиті й розмаїті, щоб зрозуміти навіть, хто сидить поряд із тобою за столом: простий рибалка, колишній нальотчик чи пан-непман, який тут-таки за перегородкою утримує підпільний притон. Молдавани, турки, греки, євреї і росіяни пили разом і розмовляли кожен зі своїм акцентом на якомусь малозрозумілому, але досить мелодійному аргю.

Ми любили такі місця, бо отримували тут неперевершені враження: з розмов із завсідниками можна було дізнатися чимало такого, що навіть важко було б вигадати. Кожен мав свою історію, власну драму. Але трагічна доля в цих людей напрочуд гармонійно поєднувалася з веселою вдачею. Особливо це стосувалося моряків, що залюбки розповідати про свої мандрівки до екзотичних країн.

Моя подружка Поля познайомила нас із хазяїном одного такого трамбака біля порту і ввела в коло місцевих відвідувачів, втім, перед

тим завбачливо попередила, з ким можна мати справи і які, а з ким – краще не треба.

Ми також часто ходили до театру, а відразу по приїзду в Одесу я навіть устиг побувати на виставах «Березолу», який того року гастролював тут. І от одного разу ми завітали до театру опери та балету, який щойно перетворили на Українську Оперу, на нову виставу. До оперного тоді якраз було запрошено найкращих працівників культури, зокрема чимало артистів із Москви. Серед них була також прекрасна Іта. Щойно ми її побачили, нас вразили грація і краса цієї маленької дівчини. Навіть на якийсь час забули ходити до Театру ім. Жовтневої революції, у виставах якого тоді «безумствувала» Ужвій. Навіть чудові декорації Ердмана й Петрицького не змогли примусити нас відволіктися від Іти.

Ми віддали перевагу старим і незграбним декораціям, серед яких вона правила свій таємничий танок, і ладні були тижнями сидіти в чудовому приміщенні з золотим куполом і потертими кріслами, обтягненими червоним оксамитом, лиш би ще раз побачити її. Сашко мріяв її намалювати чи зафільтувати, та не знав, як підійти до неї. Після Анни Стен у нас не було такого запаморочливого захоплення. Анна – друга Віра Холодна – вособлення української щедрої жіночої краси, але дещо стриманої вишуканим європейським темпераментом. Натомість Іта – маленька білявочка – радше просто імпульсивне дівча, беззахисне й вразливе через свою відвертість. Ця її вразливість, однак, не виявлялася в танку, коли вона була такою зосередженою, що жодна емоція не могла вплинути на бездоганне виконання па. Вона все робила майстерно, навіть трохи відсторонено, але як тільки вистава закінчувалася і лунали овації – Іта перетворювалася на сором'язливе дитинча.

Одного дня ми нарешті зазнайомилися з нею. Я прийшов до Сашка рано ввечері після вечері у Демущьких. Це були мої нові друзі, у яких я часто годувався: через шлункові проблеми лікарі рекомендували мені повноцінну домашню кухню. Сашка вдома не було, він залишив записку, що чекає на мене в сусідньому номері, куди зайшов у справах.

Я пройшов по коридору повз троє дверей – наступні були потрібним мені номером. Постукав. Відповів дзвінкий чоловічий голос. Я відчинив двері й зайшов у напівтемну кімнату, де на єдину лампу з плафоном було напнуто ситцеву зелену сорочку. «То це і є салон «Зелена лампа»! – погузував я.

Через півтемряву не можна було розгледіти присутніх, які, либонь, навмисне прикинули і не ворушилися. Нарешті я почув Сашка:

– Гео, сідай коло мене на ліжко!

Я ледь не навпомацки знайшов ліжко і присів на м'яке запинало.

Просто навпроти стояв високий молодий чоловік, на якого потрапляла вузька смуга світла, утворена, певно, для того, аби він бачив текст паперів, що тримав у руках. На підвіконні сиділа маленька простовололоса дівчина і курила. Її силует виразно виділявся в промінні зовнішнього освітлення з бульвару, а дивовижно світле волосся, що виглядало з-під капелюшка, блищало зеленуватим кольором од лампи.

– Добри вечір! – мовив я нерішуче.

– Халлоу! – радісно відповіла жінка.

Сашко нарешті вирішив представити мене своїм друзям, і так розрядив зніяковіле напруження, що постало між нами:

– Гео, це московський режисер О.Хлопков, він вже якийсь час живе в Одесі. І чарівна московська танцівниця, що має красу і талант міжнародного значення, солістка балету, пані Іта.

Через несподіванку навіть не зміг нічого сказати, або принаймні підвестися і потиснути руку чоловіку. Мене вразила легкість, з якою Сашко представив мені Іту, вона ж бо була зіркою, а головне – нашим кумиром. До неї я відчував певне благоговіння. Пана Хлопкова я добре знав по роботі на фабриці, однак близько з ним ніколи не спілкувався – лише у справах. Він був красивим струнким молодим чоловіком, завжди вбраним у дуже вишуканий одяг.

– Гаспада! – весело продовжував Сашко, – представляю вам одного з найталановитіших письменників нової української генерації – і це нічого, що він видав лише одну збірку оповідань, до того ж досить скромну, у нього все попереду, повірте мені! – товариша Георгія Нового! На прикладі поки що мізерного його творчого доробку, я вже зараз заявляю, що всюдишущий закон діалектики про перехід кількості в якість історично вичерпує себе з його приходом на світову літературну арену! Я стверджую, що в середовищі нової соціально-літературної формації, до якої він належить, якість народжуватиметься незалежно від кількості, чи навіть наперекір їй!

Усі голосно розсміялися, я ж від такого дифірамбу на свою честь ще більше знітився. Не в змозі підвести очей, я дивився в підлогу і бачив лише чудові гостроносі туфлі режисера Хлопкова та білий шалик пані Іти, що стелився поряд із ними.

Іта курила дуже артистично. Затискала довгий мундштук у зубах, трьома пальцями перевернутої догори долоні граційно притримувала його посередині. Плавним рухом висмикувала його з губ, на мить витягала їх у напрямку руху й повільно видувала дим. Вона вміла робити всілякі вправи зі струменем диму, витворюючи з нього дивовижні

фігури. Разом із Сашком вони перетворювали процес куріння на ритуал, розмовляючи один з одним таємничими димовими знаками.

Іта була зодягнена в коротеньку, але широку темну сукенку без рукавів, на голові в неї був мережаний чорний капелюшок з рожевою стрічкою, з-під якого випиналися білі кучері.

Через моє вторгнення товариш Хлопков уже втретє мусив починати читання вголос свого сценарію, що він його приніс на суд Іти. Та я не був надто уважний і не запам'ятав, про що в ньому йшлося, тим паче – я знав, що за кілька днів маю ознайомитися з ним фахово. Він читав голосно, жваво, пронизливо. Іта із захватом слухала, але скоро втомилася і почала поглядом шугати по кімнаті. Вона глянула на мене, ледь помітно всміхнулася і зробила легкий жест порухом голови, яким запрошувала вийти з кімнати. Сашко теж помітив це і навіть відповів їй димовою згодою, тож за кілька хвилин вони, не домовляючись, одночасно почали болісно пригадувати про давно призначену зустріч із якимось спільним знайомим-художником, задіяним у новій картині Сашка. Хлопков урвав декламацію і, коли почув вибачення за неможливість дослухати його до кінця, наче сам зрадів і став збирати рукопис у портфель. Він дуже втопився, мав червоні очі й пересохлі губи. Аби делікатно позбутися його товариства, ми з Сашком вийшли з Ітиної кімнати, простуючи до сусіднього номеру, і Хлопков мусив із нами попрощатися, ми потисли руки. Ми майже не сумнівалися, що його прощання з Ітою – справа кількох хвилин, адже саме вона була ініціатором цієї імпровізації.

Усе так і вийшло: за кілька хвилин, постукавши і не дочекавшись відповіді, Іта увірвалась у Сашкову кімнату. Вона лунко сміялася щирим дитячим сміхом, що він народжується у дітей, коли ті перехитрують дорослого. Іта м'яко спустилася на ліжко, лягла впоперек нього між нами. Ми також сміялися, переходячи на регіт, сльози текли з очей. Найприємніший сміх – безпричинний. Це тривало ще певний час, перш ніж усі потроху вгамувалися. Іта розкинула руки, поклала нам на груди лікті, і ми знов пирснули не знати від чого.

Ми лежали впритул одне до одного, і лише тепер відчули зняковіння. Руки наші переплелися, ноги перехрестилися, голови притулились одна до одної. Моя права рука лежала на Ітиному животі, ближче до грудей, Сашко тримав її за оголене плече, сама ж Іта поклала долоні нам на голови і тендітними пальцями перебирала волосся, тихесенько наспівуючи щось про себе. Так тривало якийсь час. Я відчув, що лежу з ними разом уже тисячу літ і пролежав би ще вічність. Час зазмер, відчувалася дивовижна полегкість – наче така солодка втома, що приходить до дітей перед денним сном улітку. З вулиці через

розчакнуте вікно лунала тиха музика з готельного ресторану.

Попри те, що Іта була ледь не вдвічі меншою за дорослу людину, пригортаючи нас руками, вона почувалася тоді щасливою матір'ю, котра оце щойно народила близнюків. Принаймні, так вона казала згодом.

Над її животом я рукою потягнувся до Сашка, погладив його бік, стегно. Іта цього не бачила, а я, почувавшись удвічі щасливішим, ніж звичайно, хотів зібгати їх обох до купи і довго-довго не пускати від себе. Було тепло і затишно. Та якоїсь миті, коли ніжні почуття в мені стали потроху набувати присмаку тілесного бажання, Іта раптом швидко підвелася, розриваючи наші обійми, стала серед кімнати й голосно заявила:

– Что же мы сидим? Сегодня ведь полнолуние! Идемте же купаться в море. И немедленно!

Ми спустилися до моря на Ланжероні, поминаючи величну арку й дві гігантські кулі, що розташувалися обабіч невеликих сходів. Повний місяць увінчував чорне шатро неба, вигравав на воді. Було фантастично світло, але кольори вкрав місяць. Арку та кулі посріблило холодне сяйво, й вони виступали з темряви опукло та схематично, ніби щойно виведені на картині Магрітта. Було тихо. Вода маленькими імпульсивними накатами лагідно облизувала вогкий берег у такт стисканням серця. Це були навіть не хвилі, а колискові гойдання, як у маленькій купелі в знелюдній після хрестин церкві.

Іта випередила нас, вибігла на пісок, скинула з себе сукенку і стрімголов кинулась у воду. Вода світилась у відповідь на її рухи, фосфорувала, розходилася колами хвиль. Вона випросталася на повен зріст, по талію лишаючись у воді, і стала до нас спиною, прибираючи волосся назад. Місяць виблискував на її раменах, підкреслював напрочуд стрункий стан, краплинами падав у море, відлунням гойдався навколо її стегон. Кожна крапля, розбиваючись, запалювала на мить малесенький вогник на поверхні і, притлумлена морем, згасала.

О.Довженко. Незакінчений автопортрет 1925 р.

Наслідуючи Ітин приклад, ми також роздяглися і з веселими зойками встрибували у море. Іта обернулася, закричала й пірнула під воду, втікаючи. Ми наздогнали її, збурюючи фонтани фосфорної води, оточили і взяли в полон, замкнувши в обіймах рук. Вона стояла щаслива і задихана. Вода струмочками стікала їй на груди. Іта взяла мене і Сашка за руки, вклавши свої долоні в наші, і ми почали повільно кружляти у воді. Пришвидшуючи оберти, ми закинули голови назад і дивилися на місяць, який плив по невеликому колу своєї нової орбіти, що існувала лише для нас трьох. Ми спинилися і, не розмикаючи рук, довго дивились один на одного.

Ітині соски випиналися вгору на невеличких і соковитих грудях. Сашко мав рельєфний живіт, гарні міцні груди і широкі плечі. Її тендітність чудово допасовувалася до його міці та моєї худорлявості. У цьому безсоромному розгляданні не було нічого еротичного, радше – щось допитливе, якесь першовідкриття. Дивно, але навіть обійми чи пестощі не викликали б зараз еротичного бажання, у нашій грі було щось дитяче.

Раптом купель закипіла навколо нас: з-за оболоків з'явилися зірки і відбилися мільйонами цяточок на воді...

Потім ми лежали на піску, Іта розповідала про свою північну батьківщину – трохи тоскно, але захопливо. Її мова хвилювалася, як море, лунала то гучно, то стихаючи. Вона була дуже красива і, лежачи в місячній сяйві на тлі засмаглого торса Сашка, здавалася застиглою в мармурі фігурою античної вакханки. Я захоувався в неї. У моєї уяві вона майже не існувала окремо: лише разом із Сашком, до якого я плекав нестримну ніжність. У мені навіть не народжувалося тіні ревності, коли я бачив його зачарований Ітиною красою погляд. Просто втрьох ми утворювали довершене тіло, позбавлене персональних свідомостей і почуттів. Насолода і трепет не народжувались у кожного окремо – вони були у НАС.

* * *

Тепер ми всюди з'являлися втрьох. У кав'ярнях, на поетичних вечірках, у ресторані готелю. Разом гуляли Містом, ходили на пляж, а ввечері часто відвідували улюблені припортові трамбаки, де стрічали Полю з подругами, знайомих рибалок і просто цікавих людей. Ми заприятелювали з багатьма власниками цих місць, і вони завжди були раді нашим візитам. Під ранок ми йшли, тримаючись за руки, принашклизми Містом, яке продував теплий бриз. На ніч лишалися у Сашка чи в Іти в номері, або йшли до мене в мешкання, де було широченне ліжко і, часто не роздягаючись, засинали.

Мені вже важко було уявити нас поодиноці. Навіть потяг до Сашка вже не був мені таким визначальним, як доти. Точніше, він тепер завжди приходив разом із прагненням оволодіти також Ітою. Він подвоївся й здичавів: часто майже неконтрольовано мене опановувало бажання, і я насилу стримував ніжність.

Одного вечора ми вкотре завітали до трамбака на похилій Ланжеронівській вуличці, що вела до порту й закінчувалася сходами. Хазяїн, як лиш побачив нас, голосно привітався і запросив сісти за столик біля шинквасу. У приземкуватому й темному приміщенні було вогко й накурено, підлогу і столи вочевидь рідко мили.

Отже, ми знов сиділи в потайному кафе, де можна мати надзвичайну чорну каву, дві-три люльки опію і контрабандне вино «Кров землі».

Ми чекали на Полю, попиваючи вино. Вона не забарилася: прийшла за кілька хвилин із подругою і молодим хлопцем-моряком. Дівчата мали надто відвертий макіяж, світле волосся з перманентом, були вбрані в світлі сукні з глибокими декольте. Хлопець – ще підліток – соромився і мовчав. Лише коли три карафи вина вже стояли порожніми у кутку стола, він розговорився і розповів про свою недавню – і поки що єдину – подорож до Константинополя, де вперше куриєт гашиш і від нього знепритомнів. Прокинувся він, як казав, «у покоях» якоїсь європейської пані, чоловік якої перебував у місті з якоюсь таємною місією. Розповідь хлопця ставала дедалі штучнішою і бруталнішою, в неї почали потрапляти зовсім незрозумілі, але дуже експресивні вислови, тож ми примусили його «на спор» випити пляшку вина, після якої він швидко замовк, поклав голову на стіл і мирно засопів.

Нарешті до нас приєднався хазяїн трамбака. Сьогодні у нього не було роботи, адже останніх відвідувачів він випроводив, щойно ми завітали у гості. Він уподобав Поліну подругу і мило розмовляв із нею, погладжуючи її не надто стрункий стан своєю велетенською рукою-мушлею, в якій щойно тримав масне ганчір'я для прибирання столів.

Взагалі, вечір був не надто веселим. Печаль прилетіла з моря разом із першим прохолодним вітерцем, який віщував наближення осені. Поля розповідала про своє кохання до молодого англійського моряка, рудого хлопця з яскравим ластовинням і сором'язливим – або печальним? – поглядом. Вона закохалася в його сірі очі, що завжди були воглими, навіть коли той усміхався. Вони так і спілкувалися – поглядом, майже не користуючись словами, яких, власне, не знаючи мови одне одного, й не розуміли. І це двотижнєве безсловесне кохання залишилось у її пам'яті як найромантичніша пригода в житті.

Поля вже майже плакала, коли хазяїн трамбака відволікся від її подруги і приніс нам кальян. Сашко розкуриив його, і кімнату наповнив запахом опіуму. Ми курили по колу і мовчки слухали патефон, з якого лунала «Рамона» у виконанні Gene Austin. Того літа ця пісня звучала скрізь по обидва боки океану, вона стала гімном і нашої молодості.

*Ramona, / When day is done you'll hear my call
Ramona, / We'll meet beside the waterfall.*

*I dread the dawn / When I awake to find you gone
Ramona, / I made you my own*

У трамбаку була чи не найбільша з відомих нам у місті колекцій платівок найрізноманітнішого походження: хазяїн був правдивий меломан (хоч і походив із Пересипу⁴) і просив усіх відвідувачів свого закладу приносити йому музику. Найбільше він радів, коли французькі чи англійські моряки спеціально для нього привозили європейські музичні новинки. Саме в цьому непевному місці вперше в Одесі грали найновіші чарльстони.

У приміщенні ніби розвиднілося, кольори стали яснішими, і я нарешті угледів, що Полина подруга сидить не у бежевім, а в яскраво-рожевім платті. Штучні перли на її шиї вигравали голубими спалахами, які гіпнотизували мене. Прийшли полегкість і спокій.

Аж раптом у дубові двері трамбака сильно постукали, тоді ще раз, залунали гнівні голоси, а за ними крик:

– Немедленно выходите, сволочи, мы знаем, шо это притон! Открывай, это милиция!

З переляку ми залякли. Хазяїн моментально дав знак своєму помічникові-офіціанту, той без зайвої метушні тихо перевернув шинквас горизонтально – на його місці постало широке ліжко з матрацом, – відчинив двері сусідньої кімнати, що вела в двір на паралельній вулиці, і показав нам, як непомітно вийти. Ми вперше потрапили у таку халепу, хоч обклави були буденною практикою і нас про це попереджали, навіть інструктували щодо правил поведінки в таких ситуаціях. Тож, знаючи правила, ми без паніки слухалися вказівок офіціанта. Єдиною проблемою був хлопець-моряк, що ніяк не приходив до тями. Довелося залишити бідолаху на ліжку – як хазяїнового гостя, племінника з Миколаєва.

⁴ Район Одеси, за яким закріпилася слава хуліганського о.

Я дивувався, яких висот сягає кмітливий одеський розум у прагненні заробити. А втім, сумнівно, що лише зиск зумовлював тоді існування таких місць: мені дедалі частіше спадало на думку, що господарі цих забігайлівок просто не могли жити в нових реаліях і навмисне створювали собі екстремальні умови, подовжуючи власну нелегальну дореволюційну молодість і зберігаючи острівці анархічного ладу. Їхня метка вдача колишніх нальотчиків чи міняйл не могла бути органічно застосованою у колективному будівництві. Схоже, вони навіть не надто крилися зі своїми справами і готові були стоїчно приймати будь-який при суд собі, але не капітулювати добровільно. Вони були уламками колишнього світу, що зависли у вакуумі безчасся, приречені на шоре падіння.

У дворі ми тихо розпрощалися з Полею та її подругою, почекали кілька хвилин, тоді пішли й собі. Мені було смішно з того, як організовано, по-комуністичному ми покинули приміщення.

Ми побігли вулицею, в пустці якої лунали голоси міліціонерів:

– Мы ломаем двери, суки, щас у нас попляшетел!

Безсила істерика вартових підбурювала мою пиху. Терпкий винний хміль разом із опіумним димом піднімався вгору по моєму тілі, захоплюючи в свій несамовито ритмічний полон серце, легені, мозок. Згага до пригод шукало ризику, штовхало на авантури.

Я спинився, схопив Іту та Сашка за руки і потяг їх у провулок, де був вхід до трамбака. Вони пручалися.

– Ходімо, повеселимося! – просив я.

– Возвращаться небезопасно, Гео, – шелотіла Іта, вже посміючись від такої пропозиції, – зачем рисковать?

Сашко й сам полюбляв спонтанні вибрики, він одразу зрозумів мій задум і почав просити її:

– Нічого небезпечного, ми просто побешкетуємо, до того ж, треба допомогти вибратися з халепа нашому другові-хазяїну, він завжди був до нас такий прихильний!

Він кумедно канючив, благаючи Іту зголоситися:

– Ну ходьом, погані мілісіонери поб'ють харошого дядю, який нам ніколи ні в сьому не відмовив.

Ми ледь утримувалися від голосного сміху і, стоячи за рогом будинку, корчилися від нападів щирого реготу. Нарешті Іта мовила захриплим голосом:

– Ну пошли, ладно.

Вона стала між нами, поштиво взяла кожного під лікті, і ми повагом рушили до трамбака. За рогом вулиці вже починалися сходи, звідти досі лунали голосна лайка й грукіт.

Ми зупинились навпроти незрушних дубових дверей, підкреслено здивовано дивлячись на вартових, які щосили товкли в них.

– В чем дело, товарищи? – спитав Сашко дуже офіційним голосом.

Той із міліціонерів, котрий активніше шарпав двері, повернувся до нас. Він, певно, не сподівався уздріти таких елегантних людей у таку пізню годину. Ще й у такому непевному районі. Рухом своїх професійно примружених очей він подивися на нас, оглянув кожного з голови до ніг. Останніми його уваги удостоїлися мої модні чорно-білі черевки «тіммі», що виблискували в скупому сьйві далекого ліхтаря.

– В самом Александровском парке слышны ваши крики, – вів далі Сашко, вже беручи вищий тон, – еще и такого вульгарного содержания. Ночь ведь поздняя, имейте совесть! Ваше положение тем более не позволяет вам нарушать общепринятый порядок! Людям спать надо, а вы, вместо того, чтоб защищать их сон, разрушаете его!

– Да, да, товарищ абсолютно прав, – підхопив я Сашка. – Я не для того воевал три года, чтоб вы по собственному велению устраивали среди ночи канонаду! Я хочу покоя! Осколок снаряда в моей голове реагирует на каждый шорох!

Іта непомітно вдипнула мене за руку, аби я не перегравав. Міліціонери ошелешено дивилися на нас. Нарешті один із них вичавив із себе:

– Простите, товарищи, да вот поступило сообщение, шо здесь тайный притон организованный. Вот мы и неожиданно нагрянули.

– Оно-то хорошо, товарищи, – приєдналася Іта, – что вы неожиданно исполняете в такой час свой долг перед отчизной и несете почетный караул в этом криминальном месте. Но не такими же варварскими методами следует работать, товарищи!

Вона підійшла до дверей, прислухаючись, постукала і мовила:

– Товарищи, откройте, пожалуйста, вы окружены. И не сопротивляйтесь!

Ми з Сашком ледве не пирснули сміхом. Та двері, ніби скоряючись її лагідному голосу, зарипіли і відчинилися. На порозі стояв хазяїн трамбака з перев'язаною головою і в панталонах. Обличчя його було таке сонне, що ми навіть засумнівалися, чи приймав він нас у себе десять хвилин тому.

– Я вас слушаю, в чем дело, – з переляку спитав він.

– Ага, попался! – закричав один із міліціонерів, так, ніби він з ноги виламав двері. – Щас ты у нас попляшешь!

На обличчі хазяїна трамбака з'явилося щире здивування. Вартовий схопився, забіг до кімнати й зі словами, зверненими до нас, «Будете понятыми, товарищи», почав нишпорити в ній.

Ми теж зайшли до приміщення. Воно тільки стінами нагадувало те, яке ми щойно залишили. Підлога складалася з дерев'яних масивних дощок, у яких тільки досвідчене око могло впізнати кришки столів. Лавки, складені горизонтально біля стіни, в якій був прохід до іншої кімнати, утворили майже ідеальну дерев'яну перегородку, на ній навіть висів потертий килим. На ліжку-шинквасі лежав той-таки хлопець-моряк, а поряд було ще одне ліжко – сконструйоване з кількох ослонів, з пожмаканою сірою постіллю.

Міліціонери метушилися по кімнаті, шукаючи доказів бешкету, про який ішлося в доносі. Та, на жаль, усе виглядало пристойно.

Один із них постукав у стіну-перегородку, сконструйовану з лавок, і спитав, що там.

– Там сосед живет. Раньше это была одна большая квартира, теперь она поделена стеной надвое, – відповів хазяїн.

– Что же вы, товарищи, беспричинно беспокоили ни в чем не повинного человека, подняли его с постели? – грізно гукнув Сашко, непомітно моргаючи хазяїнові трамбака.

– А вот мы щас и узнаем у соседа, повинен он или нет, – відповів міліціонер і гучно постукав у перегородку.

За нею почувся якийсь стогін, шарудіння, і сонним хрипом незадоволено озвався чоловік:

– Чего надо? Опять своего пьяного племянничка не можешь уложить? Я щас таки вызову милицию! – ми впізнали голос офіціанта, що продовжив свою тираду добірним матом.

Міліціонер постарався вибачливо заспокоїти «сусіда», запевняючи, що міліція вже тут, і нікого більше викликати не треба, бо буйного племінника зараз доправлять у відділок.

– Да, пожалуйста, товарищи, – благально звернувся до міліціонерів хазяїн трамбака, хапаючись за перев'язану голову, – сделайте с ним хоть что-нибудь, а то все нервы, гад, вытрепал, скотина, нет уж больше сил от его пьянства! Как приехал полгода назад из Николаева, так житья мне нет больше!

Міліціонери раді були хоч якось виправдати своє незграбне вторгнення, і вчепилися за хлопця, як за своє спасіння. Вони взяли його, непритомного, під руки і почали тягти до виходу, перепрошуючи хазяїна:

– Вы уж извините, это, наверно, какое-то недоразумение. С кем не бывает, что родственник выпил и буянит, но не значит же это, что приличный человек притон держит! Кто-то пошутил, верно.

– Конечно, – підтримала Іта, – просто человек не хотел вредить племяннику, терпел до последнего. Но вы, товарищ, – звернулася

вона до хазяїна, – більше не дозволяйте садитися вам на голову! А то это вредит еще и округе. Видите, среди ночи милиция нагрянула, разбудила людей...

– Да мы это... мимо шли просто, услышали скандаль, вот и зашли проверить, – задкували міліціонери.

Ми побажали хазяїнові доброї ночі й вийшли. На сходах попрощалися з вартовими, притьмом пішли вперед. Коли опинилися біля музею, ми вже не могли втримати сміху й усі троє зареготали щосили. Не годні були зупинитися, і корчилися біля пам'ятника троянському жерцеві Лаокоону, мимоволі повторюючи корчі трьох страдників, полонених змієм. Але, поза сумнівом, наша композиція була життєстверднішою, пластичнішою й гармонійнішою. Вона оспівувала вічне щасливе **молоде** життя на повні груди, які стискалися хіба що від нападів сміху.

Я тоді зрозумів, що ми створені одне для одного. Підтвердженням того був навіть цей довершено зімпровізований фарс у трамбаку, в якому, правда, й хазяїн зіграв одну з головних ролей. До того ж, саме він зрежисерував цю виставу, створив для неї декорації, розробив психологічні типи...

– Навіть наш Кричевський не зробив би так доладно і вправно такі вишукані декорації, – читаючи мої думки, промовив Сашко, – Талант!

* * *

Той ночі ми кохалися несамовито і пристрасно, не тямлячи себе й одне одного. Єдина *лаконічна* тілесна композиція, утворена з довершених тіл і прекрасних намірів. Я навіть не можу пригадати, як довго тривала наша жагуча ніч: перед очима постає лиш калейдоскоп перетворень і перетілень: Сашкові губи, Ітини перса, мій живіт, його м'язисті рамена, її росяна квітка-піховка, мій язик, прекрасний член, лице, шкіра, моє, моя, мій, мої...

Наш роман не тривав довго, хоча й був вічним. Він урвався прозаїчно, хоча й бволів умерти в ньому і задля нього. Я чекав навіть якоїсь трагічної розв'язки, вважаючи, що ми маємо розплатитися за найбільше

у світі щастя своїми життями. Однак виявилось, що важко придумати щось драматичніше за банальність.

Іта за тиждень терміново виїхала в Італію до своєї хворої тітки, звідки ніколи не повернулася. Я того самого дня несподівано, а втім, заслужено, втратив роботу на кіностудії (я не з'являвся там уже цілий місяць, і нічого не встигав робити вдома. А власне, й не міг).

Тож за кілька днів і я вирушив до Харкова, а Сашка залишив у Одесі. Він був організованіший за мене: міг працювати у вільний від наших побачень час, та все одно, його перший комедійний фільм провалився. Шукаючи собі ліків у творчості, Сашко виплекав проєкт величного фільму й зятято працював із ним. Мені нічого було робити в Одесі. Сашко не наполягав на тому, щоб я лишався з ним. Після Іти наші стосунки ускладнилися: ми ніби почали соромитися один одного, хоча ні – не один одного: ми соромилися свідка свого щастя і неможливості його відродити вдвох. Ми навіть не могли хизуватися ним, адже воно нікому з нас не належало цілком.

У Харкові я дуже скоро знайшов дівчину, з якою намірився зв'язати подальше життя. У ній дивним чином поєднувалися риси Сашка й Іти. Я був вражений, коли вперше стрів її в гостях у знайомого письменника. Дівчина була дочкою його жінки-актриси і сама мала стосунок до театру. Її звали Т., і була вона дуже лагідна, боязка, її хотілося захистити.

Коли я кажу про подібність Т. до моїх коханців, я маю на увазі дуже специфічну подібність. Т. єднала в собі зовнішні риси Сашка і внутрішні – Іти. Вона була «пацанкою», навіть могла видатися підлітком: світле кучеряве коротке волосся, рівний, як у Сашка, ніс, трепетні, як у нього, губи, сірі очі, грубо скроєне обличчя. Вона дуже мені його нагадувала. Навіть у Березолі Т. грала лише трагедійні ролі. Була прудка і спортивна. Але голос мала дуже ніжний і ліричний, такий самий, як у Іти. Від мавчиного монологу з «Лісової пісні» у її виконанні я плакав.

Автори «Звенигори», Михайло Йогансен та Юртин, мабуть, бояться за мою гарячистість. Що мало, мовляв, залишатися їхніх ідей і фразити у картині. Але вони сказали словами своїм задум, мені ж доводиться живими, конкретними, реальними або нереальними образами показати їхні думки. Ви розумієте, як це тяжко? Проте я знаю, чого хочуть автори. Легенду, конденсовану з устх українських легенд, романтику, конденсовану з устх українських романтик, і переломлення цього всього в нашій добі, в нашій будівничості, в матеріалістичнім світогляді. І дивною стає від цього вся легенда легенд. Чудною стане романтика романтик. І результати, вплив на психіку нашу, мусять бути несподівані. Я це конкретизував, як тільки може конкретизувати режисер квін (Юртія ЯНОВСЬКІВІ «Голубуд на березі Чорного моря», слова О. Довженка).

Сашко згодом також повернувся до Харкова, але я унікав зустрічей із ним сам на сам, навіть, можна сказати, цурався його: боявся, що якщо часто бачитимусь із ним наодинці, почуття можуть відродитися. Втім, моє почуття до нього не згасло, воно просто більше ніколи не набуло тілесного вияву, а відтак стало ще драматичнішим.

Моя молодість скінчилася того ганебно щасливого року. Єдине, що мені лишилося – це творчість. У ній моя пристрасть перековується у слово.

*Якщо відчувати що сила
Твоїх почуттів до мене
Відверто слабша за мою
То можна згубити море
Моєї до тебе любові.*

4. Рахманне

*І моя буря одразу стихла, і розбурхане море
душі стало спокійним, як очі товариша Хрущова.*

Володимир СОСЮРА

Вони зустрілися наступного дня в піцерії. Орест трохи забарився, і коли прийшов, Сева й Марта вже жували піцу з анчоусами. Обоє були привітні й невимушені.

Та не встиг Орест перевести подих, як Марта похапцем зиркнула на огрядного лисого чоловіка за сусіднім столиком, змовницьки нахилилася вперед і прошепотіла:

– Бачиш того чоловіка? – вона смикнула Ореста за рукав, – не дивися так відверто! Уяви собі, він переслідує нас від самого ранку!

Марта старалася говорити пошепки, але була надто збуджена, і її це не вдалося. Вона захрипла й почервоніла.

– Ми оце щойно з пляжу... і вперше стали жертвами збоченьських домагань! І де? О боже! На найчотливішому нудистському пляжі міста! Як огидно! – вона гидливо скривилася. – Тепер це ідилічне місце знеславлено! Бо цей самощечій в чім мати народила годину плазував довкола наших рушників і благав про секс утрюх на хвилерізі! Він нюхав мої ноги, Севе! – апелювала вона до чоловіка. – Яке нахабство!

Сева розпачливо хитав головою на підтвердження її слів.

– Так-так, плазував, ще й пояснював такий екстравагантний спосіб пересування конспірацією, – він ховав очі за картонкою меню.

Марта з люттю зіжмакала серветку й кинула її повз попільничку.

– Звісно, нам нічого не лишалось, – сичала далі вона, – як пристати на його огидну пропозицію! Ми резонно зважили, що в разі відмови це чудовисько виструнчиться на повний зріст і зареве щосили, що його позбавлено втіх... А він же такий кремезний! Такого встиду не можна було допустити!

Марта кілька разів розгублено хитнула головою, ніби ще раз зважуючи, побожно скривила губи й підвела брови.

– Тож, хоч як не хотілося, довелось обирати менше зло...

На мить зависла мовчанка, усі троє кинули їдо і дослухалися, а люди за сусідніми столиками теж завмерли, ніяково й осудливо перезирнувшись. Тоді Сева з Мартою голосно зареготали, й жінка гордо-вито кинула через плече до сусідів:

– Да-да, ми любім секс с канатами!

Орест кволо посміхнувся (як він зразу не допетрав, що ніякого «самощечьго» насправді не було!) і знічено доповів, що цілий день перечитував сценарій. Але ні Марта, ні Сева не зреагували на його репліку, наче заздалегідь знали, що він погодиться брати участь у зйомках. Орестові кортіло зізнатися їм, що він у захваті від тексту, бо гадає, що саме такої ревізії мусить зазнати усталений літературний та історичний канон, але, схоже, його думка співрозмовників не надто обходила. Вони раз у раз заходилися нестримним сміхом, позираючи на невинного товстуна за сусіднім столиком, і лише коли нещасний, геть спантелечений, покликав офіціантку, розплатився і вийшов геть, врешті заспокоїлися. Сева запив останній шматок піци пивом і мовив:

– Це добре, що ти прочитав сценарій, бо сьогодні у нас – польові дослідження. Але цього разу не з українського сексу, в якому після такої пригоди нас можна було б вважати фахівцями... – він знов пирснув зо сміху. – Сьогодні ми дослідимо одне з місць, де зніматимемо фільм, і я розповім вам, які приблизно події будуть розгортатися там за моїм задумом... Принагідно ми з Мартою проведитим-ми-мемо... – він затнувся, – тьху ти йоханий, що за мова солов'їна! ...тобі, Оресте, екстернат із акторської майстерності. Істинна суть його зводиться до такого: справжня акторська майстерність – це майстерність не бути актором.

Сева зосереджено помовчав, перетравлюючи власну сентенцію.

– Я ж бо мушу дотриматися взятого перед Гордієм зобов'язання, що актори, яких я оберу, будуть кращими за будь-кого з тих, хто ошивалися на кастингах! – додав він.

Всього, не барімося і вирушаймо туди, де я бачу блакитно-сяюче тло загірної комуни, ідеальне для зйомок другої частини фільму, – він гупнув порожньою склянкою з-під пива об стіл.

– Другої частини? – здивувався Орест. – А що, хіба сценарій не дописано?

– Невже ти не пам'ятаєш, Оресте? – Марта гротесково зімітувала його подив. – Текст, що ти читав, не є сценарій at all. Сева називає його партитурою...

– А, ну якщо так...

– Я ніколи не пишу сценаріїв як таких, – розтлумачив Сева, – хіба накидую приблизний план зйомок, який коригується під час фільмування. Те, що ти читав – один із можливих планів майбутнього фільму. Але чи буде сам фільм таким – залежить від нас. Насправді все, чого нам варто навчитися – це імпровізувати. Це найпростіше й водночас найскладніше завдання. Вирішення його допоможе позбутися усталених акторських прийомів, які зазвичай застосовують у кіно.

Один з важливіших художніх принципів, який визначає своєрідність цього роману (йдеться про роман Яновського «Майстер корабля» – КРу), – це принцип гри, множинності точок зору на зображуване. Реальні події, що відбуваються з героями, одразу ж стають основою кіносценарію, епізодами кіносюжету. І при цьому постійно наголошується право митця на власне трактування, на вільне поводження з фрагментами, бо закономірності існування художньої структури, зв'язки між її елементами відмінні від закономірностей і зв'язки реальної дійсності (Віра АГЕЄВА «Романний експеримент Юрія Яновського»).

Тож реально я визначаю лише деякі місця зйомок, а не сам сюжет. Я хочу, щоб кожне місце диктувало власні закони, зумовлювало дію і поведінку акторів. Нам треба лише почути дихання Міста, яке нам випало зіграти.

– Возрадуйся, Оресте, – урочисто промовила Марта, – нас з тобою обрали для визначної місії: втілити неіснуючий сценарій! Але тебе це не повинно засмучувати. Бери приклад із мене. Адже я знаю про цю міфічну «другу частину» не більше як ти. Бач, дехто так ревно дбає про «первинну невимушеність і натуралістичність імпровізації» (я правильно запам'ятала, любий? – вона метнула пронизливий погляд у бік чоловіка), – що нікому не розповідає деталей свого грандіозного плану.

– Да ладно тобі! – озвався Сева, – ніяких деталей поки що немає, в цьому й цимес! Да і кількість частин може бути різною...

– Не зважай, – легковажно відмахнулась Марта. – Просто досі я почувалася дискримінованою. А тепер принаймні в цьому не сама.

Вона прискіпливо подивилася на Ореста й додала:

– Віднині будемо вдвох із тобою, Оресте, Севиними «супермаріонетками», чи як там було у Крега!?

– Я згоден на таку дискримінацію і на такі досліди, – з ентузіазмом вигукнув Орест, – чому б ні?! Це ж цікаво!

– Ти вважаєш? – Марта скептично скривила губи.

– От і добре, – Сева встав з-за столу й натяг кепку на очі. – Адже за моїм планом сьогодні в нас – подорож у свята святих контрабандного світу – до восьмого його чуда та Сьомого його кілометру...

Він таємничо подивився на Ореста, клацнув пальцями й піднесено прорік:

– Так, так, ти правильно вгадав, мій мальчик... на толчок! Або поштовх по-українськи...

Орест здивовано глянув на Марту, чекаючи спростування від неї. Марта спокійно курила.

Орест вийшов із машини першим і роздивився довкола. Він не зовсім розумів, навіщо Сева привіз їх на толчок і що тут можна знімати. Це велетенське місто-базар з незбагненими внутрішніми законами й загадковим способом існування завжди здавалося йому небезпечним.

Сева з Мартою підхопили розгубленого Ореста й потягли його в саме осердя нового вавилону. Вони йшли повз масні ятки з бутербродами, де розігрівали сосиски для гот-догів і смажили відбивні. На запах несвіжого м'яса й гасу звідусіль стікалися голодні покупці. Поряд купки міняйл-китайців белькотіли щось невиразне й чіплялися до перехожих. Далі – ятки з дрібним крамом і побутовою хімією: все присипане пилом і брудом.

Нарешті опинилися на більш-менш затишній галявині серед лісу контейнерів. Тут уже метушня стала організованішою. Ясно виокремилися напрямки руху, утворилися потоки людей. Люди рухалися в них автоматично й безвільно: якби хтось раптом забав зупинитися й випасти зі спільного ритму, йому б не дали цього зробити інші. Тому, перш ніж зануритися у потік, треба було вирахувати, куди він винесе.

– Нам на Синю вулицю! – крикнув Сева і за руку втягнув Ореста в річище. Вправно скерував рух проти течії, різко подався ліворуч і виштовхнув Ореста в прохід між контейнерами. Це і була Синя вулиця.

Вулицями тут називалися довгі проходи між контейнерами, які правили за магазини і стояли рядами один навпроти одного. Таких вулиць було з десяток, кожна складалася з більше як сотні контейнерів, що темніли розчажнутими пащеками. Якщо врахувати, що над контейнерами-магазинами здіймався ще й ряд контейнерів-сховищ, то загальна їхня кількість мала сягати кількох тисяч. Орест також знав, що це лише «Друга контейнерна площадка», і що десь за межами цієї існують іще, завбільшки десь такі самі, «перша» і «третя», однак вони були вже ніби іншими містами. Крім того, контейнерними майданчиками ринок не обмежувався: тут були ще й кафе, великі павільйони, окремі сектори побутової техніки, хутра, тканин і білизни, підпільні (в прямому сенсі) цехи з виробництва поліетилену й морозива, а також історично найстарша частина *толчка*, його ядро, титульні яткові ряди, де продавали той самий крам, що й деінде, але принаймні вдвічі дорожче. Цілком можливо, що цим переліком «Сьомий кілометр» не вичерпувався, адже з року в рік *толчок* дедалі захланніше поглинав навколишні поля. Сам Орест чув принаймні один топонім, що свідчив про існування невідомої йому зони – «Милка». За переказами, це був спеціалізований ринок побутової хімії.

На Синій вулиці течія була сильнішою, ніж біля входу на майданчик. Невпинно рухаючись уперед, люди мимохідь встигали роздивлятися вміст контейнерів, між якими пролягало вузьке річище. Швидкість руху залежала суто від щільності потоку, а хаотичний рух покупців дуже нагадував тлумлення лотерейних кульок в отворі лототрону на розіграшах Спортлото «Біз 36» – ще того, радянського, недільного, вранішнього.

Орест чув позаду заспокійливий голос Севи:

– Не бійся, я все тримаю на контролі. Зара' будемо на місці.

Він поклав руки Оресту на плечі й кермував ним. Марта теж трималася Севи, міцно вчепилася йому за талію. Нарешті, слухаючись Севиного поштовху в праве плече, Орест різко завернув праворуч і опинився в порожньому контейнері, у глибині якого кволо виблискувала жовтавим світлом мерехтлива лампа.

Усі троє перевели дух, і по невеликій павзі Сева заговорив першим:

– Ми з вами не дарма сюди дерлися, діти мої! Це одне з найважливіших місць нашого майбутнього фільму. Жоден із вас не знає, що саме ми тут зніматимемо, та я вас трохи втішу (або заінтригую): зйомки розпочнуться не раніше як за тиждень. Попереду у вас цілий тиждень нестерпного незнання. Але я трохи відхилю завісу таїни. А якщо

бути коректнішим – ви самі зробите се! Отже, я раджу кожному з вас (ні, наполягаю!), побувати тут принаймні ще кілька разів перед зйомкою. Я хочу, щоб ви зрозуміли, наскільки це місце специфічне. От, поверніться обличчям до входу. – Сева притяг Марту й Ореста руками до себе, взяв їх за талії й повернув лицем до вулиці. Він став трохи позаду і вмонтував своє підборіддя в ямку, що утворилася на стику їх пліч. – Вслухайтеся...

Орест зосередився і став вслухатися у строкатий гомін юрби. Звідусіль долітали кавалки розмов, сварок, лементу. Сотнями голосів бринів натовп.

«Обережно-о-о, но-о-оги!» – лунало здалеку чоловіче, – «Да куда ти прьош!» – поряд невдоволено озивалося важке повітря жінками, – «Сі-гарети, сигарє-є-ти, сі-гарети!!!» – поволі наближаючись, губився підлітковий фальцет, – «Заходім, заходім, дєвочки: вєє раз-мєри єсть...» – зненацька заскакувало чиєсь запрошення і котилося далі відлунням: «А це шо, правда ПРАДА?», а його доганяло хвилями вже нікому не цікаве: «А то!» або: «Та фуфел настоящій», чи навіть: «Какая ПРАДА за 400 гривень? Хуйня це!» і здивоване бабине: «Ого, 400 гривень, відаць, шо настоящій».

Тут-таки на вибір пропонували чай-каву-капучіно, морозиво, холодний каркаде, вигадливі витрибеньки проти бліх, комах і молі, масло какао, масло жожоба, масло невинноубієнних їжачків, тобто їхній цілющий товщ, картки поповнення рахунків, картки еротичного змісту, картаті сорочки, картопляне пюре, жаркоє і яєшно, банани, яблука, виноград, сок із них, живильну вологу, живчик, панацею тощо.

Все це зливалося в суцільний і по-своєму гармонійний гамір, тож, стоячи спокійно в затінку порожнього контейнера, навіть можна відчувати певне задоволення від нього. Оресту було невимовно приємно стояти отак поряд зі своїми новими друзями. Він почувався *tabula rasa*, на якій зарубками карбувався новий досвід, отриманий завдяки їм.

Бачите, – пошепки почав Сева, – коли йдеш вулицею й зазираєш досередини контейнерів, у кожному наступному сподіваєшся побачити саме те, чого шукаєш, і тому нетерпляче біжиш до нових і нових магазинчиків. Кожен має свою неповторну оздобу, унікальний асортимент, власний запах. Коли я довго так іду, часто забуваю, де я, увага автоматично перемикається на продавців, що сидять у контейнерах. Якщо покласти, що структурно контейнер – невеличкий магазин, а стіни його – імпровізовані вітрини, то продавці, в такому разі, мають бути товаром, що стоїть у вітрині. Для мене вони – живий товар. Синя, Бежева, Абрикосова вулиці – все це вулиці Червоні. Амстердамські вулиці Червоних ліхтарів,

де у вітринах можна вибрати будь-яку лялю для сексу. Мені часто хочеться підійти ближче, взяти вподобану людину за руку й відвести в дальший кут, де розташовано кабінку з довгою вертикальною запоною. Часто мені здається, що в ній під приводом приміряння одягу можна не тільки спокійно оголитися, але й приміряти дещо інше...

Отже, що довше, то більше усвідомлюєш, що кожен контейнер на толчку ні змістом, ні змістом принципово не відрізняється від іншого. Тут усе однакове. Сюди мало хто ходить купувати необхідні речі, адже все необхідне купують терміново й без вагань, одразу після того, як попереднє необхідне втрачає свої корисні властивості. Відтак, ходіння по толчку поволі перетворюється на суверенну практику, дедалі менше пов'язану з тими утилітарними цілями, які приводять людей сюди. Принаймні, усвідомленими цілями. На тлі осягнення цієї таїни й психофізичного виснаження виникає відчуття простого й беззастережного свавільного руху. У ньому контейнери мерехтять перед очима так швидко, що кожен, утворюючи на периферії зору окремий кадр, тут-таки замінює попередній. І так швидко-швидко... з кінематографічною швидкістю...

Згодом приходить безтурботне задоволення від перегляду цього фільму, де вмикаються вже естетичні, а не меркантильні *програми*.

Та ми з вами зайняли принципово інакшу позицію, – вів далі Сева. – Сьогодні не важливо, що ми – лише один кадр із чийогось цікавого фільму. Сьогодні ми бачимо власний фільм. Ми маємо екран, обмежений рамцями контейнеру. Повз цей екран проходить тлум народу. Кожен герой нашого фільму з'являється не більше як на п'ять секунд – і відразу щезає. Ми навіть не встигаємо запам'ятати його лиця, як з'являються десятки інших, за ними – ще інші. Повторення, як відомо, виділяє зі структури формотворчі елементи, які найкраще описати поняттям ПОТОКУ.

ПоТіК. Хіба це не зачарує? Хіба не заспокоює нерви? Що може бути кращим за абсолютний плінний спокій посеред позірною хаосу й безкінечного руху?

Оце і є *маркет-медитація*, діти мої... Погодьтеся, на такому тлі тимчасово меркне будь-яка соціальна критика сучасної споживачької цивілізації. Тим паче, що маркет-медитація – це специфічно вітчизняний винахід, адже *толчків* більше ніде нема.

А тепер, – давінко скрикнув Сева по недовгій мовчанці, впродовж якої Орест і Марта, схоже, перебували в якомусь торгівельному астралі, – я принесу ключ від цієї келії. Ви ж, мої дорогі, чекайте, й не губіться в безмежному морі супокою...

Він вийшов з-під тенту, його накрило яскраве сонце і враз за-
смоктав вир покупців-глядачів, котрі навіть не завважили двадцять
п'ятого кадру його з'яви.

Першою з медитативного заціпеніння вийшла Марта. Ніби після
сну, вона потерла очі й потяглася руками вгору.

– Ах, яке блаженство, – мовила вона, – ніколи не думала, що спог-
лядання толчкової метушні може бути таким цілющим.

– Ти знаєш, – Орест рукою торкнувся її зап'ястя, – виявляється, я
взагалі не думав про багато речей перед тим, як познайомився з вами.
Я тепер словнений нових вражень і переживань, що раніше були недо-
ступними мені в моїй, хай і насиченій, але все-таки самотності.

– Схоже, ти наразі переживаєш те саме, що мені судилося пере-
жити багато років тому, коли я вперше стріла Севу, – замислилася
Марта. – Я тоді ще не відала, що знаття можна добувати безпосеред-
ньо з навколишнього світу, а не, скажімо, з книг. Що найважливіше
знання – це знання власного тіла, його законів, його можливостей у
просторі, які є траєкторіями свободи, вивільненої назовні. Що тіло –
це і є душа людини, репресована й профанована.

Мені було тоді, напевно, стільки само років, скільки й тобі – десь
двадцять.

– Ти мені лестиш, Марто, – розсміявся Орест, – мені щойно випов-
нилося двадцять із половиною! Та це нічого – така вже моя карма:
здаватися молодшим і несерйозним. Вічний юнак.

– Ні. Я дуже серйозна нині з тобою. – Марта різко піднесла руку,
як застереження чи заклик до уважності. – Сева навчив мене не зва-
жати ні на вік, ні на перше враження. Все це – з царини банальної
посполитої психології. Та я не про це.

Ти нагадав мені про переживання, які перевернули колись цілий мій
світ. І перше з них – як і решта – пов'язане з Севною. З нашою першою
зустріччю. – Марта сховалась у п'ятому контейнера, туди, куди не сягало
світло кволої лампи. Її голос звучав лунко в порожньому просторі.

– Я жила в невеличкому південному місті – Очакові. Крім природи
і неоприявленої в артефактах, а отже, напівміфічної історії, там нічого
цікавого не було.

Я дуже рано відчула нехоть до спілкування з оточенням. Доти я була
вельми комунікабельною, якщо не сказати запопадливою. Заким
мені виповнилося шістнадцять, я прочитала всю батьківську бібліо-
теку й занудьгувала. Не можу сказати, що хтось це завважив: я й далі

справно виконувала всі соціальні практики. Мене не цікавили, однак, ні дорослі, ні ровесники, я взагалі ніби зависла десь поза віком, у якійсь розколіні часу – не чула себе вже дитиною, але й не хотіла бути дорослою. ТАКОЮ дорослою, якими були всі довкола. Я була в цілковитій фрустрації.

Я бачила лише один вихід із цього глухого кута – кількісний, а саме – виїзд із цього задушливого містечка в більше, насиченіше. Однак це тільки відсунуло б мій тупик у часі. Нічого кращого я ніяк не могла придумати. Розуміла, що вихід має з'явитися десь у внутрішньому просторі, але й усвідомлювала, що це майже неможливо без зовнішнього *поштовху*, *товчку*, *зудару*. Певно, я й чекала на нього.

Дальші кілька років я просто втрачала, вчилася, одинакувала, ставала дедалі відлюдькуватішою. Але тимчасовий вихід із безцільності й безперспективності власного існування я, як і гадала, знайшла у просторових, а не психічних мандрах.

Одного разу я потрапила на Кінбурнську косу, що розкинулася просто навпроти Очакова – на тому березі прісного Дніпровського лиману. Вперше у свідомому віці. (Звичайно, в дитинстві я не раз була там із батьками, але в моїй власній ментальній топології коса виникла значно пізніше.) Могутні течії Дніпра та Південного Бугу століттями вибльовували пісок із власних гирл далеко в море, й таким чином утворили тоненьку піщану смугу завдовжки тридцять кілометрів і завширшки кількесот метрів. Там, де вона тоншає, рослинності майже нема, в інших місцях – природні та насажені хвойні ліси. Словом, місцевість дуже мальовнича. Тут я і знайшла спокій.

Я брала з собою стоси книг і на місяці виїздила на Кінбурн. Та, як правило, книг я там навіть не відкривала. Зазвичай я увесь час гуляла вздовж берегів – лиманного й морського, часто заглиблювалася в хащі – це, як дізналася згодом, було небезпечно, однак мені тоді було байдуже. Найбільше я любила морський бік коси, де не було населених пунктів. Тут можна було ходити годинами й не зустріти жодної живої душі. Я й ходила собі, коли втомлювалася – перепочивала в затінку старих, майже висохлих оливкових дерев, у спеку – лізла в море, кришталево чисте і тепле, а потім засмагала оголена. Достоту як у Гемінгвея.

Я взагалі не помічала плину часу: ввечері верталася до будиночку, де винаймала кімнату в однієї німої старої, засинала разом із днем і прокидалася щойно він народжувався. Сонце було моїм єдиним співрозмовником і супутником. Так минали літні тижні, або й місяці. Я відчувала, що все узбережжя належить мені й нікому більше: я знала його, як себе. Дарма, що не розуміла.

Я часто казала собі розпачливо, а разом із тим захоплено: моя нація нічим не заслужила такої краси. Вона не виборювала її свідомо, не відчувала своєю, хоча цей пісок рясно поливала кров'ю. Взагалі, моя нація ніколи не цінувала те, що зненацька отримала у своє розпорядження МОРЕ.

На відміну від середземноморських культур, ба навіть і скандинавських, наша культура не мала потягу до моря. Точніше, не сприймала море як свою розраду. Море ніколи не стало для нас чимсь таким, без чого не можна прожити, хоч і сприймалося як щось samozрозуміле, очевидне. В усякому разі, море не утворювало нездоланих силових ліній, що рухали б нашою культурою. Ми ніколи не гуртувалися на його березі, як це було з іншими, а завжди тяжіли вглиб континенту, ніби народилися в самому морі й воно не справляло на нас подиву. Навіть на Кінбурні населені пункти розташовано на лиманному боці, а не на морському. Представники інших культур розуміли неунікненність потреби приборкати море: вони творили величні галери й вітрильниці, а ми завжди обмежувалися тим, що просто з нього користалися. Ми були рибалками, а не моряками.

В одному місці на косі є кам'яний надгробок із висіченою посвятою кошовому отаману Чорноморського війська, котрий загинув у морському герці з турками. Тут – посеред піщаної пустелі, де ніхто не жив, де навіть не було прісної води, за віщо він поклав свою голову? Чи розумів він, де він узагалі перебуває, чи вважав цю землю своєю? Це супокійне українне співжиття з морем і землею, яка ніколи нічого не родить, наводить на думку, що степовики все ж не сприймали цей край суто утилітарно. Вони були з ним у якомусь містичному контакті. Греки будували тут міста, створювали на Березані гіподроми. Турки лишали залоги, укріплювали береги навіть з'єднували їх ланцюгами, щоб перепиняти козацькі чайки. Кочові татари – й ті поставили свою фортецю. А ми не лишили по собі нічого, крім розкиданих де-не-де надгробків і хрестів. Ніби цей край не потрібен був нам, бо споконвіку був нашим. Акрополі замість живих міст...

Та я відволіклася.

Марта граційно видобула тонку сигарету з пачки, закурила й говорила далі.

– І от одного ранку я зустріла його. Це була доленосна зустріч: у місці мого спокою й безкінечних внутрішніх мандрів, у осерді мого такого непевного світу. Він просто йшов берегом по кісточки у воді, в руках ніс шльопки. Засмаглий і усміхнений. Дуже природний. У мене було враження, що він, як і я, вже так давно тут, що зріднився з цією

землею. Можливо, ми просто не бачили одне одного, живучи поряд? Через власну короткозорість і замкненість не помічали того, кого виміряли? Адже відомо: коли самоізоляція стає приємною, вона починає працювати проти тебе, втрачає цілющу силу.

Насправді, він щойно був приїхав на Кінбурн, і почувався тут як удома. Він заговорив до мене. Вже не пам'ятаю про що, але розмова не вщухала цілий день. Мені здавалося, що я просто слухаю його й не беру участі в діалозі. Принаймні, мені не доводилось думати, що сказати. Я виголошувала слова навмання, якимось автоматично й не-свідомо, однак вони завжди виявлялися доречними. Просто я вже мільйони разів проговорювала цю розмову, знала її до найменших дрібниць.

Відтоді ми жили на косі удвох. Мене колишньої ніби ніколи й не було. Власне, мене наче взагалі не було, тому що буття поза часом викреслює всі «до» та «після». Я не пам'ятаю навіть тієї миті, коли ми стали коханцями. Чи так було одразу, чи сталося згодом.

Не заїжджаючи ні додому, ні до свого інституту в Миколаїв, я все кинула й поїхала з ним до Києва. До самого переїзду я не знала, чим він займається й де працює: мене це зовсім не цікавило. Лише по приїзді до Києва я дізналася, що Сева має якісь замовлення на виготовлення реклами – щось таке. Тоді ж мені стало відомо, що за фахом він театральний режисер і що робота в рекламі – лише заробіток.

Він тоді зацікавився новими практиками ритуального театру й мріяв створити театральну лабораторію з дослідження тілесності й можливостей людського голосу. Та все це лишилося в проектах. Менше з тим, ми завжди слідкували за новими відкриттями в галузі сучасного танцю, contemporary dance, – їздили на семінари та воркшопи, за можливості й самі практикували різні перформативні техніки, досягли навіть власного синтезу.

Сева навчив мене видобувати смисли з тих речей, які на перший погляд здавалися беззмістовними. І це було не просто прочування змісту, а співтворення його разом із речами.

Так тривало кілька років. Коли активізувався вітчизняний шов-бізнес, Сева повільно, але невблаганно втягувався в нього. І я раділа, бо бачила, як він скніє без соціальної реалізації. Це для мене театр був метою – пізнанням, містерією, практичною філософією, якщо можна так сказати. Так-так, саме філософією! Тільки справжньою, *неполсованою*, якою її зробив Сократ. Тією філософією, що не розділяла природу й дух, тіло й розум, тобто, ще до розподілу знань на царини. Як

у Ніцше, для якого філософія – це танець. А для Севи театр був лише засобом зреалізувати певні навички задля досягнення амбітної мети. Він марив власною школою, хотів визнання.

Але тоді-таки все змінилося. Я нехочу сказати, що він став цинічнішим абощо. Ні. Навпаки, цей новий світ дав йому змогу творити нові змісти матеріально, а не уявно. Його хист бачити світ парадоксальним прислужився й тут. Він став досить успішним режисером. І хоча це було зовсім не те, про що він мріяв, йому це сподобалося. Але позаяк він більше не потребував мене щоб творити – разом, як колись, – він дедалі більше віддалявся від мене, наші стосунки погіршилися. Він уже не поділяв того відчуття неможливості бути нарізно, яке з'єднало нас колись.

Та я не зрадила мистецтво, й сама залилася берегинею виплечаних разом планів. Я ніколи не бідкалася, адже Сева відкрив мене не для себе, а для мене. Тож тепер мені знов треба було навчитися бути собою для себе. Здається, я майже навчилася цього... Скорилася. Навіть віднайшла приємність у самоті.

Марта замовкла. Широко позіхнула, і сказала несподівано бадьорим голосом:

– Коли Сева розповів мені про те, що отримав пропозицію зняти експериментальний фільм, я поставилася до того скептично. Думала – це черговий комерційний проект, тільки більшого масштабу, а для мене це значить – ще більше відчуження. Навіть на першу зустріч із Гордієм я йшла знехотя, примушуючи себе, як на черговий церемоніальний захід із серії «всі приходять із жінками». А мені доти вже набридло бути просто ескортом, хоча я й виконувала цю свою роль не ремствуючи, бездоганно.

Але саме та зустріч дала мені друге дихання. Я зрозуміла, що це проект, до якого я можу долучитися, не зраджуючи власних принципів. Що я можу зреалізувати власну концепцію гри, навіть наполягти, щоб саме її дотримувалися під час зйомок. Словом, я дійшла висновку, що це – слушний компроміс із сучасним псевдомистецтвом. Я дуже зрадила. Це було для мене як доказ, що все ще може бути так, як ми про те мріяли колись із Севою...

Цей фільм для мене – засіб матеріалізації омріяного театрального проекту, який я ніколи не уявляла без нього. Навіть попри те, що я досить скептично ставлюся до фіксації чистої перформативності на будь-яких носіях. Адже екзальтовані естетичні переживання, переживання на межі сакрального світу не можна зафіксувати. Але тут не місце теоретизувати.

Я справді рада, що ти відчуваєш те саме, що і я. Це значить, що ми порозуміємося, почуємо одне одного. А в цьому – запорука успіху фільму.

Марта якось тоскно глянула на Ореста, силкуючись посміхнутися.

– Ти хороший хлопчик, у нас усе вийде, – додала вона, ловлячи його погляд.

– Далі я відчуваю новизну, новий початок, авжеж! – вигукнув Орест. – Для мене Гордієва пропозиція також стала порятунком. Я ж гину в Одесі, Марто! Я давно вичерпав це місто. І воно спустошує мене. Я заручник. Я приречений лишатися тут, де все нагадує мені про мою незреалізованість. А зреалізованість у Одесі принципово неможлива: у цьому, власне, і є сутність цього міста. Це ж болото. Позірна динамічність і розважальність – ласощі для туристів. За ними місцевим мешканцям нелишається глибини, вдумливості, творчості. Задано стандарт: «Відпочинок!» – і всі мусять йому коритися. Саме через це всі визначні одесити зреалізували себе лише після того, як покинули місто.

Тут повно несмаку: мені вже набрид місцевий гібрид «патріотизму», корені якого сягають малоросійщини, мене вражають самовдоволеність і гонор тутешніх мешканців, їхня збоченська віра у власну неординарність. Саме віра, а не знаття. Мене дивує, що люди, які вважають себе справжніми одеситами, сливе ніколи не зводять очей догори й не бачать, серед яких прекрасних будівель живуть.

Орест мало не кричав у пустку контейнера, де раз по раз блимав вогник Мартиної сигарети.

– Якби ж їх усіх виселити звідси і залюднити місто вихідцями, наприклад, із Данії! Коли з данців скресне крига, вони лишаться назавжди приголомшеними красою й щедрістю цього південного, істинно середземноморського міста... Одеса вражає пишнотою, та повідати про неї нема кому...

Тож і для мене фільм – це...

– Ну вот, нарешті, – з розгону влетів у контейнер Сева. – Насилу добрався до вас. Ця людська хурделиця сліпить очі й туманить розум. Треба докласти неабияких зусиль, щоб упоратися з нею, – висунув він нову теорію юрби, діаметрально протилежну тій, яку сформулював допіру. – Чому засумували?

– Все ОК, – махнула рукою Марта, – не зважай.

– Ну й добре. Отже, Оресте, це тобі ключик від контейнера – він простяг зв'язку ключів. – Завдання для тебе: потрапити сюди в ніч на понеділок – коли на толчку оптовий день. Чи то пак нічі! Саме тоді тут відбуваються дивовижні речі, майже апокаліптичні.

– Й?

– Зараз не час пояснювати, прийдеш – сам побачиш. А тепер вшваймося звідси! – Сева першим випхнув із контейнера Ореста, потім Марту, тоді вискочив сам. Людський галасливий потік поніс їх повз потяг розчакнутих контейнерів, у кожному з яких відбувалася камерна вистава з перевдяганням. А всі разом вони утворювали безмежно довгий і приємно впізнаваний фільм. Фільм, у якому глядач завжди розумніший за режисера.

5. Місто ч/б

«Товарищи, образумьтесь! Мы несем вам истинный свет социализма! Покиньте пьяные банды, окончательно победите паразитов! Бросьте душителя народных масс, бывшего акцизного чиновника Григорьева! Он страдает запоем и имеет дом в Елизаветграде!»

Відозва більшовиків, літо 1919

– Ну нарешті! – нетерпляче вигукнув Сева, показуючи Марті на Ореста, який вигулькнув з-за рогу сірого будинку, – збирається, як дівочка.

Орест помахав рукою у відповідь, але не прискорив ходи. Він саме міркував, чим же його привабили Сева й Марта: досі спокійно жив, не знаючи їх, а нині уже не уявляв, що й робити, коли вони не з'являлися кілька днів.

От наприклад сьогодні. Він прокинувся, почитав трішки Бегбедє, поснідав, поклав каналі телевізора, нічого цікавого там не побачив, увімкнув DVD-плеєр, у якому знайшов якийсь із американських фільмів Марлен Дитріх, що лежав там уже місяців зо три, покурив, увімкнув Діна Мартіна, зробив кілька вправ із гантелями під *Sway* та *Mamba Italiana*, скоро знудився й знову пішов на кухню. Їсти йому не хотілося, але щось муляло, заважаючи спокійно розпланувати день.

Він спіймав себе на думці, що Сева з Мартою не дзвонили вже два дні. Увесь цей час він просидів удома, думаючи, чим вони займаються у кожную мить його думання про них. Орест знав, що Сева ніколи не нудиться сам і не дозволяє цього іншим, тому був упевнений, що ці дні вони з Мартою провели у нових пригодах. Адже будь-який план Севи, навіть найпростіший, на кшталт піти пообідати в ресторан, легко міг

перетворитися на нескінченний ланцюг подій і нових вражень. За цим він устиг скучити.

– Ну, з Мартою все ясно, – міркував Орест, – вона приваблива освічена жінка. З тих, із ким не зразу входиш в емоційний контакт, бо вони надто зосереджені на собі, але коли це трапляється, можна бути впевненим, що здобув собі друга назавжди. Але чим пояснити незбагненну харизму Севи? Це чари інтелектуальної довершеності – чи емоційного багатства? Що саме в ньому приваблює людей?

Він не міг знайти логічної відповіді на свої питання.

– Може, він із тих харизматичних людей, що стають гуру для решти? – далі розвивав він свою думку. – Тоді прецінь треба визнати наявність за його плечима довгого шляху самовдосконалення, пізнання й боротьби з собою. Але зазвичай це лишає по собі помітний слід: якщо людина й отримує в такій борні умиротворення – воно завжди покірне, а не пихате, якщо радіє життю – то поштиво, стримано, аполонічно, а не вибухово-хаотично. А у Сева ексцентрична невимушеність і пустотливість явно не є якимось свідомим набутком – бонусом до просвітлення чи вторинним відкриттям природності, радше це питомий стан психіки, безперервний і неушкоджений від самого дитинства.

От і зараз: Сева жестикулює, імітуючи мову німих, кумедно кепкує з чиєсь млявої ходи, іде назустріч Орестові, по-жіночому вихитуючи стегнами...

– Привіт, привіт. Наконєць-та, – каже він. – Чого запізнюєшся, молодий чоловіче? Щось ти змарнів...

– Та ні, тобі здається, просто не виходив з дому кілька день, сонячне голодання іспитую, – підігрує йому Орест.

Вони разом підходять до Марти.

– Знакомісь, ето моя жона, – далі дуркує Сева. – Ждьоть вас тут уже тиждень, голодна й розхристана. Вот я і приютіл жєнщину, обогрєл і женився. А ви опаздали.

Орест церемонно поцілувався з Мартою. Вони разом осудливо подивилися на Севу й попростували вперед.

– Шось я не розумію, ми шо, не підем гулять? – навздогін ім крикнув Сева.

– Ми саме це і робимо.

– А! – Сева наздогнав обох, схопив за руки. – Тада пашлі!

Ніякого особливого плану на цей день ніхто з них не мав. Просто троє друзів зустрілися на вулиці Гоголя, щоби втамувати спрагу один за одним. Проходячи через Тещин міст, вони, не змовляючись, почали синхронно стрибати вгору, розхитуючи його. Потім зупинилися

й принишкли. Міст відчутно вібрував. Оскільки з нього було добре видно акваторію порту, здавалося, що міст поволі пливе по лагідних хвилях – разом зі шилами, до яких його приладжено, із Шахським палацом з одного боку та Воронцовським – з другого.

Вони йшли втрьох мостом, що рипів і колихався, охоплені відчуттям польоту, і ніхто навіть не завважив, як чотири довжелезні його опори вирвалися з землі й міст знявся у повітря.

Він летів повз бульвари, порт, площі, Оперний театр.

І вся строката історія міста пропливала перед очима.

От у Дикім полі отаборилися войовничі й зухвалі ногайці, нащадки Великого Білого Пса.

От уже перші козаки на чайках пристали до берега, де колись перепочивали варязькі конунги з Києва. От біля руїн турецької фортеці – перші хрести низовців, вигнанців у своєму краї. Вони змушені освоювати поле, придатне лише для боїв.

Перші вулиці нового міста. Перші сто мирних років праці та спочинку – в буянні сонячних променів, ухмарах пилу. Порто-Франко. Контрабанда. Місто шириться за власні межі. Пушкіни, Купріни, Уточкіни.

УСІ ТІ ІСТОРИЧНІ КЛІШЕ, ОПРИЯВНЕНІ В ПОВІТРІ ЧЕРЕЗ ЗВУК.

Перше єврейське ополчення напередодні першої російської революції, перші бригади «шляхетних» нальотчиків – вчорашніх ополченців, що залишилися при зброї.

Друга російська революція, і водночас – перша українська.

Далі вже видно не так ясно: все затьмарено вогнем зброї, паланням будинків, тлінням цензурованої історії. Але можна розгледити звірачий писок майбутнього кривавого команданта міста, «диктатора Малоросії» Муравйова, що ініціює бездарний переворот задля узурпації влади у місцевій думі...

І от, нарешті, гайдамаки. Встановлення української влади в Одесі.

Січневий переворот проти влади УНР і утворення «Одеської совєтської республіки». Ще місяць, і колишній царський офіцер Муравйов, організатор «батальйонів смерті» на захист Тимчасового уряду, а

згодом – єдиний кваліфікований військовий захисник «октябрьської революції», що зумів відбити наступ підрозділів того самого Тимчасового уряду, якому щойно зрадив, – знову в Одесі, «громит винные склады, сорит деньгами, сеет разврат, окружив себя подозрительными личностями», вводить цілковиту цензуру, накладає репарації на буржуазію міста, а насамкінець – розстрілює мирну демонстрацію.

Видно гасло на його броньовику: «Смерть украинцам!», його гістичне зізнання крізь інфернальний регіт: «Я занял город, бил по дворцам и церквям... бил, никому не давая пощады! Дума просила перемирия. В ответ я приказал душить их газами. Сотни генералов, а может, и тысячи, были безжалостно убиты...»; 22 дні грабунку і терору скінчилися для нього фатально: він нервово п'є горілку разом зі своєю «секретаршею» в розграбованому будинку біля Міськсаду: австро-німецькі підрозділи вже біля міста.

Після реквізиції грошей із банків та кас, у розпачі й дурмані Муравйов востаннє в Одесі вдихає кокаїн і віддає наказ своїм підрозділам відступати і відкрити вогонь усіма пушками по «буржуазній та національній частині міста», знищити її.

ЗНИЩИТИ!

Нарешті – повернення гайдамаків, відновлення УНР, парадний вишкіл австрійських підрозділів біля пам'ятника Ришельє. Невеличка зміна антуражу: гетьманська варта – в шароварах і капелюхах із червоними шликами. Перші українські слова в школі, де розпочався навчальний рік за новими підручниками, жовто-блакитний прапор на щоглі, визрівання химерного плану державного перевороту в стані одеських соціалістів, згідно з яким гетьманом Української Держави мав стати австрійський ерцгерцог і український поет Вільгельм Габсбург – Василь Вишиваний.

Р-р-раз – і прапор уже скинуто, владу в місті взяло російське офіцerstvo Добровольчої Армії генерала Денікіна.

Далі видно варту петлюрівських військ, що чатує біля кордону, який розділяє місто на сфери підпорядкування Директорії УНР, Антанті (окремо французька та грецька зони) та Добровольчій Армії.

Сам кордон.

Його складено з віденських стільців.

Зі стільців із позолотою та оксамитом, із вирізьбленими візерунками, лакованих та фарбованих набіло.

ХАОС ДУЖЧАЄ. Підтримувані з моря вогнем французьких дредноутів денікінські частини витісняють із міста війська Директорії. Якщо напружити зір, у телеграмі, що її міцно тримає в руках щойно призначений французьким консулом військовий губернатор міста російський генерал Гришин-Алмазов, можна вичитати висунутий від отамана «повстанських військ Херсонщини, Запоріжжя й Таврії» Григор'єва ультиматум із вимогою негайно залишити місто: «накше – диктував телеграфістові геть п'яний Григор'єв, який, підбурений боротьбистами, щойно зрадив Петлюру й перейшов на бік більшовиків, – я здеру з вас шкуру й напну її на барабан!» – Григор'єв регоче, й регіт цей будить у нього гикавку, мірний ритм якої відраховує останні години, що лишилися на роздуми в Гришина-Алмазова.

А поки Григор'єв спить у бронепоезді, тверезіючи відхмелю раптових перемог, губернатор оголошує в місті війну бандитизму – об'єднаним підпільним бандитсько-анархістським загонам на чолі з «королем злодіїв» Мішкою Япончиком та його другом, бандитом із 15-річним стажем Григорієм Котовським. Губернатор наказує ввести в кримінальні райони броньовики, і, їдучи на вечерю до Віри Холодної (з номеру якої щойно вислизнув Котовський: *Ваши пальці пахнуть ладаном, / А в ресницях спит печаль / Ничего теперь не надо нам, / Никого теперь не жаль*), плекає амбітні плани утворення одеського автономного уряду, який би не підпорядковувався Денікіну.

У його руках – благальний лист від Япончика: *«Мы не большевики и не украинцы. Мы уголовные. Оставьте нас в покое, и мы с вами воевать не будем»*.

Пролітаючи далі, маємо дедалі більше перешкод для зору, дим і туман густішають, стають в'язкими, як давно розліглата кров.

Ми зберігаємо минуле (версії минулого), репрезентуючи його для себе у формі слів і образів. Церемонії вишування пам'яті є вкрайним прикладом цього. Через них минуле утримується в пам'яті у формі образів, замальовок, мислових подій. Вони також є відтворенням, певного роду інсценізацією минулого, його посереднім у формі репрезентації, що зазвичай вкочає в себе симулякр сцени чи ситуації, яку треба викликати з пам'яті. Риторична перекоштованість таких переісторчень, як ми вже побачили, значною мірою залежить від приписаної поведінки тіла. Однак ми так само можемо цілеспрямовано зберігати минуле і без того, щоб відкрито репрезентувати його у формі слів і образів. Наші тіла, як і ході церемоній вишування пам'яті створюючи відтворюють образ з минулого, так зберігають минуле, причому доволі ефективно, завдяки своїй незначущій здатності представляти певні завершені рухи і дії (Пол КОННЕРТОН «Як суцільства пам'ятають»).

Крізь них, проте, все ще можна розглядіти отамана Григор'єва на чолі колишніх УНРівських сил, що ними орудує досвідчений ватажок, колишній офіцер армії УНР Юрко Тютюнник. Тютюнник і досі щиро прагне не схибити в задалегідь трагічному виборі між нацією та комунізмом.

Він стягує війська кільцем навколо міста.

Зуави та греки панічно втікають на віслюках. Евакуація військ Антанти.

НІЧОГО НЕ ВИДНО.

Наші очі, залляті слізьми від ідкого диму та безкінечної катастрофи, засліплені масштабом трагедії, не завважили, як Гришин-Алмазов із сотнею татар-головорізів, що кров'ю присягли йому на вірність на Корані, промчав містом, і от уже в єгипетському вбранні він заходить до шістнадцятого номеру Лондонського готелю – привітати з днем народження Теффі.

Ми не побачимо решту її гостей: Буніна, О.Толстого, Волошина, і навряд чи почуємо іронічну «оду» Вертинського, присвячену губернаторові, не знатимемо, що сьогодні Толстой навіть не згадає про отамана Григор'єва, який невдовзі «зіпхне в море» половину присутніх, а згодом стане героєм його шкіцу – динамічного і, як завжди, майже геніального; не визнаємо, чому на святі не присутня Віра Холодна, яка, можливо, саме цієї миті відбуває фатальну зустріч із людиною, хворою на іспанку.

Ми також не побачимо, як під прикриттям ночі губернатор покине готель, і згодом вимушений буде залишити Одесу. (Про його подальшу долю ми могли б дізнатися лише з шелесту трав, та подиху вітру, адже вона така ж невлотима, як чудо природного спілкування. Та травини не спішать сповідуватись, а вітер дмухнув та й щез.)

Навіть, якби ми й дізналися про те, чи змогли б зрозуміти ксенофобську логіку Грішина-Алмазова, який, щойно очолив місто, видав наказ, за яким *«преподавание украинской мовы (галицийского языка)»* в Одесі заборонено, а дозволено викладання *«в качестве необязательного предмета малорусского языка как языка Шевченко и Котляревского»* (!).

Григор'єв увиходить у покинуте місто.

Протягом свого десятиденного перебування тут він ненастанно п'є, і навіть не виходить із готелю. Сидить на скринях із грішми, грабунком винесених із міського банку. Тютюнник, якого він призначив командантом міста, раз у раз починає стрілянину, відбиваючись

від загонів Мішки Япончика – той, користуючись хаосом у покинутому місті, також претендує на «золото буржуазії». Япончику мало навару від славнозвісних «ексів», і вже не затишно у власному кінотеатрі на Ольгіївській. Тож звідти він переїздить у будинок окремих кімнат на Новосельського. Цей імпазантний особняк, де нині, за іронією долі, розташовано «філософський факультет» Університету, «король бандитів» робить своїм «штабом».

Вони зустрінуться за півроку спекотного літнього ранку на Поділлі. Япончик, прямуючи на фронт допомагати «другу» Котовському на чолі створеного з нальотчиків советського полку імені Леніна (I), прогарцює на вороному коні феєричним маршем центральними вулицями міста під звуки оркестру міської консерваторії й піде на прю з Тютюнником – тоді знов очільником сил УНР на українсько-більшовицькому фронті. Вони обоє програють: перший – втечею з поля бою, другий – у боях із Котовським.

На жаль, ми цього не побачимо, адже міст пролітає лише над Одесою. Ми також не бачили, як під Херсоном Тютюнник переконав отамана Григор'єва, який щойно отримав орден «Красного знамені» за «визволення» Одеси, порвати з більшовіками й інспірував оприлюднення історичного Універсалу, що починався словами: «Народе український!». Не побачимо й виразу обличчя батька Махна, котрий власноруч застрелить Григор'єва.

Далі, за бажання, можна було б іще розгледити червоних командів міста: Домбровського – колишнього актора, утримувача «Театру Мініатюр» у Москві, затятого театрала, який згодом виявиться денікінським шпигуном та диверсантом, та його наступника – студента-неука Мізікевича. Вони мало чим відрізнятимуться один від одного:

*«Народ український!
Бери власть в свои руки.
Пусть не будет диктатуры
ни отдельного человека,
ни партии. Пусть живет
диктатура трудового народа,
пусть живут золотые
руки крестьянина и рабочего.
Долой политическую
спекуляцию! Долой насилие
справа, долой насилие слева!
Пусть живет власть народа
Украины!»*

*Перед вами не вал борьба.
Боритесь – поборете!*

*Я, атаман Григорьев, и мой
штаб головы свои положили
за права трудящегося люда.
Последняя ставка. Для себя
мы не ищем ничего. Дайте нам
поддержку и этим спасете
свое право...*

*«Народ божий, любите
друг друга, не проливайте
братской крови! Забудьте
партийную вражду,
сложите перед властью
честного труда. Пусть
погибнет всякое насилие и
власть капитала!»*

*«Я иду вперед, потому
что этого требует народная
совесть. Ресурс мой нын, народ
украинский, от тебя за висит
судьба твоя...» (Із Універсалу
Григор'єва).*

обидва дури світи, ініціанти кривавих грабунків, розправ та бешкетів. Та хіба це ще може когось вразити?

Ледь видно «визволення» міста від більшовиків ДобрАрмією.

Але де взяти сил, щоб не відвести погляду?!

Слава Господу, що наш міст летить лише над Одесою. Тому ми ніколи не побачимо «звільнення» Києва у виконанні денікінців, яке супроводжували суцільні погроми.

ДОСИТЬ КРОВІ!

Знову трохи розвиднілося. Саме після того, як ми надовго заплющили очі, аби не бачити жаків «очищення» Міста від різних «ворогів» та руйнації кулуарних домовленостей між представниками оновленої Директорії, Добровольчої Армії Денікіна, екс-гетьманцями та французьким командуванням, згідно з якими прапор України мав міститися в лівому горішньому куточку великого російського триколора.

Ми не побачимо епічного «Ісходу» десятків тисяч російських біженців, решток білих військових частин, що стеклися в Одесу з усієї імперії, але під натиском підрозділів Червоної Армії в паніці залишили місто та скупчилися біля Дністра під захистом купки офіцерів. Саме Котовський, цей авантюрист-фанфарон, злодійкуватий естет, продемонструє приклад індивідуального благородства й збереже життя тисячам виснажених цивільних, поранених офіцерів, медсестер та

О. Довженко. Рисунок до фільму «Щорс»

кадетів, які не встигли відплисти морем і ступили на лютневу кригу Дністровського лиману з наміром перетнути Румунський кордон. Румуни відкрили вогонь.

МИ ВЧАСНО ЗАПЛЮЩИЛИ ОЧІ. Все це пролетіло повз нас.

Останньою бляклою плямою в полі зору проявиться переддень взяття міста більшовиками: залишки колись величних галицьких частин армії УНР під проводом генерала Сокири-Яхонтова, що ввійшли до складу денікінської армії, не бажаючи евакуюватися морем, пробують захистити місто. Серед солдатів, однак, не видно вояка Сосюри: він лежить у шпиталі з тифом. Останній диктатор міста, Сокира-Яхонтов, котрий невдовзі стане червоним комісаром, а згодом – агентом ЧК у Польщі, зі свого штабу в Англійському клубі веде відчайдушні перемовини з Котовським, чиї війська взяли в облогу місто. Місто майорить жовто-блакитними прапорами, які, проте, вже втратили колір і здаються чорно-білими...

Котовський, за домовленістю, входить в чорно-біле місто без бою.

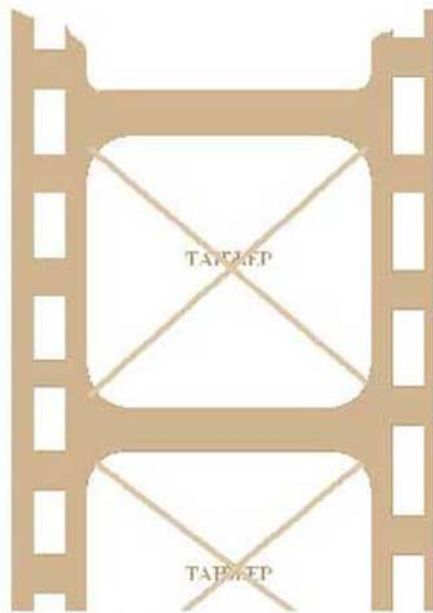
І лише лунами доходять відблиски герців, що в них настане вже його черга зустрітися з натхненником й очільником драматичних Першого та Другого Зимових походів армії УНР Юрком Тютюнником, на з'єднання з яким пішли одеські галицькі частини після того, як місяць погралися «у червоних» і востаннє розлили жовто-блакитне море на вулицях міста в шевченків день. У цих герцах буде розгромлено останні бойові частини армії УНР. Однак тут Котовський уже не виявить свого горезвісного благородства: чути, як кілька сот українських полонених співають гімн. Розстрілі!

ЗАТУЛІТЬ ВУХА!

Фантазуймо: за п'ять років Котовський та Тютюнник зіграють кожен себе в совєтській пропагандистській кінострічці «Пілуудський купив Петлюру».

Та все це буде згодом.

ОБРИВ ПЛІВКИ

Порожнє виснажене місто без електрики й води, без дров та вугілля. Не віряться, що лише кілька місяців тому воно перебувало в стані переапокаліптичної екзальтації: клуби та ресторації було переповнено, торгівля агонізувала пропозиціями будь-яких розкошів за безцінь і нічого не вартих тоді речей, як-от життя чи ймення за нечувані суми. Люди пили, танцювали, кокетували одне з одним, втрачали розум і надію.

УСЕ ТЕ, ЩО НЕВДОВЗІ ПОВТОРИТЬСЯ В КОНСТАНТИНОПОЛІ.

Невідомо, як серед цього бешкету молоді одеські літератори зважилися започаткувати поетичний клуб «Зелена Лампа», до участі в ньому залучили О.Толстого. Кволю традицію регулярних театральних вистав «Лампи», що проходять у консерваторії, парадоксально продовжить Япончик, котрий влаштує-таки феєричну вечірку-бенкет на проводи свого полку. Бандитки в золоті та перлах, оксаміті та хурах, марочні вина та шикарний стіл посеред голодного та темного міста – воістину колоритне тло для літературної містифікації.

Далі – калейдоскопічна зміна поетичних гуртків і кафе поетів: «Коллектив поетів» за участі Сосюра – театр-ілюзіон «Уранія», де свої твори читає Бунін – «Пеон четвертий» – ХЛАМ – Мебос...

Відтак ми бачимо спустошене місто, що купається в променях весняного сонця. Цікаво, чи Сосюра ще тут? Чи пішов він «з вокзалу з високою температурою босий по грязі дивитися на море, яке майже

замерзло, і над яким тихо і срібно літали чайки? Може, він іще у шпиталі? Або все ще їсть дині й затято курить у траві Олександрівського парку з еманіпованою дівчиною в шкірянці, лахматій шапці та з мавзером, із якого вона стріляє в повітря щоразу після оргазму? Чи передумав він уже вішатись? Чи вже поїхав звідси зі своєю першою надрукованою поезією, що увійшла у виданий тут альманах? Чи його душа нині вже розтята, як він про це геніяльно напише згодом?

Міст летить далі – над редакцією щойно створеної газети «Моряк», що за браком паперу друкується на обгортках різнокольорових дореволюційних бандеролей. Тут видно Паустовського, Бабеля, Олешу, Багрицького, Катаєва. Схоже, їх об'єднало одноставне захоплення Маяковським. Так! Вони були на його виступі у Театральному провулку 1914 року, коли той уперше відвідав Одесу в межах «туру» по Україні. Дехто з них, либонь, уже тоді завважив вроду й чарівність Машеньки Денисової – художниці-початківця, котра, рахманно сидючи в кутку, розширеними очима дивилася на Маяковського. І він у неї безтямно закохався. І присвятив геніяльне «Облако в штанах».

Тимчасом до Одеси приїздить Куліш із сім'єю. Можливо, він уже бував тут у складі григор'євських загонів під проводом Тютюнника? Втім, це ми прогавили, чорно-біла епоха вже за плечима. Куліш замешкає на площі «Карла-Марла», як її тоді зватимуть одесити, й писатиме свою першу п'єсу – «97».

Ще до його від'їзду, сюди – щоб очолити створену на базі дореволюційних приватних кіностудій Харітонова й Гросмана кінофабрику – приїде Михайль Семенко. Він заангажує до співпраці молодого Юрка Яновського, котрий змінить його на посаді редактора й невдовзі вже братиме кіносценарії Бабеля у виробництво, а також маловідомого карикатуриста Сашка Довженка. Після кількох невдалих спроб зняти легковажний фільм Довженко перейметься ідеєю величної «Звенигори», сценарій якої йому складе той самий Тютюнник, що колись командував спустошеним містом.

Пізніше прийдуть метри Кричевський і Петрицький.

Ми бачимо раптом усіх разом: здається, справляється якесь свято – авжеж! День народження Станіславського. Він саме на гастролях в Одесі зі своїм театром. Ресторацію Печеського вщерть заповнили гості. О, ні – це маленька корчма в глибокому льосі, з дебелими тесаними столами й стільцями.

Літо. Спекотно. Гамір. Сизий дим. За столом сидять Семенко і Яновський, поряд із ними – Багрицький. Він декламує свою думу про Опанаса. Праворуч – Олеша з Меєрхольдом, який замешкав у нього на дачі, на Великім Фонтані, розповідають про плани спільної вистави. Дивуються, чому запрошення зігнорував Ейзенштейн. Втім, зрозуміло: йому хочеться спокою після виснажливих зйомок «Броненосця Потьомкіна». Станіславський не зважає на їхні кпини, йому явно цікавіше поговорити з Курбасом, якому вже набридли Бучмівські дотепи. Наразі Курбас принишк, і увагу прикуто до Куліша. Той розповідає про свою нову п'єсу. Бабель із Паустовським нудяться. Цей останній – щойно з потяга. Бабель уже уявляє, як взавтра розповість Ільфу кумедну історію про марнотратство головного редактора Кіностудії – Яновського.

А в кутку тихо, як завжди, сидітиме меланхолійний Шенгелі: знов у пробковому шоломі він прийшов босоніж навпростець через усе місто – послухати невдовзі забутих одеських футуристів. Звичайно! Кірсанов-бо обіцяв прочитати свій новий вірш українською. Але це вже інша вечірка.

Розчулений побаченням, міст, що, наче в пастку, потрапив у глибокий підвал трамбака, робить відчайдушну спробу виборсатися назовні. Але тут йому нема де навіть розвернутися. Сигаретний дим, винний дух остаточно знесилюють. Повіки потроху стуляються, гамір заколисує. Кричевський бере міст у руки й, звертаючись до присутніх, каже: «Як ви дивитеся на те, щоб ідею історії сценографічно потрактувати у вигляді такого от містка?».

УСІ СХВАЛЬНО ПОХИТУЮТЬ ГОЛОВАМИ. ВОНИ В ДУПУ П'ЯНІ.

II

6. Тіло як тло

Втрачаючи зір, стаєш завбачливішим

Орест із Мартою йшли поряд, а Сева їх випередив і кинувся навздогін дівчині в спортивному червоному топі й шортах, яка пробігла повз них. Вона слухала плеєр, погляд зосередила на асфальтовій смузі, що гамаком провисла між двома невеликими зеленими пагорбами. Дівчина не помічала Севу, а той, блазнюючи, переслідував її.

– Невже все те можна зафільмувати? – збентежено звернувся Орест до Марти. – Ти думаєш, це можливо? Це і є друга частина фільму, на яку натякав Сева?

– Не думаю, це більше скидається на черговий «приблизний план зйомок». Скоріше він мав на увазі не так сюжет, як утілення певного відчуття, – відповіла вона. – Ти ж знаєш, що я і сама не в курсі. У будь-якому разі, це було б найепічніше кіно всіх часів і народів.

Марта глузливо посміхнулася.

– Не смійся. Цей задум геніальний. Тільки не розумію, як можна після його ґрунтовного викладу спокійно бігти собі й безтурботно чіплятися до незнайомої дівчини, так, наче це не тобі в голові народився такий план! – Орест сплеснув долонями і помахав рукою Севі. – Звідки ця інфантильність?

– Тобі треба звикати до неї, Оресте. Вона і є супутницею геніальності.

– Марто, я вражений! – Орест ледве добирав слова. – Усі епохальні для мене відкриття Сева виголошує так, мимохідь, між іншим. Знаєш, якщо цю картину зафільмувати, вона стане гімном нашої нації. Нації, що віками страждала й віками сублімувала страждання у веселі співи й танці. Віками витісняла його у власне несвідоме. А позаяк нічого, крім страждання, не бачила, витісняла саму себе із себе. Втрачала себе, заміщувала свідомість іншою. Множила шизофренію.

– Ну, тут головне не схибити на ідеології.

– Та навіть якщо й схибити. Хто хоче, нехай собі думає, що цей фільм занадто патетичний, хай сміється, що в ньому забагато просвітництва й моралі, все одно він буде чудовим! Найкращим.

– Я думаю, ти надто серйозно поставився до сюжету: історичні перипетії тут – не самоціль, а лише тло, що на ньому краще проступають характери героїв. Саме на цьому тлі й можна буде накреслити

індивідуальні долі, саме на ньому виявиться тіло: тіло, висмикнуте з контексту. Помираюче, галасливе, згвалтоване або налякане – й від того відверте. Тіло в межових ситуаціях...

– Може ти й права, але для мене найголовнішим все одно лишатиметься саме це історичне тіло, саме цей ґрунт, із якого смертельно небезпечно висмикувати людину. Адже нема просто тіла. Якщо воно живе, воно завжди промовляє: через дію, тобто вибір, ба навіть через бездіяльність, через подив. Якщо мертво – й поготів. Воно промовляє історично, тому що реагує на події...

– Ну, тут я тримаюся іншої точки зору. Все, що ти назвав, не має стосунку до тіла. Це практики залежності, а я маю на увазі тіло як таке, його власну природу, його мову, тіло як свободу.

– Хіба тіло не позбавляє свободи? Хіба воно не ув'язнює?

– Так, ув'язнює, але тільки коли сахається власної мови, коли воно себе не помічає, коли існує лише як прилад, коли перебуває під орудою. Коли воно... *коливо*. Розумієш?

Вони йшли, розмовляючи, від самого парку, від руїн турецької фортеці. Море було лагідним, лискучим. Сонце сіло за обрій, і вода набула непевного кольору – не блакитного й не зеленого. Колір цей так загус, що море не колихалося, втратило прозорість і просторовість, а небо вдалині лягло на нього непомітно, повітряно, й лише вгорі тьмяніло, вивільняючи кволі сонячні відблиски.

– Дивно, – сказала Марта, – у нашій мові наче й нема слова, яке б описало колір моря. Наприклад, колір *моря-серпцевого-вечора-коли-щойно-сіло-сонце-а-вдень-на-небі-не-було-жодної-хмарки-і-небо-притулилося-так-низько-що-сховало-за-собою-обрій-і-від-того-на-хвилину-замовкли-навіть-пташки...*

– Дуже гарно, – відповів Орест, – треба тобі запатентувати цей колір. Я зватиму його колір *Марта*.

– О! Да ти романтик не лише в національному питанні!

– В національному питанні я інтегральний романтик. Я вважаю, що тільки мені відомо, як треба любити свою країну. Це – інтимний зв'язок.

– Гляди не перестарайся.

Нарешті вони вгледіли Севу – той сидів на лавці у холодку дерев, спираючись ліктями на коліна й важко дихаючи в землю. Вже розлилися брудні сутінки, й на «трасі Здоров'я» загорілися ліхтарі.

– Фух, – він важко перевів дух, коли Орест із Мартою сіли поряд. – Нє, я вже не в тому віці, щоб бігати за дівчатами! Пора лікуватися. Оресте, дай-но мені цигарку, треба відновити дихання.

- Ну шо, тебе відшили? – посміхнулася Марта.
– Може й відшили. Але це б я взнав, коли б догнав. Так що лишаю-ся в священнім невідьдні.
– Ну, куди підемо? – спитав Орест.
– Як куди? – відверто здивувався Сева, – туди, куди й ішли! У клуб.
– Се куди?
– Не закудикуй. Ми ж ідемо в Ібізу. Хіба не там на нас чекає Гордій!?

Уже за добрих двісті метрів Аркадію було чути в усіх деталях. Ще з-за рогу не вигулькнули перші кафе й ресторани, що цупко трималися за розложисті відлоги берега, а голоси відвідувачів, нашаровані на простенькі музичні акордики, вже котилися назустріч асфальтовою дорогою зі всіма своїми замовленнями, пропозиціями, вимогами й сміхами. Високо в небі шугали гігантські щупальці прожекторів, і вся смуга узбережжя опинилася ніби під скляним ковпаком, утвореним фантастичною загравою мільйонів огнів. Велетенська мильна бульбашка, якою здавалася здаля Аркадія, відбивалася в морському люстрі. Звукові хвилі котилися назустріч морським і гальмували їхній рух від хвилерізу й до самого берега. Море через це виглядало розгубленим.

«Певно, саме таким постало б у глибокім степу столичне місто-велет, що я його нарік Іренкарпа, – промайнуло в голові Ореста. – Тільки таке ймення псує всю картину. Занадто вульгарно як на історичну містифікацію».

– Друзі, невже ми безславно увійдемо в це лігво дозвілля з чорного ходу? – вголос запитав він.

– Ні, ми як гірські цапи подеремося на кручі, щоб після тижня блукань по богом забутих посадках вийти біля пам'ятника імпотенту й тріумфально увійти в Аркадію, – ущипливо запропонував Сева.

– Я маю альтернативу, – парирувала Марта. – Можна переможно вийти з моря, яко три богатиря. Ну, звісно, в «чешує как жар горя».

– Обидва варіанти мені до вподоби, – Орест почухав потилицю, ніби ухвалюючи непросте рішення. – Навіть не знаю, що й обрати.

– Ну, в такому разі, аби розв'язати цей ребус, пропоную зателефонувати другові. – Сева дістав із кишені мобільний телефон і набрав номер. – Алло, товаришу Гордій? – він виструнчився. – Я – представник общественності, а іменно – Союзу православних громадян україни-мало- і новороссії, гаспадин Єнко. Шо прикажете делать з двумя задержаними в святом месте – в скіте Аркадія – бандеровцями? Да,

перекрестілись. Да, как положено... Анафіміровать? Харашо. Бог простіт... Во святой-то земле? Да, Русь-матушка всьо стерпіт.

Ну што ж, товариші, – Сева обійшов навколо Марти й Ореста, пильно вдивляючись кожному в очі. – Проследуйте за мной ко главному входу. Там отдам вас на милость руководству.

Вони пройшли далі стежкою, і нарешті ліворуч побачили перший «заклад розваг». Це було невеличке кафе, що сповзло схилом униз – до самої води. Приховане кучмами дерев, воно лишалося напівзатемненим. Хвилями аміачного смороду дали про себе знати туалети. За ними кафе й клуби тулилися вже по обидва боки дороги. Дивним чином адміністративні межі закладів правили й за звукові кордони між ними – на територію одного не долітало й звуку з іншого, хоча в кожному музика лунала так гучно, що здавалася мало не фізичними доторками.

– О, ці лагідні дотики прекрасного, – глузливо мовив Орест, але його ніхто не чув.

Кожен клуб бутафорськи презентував якусь упізнану стилістику. Ковбої визирали з темряви просто біля єгипетського храму, полінезійські кам'яні боввани вросли в землю біля зневодненого Памук-Кале, піратську шхуну викинуло на берег поряд із руїнами давньогрецького амфітеатру. Усі ці муляжі вражали: вихоплені світлом, вони пнулися високо вгору, в непроглядну сутінь ночі.

Через алею з пальмами, повз атракціони, ігрові автомати й фаст-фуди вони вийшли на зупинку. Велетенське напівколо асфальтованої площі було вщерть заставлене автомобілями. Люди кубулилися по всій осі довгастого парку.

Нарешті вони почули вигук Гордія «Сюди!» й пішли на світло дисплея його мобільного телефона.

– А ви не поспішаєте, – Гордій стояв, спираючись на крило чорного BMW, і курив. – Я тут привіз вам кокошніки, щоб ми прийшли усі красиво вбрані на дискотецу, а ви баритеся.

– О ні, ви хочете нашої смерті, – схопився за голову Сева, – кокошники – це тернові вінки для кожного порядного українця!

Марта з Орестом голосно зареготали. Гордій вичавив із себе, таючи сміх:

– Ладно, на перший раз прощаю вас, нарушителей общественного христианского спокойствия. Што говоріть, уміє прощати! Але без причастя тут не обійтися.

Він витяг із кишені конверт, висипавши з нього дрібку білого порошку на лискучий капот автомобіля, розділив її кредиткою на кілька паралельних смужок.

– Прошу, – Гордій гордовито показав на своє твориво, як дресировальник, котрий щойно приборкав розлюченого звіра. – Хто перший зважиться долучитися до святого тіла? Може, наші гості з далекої Бандерії? Ні – то я перший укажу вам путь у новий світ.

Він дістав із кишені доларову купюру, артистично її згорнувши, загугнів простенький мотив, звертаючись то до Марти, то до Ореста:

*Что Вы плачете здесь, одинокая глупая деточка,
Кокаином распятая в мокрых бульварах Москвы?
Вашутонкую шейку едва прикрывает горжеточка,
Облысевшая, мокрая вся и смешная, как Вы.*

Марта з Орестом захоплено презирнулися. Гордій екзальтовано продовжував:

*Вас уже отравила осенняя слякоть бульварная
И я знаю, что крикнув, Вы можете прыгнуть с ума.
И когда Вы умрете на этой скамейке, кошмарная,
Ваш сиреневый трупик окутает саваном тьма...*

– Геніяльно! Автора, автора! – Сева пристрасно заляскав у долоні. Усі були в захваті.

– Ех, Вертінскай! – Гордій нахилився до капоту й вдихнув порошок через згорнуту трубочкою купюру.

Він закинув голову назад.

– Зразу відчувавш, що гріхи тебе відпустили... тобто, що гріхи тобі відпущено.

Сева й Марта, досі вражені Гордійєвим виступом, повторили процедуру й одразу накинулися на нього: «Звідки ти знаєш цю пісню?», «Це ж шедевральна річ», «Я її вперше чую!», «Повтори!».

Орест боязко підійшов до машини. Він вагався, чи варто мати справу з кокаїном: найбільшого клопоту йому завдавала не так осторога щодо сподіваного ефекту, як банальний соціально вмотивований страх забороненого.

– О, виджу, граде перше причастя Ореста, – мовив Сева. Він лагідно поклав руку йому на плече. – Ти не мусиш цього робити.

– Ні, я хочу. – Орест смикнувся вперед і, як справдешній професіонал, без зайвих рухів вдихнув порошок.

По тілу від носоглотки до п'ят пробіг холодок. І раптом у спину щось несильно гупнуло, наче намаганню вискочити з себе вперед

заважали лише гудзики одержі. Все навколо стало яскравим і осяйним. І небо возсіяло.

Орест не встиг отямитися, як опинився всередині зовсім білого приміщення без стріхи, просто неба. Хвилясто-повітряні невисокі стіни-перегородки розділяли проходи, зони відпочинку й окремі «ложі». Їхній колір хоч і мінився, але лишався білим. Біле тло Ібізи.

Усі четверо всілися за столиком з табличкою «Reserved», що її Сева вправно сховав під подушками, якими рясніли диванчики.

Офіціант прийняв замовлення, він нічого не завважив. Принесли кальян та кілька коктейлів. Гордій пив «Chateau de Montifaud».

– Хоча пити алкоголь я нікому не рекомендую, – підвівся з бокалом Сева, – все одно пропоную обміти нашу зустріч – сьогоднішню й ту першу, що уможливила сьогоднішню. Вперше відповідально можу сказати, що нарешті зірки не стоять раком і, схоже, наш спільний багатобічючий замір розвивається у напрямі до своєї реалізації. Отже, прослаavimo наше кіно, як те зробив геніяльний Сашко Довженко!

Випили.

Орестові не сиділося на місці, і, поки всі зосереджено поралися з кальяном, він вирушив на танцмайданчик. Серед моря метушливих тусівників йому стрілися кілька «поважних старців» – не пороках бадьорих та хвацьких танцівників. Сивочолі статечні дідки, розбещені алкоголем та наркотиками, ефектно трусили масивними черевами коло вульгарних панянок. А ті, щасливі з такого сусідства (не дарма витратили 40 грн. на вхід), рухалися звабливіше і вже тримали торбинки напоготові. А проте, більшість людей були адекватні місцю, хоча й серед цих траплялися випадкові «туристи». На сценах, столах, перегородках танцювали пі-джеї. Дівчата на величезних підборах у мінімальному вбранні та яскравих перуках смикалися маріонетково-хитко. Голоторсі накачані парубки у нарцисичному запамороченні спітнілими руками мацали свої та дівочі груди. Час від часу вони заступали одне одного, щоразу з'являючись у ще відвертішому і несподіванішому вбранні. Акторство швидко перетворювалося на травестію. Все виглядало вельми ефектно й еротично, надто якщо не зважати на відвідувачів.

Орест танцював із закинutoю назад головою і розкинутими руками. Гігантська мушля клубу в такт повторюваним ритмам, що набирали обертів і виснажливо відтермінували розрядку, то змикала, то розчухувала щелепи, вщерть набиті білими іклами з карієсними плямами відпочивальників. Марта крадькома підійшла до Ореста, з'єднала його руки за спиною й притулилася ззаду. Вона щось промовила, але Орест не почув її. Раптом попереду вигулькнув Сева й

обійняв їх обох. Його лице опинилося навпроти Орестового, а тіло наблизилося впритул. Орест усім тілом відчув дивний пронизливий погляд Севи, завважив стриману посмішку на його губах.

– Ну, що порепетируємо ролі? – запропонував Сева й, тягнучись через плече Ореста, впився в Мартині губи. Відлуння їхнього пристрасного поцілунку збудило Ореста.

– Ми – Іта, Сашко і Гео з мого сценарію, – прошепотів Сева Оресту на вухо. – На жаль, море за парканом, але ніщо не заважає нам увити його просто тут і втопити в його міцних хвилях недолугих клієнтів цього клубу, які знеінтимнюють навколишнє середовище. Залишмо тільки танцівників...

Він наблизився й поцілував Ореста в губи. Його уста п'яно пахли трояндовим тютюном. Орест не пручався. Він відчув, що Марта язиком пестить йому за вухом, і стереоскопічний шал поглинув його цілком.

– Ну що ж, ти пройшов кастинг, – за мить вигукнув Сева. – В тобі достатньо природності й невимушеності, а головне – обмаль забобонів.

Він смикнув Марту за руку, й вони разом побігли до столика, за яким сидів Гордій і лукаво посміхався.

Орест, коли отямився, послішив за ними. Тут уже Гордій приготував «одпущення гріхів» і Орест, не вагаючись, «розгрішився».

Вечір був іще у самому розпалі, коли він лишився один посеред танцмайданчика. Він не зрозумів, як це сталося. До нього по черзі підходили то Марта, то Сева, пропонуючи їхати додому разом із Гордієм, але Орест не чув слів і зачаровано дивився на їхні прекрасні обличчя. Він милувався ними – від роговок очей і до ямочок на підборідді...

І от стіл спорожнів, на ньому знову з'явилася табличка з написом «Reserved», наче сьогодні за ним нікого й не було. Орест засмутився, що не поїхав із усіма. Він не хотів, щоб цей вечір завершився нічим. Йому так хотілося бути разом із Севою та Мартою!

Він замовив іще сто грамів горілки, випив і пішов з клубу.

Вона <...> нахилиється до наших голос. Її груди торкаються поді моєї руки. Я не оруну лютем, щоб залишити враження випадковості. Я чую пульсацію крові на шквіри руки.

Трое голів укуні, три перетинаних дихання, трое рук разом (Сев поклав і свою руку на нашу), сутінь квітнати, дружба, до якої устїла жьвнїка повноправного середнього. Цю групу можна вирїзьбиги на нїтрамїді, бо вона є синтез і патологїя. Пацу перекласти на камьї, і вона буде третївїти в напруженїї. На неї надатїмуть тїні подїї, але вона свїчна. Трое голів укуні» (Юрїї ЯНОВСЬКІЙ «Майстер корабля»).

Скидалося на те, що розваги в Аркадії лише почалися: людей було не менше, як удень, а тих відпочивальників, що, виснажені, покидали клуби, притягом заступали свіжі. Орест неквапом вийшов на зупинку. Водії таксівок звідусіль хапали його за рукави, кричали щось на кшталт «Куда ехать?» і «Паєхалі, паєхалі».

Він нічого не сказав і махнув рукою.

Проминув небезпечну орбіту трамвайної колії, захарашену автомобілями, і рушив далі – вздовж рекламних щитів, фешенебельних новобудов та колишніх санаторіїв – у напрямку площі з високою мармуровою стелою в осерді. Чимала золота зірка, що увінчувала пам'ятник, як дороговказ, бриніла вдалині.

Орест спинився й став длубатися у кишенях. Звідти вдалося видобути лише кілька гривень та дріб'язок, але їх було явно замало, щоби дістатися до дому в таку пору. Це його не засмутило: сьогоднішній піднесений настрій ніщо не могло зіпсувати. Сьогодні Орест був відкритий долі й готовий прийняти будь-яку її витівку з майже релігійним завзяттям. Десь глибоко коринилося передчуття, що будь-яка справа вирішиться якнайвигідніше, тому, весело сп'янілий, він ішов на мерехтіння зірки.

Орест сів на мармурові сходи меморіалу й закурив. Було лише пів на третю ночі, мінлива й манлива Аркадія лишилася позаду. Круговим шляхом навколо меморіалу час від часу пролітали автомобілі.

Жодної думки не народилося йому в голові, поки курив. Погасив недопалок у висіченому в мармурі радянському гербі, підвівся й подивився перед собою. Йти нікуди не хотілося, спати на братській могилі – також. Десь удалині заблимав вогник маршрутки.

«У таку пору? – промайнуло в голові. – Авжеж! Це ж ніч проти понеділка! Оптовий день на толчку! Треба їхати!» – він швидко збіг із постаменту, проскочив перед сірою машиною, що збентежено за-скавчала гальмами, і став біля вказівника зупинки, тягнучи вгору руку.

Маршрутка зупинилася. В ній сиділо кілька сонних людей із невдоволеними обличчями. Ніхто не розмовляв. У салоні лунала пісня, що наганяла їм іще більшого смутку: «Залатіє купала на груди наколати, тільки сініє ані, і ні грамма золата. І ні грамма золата». Чоловік із барсеткою стрепенувся й через сон простогнав: «І ні грамма зо-ло-та. Харошяя пєсня!»

Маршрутка їхала крізь посуле місто. На вулицях де-не-де вигулювали спізнені гуляки. Місто було світле й чисте. Карі очі шибок здивовано дивилися на Ореста.

Вийшли з міста. Їхали полем. За мостом серед левад показався осяйний толчок. Він випромінював нуклеарне сяйво, від якого вночі живилися тисячі відвідувачів.

Великі прожектори світили звідусіль, однак і цього було замало: у кожному контейнері працювали електричні двигуни, від них живилися лампи денного світла. Толчок торохотів, фуркав, дзижчав на всі лади. Ніхто тут не стримував себе від лайки й крику. Професійні покупці й продавці відверто зневажали і біологічні ритми, і звичні форми поведінки.

Люди напірали звідусіль, штовхалися, лаялися, йшли лава на лаву. Кожен зі своєю тачкою пробивався вперед так затято, наче хотів роздушити якомога більше стрічних. Повітря гуло й гриміло, вибухало зойками й вереском.

Ореста підкопило й затягло в тенета вулиць. Цього разу він просто розслабився й віддався на поталу стихії. Його несло полями й гаями, ланами й лісами. Тачки перетворювалися на тачанки, візки на кулемети.

Торгівля тривала в режимі постійного бойовиська: видерти, вициганити, обдурити, недорахувати суму, викрити шахрайство, наляпати, набити писк...

Це була справжня громадянська війна продавців із покупцями...
Іржання коней, бій гармат...

*ПІД ОДЕСОЮ ТОСКНО,
ХОЛОДНО.
МЖИЧКА.
ПОЛЕ ПЕРЕТВОРЮЄТЬСЯ
НА БО ЛО ТО!
В НЬОМУ БОРСАЮТЬСЯ
БЕЗПОРАДНІ ЗУАВ ТА ГРЕК
– ЯКО МУХИ, ЩО ВТРАПИЛИ
В РОЗПЕЧЕНЕ ОЛОВО.
В ЧУЖИЙ МЕД.
БРАНЦІ-БДЖОЛИ КРУЖЛЯЮТЬ
КОЛО
СКОРЧЕНИХ В ГРИМАСАХ РОТІВ,
ЗОРЕПАДОМ КОМЕТ
ШУГАЮТЬ ДОЛОМ
ДИВУЮТЬСЯ ТИСЯЧІ ТИСЯЧ ДИВ:
СЕСТРИЧКО!
НЕВЖЕ ЦЕ МИ СІЄМО
ОБЕРЕМКИ ТРОЯНДОВИХ*

ВАСИЛЬКІВ?

– КУЛЕМЕТ,

– ЗАЧАРОВАНО.

(КОЛИ МЕД КВІТНЕВИХ СТЕПОВИХ ПЕРВОЦВІТІВ,
ЗЕЛЕНИХ ТРАВ І ВРАНІШНІХ РОСЯНИХ СЕРПАНКІВ.)

ТЮТЮННИК НА ЛІВОМУ ФЛАНЗІ

ВИЧАВЛЮЄ ВОРОГА

ВГЛИБ

ВГЛИБ

ВГЛИБ

ОСТАННЬОЇ П'ЯТКИ ЗЕМЛІ.

ЗИМНО

ОН УЖЕ КОРАБЛІ.

ПЛИГІ

НАГАН...

ГРИГОР'ЄВ ДОТИСКУЄ,

ЖЕНЕ,

СТРИМГОЛОВ ДОГАНЯЄ

Й СТИНАЄ:

РУКИ

ГОЛОВИ

ВОРОГАМ.

ФЕСКИ ПАДАЮТЬ У БОЛОТО.

ПЕЧЕІ

ЗАСМАГЛІ БЕРБЕРСЬКІ ЧОЛА

ЗАГРУЗЛИ У ГРУНТ.

– МОЛОДО –

НАТЩЕ-

СЕРЦЕ ЗУСТРІНУТЬ

СОНЦЕ.

РАНОК.

БУНТ.

(ПІСОК НА ЗУБАХ:

СОЛОДШИЙ, НІЖ У ПУСТЕЛІ МАГРИБУ...

СОЛОДШИЙ ЗА СПІВИ ТАНЖЕРУ...

ЗАЖУРА.)

ХІБА ТАМ БУВАЄ ХОЛОДНО?

І ні грамма зо ло та

.....
 КРЕМЕЗНІ СТЕПОВІ ДЯДЬКИ,
 РОЗХРИСТАНІ Й ЗАТЯТІ,
 В СТРОКАТИХ СОРОЧКАХ
 В ГОРОШОК ТА ЗІРКАХ
 – ПРОКЛЯТІ –
 – О, ДІТКИ –
 ПАДАЮТЬ НАВЗНАК.
 (ЖОДНОГО ЖОДНОГО ПАМ'ЯТНИКА,
 ЖОДНОГО ПАМ'ЯТНИКА НЕ БУДЕ НІ ТИМ НІ ІНШИМ...)

О. Довженко. Роздуми над епізодами «Хата Федорченка»

Орест сидить у безлюднім порожнім контейнері, наче в розчакнутій стайні.

Повз нього суне галасливий нарід.
 По праву руку 'д нього – брюки,
 ліворуч – юбки і штани.
 І серед невблаганних грюків
 Юрби – воли, воли, воли.

ГРИГОР'ЄВ СІВ У ФОТЕЛЬ НА БАЛЬКОНІ.
 ПРАВОРУЧ – СТИЛ,
 ЗЕНІТКИ ПО БОКАХ.
 ВІН У БЕЗПЕЦІ:
 НАВІТЬ СТИХЛО МОРЕ,
 РОЗБУРХАНЕ ЩЕ ВЧОРА В БЕРЕГАХ.
 – ВІН НЕ ВАГАЮЧИСЬ:

БА-ББАХІ

Іржали коні.

БАЛЬКОН ГОТЕЛЮ, ЩО ВДИВЛЯЄТЬСЯ У МОРЕ,

УСТАТКУВАЛИ ЗБРОЄЮ,

ЗАМАХ?

ЦЕ НЕМОЖЛИВО.

АДЖЕ ВПЛИВ ГЕРОЯ

НА ЛЮДСЬКІСТЬ ВЕЛИЧЕЗНИЙ.

ЖАХ:

ТРОФЕЙНА ЗБРОЯ І ПИЯК ЗА НЕЮ!

«Я УВІЙШОВ У МІСТО ПЕРЕМОЖЦЕМ,

ЗДОЛАВ СИЛЬНІШИХ ЗА УСІХ

ОТ СМІХІ

НА НИХ МОЛИЛИСЬ ЯК НА СОНЦЕ,

АЛЕ Й НА СОНЦІ ВИПАВ СНІГ.»

У БІЛОМУ АВТІ ВІН ІДЕ БРУКОМ.

ЙОМУ ЦІЛУЮТЬ РУКИ

ВСІ ТІ

ЩО ВЧОРА БІЛИМ КРУКАМ

ЗАПРИСЯГНУЛИ У ЖИТТІ.

З БАЛЬКОНУ ВІДНО МОРЕ

І КАШТАНИ.

БУЛЬВАР ЗАКВІТНУВСЯ УЩЕРТЬ.

ЙОМУ ВВИЖАЮТЬСЯ БАШТАНИ

А ЛУСНУТІ ПІВКУЛІ КАВУНІВ

ПЕРЕДРІКАЮТЬ СМЕРТЬ:

СЕРЕД СТЕПІВ

У ІНШІМ МОРІ, ЯКЕ ВІЙДЕ З БЕРЕГІВ.

Мовчать кургани.

ЧЕРВОНИЙ КОМДИВ ГРИГОР'ЄВ У БІЛІЙ ГАРЯЧЦІ ПЕРЕДБАЧИВ МАЙБУТНЄ: ЗБУРИТИ Й ЗГАСНУТИ. «ГОРІЛКИ, ГОРІЛКИ МЕНІ!» – ВІН ВЛИВАЄ ВИШУКАНІ ВІНА, ЩО ПРИНІС МЕТРДОТЕЛЬ, У ВІДРО З САМОГОНОМ. П'Є. ТІЛЬКИ ТАК, ТІЛЬКИ ТАК ПОДОЛАТИ СМЕРТЬ. ЩОМИТІ БУТИ ГЕРОЄМ. ТІЛЬКИ ТАК ВОНА НЕ ЗАСКОЧИТЬ ЗНЕНАЦЬКА. «Я, Я, Я, ГЕРОЙ, МЕСІЯ» – ВІН КРИЧИТЬ ЩОСИЛИ, ЛУНА РОЗНОСИТЬСЯ ПО ВСЬОМУ БУЛЬВАРУ, КОТИТЬСЯ МОРЕМ ДО САМОЇ ТУРЕЧЧИНИ, КОТИТЬСЯ СВІТОМ. ВІН УЖЕ НЕ ЧУЄ, ЯК ЛУНА ПЕРЕТИНАЄТЬСЯ З

МІЛЬЙОНАМИ ЛУН ТАКИХ САМИХ МЕСІЙ, МЕСІЙ, ЩО БАЖАЛИ ПОДОЛАТИ СМЕРТЬ, НЕ ЗДОЛАВШИ СЕБЕ.

«Записати, негайно записати», – Орест вискакує з контейнера навперейми якійсь бабі, та кулаком б'є йому в груди й несамовито верещить. Він ледве видирається, і, задиханий, рушає вулицею проти течії метушливої юрби. Нарешті контейнер із канцтоварами.

- Прошу, олівця мені дайте! – кричить продавщиці.
- Скільки?
- Одного, одного, будь ласка!
- Какова одново, сіводня оптовий день, как ти ваче сюда попал?

Валі отсюдава!

Ореста витискають новоприбулі покупці, що наввипередки простягають у сутінь контейнера купюри, розпихають куплене у великі картаті торби.

«Забуду, забуду!» – Орест біжить назад до свого контейнера. Насилу його знаходить. Там порожньо й темно. Запалює сірника, нишпорить по підлозі. Нічого. Пальці пече.

Раптом він бачить у глибині контейнера невеличкі сходи. Біжить до них. Піднімається. Опиняється в контейнері другого ярусу.

Мерехтить червоне неонове світло. Біля оббитої білим плюшем стіни стоїть стьобаний диван. На ньому – жінка. Спить. Поряд скляний стіл із шампанським і з бокалами, крісло й чорна шафа-буфет.

Жінка стрепенулася. Підвелася на ліктях.

- Я знала, що колись ти прийдеш, Оресте, – каже вона тихо.
- Ручку, ручку мені дайте! Прошу! – кричить Орест, підбігаючи до дивана.

– Сядь, заспокойся, зараз усе дам, – жінка бере його за руку й сидить біля себе. Наливає шампанського. – На, випий, тобі стане краще.

– Мені добре, добре, мені тільки дещо записати треба! – не вгаває він.

– Зараз запишеш, тримай.

Орест бере бокал і залпом його випиває. Йому зразу стає тепліше, тривога загасає, нервовість рухів розчиняється в червоному сьайві.

Він бере маркер і починає хутко писати на білому шовковому халаті жінки. Пише зосереджено й швидко. Ставить крапку. Падає на диван знесилений і, за інерцією, шепоче:

– Записати, записати.

Він відчуває, що рука жінки поповзла йому по стегні, піднялася вище – до живота й грудей, торкнулася пальцями губів. Він бере

солодкі її пальці до рота. Жінка розстібає йому ширинку, борсається в близьні. Орест збуджується. Заплющує очі. Вона скидає з себе халат, списаний чорним маркером і сідає йому на стегна. Губами притуляєть-ся йому до рота, цілує очі, щоки, руками масажує соски. Нарешті вона трохи підводиться на колінах, прогинаючись уперед станом так, що груди торкаються лица Ореста, й впускає його в себе.

Разом із сіменем він віддає їй усі тривоги, спогади й примари. Усі війни, герці й кров своїх думок.

– О жінко кольору «Марта», – каже він, – ти збавителька!
Й засинає.

7. Примари дикого вітру

*To the soul's desires the body listens
What the flesh requires keeps the heart imprisoned
What the spirit seeks the mind will follow
When the body speaks all else is hollow*

Depeche Mode

Орест скинувся уві сні всім тілом і проснувся. Йому марилися важкі бої, трупи; кров ріками стікала в море. Лунали голоси, що кликали на допомогу. Але він не міг їм нічим зарадити: ішов на крик, а ноги грузили в багряній багнюці. Театр воєнних дій, що він його споглядав, то наближався впритул, то раптом ховався десь за видноколо, і звідти долітали голоси, вибухи, канонади, багряні заграви. А то він лишався сам у порожньому чорному степу, який коли-не коли осявали далекі спалахи герців. Тоді було холодно й самотньо. І дуже лячно. Краще вже було б опинитися у тому бою і реготі смерті, ніж стояти тут самому. Адже там можна було вмерти. А тут – стояти вічно. І фронт даленів і даленів...

Нарешті все вщухло.

Орест зробив останню відчайдушну спробу виборсатися з пастки, щосили смикнувся й прокинувся. Багряне світло у приміщенні ще на якусь мить затримало нічне жажіття: Оресту здалося, що він прокинувся через сотні років на тому самому місці серед глупого степу, і що це марення вже не відпустить його ніколи. Нарешті в мороці проявилися обриси речей – шафа, крісло, столик. Неонова лампочка майже перегоріла, її світло було глевким і брудним, воно роїлося навколо лампи і зсідалося у невеликий, але чітко окреслений кокон на стелі. Звідти долітало невпинне гудіння, яке, здавалося, от-от прорве крих-ку хітинову оболонку світла.

Він сів на дивані. В голові гуділо й гупало. Уривки спогадів, перемішані з кавалками снів, навально атакували мозок. З усього цього хаосу він не міг виловити і натику на струнгу. Коли очі зовсім звикли до багряної сутені, на підлозі рожевою плямою проступив жіночий халат, списаний чорним маркером.

Орест ногою розгорнув його й прочитав розмножений тисячами начерків чудернацький напис: I HI ГРАММА 30 ЛО ТА. Раптом напис став пісню, і перед Орестом хутко й миготливо промчав увесь учорашній вечір: Ібіза – кокаїн (чи у зворотному порядку, не важить!) – ніжність Севи, податливість Марти – маршрутка (I HI ГРАММА 30 ЛО ТА) – толчок – Григор'єв – химерне приміщення червоного саява – Марта Марта Марта Марта...

Орест рвучко повернувся до стіни й побачив на дивані оголену її. Вона лежала на животі, а з поперек на нього дивилися двоє очицьямочок. Вона була дуже гарна. Орест не втримався й провів рукою по її сідницях. Жінка ворухнулася й підвела голову.

- Привіт, – мовила захриплим голосом. – Як ти?
- Нічого. А ти?
- І я нормально.

Орест не дивився на Марту. Йому хотілося якнайшвидше втекти звідси.

- Марто, – почав був він, – я... мені дуже ніяково...
- Не треба, Оресте, це ні до чого. Що сталося, те сталося. Забудь.

Вона вальяжно підвелася, нітрохи не соромлячись власної голизни пройшла біля нього, відверто нахилилася, піднімаючи шовковий халат.

- А як же Сева, я перед ним...

Марта голосно обірвала Ореста.

– Він тут ні до чого. Я вільна жінка. Я так вирішила. До того ж, усе вийшло спонтанно: ми ж нічого такого не планували. Оце і є горезвісні севині спонтанність і невимушеність. Маєш!

Вона зав'язала пасок.

– А ти дуже смішний нетверезий. Такий прудкий, хаотичний, заятяй, щось там собі белькочеш, римуєш... я насилу тебе втихомирила.

– Да, забавно, я й не знав. Зазвичай я засинаю, щойно залишуся сам.

- Ну, вчора ж у тебе був такий стимул!

Вона засміялася.

- Ти маєш на увазі себе?

– Дурненький, я маю на увазі стимулятори! А я тут ні до чого. Просто посварилася з Севою й попросила, щоби Гордій привіз мене сюди. До речі, як тобі тут?

– Це найдивніше місце з усіх, які я будь-коли бачив. Я й не думав, що на толчку така розвинена інфраструктура!

– О, це тільки квіточки. Я, правда, сама була вражена від цих апартаментів, але, як тут подекують – це ще не найзабороненіший спосіб використання торгплощі.

Орест нарешті відірвав погляд від підлоги й пожвавішав.

– Мені це нагадує містерію «Степового вовка» Гессе, – сказав він, – коли герой у кінці роману потрапляє в фантастогорійне позапросторове кабаре, чи щось таке.

– Здається, то був магічний театр. Втім, справді є подібність.

Орест заспокоївся й розслабився. Тепер йому зовсім не хотілося з'ясовувати подробиці вчорашнього вечора: він прийняв усе, як є. Марта не робила трагедії, тому за кілька хвилин він подолав ніяковість, і вже розмовляв із нею так само широко зацікавлено, як завжди.

– Найдивніше, – виголосила Марта із дальшого кутка приміщення, – що тут час біжить непомітно, як у катакомбах... ти був колись у катакомбах?

– Ні, ніколи.

– О! Там так незвично: стабільна температура, суцільна темрява, цілковита пустка. Навіть якщо є хтось поруч. Дуже моторошно! І немає часу. Знаєш, навіть у разі глобальних катаклізмів людству не слід ховатися під землю: це спосіб не зберегти цивілізацію, а втратити її. А насамперед себе. Ну, давай свої прогнози: котра година?

– Я думаю, година... восьма, – трохи розгубився від зміни теми Орест.

– Приймається, а я ставлю на одинадцятку... Ти ще не вдягнувся?

Орест схопився, швидко накинув сорочку, трусів так і не знайшов, вскочив у джинси і підійшов до билець навколо отвору гвинтових сходів, що єднали поверхи контейнерів.

Вони обережно спустилися й зупинилися біля виходу з контейнера. Марта дістала з сумочки ключ.

– Принаймні, вже точно день, – зазначив Орест, дивлячись на жмутки променів у шпаринах дверей.

Марта штовхнула двері від себе, й у темний контейнер вибухом супернової увірвалося сліпуче сонце, а разом із ним – мільйони голосів. Близьчі покупці азартно витріщилися всередину контейнера й утворили затор на шляху людського потоку. Марта хутко причинила

двері, взяла Ореста за руку й побігла до виходу з толчку. Вона так вправно лавірувала у юрбі, що жодного разу ні з ким не зіткнулася.

Вони стали на зупинці. Було неймовірно парко: дихати нічим. Розпечена криця контейнерів далеко випромінювала пекельний жар.

– Так закалялась сталь! – кинула Марта. – Ну що ж, друже, час прощатися: я їду іншою маршруткою.

– А, ну, давай, – Орест зробив недолугу спробу дружньо поцілувати Марту в щоку, але розгубився й поцілував у губи. – Пробач, – боязко сказав він.

– Ну, пока, тільки пам'ятай: нічого не було! – Марта випустила його руку й побігла навперейми маршрутці, яка вже рушала. Витягнутою вгору рукою, в якій стискала сумочку, вона зупинила маршрутку і заскочила всередину.

Орест іще трохи постояв, проводжаючи Марту поглядом, і неквапом попростував до своєї зупинки. Йому дико хотілося спати. Глянув на годинник: одинадцята.

«Марта, як завжди, права» – посміхнувся до себе.

Орестові здавалося, що він тільки заснув, коли пролунав телефонний дзвінок. Знехотя зняв слухавку. Це був Славко, він щойно повернувся зі Львова й хотів негайно зустрітися.

– Котра година? Ще ж жарко, давай почекаємо до вечора, – попросив Орест.

– До якого вечора? Прокидайся, бляха! Уже восьма година! – весело гукав по той бік дроту Славко. Він, певно, отримував неабияку садистичну приємність од того, що завдавав клопоту Орестові.

– Може, взавтра? – кволо запропонував Орест, наперед знаючи, що від Славка сьогодні не відкараскається.

– Я тобі дам взавтра! А якщо взавтра не буде завтра? Всього, вставай! О десятій біля ЦГІ – він кинув трубку.

Цієї миті Орест ненавидів Славка, як і кожного, хто непокоїв його під час сну. Він спробував заснути знов, однак Славкова невгамовна енергія вже його роздрухала. Орест насилу сів на ліжку й бездумно просидів іще півгодини. Стіна кімнати була в затінку: сідало сонце.

– Бля-а-а-а! – простогнав Орест.

Він нарешті встав, увімкнув на комп'ютері музику – якраз ту, що пасувала до пори доби – легенький ейсід-джаз. Заскочив у душ, довго стояв під холодним струменем води. Відкрив холодильник, видобув звідти мінералку, понюхав її – і вилив у рукомийник. Дістав два помаранчі й зробив собі фреш на комбайні.

Ніна Саймон у непоганій електронній обробці тягнула меланхолійне:

*Like a leaf clings / to a tree
Oh my darling, / cling to me
For we're creatures / of the wind
And wild is the wind
So wild is the wind*

*You... / touch me...
I hear the sound / of mandolins
You... / kiss me...
With your kiss / my life begins
You're spring to me
All things...*

Орест поспівав із нею, тоді зиркнув у вікно й поквапився вдягтися. Вчорашні джинси були у масних чорних цятках від маркера, тож довелося вдягти смугасті штани, які він носив хіба що на вечірки, й чорну футболку з обрізаними рукавами. Так і вистрибнув на вулицю, мокрим волоссям зустрів вечірній серпневий вітерець.

Славко вже чекав на нього. Вони привіталися й зайшли до супермаркету. Славко став біля стелажів зі спиртними напоями.

– О боже! – простогнав Орест, – знов пити!

– А ти думав, любий друже! Пий поки п'ється! – Славко взяв з полиці пляшку з портвейном.

– Що це? – спитав Орест.

– Наш вічний «Букет Молдавії». Ти хочеш щось інше?

– Це залежить від того, куди ми підемо.

– Куди б не пішли... Але я пропоную дах Гаєвського.

– О! Слушна пропозиція. Але тоді треба чогось шляхетнішого.

Орест схопив пляшку білого мартіні:

– Оце воно!

– Понтуєшся? – наїжачився Славко.

– Та ладно, я пригощаю.

Вони вийшли з магазину, перетнули трамвайну колію й пішли бруком. Аптекою Гаєвського звали всю велетенську еkleктичну п'ятиповерхову споруду на розі Дерibasівської – колишній будинок Лібмана. Це був кутовий будинок, що фасадами виходив на перехресні вулиці, а ріг його прикрашав багатоярусний круглий балкон-ризаліт,

що проходив через усі поверхи й нагорі увінчувався банькою зі шпилем. Такий собі велетенський кам'яний шприц. Однак потрапити на дах можна було лише через сусідню аварійну будівлю, з якої виселили вже майже всіх пожилихців. Зелена, вражаюче помпезна арочна кам'яниця потроху сповзала під землю – у катакомби. Порожні перекошені шибки тужливо дивилися на сквер і дедалі більше скидалися на ромби.

Хлопці ввійшли до парадного. Тхнуло сечею й порохом. Величні мармурові сходи серпантином злітали вгору. Старезний ліфт із дротовою шахтою здавалося ніколи не працював.

Орест натиснув кнопку й навіть злякався, зачувши посеред загуслої тиші скрегіт сталевих канатів. Ліфт приїхав, у ньому світилась єдина лампа. Взагалі, цей дім-примара в серці міста вражав тим, що всередині його де-не-де виринали з румовища речі, цілком придатні до вжитку – як от лампи, крани тощо. Будівля наче на них і трималася.

Ліфт дійшов до четвертого поверху. Звідти треба було підніматися пішки. Славко зазирнув в одну з покинутих квартир і пошепки покликав Ореста. На паркетній підлозі лежав керамічний рукомийник старого, чи не дореволюційного зразка. Навколо – покинуті меблі та їх деталі, кахлі з витисненими прізвищами приватних виробників і роком виробництва.

Кілька досі заселених квартир довелося обминати навшпиньки, аби не привертати до себе уваги. Останнє коло сходинок було литим, із кованим поруччям.

Хлопці нарешті дісталися верхнього прольоту й увійшли через дірку на горище. Тут їх зустріла непроглядна темрява. Славко ввімкнув ліхтарик на телефоні. Навіть цього вбогого світла вистачило, щоб побачити масштаб будівлі. Це було не горище у звичайному розумінні: велетенська баня, якою увінчувався будинок, утворювала здоровенну залу з кількома колонами, що підтримували дах. Тут було воєно, під ногами скрипів пісок і запилена скловата.

– Да тут можна було б зробити сучасний ресторан – прошепотів Орест.

Він підтягнувся на руках і першим видерся в отвір, який колись, певно, був джерелом світла, тоді допоміг Славкові.

Похилий шиферний дах над самим карнизом увінчувався балюстрадою та межував із півметровим залізним настилом, що з нього дощова вода стікала у ринви. Ним хлопці пройшли далі, перетнули парпет, що витинався між двох будівель (за ним стояло відро, завбачливо перевернуте догори дном), і ступили на плаский дах аптеки Гаєвського. Він завершувався химерною ліпною огорожею, вигадливішою за сусідню. Що три метри на ній розташовувались чималі кам'яні вази (частина з них похило нависала над вулицею, деякі, втім, вже попадали вниз), а посередині над обома фасадами будинку розмістилися скульптурні композиції в людський зріст. Не обійшлося, звичайно, й без кошлатих радянських символів – антен, варварськи прибитих до самих скульптур.

Орест відкоркував пляшку вермуту. Він на мить забув навіть говорити, вдивляючись у дивовижну панораму центру міста, що лежала перед очима. Дерибасівська палата яскравим світлом; Пасаж, Горсад, купол Оперного театру, а за цією пишнотою – клаптик заснулого моря. Люди-мурахи повзали внизу по асфальті, а різнокольорові квадрати автомобільних дашків довершували строкату картину, яка й без того буяла барвами. Тут, на даху, ще було видно рожеві памеги над обрієм, розкидані рвучким вечірнім вітром. На вулицях, однак, уже перемогла тепла рахманна ніч, розіллята в неоні.

Орест притулився до скульптури жінки-менади, що сиділа поряд із виструнченою на повен зріст подругою й так замріяно вдивлялась у місто. Обидві були в хвилястих хітонах, класичні профілі доповнювали античні зачіски, з прибраним назад волоссям. Та, що сиділа, мала невеличкі коси, вплетені в зачіску. Її волосся ніби трималося за дерев'яну палю, немилосердно прибиту до потилиці. Орест звернувся до неї:

– Мартіні, пані Юлю!? Розумію, що вам не можна пити, ви на роботі, тож підставляйте носик... – він цокнувся пляшкою об ніс холодної жінки.

Раптом ніс статуї відколовся від кам'яного обличчя й полетів додолю. Було чути, як він гупнувся на щось металеве.

Славко здригнувся.

– Ти чо? Зараз поपालять! – зашипів він. – Нащо членовредітельствуєш? Баршні собі сидять цютливо, а ти лізеш.

Він видер в Ореста пляшку й приклався до неї сам.

Хлопці сіли на теплий шифер далі від баришень і споглядали місто вбогих дахів і чарівних фасадів.

– Якщо вірити Буніну – знаєцька мовив Славко, – цей будинок був одним із найвідоміших у місті: тут щодня бухав Купрін, а навесні селилися зграї шпаків...

– Не бачу зв'язку, – позіхнув Орест, – бухають тут і досі, а нащо т шпаків не знаю.

– Певно, вони літали сюди лише до революції.

Славко почував потилицю.

– А відтак їх розстріляли, як китайських горобців. Чи як агентів буржуазної культури. Втім, це одне й те саме. І з'їли під час голоду. Тож не лишилося жодного шляхетного птаха, який би пам'ятав маршрут через Одесу.

– Ти це серйозно?

– Авжеж, – спокійно продовжував Славко. – Шпаки тоді обсідали всю будівлю, благо тут до хера ліпнини, і будинок ставав чорним рухливим проваллям, ніби на нього напнули вороне шовкове заминало.

Орест пригадав гламурну фотографію Ля Шапеля – передічний американський двоповерховий котедж, уособлення американського міфу: його було обгорнуто лискучим рожевим шовком.

– Тобто, шпаки – це один із елементів російського міфу міста, – виснував він.

– Не зовсім так, – одразу заперечив Славко, – тутешній російський імперський міф ніколи не був однорідним. – У ньому було багато рівнів. Кожен із них легітимізувався через літературу. Але одного разу все змішалось, а коли стало на свої місця, виявилось, що матеріалу для тривання деяких частин цього міфу вже жема.

– Коли ж це сталося? – невдоволено скрикнув Орест. – Коли передічні жителі міста заговорили голосніше за видатних? Ще вчора вони схилилися перед Уточкіним, творили собі кумирів, а сьогодні вже самі воліли бути кумирами. Таке не стається за мить!

Славко замислено набурмосився, ковтнув із пляшки вермуту і передав її Орестові.

– Ну, думаю, це відбулося не одразу, – повільно почав він, на ходу міркуючи над відповіддю. – Але почалось десь у вісімнадцятому році. Тоді саме почався тривалий період багатовладдя, і на поверхню вперше вигулькнула українська складова одеського егалітарного міфу. Але дуже швидко український міф актуалізувався й на інших щаблях. Хоч і не надовго. Втім, і російський «високий» міф доживав останні дні. Вони обидва ґрунтувалися на одному матеріалі, їх навіть формували люди, котрі добре знали одне одного, хоча й тісно між собою не спілкувалися.

Та згодом новонароджений український міф помер, а російський у його «бабелівській» редакції всмоктався в химерне тіло міфа-покруча, який, втім, дивним чином став нащадком їх обох...

Усе, що розпочинається, несе в собі елемент пригадування і зберігання в пам'яті. Це особливо помітно тоді, коли в єдиному пориві соціальна група робить спробу розпочати все з початку, беручи цілком новий старт. Проте існує границя, яка обмежує елемент абсолютної достільності в самій природі будь-якого такого пориву розпочати все з нуля. (...) Річ (...) у тій, що зазвичай багато старих уподобань, символів і звичок гальмують закриття старого та встановлення порядку на нове починання. Якщо ми подивимося глибше, то побачимо, що в усіх «загальних» моделях нашого досвіду/переживання наш конкретний досвід/переживання ми базуємо на попередньому контексті, щоб забезпечити можливість розуміти його взагалі (Пол КОННЕРТОН «Як суспільства пам'ятають»).

Славко рвучко загасив сигарету, ніби ставлячи жирну крапку на обох міфах-небожах. Він явно був задоволений власною схемою.

– Ну, як тобі така концепція?

– Годиться, – махнув рукою Орест. – Приблизно таку саму періодизацію я вичитав нещодавно в одному геніальному тексті. Обов'язково дам тобі почитати. Але я думаю, що тоді померло принаймні ще кілька міфів, які не можна означити за допомогою ієрархічних маркерів – «високий» чи «низький». В тому й річ, що міф має тотальну природу. І багатоміф'я промовисто натякає на множинність світів, що паралельно існували в одному часі. Наприклад, єврейський романтичний бандитський міф, одеський інтернаціональний міф громадянської війни та його відгалуження – міф білоемігрантської Одеси... Та бозна-скільки ще міфів...

Орест раптом збагнув щось засадниче. Він нарешті чітко сформулював свою думку. Жива історія міста відразу стала виразною: завдяки Сєві й Славку вона виструнчилась у

довершену схему, в замкнутій мікрокосм людських життів – такий самий реальний, як і той факт, що нині цей космос було затерто, забуто, репресовано. Досі міф-покруч не давав Орестові спокою: він гвалтовно викреслював із пам'яті людей все те, що, на думку хлопця, мало неабияку вартість, те, що могло б стати засновком нової ідентичності. Він легітимізував недолугість, упослідженість, меншовартість.

У його уяві враз постав альтернативний пантеон визначних особистостей: посеред Куликового поля, перейменованого на Дике – величний меморіал останнім пасіонаріям степу, замиреним каменем: Григор'єв, Тютюник, Липа, Гришин-Алмазов, Котовський, Яхонтов, злитовані ненавистю в один разючий зліпок. Ореста приголомшило це видіння втрати та здобуття.

Зависла довга мовчанка, крізь яку проривалося гудіння машин, перегук сирен і сигналів, відлуння музики. Орест нарешті відірвав погляд від світного звучання міста і допитливо подивився на Славка.

– Ти знаєш, у нашій державі все не так. Це якась безвихідь. Немає єдиного джерела, з якого б живилася культура. Немає спільного міфу. Навіть спільного ґрунту. Регіональним історіям нема куди вростати, нема тої сумнозвісної єдності, яку б могло доповнити розмаїття.

Орест нервово закурив.

– Візьми, наприклад нас із тобою. По-людськи, ми мали б жити у своїй культурі змалку, просякати нею, а не здобувати її, чи то пак, «віднаходити». Вона мала би бути тлом, на якому все увиразнюється, а не суттю. Матерією. А не спочилюю духовністю. Просто матеріалом. Мала би бути нашим одвічним внутрішнім і тому навіть до кінця не зрефлексованим складником. Адже природно – виростати з культури, а не вростати в неї.

– О-о-о, чого захотів, – глумливо протяг Славко. – Ось причина всіх твоїх терзань: ностальгія за корінням. Це справді цікаве, але риторичне питання: чи можна прищепити стовбуру коріння? Не думаю, що це природно, але, зрештою, це єдиний спосіб, що у нас лишився.

Адже культура, запрограмована на виживання, гине в мирних умовах. Вона захлинається собою. Захлинається надолуженням. Традиція приречена, усе питання в тому, як зробити її смерть природною. На жаль, її ще й канонізують. Разом із ідеологічними паразитами-покручами, що її ужиткують. Тож у гру вступають штучно культивовані, чи то пак, «натуралізовані» українці. Так було завжди: культурну спадковість у нас кілька разів утинали, і все доводилося робити з нуля.

Славко розстелив позаду себе сорочку й ліг на теплий шифер.

– Конкретно нам не пощастило двічі, – продовжував він, – спершу ми мусимо вростати в традицію, яка майже вимерла, задля того, аби прискорити її конання. Отже, ми приречені проживати не власні життя, а зреалізовувати місію. Наша культура краде у нас свободу.

Орест задумливо поводив пляшкою по ребристому шиферу, видобуваючи з нього ритмічний звук.

– Ну, припустімо, це завдання будь-якої культури, – відказав він. – Але проблема в тому, що в такому разі ми отримуємо ще й можливість будувати власну свободу не всередині цієї культури, а ззовні. Оскільки ми не можемо беззастережно працювати з нею, розширювати її обрії, руйнувати її, – бо усе це прирівнюють до варварства ті, хто до неї належить, – нам лишається або покидати її, або музифікувати – разом із ними. Отже, багато людей ще будуть відмовлятися

від неї добровільно на користь інших культур, у яких руйнація – лише одна з програм нормального культурного розвитку.

Я маю на увазі таких, як ми з тобою – для котрих українська культура не органічна, тих, для кого вона здобуток, а не сировина. Переходові покоління.

– Слухай! Це чьос, – Славко підвівся на ліктях. – Чому ти завжди шукаєш собі союзників? Їх не буде. Єднання з масою може прагнути лише людина маси, ні ти, ні я такими не є. І, до речі, може, ми тут у виграші, адже споглядаємо цю культуру ще й збоку, тож можемо, так би мовити, коригувати курс...

Орест іронічно подивився на нього:

– Ти серйозно так гадаєш? Це наївно: тут ми останні в черзі. Усі ласі до цього: малороси, ура-патріоти, рустикальщики, ну і ціла шерenga інших збоченців...

Дзигарі на башті собору почали вибивати час. Лунав досить тривалий і гучний передзвін невідомої мелодії. Власне, мелодії і не було: лише хаотичний набір незрозумілих ударів.

Славко схопився й розгублено сів біля балюстради.

– О Боже! Хуячить! – скрикнув Орест. – Почалося. Ач, як Бог про себе нагадує: щоб люди бодай не забули про нього у своєму гевел гаволим². Ізмельчал, однак. Тоже мені чудо! – ним аж пересмикнуло, обличчя скривилося в зморшкувату маску. – Бляха, хто вже підірве цю споруду!

– Оце тобі духовність як матерія. Як замовляли, – зареготав Славко.

– Яка ж це духовність? Щось ти хибуєш на радянську перестроєчну термінологію. – Орест затиснув вуха обома руками. – Це же ж пам'ятник духовности. Пам'ятник, себто надгробок.

– Може й так, але мафія у політиці проштовхує її контрабандою. От скільки, думаєш, на цьому соборі відмили грошей наші серафичні матушки й ангелічні батюшки?

– А Бог їх знає, – відмахнувся Орест.

– Отож бо: божісі люде.

Орест примружив очі.

– Цікаво, чи завжди сакральні споруди зводили покидьки?

– Ти шо гоніш, – Славко вдавано збурився, – а як же Мазепа!?

Хлопці голосно зареготали. Передзвін нарешті вщух, і їхній сміх розлився вечірнім небом.

² Суета сует (з євр.).

Вони просиділи ще якийсь час мовчки, й Орест, геть замріяний, голосно позіхнув. Він забув за Славка. Усі думки тепер, після постнаціонального катарсису, повернулися до себе. Він згадав сьогоднішню ніч – чи не вперше за цілий день, і згадка ця враз перетворилася на майже достотне видіння всіх нічних деталей. Вони низалися одна на одну, озивалися знайомими голосами, намагалися опанувати його свідомість.

– Знаєш, я вчора переспав із Мартою, – раптом вичавив він із себе.

– Марта... – Славко зацікавлено глянув на Ореста. – Це та дівчина, з якою ми бачилися в «Дайві»?

– Так, це вона.

– Ну то прикольно, вона дуже приваблива.

– Так, але вона жінка Севи.

– Режисера?

– Да, режисера.

– Ой, негарно якомсь. Він знає?

– Що ти, звичайно ні.

– Ну, то у чому проблема?

– Та просто мені дуже неприємно. Я дуже його поважаю і все таке.

– Тут уже нічого не поробиш, треба було раніше думати.

– Та я не винен: вона мене звабила, а я був нетверезий і нічого не розумів.

– Ой, не розказуй. Ну, і як вона?

– Не пам'ятаю. Та це й не важить. Мені прикро перед Севою. Він такий одвертий, чуйний, запальний, а я... – Орест розпачливо гупнув обома руками об шифер. – Я такий злий на себе. Він цього не заслужив... Знаєш, куди б ми не пішли втрюх, він усюди створює особливу атмосферу, робить свято серед будня. Я ніколи таких людей не стрічав. Врода, ерудиція, харизма... Це чарівна людина. А скільки він усього знає!

Орест вперся лобом у долоню.

– Якби ти прочитав нариси його сценаріїв, ти був би вражений. У них живе вся історія нашого міста! Я тут корчусь з Григор'євим півроку, а для нього Григор'єв – лиш один малесенький епізод величної історичної картини України, до якої належить набагато більше сюжетів, ніж ми звикли вважати.

Наприклад, його бачення історії Довженка і Яновського! Тобі б сподобалося: він робить їх живими людьми, молодими, завзятими, іноді сентиментальними. Там навіть є сцени, де вони кохаються вдвох. І в цьому

нема нічого огидного: адже таке могло б бути насправді. Вони ж бо були не набагато старші за нас, коли жили в Одесі! Вони шукали нового досвіду, як усі великі митці. Я думаю, що фільм, який він зніме, стане сенсацією, хоч там є дуже контроверсійні моменти... Але вони справжні.

Орест так натхненно розповідав про Севу, що не завважив, як Славко втратив інтерес до розмови. Він зазирнув у сигаретну пачку, виявив, що вона порожня, і став розгублено озиратися.

– Сева сам такий, як вони – його герої, – Орест не помічав, що Славко відверто нудиться. – Це люди-підбурювачі, на них історія переломлюється – і їх переломлює. І, як не дивно, для них не існує світу обивателів, вони – люди інших масштабів, люди екстремумів. Для них важать тільки такі, як вони – власне, їхні-таки конкуренти. Вони навіть знають один одного в обличчя. Це орден великих. Історія – продукт їхнього змагання одне з одним, а не з обставинами.

Сева епік. За допомогою кіна він оживляє епохи не через пересічних людей та їхні долі, а через героїв, титанів, що позбулися всього людського заради величі. Як, власне, і він...

– Бр-р-р, чекай, – Славко урвав Ореста, – що це за апологія надлюдини? Я тебе спитав про Марту. Ти з Севкою переспав чи з Мартою? Шо ти про нього весь час торочиш?

– Тому що він надзвичайний – і як людина, і як творець. Мені б бодай дещицю його хисту!

– Так, стоп, що це за підарські промови, не поняв, – Славко спантелічено розвів руками. – Сева, Сева, ах, ох.

– Не стібись. Шо дивного в тому, що мені сподобалася гарна людина?

– У цьому нічого дивного не було б, якби ти вчора не переспав із іншою гарною людиною, яка тобі, припускаю, також сподобалась.

– Слухай, ти мені треш про консерватизм, традицію – яка це хуйня, а тим часом сам не розумієш, що мені може просто подобатися людина, і тут не йдеться про сексуальність.

– При чому тут це, я тебе питав не про Севу, – Славка вже неабияк дратувала ця розмова.

– Та хоч би я з ним переспав, що тут такого? Ми всі сучасні люди, – найжачився Орест.

– Бачу, що до того все йде, – незадоволено пробурмотів Славко. – Ладно, це твоя справа. Просто мені здалося, що ти хотів мені дещо повісти, а виявляється, ти хотів сказати зовсім інше.

– Ти правий, я нічого не можу зрозуміти після цього випадку з Мартою, – перепросив Орест. – Як мені тепер із нею поводитися, як

поводитися із Севою? Як працювати разом, чи це не завадить роботі над фільмом? Я тепер нічого не розумію. А фільм же реально хороший.

– Не парся, все виясниться само собою. Просто не роби різких рухів.

– Да, я знаю. Це останній...

Орест ковтнув із пляшки, сильно замахнувся і пожбурич її у бік скверу біля собору. Почувся дзвінкий вибух скла й шурхіт дрібних скалок, що розбіглися навсібіч.

– О, это я понимаю, перезвон, – здивовано прошепотів Славко.

8. Серпень

*З богами треба обережно
Вони не знають міри в почуттях
Вони не знають почуттів,
А міри не знають ті,
Хто закохався в них.*

Марта ПОГОРІЛА

Орест пив пиво під парасольками у відкритому барі на Дерibasівській, коли задзвонив телефон.

Це був Гордій:

– Алло, лицедію, що робиш? – він, як завжди, виголошував несерйозні речі вельми презентабельним тоном.

– Да так, нічо, – відповів Орест, – пиво п'ю.

– Правильно, з пива все починається.

– Що саме?

– Ну як що? Наркоманія, педерастія, шовінізм і шизофренія.

– А, ето! Тоді можна сказати, що я як раз пивом усе це полірую.

– І це правильно. Слухай сюди. Сьогодні о восьмій мусиш яко штик стояти під годинником на вокзалі: є справа.

– Кака така справа?

– Розважальна, яка ж іще? На машинах покатаємося. Влаштуємо ї собі стріт-рейсинг. А то як? Іншим можна, а ми шо?

– Ну, знаєте, увас шо ні день, то новий день. Ну, ладно, сподоблюся.

– Давай, давай, не випендрюйся.

– А Сева буде з..? – Орест не встиг договорити, почув потрійний гудок. Розмова скінчилася.

Він одним ковтком допив пиво, лишив на столі десятку й рвучко підвівся. Щойно тепер він, нарешті, прокинувся й готовий був робити

щось усвідомлене. Однак до восьмої ще лишалося дві години нестерпного вечірнього пекла й купа непороблених справ.

«Ой, да ладно, – подумав він, – не піду на польське кіно, літо ж бо, встигну... зустріч можна відкласти... кароче, пішли всі нафіг!» – із цими словами він браво зайшов до книжкової крамниці й почав методично вивчати асортимент. Він робив це регулярно: споглядання книг було йому заспокійливим засобом, що притлумлював несанкціоновані голоси сумління. Свята справа – розпланувати день і нічого не зробити. Сама погода на те провокувала.

Книги на полицях крамниці було зневажливо переплутано: уявлення про послідовність епох і стилів та відмінності жанрів у тутешніх продавців було вельми специфічним. Шевченко сусідував із Подерв'янським (втім, може й не без натяку), Забужко разом із усіма її культурологічними прозріннями репресували на нижню полицю – до «Тайн имени» й «Гадання на руке», а до представників російського Срібного віку підселили поляка Стасюка. Російськомовні книжки розташували в алфавітному порядку – очевидно, на думку адміністратора, на таку честь заслуговували лише «великі» літератури. Розділ «Філософія» ряснів езотеричним мотлохом: особливої честі тут удостоїлася кіровоградка Блаватська.

– Бля, бракує хіба що Шрі Шрімад Бхактіведанта Свами Прабхупади – кинув уголос Орест і, повертаючись до виходу, над яким висів годинник, з подивом зауважив, що півтори години непомітно спливили. У книгарнях час йому завжди минав непомітно: Орест з'ясовував, які з книг уже прочитав, які – вперше бачить, а які б не прочитав ні за які гроші. Потім досліджував, які з них пристойно видані, а які стали провальною помилкою видавництва, принаймні з огляду на оформлення. На деяких обкладинках незугарні хворобливі пальчики тяглися до троянд, гудзиків або зірок, а під пристойними на позір палітурками подекуди замість паперу ховалися правдиві обгортки від меблів...

Щоразу під час таких досліджень Орест згадував, що погано знає класику і що пора виділити час, аби прочитати бодай хрестоматійні шедеври. Заповнювати лакуни в освіті він умів лише гарячково, похапцем, наприклад, прочитати всі доступні книжки якогось автора за тиждень чи засвоїти наявну інформацію про окремий предмет за один день. Системи в цьому не було.

Запрограмований езотеричним непотребом на піднесений настрій, Орест вийшов із магазину, несучи за пазухою томик Каннінгема – хтось завбачливо зірвав з нього тегу, й заспівав собі під ніс улюблену мантру, яку колись чув у аранжуванні Ніни Гаген:

*He Shiva Shankara
 He Maheshvara
 He Shiva Shankara
 He Maheshvara
 Sukha Kara
 Dukha Hara
 Hara Hara Shankara
 Sukha Kara
 Dukha Hara
 Hara Hara Shankara
 Om Mani Padme Hum
 Om Mani Padme Hum
 Om Mani Padme Hum
 Om Mani Padme Hum*

Ритм мантри незмінно керував кроком Ореста, тож за п'ятнадцять хвилин він уже стояв на умовленому місці.

Гордієвої машини ніде не було видно. Орест пройшов уздовж і вполе-рек площу, насилу відбився від бабів, що настирливо пропонували незабутній відпочинок у чудовій квартирі з усіма вигодами на самому березі моря («на Молдаванкі, где же ішшо?»), за п'ять гривень придбав сонячні окуляри «D&G», які щойно бачив у барі по Fashion TV, і зателефонував Гордію. Цієї ж таки миті з-за рогу вискочив чорний гордіїв BMW, а за ним срібний Lexus, і обидва авта, не скидаючи швидкості, синхронно стали поряд унішу, призначену для однієї машини. Дзеркала зчепилися в тугий вузол, крайні дверцята машин розчинилися навстіж.

Марта підбігла першою до ошелешеного Ореста і з розгону поцілувала його зі словами «Привіт, любчику!». За нею прожогом наблизилися Сева і Гордій, по черзі поцілували його з тими самими словами («Привіт, любчику!», «Привіт, любчику!») і стали поряд. Вони довго мовчали, дивлячись на розгубленого хлопця, а потім разом голосно зареготали.

– Як кажуть діти, вустами котрих глаголе істина, «Хто останній, тот дурак!» – вигукнув Сева, – отже, Гордій зовсім не вумний, як ми думали про нього.

– У такому разі, я просвіщу його, – похжавішав Орест, – і подарую 'му книгу всіх часів і народів, – він підняв футболку, дістав з-за ременя книгу й простягнув її Гордію.

Гордій покрутив книгу в руках, понюхав сторінки й прорік:

– Ох, як приємно пахне молоде тіло ... тексту!

Орест вів далі.

– А для Севи й Марти я маю один дарунок на двох: ці чудові окуляри від D&G. Їх щойно презентували в Італії, і – о диво! – вони вже тут. Вас двоє – і скелець двоє, тож паруйтеся й захищайтеся ...від сонця.

Марта взяла окуляри.

– Гордію, давай мініятися! – запропонувала вона.

– Е, ні, – Гордій притулив книгу до грудей, – не вийде! Ти хочеш, аби я й далі залишався темний у своєму неведеньї, помноженому невиденьєм темних окулярів. Не пройдуть!

– Що ви, друзі, – підхопив Сева, – у нас же все спільне. Не діліть речі й серця. От, наприклад, Орест: за сценарієм, він унас спільний на двох із Мартою, тож я, як людина, що має окуляри й читала Каннінгема, беру його собі в машину.

– Тоді не дивуйся, – кокетливо мовила Марта, обіймаючи Гордія за шию, – якщо у нас із Гордієм будуть спільні діти!

– Згоден лише на інтелектуальних байстрюків.

Вони розілися по машинах і повільно стартували від вокзалу. Був уже присмерк, але авта – Гордієве попереду, Севине позаду – ішли з пристойною швидкістю.

Вечірнє місто знемагало від спеки та пилу. Якась надприродна сила безладно розкидала юрмища людей, перетасованих в одній колоді з розпеченим транспортом та будівлями, по заяложеній пательні асфальту. Знемислений, спраглий, механістично збуджений натовп брудними заблуканими краплинами втоми стікався до материнського лона моря, щоб розчинити в ньому шаленство дня.

Орест опустил шибу, примружив очі й набрав повні легені свіжого повітря. Еолова мелодія гуляла йому в голові. Чудове літо напередодні невідомої осені адреналінило почуття. Орест був щасливий з того, що має таких ексцентричних друзів, йому здавалося, що все життя до того було не варте й згадки. Для когось болісне дорослішання йому стало найщасливішою порою. Він усміхався.

Нарешті вони дісталися літнього кінотеатру для автоглядачів, залишили там авта й спустилися до моря.

На пляжі тулилося кілька купок людей, усі щось методично поглинали: пиво, горішки, кавуни, виноград. Сева запропонував піти ліворуч, де не було людей, і щойно дістався великого ракушнякового каменя, скинув із себе весь одяг і з вереском скочив у воду. Друзі, не вагаючись, вчинили за його прикладом.

Голі, вони хлюпались у воді, мов діти, весело плавали навперейми, стрибали одне одному з пліч. Марта зовсім не соромилася чоловіків,

а Орест, хоча спершу трохи знітився – адже голизна комфортніша серед чужих, – швидко при звичаївся.

Море світилося, й кожен рух відлунював сяйвом, а срібна тінь у воді не встигала наздогнати господаря. Бризки освітлювали берег розсіяним променем.

Чорна вода й срібні спалахи. Срібні зорі й чорне море.

Вони вийшли на берег, вмостилися навпочіпки обличчям до моря. Сева щось пошарудів ув одязі й дістав із портмоне папіросу.

– Зігріймося, діти мої, – урочисто виголосив він, підводячись і складаючи долоні в молитовнім жесті, – і нехай Джа буде до нас сьогодні милостивий... І трішечки зверхній.

Він запалив цигарку, пихнув кілька разів молочним димом і передав її по колу. Курили мовчки. Дивилися на море. Вдаліні воно було світлішим: з-за обрію виповзав місяць. А біля берега вилискували лише гребні хвиль.

Нарешті, Гордій урвав мовчанку:

– Ну, я думаю, корки вже розсмокталися, тож можна починати регіони.

Вони вернулися на майданчик автокінотеатру. Фільм добігав кінця. Це була брутальна американська комедія категорії «В» початку 90-х. Автомобілі, яких, правда, було небагато, ритмічно розгойдувалися. Фільм і справді був нецікавий.

Коли вже сів за руль, Сева зателефонував Гордію й запропонував виїхати на швидкісну трасу, а звідти – через Молдаванку – на Київську. Він не клав трубку й однією рукою тримав кермо. Машина розігнала до 120 км за годину на швидкісній і, заскочена світлофором, зі свистом загальмувала.

– Пристібнися, – скомандував Сева Орестові.

Світлофор блимнув червоним, мотори нестримно ревли за кожним його зблиском. Машин ні попереду, ні позаду не було. Нарешті зелений: вереск коліс – і Сева виривається вперед.

– Ага, сучий сину, – скрикнув він у слухавку, – получай.

Але Гордій уже наздогнав його. Сева зосереджено крутнув кермом ліворуч, не пропускаючи суперника вперед. Та раптом, завдяки якомусь невловному маневру, Гордій вискочив із пастки, і його машина промчала з боку Ореста.

– На тобі, – вигукнув Гордій, показуючи середній палець, – крутий шофер, бля.

Марта поблажливо посміхалася, хитаючи головою в такт музиці. Баси з їхньої машини було чути не менше як за двадцять метрів.

За автовокзалом почався справжній спаринг. Сева вже не розмовляв із Гордієм по телефону, причинив вікна. Коли швидкість сягнула 180 км/год, Орест звів очі на Севу.

Погляд Севи зосередився на шляху, щелепи стиснулися, вилиці чітко проглядали. Він стрімголов вів машину в ніч і, схоже, вже забув про перегони. Ніби зовсім інші думки зараз роїлися в його голові. Орест подумав, що такий одухотворений вираз обличчя мають усі, хто спромігся спинити внутрішній діалог. Він не міг одвести погляду від мужнього лица Севи. Все, що пролітало ззовні, тратило форми й обриси, лише Севине лице вивищувалося над усім мінливим і минушим, вражаючи незмінністю й красою.

Орест утратив просторову орієнтацію і вже не розумів, ні де вони їдуть, ні хто кого випереджає. Він просто дивився вперед і летів у темнелі, висвердлюваному в темряві фарами авта.

ВІН ЧІТКО БАЧИВ: ФАЕТОН МЧИТЬ БРУКОМ НІЧНОГО МІСТА. ВІН – МОЛОДИЙ КОМАНДАНТ ПОРТУ – ЗАПЛЮЩУЄ ОЧІ Й ПОЖАДЛИВО ВДИХАЄ ЙОГО ВЕСНЯНЕ ПОВІТРЯ. ЖОДНОЇ ЛЮДИНИ ДОВКОЛА. ВІН ПОЧУВАЄТЬСЯ ГОСПОДАРЕМ СВІТУ. КОНІ ЖЕНУТЬ ДО ЦЕНТРУ. У НЬОГО ДИВОВИЖНЕ ПІДНЕСЕННЯ: ЙОМУ ТАКИ ВДАЛОСЯ РОЗДОБУТИ КОКАЇНУ, ДОВЕЛОСЯ, ПРАВДА, ПРИСТРЕЛИТИ ПРОСТИТУТКУ, ТА ЦЕ НІЧОГО: ЧОГО НЕ ЗРОБИШ ЗАРАДИ ВСЕСВІТНЬОЇ РЕВОЛЮЦІЇ?

О, ЦЕ МІСТО! НА ТВОЇХ ВУЛИЦЯХ РОЗСТЕЛЕНО КИЛИМ СТЕПУ, РОЗЛИТО ЙОГО СВІЖІСТЬ І ДАЛЕЧІНЬ. О, ЦЕ МІСТО! ТВОЇ ДЕРЕВА ЗЕЛЕНЮТЬ ТОДІ, КОЛИ НА ДНІПРІ ЩЕ СКРЕСАЄ КРИГА! О, ЦЕ МІСТО! ТИ ПРИЙМАЄШ КОЖНОГО ЩИРО, ЯК БЛУДНОГО СИНА, Й СВЯТКУЄШ ЙОГО ПОВЕРНЕННЯ ТИЖНЯМИ Й МІСЯЦЯМИ. О, ЦЕ МІСТО! ТВОЯ ЩЕДРИСТЬ НЕ МАЄ МЕЖІ!

«ШВИДШЕ, ШВИДШЕ!» – КРИЧИТЬ ВІН ФУРМАНУ, – ТОВАРИШ ГРИГОР'ЄВ НЕ ПРОСТИТЬ СПІЗНЕННЯ!»

ФАЕТОН МЧИТЬ ПОВЗ БУДИНОК ЧЕКА, ЗВІДТИ КРИЗЬ ГУРКІТ МОТОРУ БРОНЬОВИКА ЧУТИ ПОСТРИЛИ. ПОСТРИЛИ РОЗ'ЯТРЮЮТЬ ЙОГО: «ШВИДШЕ, ШО ТИ БАРИШСЯ, СТАРИЙ!» – ВІН НОГОЮ ШТОВХАЄ ДІДА В СПИНУ, ТОЙ ПАДАЄ МЕЖИ КОНІ, ХАПАЄТЬСЯ РУКАМИ ЗА ГРИВИ, АЛЕ НЕ ВТРИМУЄТЬСЯ, ГУПАЄТЬСЯ НА БРУК, КОЛЯСКА ЛІВИМ КОЛЕСОМ ЧІПЛЯЄ ЙОГО РУКУ, ЧУТИ ХРУСКІТ, КОНІ ЖЕНУТЬ ШВИДШЕ.

ВІН СТІЛЯЄ В ПОВІТРЯ, ЛУНА КРЕШЕ НЕБО, НА МІСЦІ КОЖНОЇ КУЛІ – НОВІ ЗОРІ.

О, ПІВДЕННЕ МОРЕ!

НА ВУЛИЦЯХ ПУСТКА. КОМЕНДАНТСЬКА ГОДИНА. «РАДЯНСЬКИЙ ЧАС»: ГОДИННИК ПЕРЕВЕДЕНО НА ТРИ ГОДИНИ ВПЕРЕД.

ШВИДШЕ ДОСТАВИТИ ОТАМАНУ ТЕ, ЩО ВІН ПРОСИ, І РАЗОМ ІЗ НИМ ГАЙДА ТУДИ – В КЛУБ ІМЕНІ ТРОЦЬКОГО, ДЕ НАД ВХОДОМ ЧЕРВОНІЄ ЯСКРАВА ЗІРКА.

О ТАНЦІ, ІКРА, НАПОЇ! О БАРИШНІ – ІНТЕЛІГЕНТКИ, ТОВАРИШКИ Й БРИГАДИРКИ! О ВІЧНА СТЕПОВА ШИРОЧІНЬ ДУШІ!

ВІН СПИНЯЄ ФАЕТОН. ВИБІГАЄ НА ДРУГИЙ ПОВЕРХ ГОТЕЛЮ ПОВЗ ТРИ КОРДОНИ ОХОРОНИ, ГРИМАЄ У ДВЕРІ Й, НЕ ЖДУЧИ ВІДПОВІДІ, ВРИВАЄТЬСЯ ВСЕРЕДИНУ.

ГРИГОР'ЄВ СПИТЬ У КРИСЛІ З БРАУНІНГОМ У РУЦІ.

«БАТЬКУ, БАТЬКУ, ПРОКИДАЙТЕСЯ, – КРИЧИТЬ ВІН, – УЖЕ МОЖНА ІХАТИ, НА ВАС УСІ ЧЕКАЮТЬ. ЄДЕМТЕ!».

ГРИГОР'ЄВ ТРОХИ ПІДВОДИТЬ ГОЛОВУ, ДИВИТЬСЯ ДИВОВИЖНО ПРОЗОРИМИ ОЧИМА, «ДА, ДА, ІДЬМО» – КАЖЕ Й СТІЛЯЄ ЙОМУ В ГОЛОВУ.

«А У ДВЕРІ МАЙБУТНЬОГО ГЕТЬМАНА ТРЕБА СТУКАТИ», – ДОДАЄ І ПІДВОДИТЬСЯ З КРИСЛА.

Нарешті спинилися. Орест озирнувся навколо й побачив серед гаю придорожнє кафе, а поряд – машину Гордія. Той переможно спирався на капот з одного боку, Марта – з другого. Особливої радості, втім, її лице не випромінювало.

– Отримав по заслугам, вискокча, – глузливо кинув Гордій і схрестив руки на грудях. – От, знай з ким маєш справу, синок!

– Та годі тобі, – стиха мовив Сева, – ідімо краще повечеряймо, а то пробило щось на поїсти.

Вони сіли й замовили шашлики з горілкою. І хоча ніхто не мав великої охоти їсти м'ясо, Сева наполіг: «Заміський стандарт треба витримати. Вважайте, в нас майовка».

Марта поклопоталася, щоб замість горілки принесли чогось шляхетнішого – обрала в меню грапу.

– Оце я розумію, варіяції на тему, вроді водка, а не зовсім, – прокоментувала вона свій вибір.

Шашлики подавали з купою додаткових приправ: у назві була приписка «по-мексиканськи». Їх з'їли зразу, навіть без розмов. Грапу пили як воду: вона була дуже м'яка й запашна.

– Зрозуміло, що це ніяка не грапа, а просто отрадовський виноградний самогон, – із набитим ротом висловив здогад Гордій, – але слід визнати, що справжня грапа не йде в жодне порівняння з ним.

І чому вони цураються свого? Назвіть вже як є: «отрадовський самогон: грапа й близько не лежала!»

Всі посміялися й відкинулися на спинки крісел.

Сева майже не пив:

– Я везиму вас у місто, – пояснив він, і відтак сидів якийсь надто зосереджений.

Поки офіціантка поралася за шинквасом, встигли покурити ганджу й отримати новий заряд бадьорості.

– Всьо, Гордій, – нарешті розворушився Сева, – лишаєш свою машину тут, і я вас усіх везу в таке місце, де кожен матиме чого хоче! Ну, звісно, згідно зі власним енергетичним *планом!*

Було вже по півночі. Lexus підкотив до літнього кафе на розі Дерибасівської. З підвалу долинала музика. Зовні місце було непоказним, без вивіски, нічого не вказувало на те, що тут розташовано розважальний заклад. Лише музика.

Сева підійшов до охоронця і спитав, скільки коштує вхід.

– Парням п'ятнацять, девушкам – двацять, – відповів той.

– Дивні ціни, – пошепки зауважив Орест.

Вони ввійшли досередини. Червоні шкіряні канапи вздовж стін, зблиски софітів, фото атлетичних хлопців на стінах, веселкові стрічки на стелі й мурашина метушня відвідувачів одразу прояснили ситуацію.

– А, тепер розумію, чому така диспропорція цін, – реготнув Орест.

«Коля із Одеси передають пламенний привіт Саше із Москви і посвщаєт ему песню Лоліти...» – захилюючись слиною, прохрипів діджей. Раптом відвідувачі заверещали, висипали на танцмайданчик і, достоту як у телепередачі для німих, стали танцювальними ружами спорзно ілюструвати Лолітину пісню.

– Ой, ну геї – просто прелєсьть, – не втрималася Марта, – такі пустунчики! Я вже й сама не можу встояти, – вона пританцювувала на місці, наспівуючи пісню, і спідлоба звабливо поглядала на Севу.

Виявилось, Сева заздалегідь замовив столик, тож компанія зручновмостилася на кутовому дивані. Принесли пляшку «Finlandia», тонік і соки. Вечір був саме у розпалі.

Музика грала дуже гучно. Аби чути одне одного, доводилося кричати.

– Я завжди схилялася перед геями, – вигукнула Марта. – Ну подивіться: молоді, красиві, доглянуті, з відчуттям смаку й самоповаги. Ну – лапочки.

– Особливо цей, – Гордій указав на молодого кістлявого хлопця в обтягуючих срібних штанах.

– А оцей? – Сева кинув погляд на спортивного хлопця за сусіднім столиком, що дивився в його бік.

– О, цей красень! – підтакнула Марта. – Ти йому сподобався. Вважай, він твій.

– Оресте, а тобі він подобається? – Сева єхидно закусив губу. – Мені здається, ти його привабив. Він прихильний тільки до молодого м'яса.

Орест ніяк не міг оговтатися від побаченого. Але ще більше збивала його з пантелику поведінка друзів. Вони почувалися тут дуже органічно, ніби грали в просту веселу гру. Власне, тільки така форма поведінки й була тут прийнятною. Тож Орест, хоч і не без зусиль, долучився до забави.

– Легінь – нічого, – зневажливо кинув він, – але я б віддав перевагу он тому.

Він показав на засмаглого неголеного хлопця у білому одязі, якому на колінах сидів тендітний хлопчина-дівчина. Своєю широкою волохатою рукою смаглявий хлопець обхопив його стан, а другою раптом шарпнув малога за підборіддя, наблизив його губи до себе й уп'явся в них.

– Тебе явно тягне на мачо-менів, любиш коритися силі? – посміхнувся Сева.

– Що ти, я просто обираю красиву картинку, – тримав захист Орест.

Раптом музика урвалася, і під фанфари на невеличку сцену вийшла дівчина, яку діджей представив як «Ірину Білик».

Зал верещав. «Ірина Білик» уклонила кілька разів публіці, проварнякала щось на кшталт «Я вас дуже люблю! О! А!» і почала ритмічно відкривати густо помальований ядучою помадою рот, не надто дбаючи про те, аби синхронізувати міміку зі словами пісні.

Вона співала «старі й нові хіти», й після чергового куплету з «нового», де оповідалося про те, як весело жити, коли любити, й принагідно давалася sacramентальна порада на випадок смертельної втоми («якщо ти втомився, присядь, любий, черевце своє набий...»), Орест, Марта, Сева й Гордій уже не стримували сміху. Вони відчайдушно реготали, зворушено дослухаючись до слів пісеньок.

Коли «Ірина Білик», яка виявилася хлопцем, проспівала весь свій репертуар (це забрало не більше як десять хвилин), досхочу нагойдалася на колінах відвідувачів, що опинилися поряд, пошарпала за підборіддя тих, що марно прагнули лишитися поза її увагою, і тріюмфально покинула сцену, Сева вичавив із себе крізь сльози:

– Ну скажіть на милість, чого вартий кітч, що усвідомлює свою несерйозність: це ж, бля, і є істинне мистецтво. Який прекрасний смак, яка гіпертрофованість деталей, ну просто геніяльно!

– Да, це не просто моветон, – підхопив Гордій, – навіть не кітч, це справжнісінький треш! Ой, я хуєю без баяна.

Після виступу «Ірина Білик» позбулася сценічного образу і з'явилася біля барної стійки в оточенні найближчих шанувальників. Знову загула музика. На сцену вийшли два пі-джеї – фігуристий хлопець і огрядна дівчина, й уся юрба, яка щойно споглядала шоу, кинулась танцювати.

Марта встала з-за столу, хильнула чергову склянку горілки і, замість запити, палко присмокталася до губ Севи. Тоді різко відсахнулася, кинула через плече пристрасний погляд на кожного зі своїх друзів і звабним жестом запросила до танцю.

Севу з Гордієм не треба було й просити: вони зразу скочили на сцену. Орест лишився сидіти, горілкою перебиваючи ніяковість. Нарешті Марта завважила його відсутність, підійшла і за руку повела на середину танцмайданчика.

Тутешні хлопці танцювали дуже відверто: цілувалися, тулилися до партнерів, мацали їх за сідниці. Дівчата теж не соромилися. Тут було чимало дівчат, і жодна з яких не виглядала маскулітною. Марта зразу привернула увагу чорноокої брюнетки в приталеному піджаку, помітила це і стала спокусливо вижлятися перед нею. Раптом Марта пригорнула дівчину до себе, обійняла лівою рукою, провела правою їй по волоссю. Вони обидві посміхалися.

І тут Орест завважив, що до нього наближається хлопець, той, що пильно дивився на нього ще за столиками. Шукаючи порятунку, Орест швидко озирнувся довкола, сподіваючись знайти Севу. І раптом побачив, що той сидить на величезних динаміках і обіймає Гордія, що стояв йому межі коліньми. Вони про щось говорили, і раптом Гордій поклав руки Севі на плечі, нахилився і палко поцілував його.

Ореста трохи заскочила ця картина, хоча мікс горілки й марігуани значно злібералізував його свідомість. Власне, він не дивувався, що Сева цілує хлопця – ні: він дивувався, що цим хлопцем є Гордій.

Раптом ззаду хтось обхопив Ореста руками. «Ну всьо, піздець, прийдеться танцювати», – подумав він і обернувся. Це була усміхнена Марта. Оресту зразу полегшало.

- Де твоя пасія? – крикнув він їй у вухо.
- Кобіта втомилася, пішла на повітря.
- Ти бачила Севу?
- Так, а що?

– Тебе не дивує, що він там із Гордієм?

– Звичайно ні, це ж гра, глупий! – і Марта поцілувала Ореста.

Кілька повільних танців вони станцювали вдвох. Тоді з'явилися Гордій і Сева, схопили їх з обох боків і закружляли по колу.

Орест опинився в обіймах Севи. Йому перехопило дух. Легкий трем пройняв його від доторку міцних Севиних рук. Він притулювся спиною до Севи, відчув тепло його розпашілого тіла.

– Не переусердствуй, – прошепотів той, – ти надто гарний учень!

Вони знову сіли й хильнули по чарці. Орест не зводив очей із Севи. Марта з Гордієм пішли надвір. Раптом Сева смикнув Ореста за руку й потягнув у закапелок зали, до приміщення, на вході до якого неоновим світився напис «Dark room».

Усередині було накурено й темно, з усіх боків долітав шеліт і приглушений сміх. Тут губилися всі просторові межі. Мла видавалася загрозливою, аж ніби відчутною на дотик. Однак цей дотик загуслої термряви більше скидався на нависання невизначеного безпідставного страху, ніж на передчуття конкретної небезпеки.

– Нарешті, – мовив Сева – вони натрапили на перешкоду.

Сева розвернувся й сів. Звідтам щось скрикнуло, засміялось і відсунулося. Орест сів поряд – виявилось, на м'який шкіряний диван.

Якийсь час сиділи мовчки.

– Як тобі тут? – Орест відчув теплий подих Севи біля вуха.

– Ну так, прикольнo, нічо.

Рука Севи лягла йому на стегно. Серце Ореста шалено калатало, він заляк і не рухався. Спітнів. Чув гаряче дихання просто біля себе. Це його збуджувало.

Зависла тривала мовчанка.

Скоряючись непевному бажанню, Орест повернув голову вбік і носом тицьнувся в Севину щоку. Відтак поклав руку йому на живіт, знайшов губами губи Севи, поцілував. Сева відповів тим самим. Він обійняв Ореста за плечі, торкнувся рукою його щоки, ніжно провів по ній пальцями.

– Ну всьо, всьо, годі, – раптом різко відхилився Сева, але Орест уже не міг зупинитися.

Він випростав Севину футболку з джинсів, загорнув її вгору й торкнувся пружного живота.

– Сева, Сева, ти зводиш мене з розуму.

– Ей, хватить! – грізно скрикнув той, – попустись! Я хочу тобі сказати дещо серйозне, а ти все в дітки граєшся. – Він відсмикнув руку з Орестового стегна.

У голові Ореста зчинилася буря. У скронях загуло молотом. Він перетворився на цятку свідомості, зависло в невагомій порожнечі, й рівний голос Севи, здавалося, долинали звідкись здалеку:

– Я хочу поговорити з тобою про зйомки. За три дні починаємо. Група вже в Одесі. Але мене турбує дещо...

Орест не міг вичавити з себе ні слова.

– Я думаю, ти вже зрозумів, яким чином ми зніматимемо фільм, із яким настроєм треба приступати до зйомок, і, врешті якої гри вимагає фільм від нас усіх, – виразно продовжував Сева. – Це така сага а ля Вонг Кар Вай – безкінечна, чуттєва – і без особливих сценарних заморочок. Тільки канва.

Орест щось простогнав, приходячи до тями.

– Як на мене, Оресте, ми з Гордієм і Мартою дали тобі гарний майстер-клас: цілий місяць ми репетирували. Наша щільна майже щоденна програма гаюння часу була насправді насиченою репетицією. Однак я не хочу, щоб ти з цього приводу мав якісь ілюзії. Все це зроблено для тебе.

Я не кажу, що ми щось робили нещиро, просто наголошую, що на твоєму місці міг би бути будь-хто інший. Хоча і це не зовсім так: на твоєму місці міг бути – й тому опинився – саме ти й тільки ти.

Менше з тим, я вважаю, що ти чудово впорався з завданням. Ти засвоїв той тип поведінки, який ми культивували і який притаманний нашим героям. Зрештою, ти й не міг не впоратися: ця роль твоя. Може, мені й не варто було починати цю розмову, адже ти можеш мене хибно зрозуміти й подумати, що тобою знехтували, скористалися, але це не так: нам було добре втрюх, просто тепер починається робота. Звичайно, я міг тобі не казати нічого й ти самозабутньо виконав би роль, живучи нею. Але між життям і кіном є суттєва різниця.

Наприклад, у кіні ти мусиш знати про існування камери, але ніби забувати про це. Тільки тоді на плівці фіксується та безпосередність і відкритість, властива «позакамерному» – вибач на слові – спілкуванню. Отже, ти мусиш звикнути до камери. Це репетиція і зйомки водночас.

Він помовчав і заговорив знов:

– Вся ця розмова лише от для чого. Я впевнений у тобі, ти не схибиш. Ми, як завше, будемо втрюх, будемо спілкуватись і веселитися, однак мене непокоїть одна сцена, до якої ми не могли тебе підготувати. Це єдина принципова сцена, більш-менш окреслена, на відміну від решти, які просто тривають, надатні до імпровізування.

Орест нарешті заспокоївся, хоч усю цю тираду слухав неухважно. Він почувався школярем, якому щойно дали догану.

– Отже, – продовжував Сева, – це те місце в сценарії, де Іта, Гео та Сашко кохаються втрьох. Вони кохаються насправді. Як ти знаєш, ми з Мартою тримаємося специфічної художньої теорії, згідно з якою все, що відбувається на екрані, мусить відбуватися насправді. І ми зробимо все насправді – це не проблема.

Сева усміхнувся й дружньо поклав руку на плече Ореста.

– Мало того, хоча ми з Мартою ніколи й не обговорювали цю тему, обоє, влєвнений, не проти трахнутися з тобою перед камерою. Ти нам дуже подобаєшся. Але проблема саме в тобі. Групуха з чоловіком може бути понад твої сили. Все має бути насправді, і це прекрасно, й у Іти з Гео та Сашком також це було вперше (але не востаннє), – він ще раз розсміявся, – хоча нас цікавить саме цей перший випадок. Так от, хоча це і було вперше, ми все-таки маємо справу з кіном, а кіно потребує красивої картинки. Тож герої не можуть кохатись в кіні так, як вони б це робили вперше: не знаючи, що робити одне з одним, куда шовувати і таке інше. Ну, ти розумієш. Ну, власне, можуть, але цей процес все одно треба пришвидшити. Адже це не науково-популярний фільм. Да й ми з Мартою не зможемо викреслити своє минуле.

Орест похитав головою, дарма що Сева цього не бачив.

Тому я привів тебе сьогодні сюди. Я не можу дати тобі такий урок...

– Чому? – млосно спитав Орест.

– Тому що хоч який я розкутий у сексі, але це робота. Достатньо буде й одного разу. Тому я пропоную тобі взяти цей урок самому.

Ти мусиш знати, що таке секс із мужчиною, інакше в тебе нічого не вийде на екрані.

Орест напружився. Кров ударила в голову.

– Ти так вважаєш? Ми ж можемо симулювати секс, як це робиться скрізь у кіно, – дитячим тоном сказав він.

– Ти зможеш зсимулювати ерекцію? Сумніваюся. Усі ці поползновення в ліжку мене не цікавлять. Я хочу щирого запального сексу, відвертого та несамовитого на екрані. Це моя забаганка, якщо хочеш. Я хочу натуралізму, а не порнографії.

Тому, любий, раджу тобі вирішити це питання на користь набуття такого досвіду...

Орест затамував подих.

– От, наприклад, цей хлоп, що витріщався на тебе... ну, за сусіднім столиком, – з ентузіазмом сказав Сева і знов поклав руку на Орестове плече. – Він – дуже нічогенький. Наважся! Відкинь забобони й будь певен: тобі сподобається. Особливо сьогодні.

Орест відчув на собі нестерпно наскрізний погляд Севи. Під цим поглядом він стискався й меншав, як шагренева шкіра, його опановувала якась дитяча безвольність.

Зненацька Орест випручався з обіймів.

– Я не робитиму цього! – вигукнув він. – Це огидно: огидно, що ти таке мені пропонуєш. Ми про таке не домовлялися. Я думав, ми друзі...

– Тихше, Оресте, – западаливо прошепотів Сева. – Ми друзі, в цьому не сумнівайся. Це ж лише порада. Я не наполягаю, щоб ти так вчинив. Просто я б на твоєму місці не вагався б...

Очі Севи яскраво зблиснули (у цей час хтось саме підкурював).

Поряд настирливо лунало плямкання й зітхання.

– Що ти завівся? – задкував Сева. – Саме тому, що ми друзі, я й поділюся з тобою своїми сумнівами. І тільки другові я міг довіритися з ними і з міркуваннями про спосіб їх вирішення. Присядь. Я не збираюся тебе ні до чого примушувати, – довірливо вимовив він, – я просто сказав, що сам зробив би на твоєму місці. Ти вільна людина і...

– Я думаю, мені вистачить досвіду на цю сцену, – сердито обірвав його Орест, – тож давай більше до цього не вертатися.

Він підвівся й навпомацки рушив до виходу.

Вони вийшли в зал. Компанії ущільнювалися: відвідувачі знайомилися між собою, сідали поруч за спільний столик, звільнені стільці одразу розтягали новачки.

Марта з Гордієм знуджено курили.

– Де ви були? – спитала Марта Ореста.

– Відпочивали в іншому залі, – відповів за нього Сева.

– Ну шо, пора їхати по домам? – запропонувала вона.

– Ще десять хвилин, – випалив Орест, вихилив чарку горілки й рвучко пішов на танцмайданчик.

Він танцював гарячково й роздратовано, розпихав ліктями всіх, хто був поряд, через рух вивільнюючи своє обурення. Це був не танець, а боротьба, бійка з децибелами.

– Я би це зробив на твоєму місці, – бурмотів він собі під ніс, – аж жеж, зробив би! І я б зробив на своєму...

– Оресте, Оресте, – Гордій схопив його за лікоть, відвів убік. – Поїхали, вже пізно.

– Так, ти правий: тепер уже точно пізно, – відповів він.

9. Чистий степ

...коли вхід ставав виходом
лише на мить
навіть не встигли
переглянутися
сонце чорне і сонце руде
бо тілом
тіло пронизувало
за мить
вихід-вхід
ставав лише виходом
знову
навіть не боляче
отвір затягувався
щоб стати отвором...

Юрій ОСТРОВЕРШЕНКО

Була заледве сьома година вечора. Сонце заходило, люди вибиралися на прогулянки. Після кількох похмурих днів усталилася тепла погода. Однак у повітрі вже був відчутний осінній затишок: вечори приємно освіжали, й літню молочну густоту повітря заступила майже забута прозорість. Ранки уподібнилися до вечорів, вечори до ранків, як це завжди буває ранньої осені, і день уже не виснажував спекою, надто короткий аби втомлювати. А в міру того, як в'язке повітря літа рідшало, відчуття всесвітнього єднання розсіювалося і втрачали нетривкі зв'язки між собою решта речей: листя вже не так міцно трималося віт, день – ночі, море – неба, а люди – обіцянок...

Орест вийшов на бульвар. На позір усе виглядало як завжди. Звідусіль лунала музика, займалися ліхтарі, рух на вулицях ущільнювався. Однак уже не кортіло забігати в кожну пересічну кнайпу, поринати з головою в її незбагнений вир, затято шукати нових друзів, починати життя заново.

Літо добігало кінця.

Він посидів трохи на лавці, дивлячись на море. З порту виходило величезне туристичне судно з європейськими круїзерами. Порт гудів і крєктав кранами, однак суша вже не ладна була протиставити йому рівні за міццю шуми. Вона більше не конкурувала з ним, готуючись до довгої й печальної сепарації, що триватиме мало не півроку.

Ореста, однак, усе це не надто хвилювало: завтра почнуться зйомки, і сезони вже не матимуть жодного значення. Кілька днів тому з Києва прийшла апаратура, нарешті приїхала знімальна команда. На кіностудії навіть відбулися традиційні сутички з музейними старцями-хранителями щодо господарських питань (і справді, до чого тут мистецтво?). Гордій дуже дотепно переповідав про них.

Отже, все чудово.

Він не згадував учорашній випадок у гей-клубі, бо постановив собі вважати його просто непорозумінням: Сева забагато випив, а він неправильно його зрозумів – якщо взагалі годен був бодай щось розуміти після стимуляційних коктейлів.

Він ще пройшовся до Думи, посидів на лавці під зливою ніжного вечірнього проміння й, гнаний ударами курантів, рушив на зустріч із друзями.

Орест зайшов у «Дайв» п'ять хвилин по сьомій. На веранді був зайнятий лише один столик, тож серед решти вільних Орест обрав собі той, що, на його думку, мусив найдовше лишатися на сонці, й сів за нього. Поки він розбирався зі старими смс-ами в телефоні, з-поміж інших видалив і Севин «Любчику завтра о 19.00 остання буря перед боєм мужайся:»), до нього підійшов офіціант Петро й привітався.

– Що питимеш, старий? – спитав він.

– Ти знаєш, випив би чистого абсенту, щоб ти мені намутив, як умієш, – бадьоро озвався Орест, – полікуватися після вчорашнього перепою, та поки почекаю друзів. Таке відповідальне рішення я не можу ухвалити самотужки.

– Як знаєш, клич коли що, не пошкодуєш!

Орест посміхнувся й провів поглядом Петра. Посидів ще кілька хвилин із заплученими очима, підставляючи обличчя сонцю. Його охопила дивовижна злагода й бездумність. Минуло щонайменше півгодини, поки сонце заблукало у вітах каштана й зійшло на манівці за будинок.

Він не контролював часу, але той нагадував про своє існування через власних агентів-обивателів. Сусідній столик давно спорожнів, веранда загомонила, наповнилася людом, і уже ніде було сісти новим відвідувачам. Тепер було незручно сидіти за порожнім столиком, коли цілі великі компанії обминали кафе через брак місць.

Орест зателефонував Севі спитати, чому вони баяться й що замовити випити, але у відповідь почув сакраментальне «поза зоною».

Гордіїв телефон наче змовився з Севиним. Тоді Орест набрав Марту. Вона відповіла не відразу. Чути було гамір вулиці.

– Я зараз буду, – крикнула вона, не даючи Оресту привітатися, – дочекайся мене, нікуди не йди, – й відбилася.

Орестові було вже некомфортно від здивованого погляду Петра, і він замовив коньяк.

Щойно пляшку з чотирма бокалами принесли, з'явилася Марта.

Вона виглядала не найкраще: з синцями під очима, які навіть не спробувала приховати, волосся зібране у хвіст на потилиці, у зовсім недоречному рожевому платті з рюшами.

– Привіт, – сіла, залякла. – Фух, я так бігла!

– Що трапилося? – поцікавився Орест, – щось ти сьогодні наче з базару вернула. Така собі домогосподиня.

– О! Тепер уже точно домогосподиня!

– Чому ти сама? – не вгавав він, – хлопці понесли твої покупки додому?

– Можна й так сказати, – приходила до тямі Марта.

Вона хильнула коньяку і пильно дивлячись в очі Оресту мовила:

– Коротше, ми попали з тобою!

– Куди попали, що таке? – не зрозумів Орест.

– В дупу, куди ж іще!

– Щось із Севою... або з Гордієм? – він стрепенувся. – Наркотики? Міліція?

– О, за них не хвилюйся, любий, із цими нічого не станеться.

– А в чому ж справа?

– А в тому, що ми з тобою два лохи: кіна не буде...

– Ну, це всі знають: електричество кончилось, ну і що?

– Не електричество, любий Оресте, все кончилось.

– ???

– Отак, – вона вихилила ще бокал напою. – Бля, а я вірила, вірила, як собі! А як же ж: пробудження тілесності, відкриття нових естетичних форм, куда там, дура!

– Ну кажи вже як є, – Орест нервувався.

– Шо як є? Ніякого фільму не буде, розумієш? Нас розвели як цуциків! Ну ладно ти – молодий, нетямущий, але я – доросла баба. Як я могла вляпатися в цю халепу?

– Чому не буде? Гроші?

– Які гроші, отямся, Оресте, їх ніколи не було, тих грошей. Взагалі нічого не було, тільки величезна афера.

– Як, як афера... – Орест безсило осів у своєму кріслі.

– Сьогодні вранці, – Марта чітко кресала фрази, – мені зателефонувала колишня однокурсниця. Я не бачила її роками й була щаслива. Менше з тим. «Ти дуже гарно виглядаєш у тому фільмі, – сказала вона, – у тебе таке гарне тіло. Але як ти взагалі зважилася на таке? Я так заздрю твоїй сміливості, ти – справжня незалежна жінка» – белькотіла ця курва. «У якому фільмі?» – спросоння я нічого не розуміла. «Як у якому? – торочила сучка, – в інтернеті!». Я не врубалася: «В інтернеті?», «Ой, не прибедняйся, – каже вона, – мені Сашка Радкін вчора все показав. Гріх відхрещуватися від такої слави!». «Бля, який Сашка Радкін, ти в своєму умі, – кричу я, – нашо ти будиш мене й треш якусь херню?» Вона замовкла. «Ти справді нічого не знаєш?», – спитала знов. «Н-ніт!», кричу я. «Ну, то відео, де ти їбесся з молодим хлопцем». Я аж прокинулася. «Я? З молодим хлопцем? Їїїбусся? – да іди ти нахер, сто літ тебе не бачила й ще стільки б не знала», – ну і кинула трубку.

Лягла собі знов. Севи не було, «Кудись пішов», – подумала я. Через кілька хвилин приходить смс, читаю: www.hardsexadoul.tu.com. Ну, я, звичайно, ще не врубуюся, іду до компа, вмикаю інтернет, завантажую сторінку, й шо ти думаєш? Бачу себе на тобі поряд із чудовим написом: Oh, those russians! Make sex no work! Бля, прикинь!

– І хто це, як це... – Орест ковтав слова, задихаючись. – І Сева тепер усе знає? Тому не буде фільму?

– Орест, ти шо, йобнувся? – Марта гукнула на всю веранду, – Це Сева зробив, розумієш? Він навмисно зняв на плівку, як ми кохалися, розумієш? Це все він. Він знав, що ти того вечора прийдеш на толчок, він бачив тебе наскрізь! Твій щенячий восторг, усе бачив! Він намовив мене переспати з тобою, тіпа для репетиції. Ах конєшна, для репетиції! Яка я дурна! Вот тобі відверта і чиста тілесність, а я думала! Так згідити мене, так познущатися, о боже!

Марта випромінювала лють.

– Я тобі не все розповіла тоді, – звернулася вона до Ореста, з кожним словом підвищуючи голос. – Я не розповіла тобі, що я шалено кохала цього мудака, і що він нехтував мною. Я не казала тобі, що я не жила з ним три роки, але марила ним, що він «великодушно» прийняв мене назад тільки після його знайомства з тобою?! Тоді він знову вдостоїв мене своєї любові. Тоді він мене по-звірячому трахнув, але я була щаслива з того, що знову відчула його в собі! І потім він мене не хотів, він зневажав мене.

Я не говорила, що він завдавав мені болю, що він виганяв мене, що він, уже не ховаючись, любився з Гордієм?! Цього я тобі не

говорила. Він просив мене. Благов! Він казав, що цей фільм буде для нас воскресінням, що ми знову заживемо щасливо. І я повірила! Уявляєш! Він казав, що мені треба почекати, що для того, щоб усе було чудово, ми мусимо зробити цей фільм нашим новим початком, що ми кохатимемося в ньому й після нього вічно! О, боже! Яка маячня! І я чекала на цей фільм. Я була навіженою. Мене вже не цікавили жодні естетичні теорії, жодні відвертості тілесності, мене цікавив тільки він. Я погодилася переспати з тобою, тому що він впав в істерику й кричав, що якщо я цього не зроблю, ми не матимемо майбутнього, що завтра він скаже Гордієві, що відмовляється від участі у зйомках. А це значить – я ніколи не відчую його більше в собі. І тут я повелася. Подумаєш, – гадала я, – ну пересплю один раз із молодим хлопцем, може, й насолоду отримаю, а які дивіденди! Я матиму Севу, кохатимуся з ним, він буде мій. Я навіть згодна була на будь-які виверти й груповухи, лиш би досягти свого. Боже, нашо я повірила йому вдруге! Я же вже розставалася з ним – і якось не вмерла, пережила.

Вона закрила лице руками.

– Я так завинила перед тобою! – Марта вже шепотіла захриплим голосом. – Я не думала про тебе тоді, я думала тільки про нього! Я не думала, що можу тебе травмувати абощо, тоді для мене нікого не існувало. Я така егоїстка, пробач мені, пробач!

Вона почала цілувати руки Оресту, її лице було сухе.

– Марта, облиш, годі вже, – млосо сказав Орест, дивлячись на шибки вікон сусіднього будинку, в яких віддзеркалювалася західна сонячна заграва, – не треба. Ти не винна.

– Я винна, винна! Я і тільки я! Я ж від самого початку сумнівалася щодо цієї вигадки, чому я не перевірила?

– Все буде добре, все добре, – безтямно повторював Орест, підводячись із крісла, – не переживай.

– Що добре, що добре!? Ти шо, не розумієш, що вже нічого не буде! – визвірилася Марта. – Його більше не буде, нас не буде! Нікого! Буде тільки його дитина, яку я ношу в собі і яку я ненавиджу!? Ти не розумієш?!

– Не переживай, усе добре, – Орест висмикнув руку з Мартиних долонь.

– Ти куди, куди, не лишай мене, – вона почала голосно ридати. – Ну і котися собі, давай, давай, іди. Знайди його з Гордієм десь у Іспанії і стань третім! Рабом! Давай, уперед! Але знай, що нами знехтували, скористалися, наші почуття зневажили, знай, до кого ти йдеш! Оресте-е-е, нас знищили...

НІ-НІ МАРТО НАС НЕ ЗНИЩИЛИ ВСЕ НОРМАЛЬНО НЕ ПЕРЕЖИВАЙ
 МИ НЕ ДАМО СЕБЕ ЗНИЩИТИ МАРТО ВСЕ БУДЕ ГАРАЗД ДА ГАРАЗД МИ
 Ж МАЄМО ПОТУЖНИЙ СТРИЖЕНЬ МАРТО МИ Ж ЗУХВАЛИ НАШАДКИ
 СТЕПУ НАС НЕ МОЖНА ЗНИЩИТИ ЯК НЕ МОЖНА ЗНИЩИТИ СТЕП НА-
 ВІТЬ ЯКЩО ПЕРЕОРАТИ ЙОГО НІ МАРТО НИЩИТЬСЯ ТЕ ЩО ПОЗБАВ-
 ЛЕНЕ ЕНЕРГІЇ А НАС НЕ МОЖНА ПОЗБАВИТИ ЕНЕРГІЇ АДЖЕ ЕНЕРГІЯ Є
 РІЗНИЦЯ ПОТЕНЦІАЛІВ ВІДМІННІСТЬ НАПРУГИ СТРУМ МАРТО А СТЕП
 РІВНИЙ У НЬОМУ НЕМА ПЕРЕТІКАННЯ ЕНЕРГІЙ ВІН САМ ЕНЕРГЕТИЧ-
 НЕ ПОЛЕ МАРТО

--- OH, THOSE RUSSIANS! MAKE SEX NO WORK! --- РАШНЗ РАШНЗ
 ТАК ГЛИБОГО ВДАРТИ ТАК НИЦО --- ТАК ПОЗНУЩАТИСЬ З ГЛИБИН-
 НИХ ПОЧУТТІВ З ПРЕДКІВ ТАК ПОГРАТИ НА ПАТРІОТИЧНИХ СТРУНАХ
 ТАК ЦІНІЧНО ТАК БЕЗЕЦНО --- ТАК ЗГАНЬБИТИ ПАМ'ЯТЬ ВЕЛИКИХ
 ЗРОБИТИ З НИХ ОПУДАЛО МАРІОНЕТОК ---

НІ МАРТО НІХТО НАС НЕ ЗРАДИВ МАРТО МИ Ж НІКОЛИ НІКОМУ НЕ
 ВІРИЛИ МИ ТІЛЬКИ ЛЮБИЛИ БІЛЬШЕ НІЧОГО МИ Ж НЕ МУСИМО КО-
 РИТИСЯ МАРТО МИ ПОВИННІ ЛИШАТИСЯ ПЕРЕМАГАТИ НІБИ НІЧОГО
 НЕ БУЛО АЖ НІЧОГО НЕ БУЛО МАРТО ЦЕ НАСНИЛОСЯ ЦЕ СОН ЦЕ СОН
 ЛЮДЕЙ СОННОЇ ЗЕМЛІ АДЖЕ СТЕП СПИТЬ ЛЕЖИТЬ ВКРИВАЄ БЕЗМЕ-
 ЖИТЬ

Вулиця, запилені будинки, ніч, похила дорога. Орест ішов вниз.
 Польський узвіз. Він ішов цілеспрямовано й рвучко. Машини пролі-
 тали повз. От уже клуб, ще нижче. Неонові вогні на мості, реклама
 казино. Сквер. Порт.

О ТУТ ТУТ САШКО СТІВ ГЕО ТУТ ВОНИ ГУЛЯЛИ З ПТОЮ О ТУТ ВОНИ
 ВИПИВАЛИ ТУТ ЦІЛУВАЛИСЯ

На перехресті, перед світлофором, угущині припаркованих машин
 і далі – безліч дівчат. Короткі спідниці, хутрянні коміри, шкіряні курт-
 ки, ботфорти. Машини спинаються, водії весело посвистують, дівчата
 спорзно дивляться, поринають верхньою частиною тіла в накурені са-
 лони машин, домовляються з водіями, зарозуміло жують гумку.

– О САШКО САШКО ЩО ТИ РОБИШ СЕРЕД ЦИХ ПРОСТИТУТОК ХОДИ-
 МО ЗІ МНОЮ САШКО МИ ВИЙДЕМО ЗА МІСТО Й ПОРИНЕМО В СТЕП
 ПАМ'ЯТАЄШ СТЕП САШКО

– А деньгі у тіба єсть?

– ГРОШІ НЕ МАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ САШКО ВАЖЛИВО ЩО Я ТЕБЕ НАРЕШТІ ЗНАЙШОВ

– Не, без денег, друг, ні к какому Стьоле не поїдем.

– АХ ЗВИЧАЙНО МИ Ж МАЄМО ЗАПЛАТИТИ ФУРМАНУ ТО НІЧОГО САШКО Я МАЮ ГРОШІ!

– Не, брат, ти не Фурману, ти мне деньгі давай.

– ДОБРЕ ДОБРЕ САШКО

– Куда поїдем?

– ВЕЗИ МЕНЕ САШКО Я ТАКИЙ ЩАСЛИВИЙ ЩО НЕ ЗНАЮ ДОРОГИ В СТЕПУ ДОРОГИ НЕ МАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ ВЕЗИ МЕНЕ КУДИ ЗАБАЖАЄШ

– Ну, поїхали. Паш, подбрось за двацатку к Міле. Поїхали.

– О ЦЕ ЧУДО ЦЕ ЧУДО ЩО МИ НАРЕШТІ ЗУСТРИЛИСЯ

– Да-да, чудо, а то как.

– ПІСЛЯ ВІДІЗДУ ПТИ Я ВЖЕ ДУМАВ НАМ НІКОЛИ НЕ БУТИ РАЗОМ АЛЕ ТЕПЕР ТИ НЕ ОБМИНАТИМЕШ МЕНЕ

– Не буду обмивать, не волнуйся, всьо будет харашо. Прієхали.

– УЖЕ УЖЕ ПРИЇХАЛИ Я ВЖЕ ЧУЮ СВИЖІСТЬ БЕЗМЕЖНОГО СТЕПУ

– Щас пройдем подворотню і свіжесть пропадьот, не валнуйса. Захаді. Ти не смотри, шо тут грязно, зато відно кусок моря в окно.

– О ЧУДОВО ТИ ОБРАВ ЧУДОВЕ МІСЦЕ САШКО ДЕ ДВА СТЕПИ ЗЛИВАЮТЬСЯ В ОДИН ХІБА ХТОСЬ МОЖЕ ЗБАЙДУЖИТИ ДО ЦЬОГО ЧУДОВОГО ЗЛИТТЯ

– Не валнуйса, я набрал ванну води, так што ти сможеш помитца потом. Ложись. Ну, што ти хочеш?

– Я ХОЧУ ЛЮБИТИ ТЕБЕ ДОВГО ДОВГО Я ХОЧУ ЛЕЖАТИ В СТЕПУ НА
КИЛИМИ ТРАВ ЩО У ПЕЛЮСТКАХ ЗБЕРІГАЮТЬ КРОВ НАШИХ ВЕЛИКИХ
ПРЕДКІВ НАШИХ ГЕРОІВ Я ХОЧУ ВПУСТИТИ СТЕП У СЕБЕ Я ХОЧУ ЩОБ
ВІН УВІЙШОВ У МЕНЕ І Я СТАВ ЙОГО ЧАСТИНОЮ

– Вабцето мене зовут Ігорь, но ти можеш називать мене как тебе
хочетца, хоть Сашка, хоть Стьопа. Потрогай мене здесь, у-уу, ну как
тебе? У, какіє у нас трусікі. Прівстань чуть-чуть.

– ОІ СТЕП КОТИТЬ ХВИЛЯМИ ТРАВИ ЗАГРАЄ З МОРЕМ, ЗБИТКУЄТЬ-
СЯ – ГАЙДА ДОЖЕНИ – ХАПАЄ СОНЦЕ ПЛУТАЄ В ТЕНЕТАХ УСМІХАЄТЬ-
СЯ КИДАЄ ЙОМУ НАЗАД ЙОГО ПРОМЕНИ ЗАСЛІПЛЮЄ СОНЦЕ ВІДБЛИС-
КОМ ТУТ ВІН ІЗ МОРЕМ У ЗМОВІ

– Я не целуюсь. Не больно?

– НІЧОГО НІЧОГО НАМ НЕ БОЛИТЬ А-А-А НАС НЕ МОЖНА ЗГА-
НЬБИТИ Х-Х-Х НІ ЗУЖИТИ НЕ МОЖНА ЗНИЩИТИ У-У-Х Й ЗНЕВА-
ЖИТИ МИ Ж У ПАМ'ЯТІ СТЕПУ ПОРЯД ІЗ ЯКИМ ЛЮДСЬКА ПАМ'ЯТЬ
НІЩО

– Ах-х-х, щас, щас, м-м-м

Я ВЖЕ СТАЮ СТЕПОМ Я ВІДЧУВАЮ ЦЕ НІЧОГО НІЧОГО ЩО МЕНЕ
БИТО ЩО МЕНЕ ВИТОПТАНО ЩО МЕНЕ ЗБУРЕНО НІЧОГО ЩО МЕНЕ
ПОТОРОЧЕНО ВИБУХАМИ ЩО МЕНЕ ЗГВАЛТОВАНО НІЧОГО Х-Х-Х-І
ЩО БРИДКІ БЛОЩИЦІ-ОРАЧІ ІСТОРІЇ ЩОРАЗУ ГВАЛТУВАЛИ МЕНЕ НІ-
ЧОГО НІЧОГО НЕ БОЛЬНО ЩО ВОНИ ВСТРОМЛЯЛИ СВОЇ ФАЛОСИ-ЛЕ-
МЕШІ В МОЮ ШКІРУ ПРАГНУЧИ ЗАПЛІДНИТИ МЕНЕ І НІЧОГО НІЧОГО
НЕ ВИХОДИЛО ТОМУ ЩО МОЯ ІСТОРІЯ БЕЗПЛІДНА БЕЗПЛІДНА ІСТОРІЯ
КОЖНОГО ХТО ЗАЗІХНУВ НА МЕНЕ Я ХОЧУ БУТИ ОДИН ІЗ СОНЦЕМ А
НЕ З ЛЮДЬМИ Я СТИРАЮ ІХНІ ІСТОРІЇ ПОКРИВАЮ САВАНОМ І ВІТРОМ
ВИДУВАЮ З ГОЛІВ ЖИВИХ-Х-Х– У-У

А-А-А-А

– Ффффууухх. Ххххх-ааааа. Віжу, тебе панравилось! Кончаєшь как
дембель. Можешь вон там сполоснутца.

СЕВО Я ЗРОБИВ ЩО ТИ ПРОСИВ ТВІЙ ФІЛЬМ ПРО УКРАЇНУ БУДЕ
ЧУДОВИМ

– Марто, Марто, – Орест плаче в трубку, – де ти, Марто? Я не мусив тебе лишати, пробач.

– Орку, любий, не плач, – Марта також плаче, – не плач, усе ж буде добре, ти ж так сказав? Я вірю тобі, Орку.

– Да, да, тепер усе буде добре. Сева отримав що хотів, що ж, хай буде так, мені не прикро.

– Так, любий, так, – вона сміється крізь плач, – він отримав що хотів. Мрії скінчились, Орку.

– Так, Марто, він – мрія, недосяжна мрія. Тепер усе буде добре. Ніколи вже так прекрасно, як було, але все-таки добре. Він несе свято з сумним кінцем.

– Так, із сумним кінцем. Але він завжди свято, просто хтось лишається, а він іде... Та не треба жаліти, Орку, ми ж були щасливі, – її плач перейшов у стогін.

– Так, Марто, щасливі... Тільки ти можеш знати, як я його кохав. Марто, ти мені потрібна.

– Приїзди, Орку, швидше, приїзди, я чекаю на тебе, – і, вже коли поклала трубку, – я чекаю на нього.

Марта стояла в дверях боса. Волосся прилипло до мокрих від сліз щік. Вона дивилася на Ореста, на його юне, чисте й заплакане лице. Марта посміхалася.

Орест узяв її за руку, підвів до дивану, всадовив на нього. Орест обійняв її стан, поклав голову їй на коліна.

– Марто, це просто дитина, – мовив він, і заплющив очі. – Марто, це моя дитина, адже у тебе нікого, крім мене не було.

– Так, Орку, – прошепотіла Марта, її сльоза впала Оресту на тім'я, – нікого не було. Тільки ти.

*Квітень–вересень, Одеса,
жовтень–грудень, Київ,
2006*

Оксана ПЛАКІЙ

Специфіка ТОПОСІВ

*...народилась 1980 р
на Поділлі Закарпаття
«Києво-Могилянську
академію», філолог.
Любить читати
неотубльовані
тексти.*

Про цей текст треба сперечатися. Він має багато шансів сподобатися читачеві, не менше – роздратувати його чи наразитися на цілком виправданий скепсис, але майже напевно заохотить до обговорення прочитаного. Тож не помилимося, якщо обережно означимо його неоднозначним словом «цікавий».

Насамперед тим, що автор умудрився з'єднати в одне історію афери, історію містифікації та історію кохання. Хтось уже запідозрив взорування на масові псевдоінтелектуальні бестселлери? Даремно, бо бракує однієї дуже вагомій деталі – притаманній такій літературі відстороненості, дистанціювання автора (і, тим паче, читача) від того, що відбувається у тексті. Нам теж навряд чи вдасться витримати цю дистанцію – надто впізнаваною постає дійсність тексту, надто реальною здається можливість її змінити у справжньому часі й просторі.

Дія відбувається в Одесі. Але, попри незмінну прив'язку автора до цілком конкретних і реальних місць, навіть попри колоритну специфіку топосів – Одеса губиться в нашаруванні інших одес, нашаруванні історій та міфів про місто, «неукраїнськість» якого герой-одесит переживає несподівано приватно і тому болісно. Він шукає виходу, намагаючись створити такий міф, із яким міг би ототожнювати себе, на який міг би спертися, не почуваячись чужим у власному місті – і водночас усвідомлює неприродність ситуації цілеспрямованого міфотворення. Драматизм цієї ситуації також гранично приватний – адже можна створити міф, у який віритимуть інші, але практично неможливо для психічно адекватної людини створити міф, у який будеш вірити сам.

Іntenції героя й автора тут накладаються, адже автор намагається «українізувати» Одесу створенням україномовного тексту про неї, про одеситів, які говорять українською і вболівають не так за українську культуру, як за себе самих. Тож можемо зіставляти переживання й обжи-

вання одеського часопростору у виконанні героя й автора. Це створює враження щирості тексту, яка зворушує не менше, ніж наївна епатажістність: вільне поводження з канонічними посталями української історії та літератури й розвивання досі дразливої для багатьох теми гомосексуальності. Патріотизм якось звично відносити до традиційних цінностей, що не корелюють із лояльністю до нетрадиційних сексуальних орієнтацій. Утім, у сучасній літературі патріотичні почуття багатьом звичніше виявляти в завуальованій формі, натяками із застереженнями – наскільки то дозволяє імідж постмодерного письменника. Свідомість суспільства політичну любов, як і гомосексуальну, сприймає легше, коли вони не претендують на щирість чи надмірну перейнятність – з одного боку, щоб дати читачеві можливість відмежуватися, з іншого – через банальний страх автора видатися смішним. Тому спробу відверто висловитися на обидві теми та ще й пов'язати їх багато хто сприйме як виклик.

Звісно, ніхто не скасовував ігрового підходу до тексту, тим паче, що не завжди достатня переконливість персонажів та (зумисно?) штучне мудрування в їхніх промовах дають часом привід поіронізувати. Але знаходиться межа, яку не може подолати наша іронія – непідробний розпач від втраченої мрії, приниження, зради й безсилля.

Паралельно з перипетіями долі героя маємо екскурс у минуле міста в лаконічному й емоційному викладі, а також «неканонічну» оповідь про стосунки працівників Одеської кіностудії Юрія Яновського й Олександра Довженка з балериною Ітою Пензо – переспів історії «Майстра корабля». Для «олюдження» постатей літературного іконостасу – з благородною метою зробити їх «ближчими до народу» – досі зроблено вже чимало різного, хоча не можна сказати, що загальне сприйняття зазнало кардинального переломлення – радянська школа не збирається так просто здавати позиції. У «Танжері» довільне обігрування долі історичних персонажів, за вісімдесят років до того обіграних у тексті, що став класикою, доповнюється знов-таки приватним переживанням героя, який, вживаючись у запропоновану гаданим режисером роль, втікає у власні мрії, аж поки усвідомлює, що став жертвою. Автор раптово обірвав сюжет, із якоїсь майже інтуїтивною вправністю обводячи навколо пальця скептиків і циніків.

Загалом, вийшла несподівано драматична історія мрійника, історія втрати ілюзій, історія з відкритим закінченням. Розпач спонукає героя хапатися за споконвічну тезу скривджених про власну незламність, але це той стоїцизм, що програмує на статичність, самоізоляцію й унеможливує поступ. Тому спроба вирватися з законсервованого простору зчужилого міста-міфу таки не вдалася. Поки що не вдалася. ✨

Видавництво гуманітарної літератури #1 в Україні
Світова інтелектуальна класика в найкращих перекладах
Книжки провідних українських гуманітарів
Часопис аналітичної есеїстики

Юрій Андрухович
Тимофій Гаврила
Григорій Грабович
Ярослав Грицак
Тамара Гундарова
Сергій Жадан

Володимир Кулик
Юрко Прохасько
Микола Рябчук
Олексій Тополчко
Андрей Хаданович
Наталя Яковенко

КРИТИКА

адреса 01001, Київ-1, а/с 255
address 01001, Kyiv-1, p.o.b. 255
www.krutyka.kiev.ua
krutyka@krutyka.kiev.ua

будь критичним / think critically

Дмитро
стус

Василь
Кремень

БАРБАНИ

«Україна може приростати лише освітою...»

...народився 25 червня 1947 р. на Сумщині.
Доктор філософських наук, професор,
президент Академії педагогічних наук України,
академік НАН і АПН України, член Президії
НАН України, президент товариства «Знання»
України. Заслужив філософський факультет
Київського університету ім. Т.Г.Шевченка.
Працював у ЦСК КПУ, ЦСК КПРС, Інституті
соціально-політичних досліджень РАН
(Москва), Національному інституті
стратегічних досліджень, Адміністрації
Президента України. Депутат Верховної Ради
України (1998—2000), Міністр освіти і науки
України (2000—2005). Автор понад 400
наукових робіт, Заслужений діяч науки і техніки
України, лауреат Державної премії України
в галузі науки і техніки, Міжнародної премії
ім.Г.Сковороди. Сфера наукових інтересів —
педагогіка, філософія, соціологія, політологія.

Дмитро СТУС: Василію Григоровичу, давайте почнемо нашу розмову з проблем, пов'язаних із приєднанням України до Болонської конвенції. Наскільки Україна готова до неї, чи нам це взагалі потрібно?

Василь КРЕМЕНЬ: Я стверджую, що приєднуватися до Болонського процесу було потрібно. Передусім тому, що це об'єктивний прояв інтеграційних, глобалізаційних тенденцій розвитку суспільства щодо вищої освіти зокрема й щодо європейського вибору в цілому. Сьогодні всі європейські країни, крім Білорусі, є членами Болонського процесу. В тому числі й Росія, яка приєдналася до Болонського процесу трьома роками раніше, ніж Україна. Тому, якщо Україна залишиться поза конвенцією, так чи інакше наша вища освіта відокремиться від загальноєвропейського контексту.

Звісно, не все в Болонському процесі однозначно й не все можна оцінити позитивно. Тому ставлення до нього в різних країнах, не тільки таких як Росія чи Україна, є різним. У країнах Західної Європи – Німеччині, Італії, Британії – також суперечливе ставлення. Але альтернативи співпраці в рамках Болонського процесу для європейських країн немає. Коли я був міністром науки і освіти (саме тоді набирав обертів Болонський процес), то доручив фахівцям Міністерства проаналізувати його плюси й мінуси. Ми оцінили ситуацію й почали планомірний рух до втілення Болонської конвенції.

Передусім років зо три витратили на те, щоб ознайомити освітян Європи з системою вищої освіти в Україні. На той час нашу систему освіти в Європі майже не знали, а тому були сумніви щодо спроможності України долучитися до Болонського процесу й виконати поставлені вимоги. І лише після того, як ми провели кілька семінарів на базі Київського національного університету імені Шевченка, Національного гірничого університету в Дніпропетровську та НТУУ КПІ (останній – у травні 2004 р.), міжнародні спостерігачі – ЮНЕСКО, Євросоюз, Рада Європи та ін. – вирішили рекомендувати своїм країнам і структурам погодитися на приєднання України до Болонського процесу.

Д.С.: Попри все, провідні університети світу не прийняли Болонську конвенцію. Той же Оксфорд залишився Оксфордом, а Кембридж – Кембриджем. Ви згадали КПІ (Київський політехнічний інститут) – один із нечисленних вузів, чий диплом високо котується на Заході. Будемо ми в Болонському процесі чи ні, але КПІ залишиться КПІ. І

його випускники з прикладних і технічних дисциплін будуть цінуватися на Заході. Це підтверджує й статистика. Саме випускники Київського політеху мають найбільше запрошень на роботу в інші країни світу. Натомість за останні десять-дванадцять років в Україні створено чимало університетів, рівень освіти яких, як на мене, мало відповідає університетському статусу. Чи потрібна Україні така кількість університетів? Чи маємо ми відповідні викладацькі кадри?

В.К. Після семінару в НТУУ КПІ нас запевнили, що нас приймуть. Я як тогочасний міністр освіти і науки підготував заявку до відповідних структур і Міністерства освіти Норвегії. І в місті Бергені навесні 2005 року на нараді міністрів освіти країн Європи, які є членами Болонського процесу, Україна разом із кількома іншими країнами була долучена до нього. Було випущено відповідні матеріали, книжки про рівень освіти України. Ми намагалися приєднатися до Болонського процесу ще раніше – на нараді міністрів у Берліні у вересні 2003 р., але з огляду на те, що не встигли ознайомити громадськість Європи з рівнем освіти в Україні та записно подали заявку, тоді цього зробити не вдалося. Росію прийняли тоді.

Тепер – щодо проблем, із якими Україна стикається після приєднання до Болонського процесу. Гадаю, що останніми роками в Україні тривали

Історія підписання Болонської Хартії

Велика хартія університетів (Magna Charta Universitatum) – це результат пропозицій, з якою 1986 р. Болонський університет звернувся до провідних університетів Європи.

Ідею складання та підписання такого документа підтримала наукова, освітня та політична еліта Європи.

На зустрічі в Болонії (червень 1987р.) делегати з 80 європейських університетів обрали раду з восьми членів – керівників провідних європейських університетів і представників Ради Європи – для розробки проекту Хартії, який було складено в Барселоні в січні 1988р. У вересні 2001 було створено Наглядову раду (Observatory) Великої хартії університетів.

18 вересня 1988р. під час урочистостей, присвячених 900-річчю Болонського університету – альма-матер європейської вищої освіти, ректори 430 університетів в урочистій обстановці у присутності багатьох представників громадськості, урядовців і духовенства підписали Велику хартію. Цей документ окреслює фундаментальні принципи, якими мають керуватися університети, щоб забезпечити розвиток освіти та вивітаний рух у світі, який швидко змінюється. Метою документа стало визначення найважливіших цінностей університетських традицій і співпраця тісням з'язкам між університетами Європи (<http://www.mon.gov.ua>).

непрості процеси змін у системі освіти. І хоча в цілому я їх оцінюю як позитивні, але недоліків, на жаль, не бракує. Однією з позитивних тенденцій є значне збільшення кількості студентів. В Україні стало більше вищих навчальних закладів. Але в цьому є і свій негатив. Якби мене сьогодні запитали, чи всі університети здатні бути достойними партнерами європейських університетів, то я сказав би, що ні.

Вихід бачу в зміні мережі університетів через їх укрупнення. У нас багато невеликих університетів, де мало фахових викладачів і небагато студентів. Сьогодні навіть у деяких районних центрах маємо два й більше державних вищих навчальних закладів. На мою думку, надійшов час створити в областях потужні регіональні національні університети. Чому це важливо? По-перше, будуть крупні кафедри, більш високий рівень наукових досліджень, більш потужні педагогічні школи. По-друге, коли університет стане багатоаспектним, легше буде забезпечувати більш високу фахову й загальнонаукову підготовку, легше відкривати нову спеціальність, яка потрібна для конкретного регіону. Тому вважаю, що треба виявити політичну волю та – керуючись інтересами не окремих керівників вищих навчальних закладів, а інтересами країни, інтересами молоді, – укрупнити університети в регіонах України. Це дасть

можливість університетам стати більш конкурентноздатними, в тому числі й на європейському просторі, дасть можливість зробити університети більш самостійними та автономними. Бо про яку автономію може йтися, якщо в університеті сто викладачів і півтори тисячі студентів?

Що стосується приватних вищих навчальних закладів... Відомий китайський діяч Ден Сяонін говорив, що не такий важливий колір кішки, головне, щоб вона вправно ловила мишей. На жаль, серед приватних вищих навчальних закладів відсоток тих, хто не надто вправно «ловить мишей» вищий, аніж серед державних.

Поки я був міністром, то намагався, аби не обмежували державні вузи в кількості студентів, яких вони могли взяти на платній основі. Паралельно щороку збільшувалася й кількість студентів, які навчалися за держзамовленням – звісно, наскільки держава могла це забезпечити. А поза цим університет мав право набрати стільки студентів, на скільки мав ліцензії та умови для фахового навчання. Якби ця програма послідовно провадилася, то за кілька років ми бліквідували малопотужні філії, інститути, університети, адже до них просто б не йшли по освіту. Також необхідно більш активно проводити роботу серед молоді та батьків про те, що часи, коли сам факт наявності диплому забезпечить майбутнє, минули. Диплом необхідний, але він не забезпечить кар'єри. Її можна зробити лише отримавши необхідну фахову та загальноосвітню підготовку. Коли мені кажуть, що не всі випускники працевлаштуються, я ставлю питання саме рівня підготовки випускників. Це справді проблема. Втім, часто проблема працевлаштування полягає не лише в рівні знань випускників чи викладання в університетах, а й у економіці України, яка ще не потребує такої кількості випускників. Але чи багато випускників має високий фаховий рівень, добре знання комп'ютера, української та кількох іноземних мов?.. Ні, на жаль. Ті ж, хто має ґрунтовну і всебічну підготовку, швидко влаштовуються на роботу. А якщо студент п'ять років попротирав штани на студентській лаві, правдами й неправдами складав іспити аби таки отримати диплом, то, звичайно, такий фахівець нікому, крім, може, батька-матері в батьківській фірмі, не потрібен.

Отож, коли ми утвердимо в громадській думці необхідність фахової підготовки, то зможемо ліквідувати ВНЗ, які готують поганих фахівців. Тим більше, що в нас продовжується процес зменшення кількості випускників шкіл. В найближчій перспективі ми будемо мати знак

рівності між тими, хто закінчив школу, й кількістю місць ліцензованого обсягу, за яким можуть готувати вищі навчальні заклади. Це теж одна з обставин, що дозволять підвищити рівень вищої освіти в Україні.

Д.С.: Кожен університет – це насамперед кадри, люди, які в ньому викладають. Зі свого студентства, через півтора десятиліття років я згадую лише одного-двох неординарних викладачів і розумію, що сьогодні їх ще менше. Проте, окрім Академії педагогічних наук, є ще Національна академія наук. В одній викладачі завантажені лекціями, в іншій бракує коштів на наукову роботу. Чи є сенс у цих двох структурах? Чи не варто їх якось об'єднати? Чи все ж краще нічого не змінювати?

Велика хартия університетів

Ректори європейських університетів... переконані в тому, що народи і держави мають, як ніколи раніше, усвідомити роль, яку університети відіграватимуть у суспільстві, що змінюється і стає дедалі міжнароднішим, вважають, що:

1) на завершальному етапі цього тисячоліття майбутнє людства значною мірою залежить від культурного, наукового і технічного розвитку, зосередженого в центрах культури, знань та досліджень, якими є справжні університети;

2) завдання університетів щодо поширення знань серед нових поколінь передбачає, що в сучасному світі вони також мають служити суспільству в цілому і що культурне, соціальне й економічне майбутнє суспільства вимагає, зокрема, значного внеску в подальшу освіту;

3) університети повинні давати майбутнім поколінням освіту і виховання, що навчає їх, а через них – інших, поважати гармонію навколишнього середовища та самого життя (<http://www.mon.gov.ua>).

В.К.: Я вважаю, що реформи треба здійснювати в будь-якій сфері. На посаді міністра освіти й науки я намагався настільки активно провадити зміни в цих сферах, наскільки дозволяли кошти та наскільки суспільство було готове до змін. Думаю, що за історію незалежної України в цій сфері більших змін, як за мою каденцію, не було. Вони були виправдані, і я готовий по кожному пункту це довести.

Щодо об'єднання академій... Кілька років тривала дискусія про зміну академічної науки в країні. Це суперечливе питання. І головне тут навіть не те, будуть ці структури окремо чи разом, головне – як забезпечити, щоб вони ефективно працювали на суспільство, науку, освіту.

Я не хотів би говорити про Національну академію наук, бо не дотичний до керування нею. А щодо Академії педагогічних

наук, то її існування та діяльність, на мій погляд, абсолютно виправдані та необхідні.

2007 року виповнюється п'ятнадцять років відтоді, як було видано указ президента Леоніда Кравчука про створення Академії педагогічних наук на базі Інституту педагогіки та Інституту психології. Основне завдання, що ставилося перед Академією педагогічних наук – науково-методологічне й методичне супроводження розвитку та функціонування освіти в Україні. За цей час Академія педагогічних наук створило не менше як дві третини підручників для середньої школи. Нагадаю, в радянський період Україна не виконувала цієї функції. В Україні готували лише підручники з української мови, літератури та історії України. Всі інші складали в Москві й лише перекладали українською. Тому було справді важливим створити власну систему підручникотворення й кілька поколінь підручників. Також Академія розробила програми для середньої школи, інші нормативні документи, за якими працює середня освіта.

Академія також очолює систему післядипломної педагогічної освіти, перепідготовки на базі Центрального, а в областях – обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти. Ми маємо такі унікальні інститути, як Інститут спеціальної педагогіки. Це єдиний в Україні інститут, що забезпечує дітей зі спеціальними потребами підручниками та відповідними програмами й методичними рекомендаціями. В Академії є Центральна державна науково-педагогічна бібліотека України ім. В.О. Сухомлинського. Маємо й два інститути психології – єдині на всю країну. Національна академія цього не має. А психологізація суспільства в умовах створення демократичного й громадянського суспільства надзвичайно важлива. В структурі Академії є також Інститут вищої освіти, Інститут професійно-технічної освіти – єдині установи в країні, що системно займаються науково-методологічним та методичним забезпеченням відповідних галузей освіти.

Чи маємо ми проблеми? Безумовно. У нас, скажімо, дуже слабка експериментальна база – ми не маємо жодної експериментальної школи. А щоб здійснювати глибокі експерименти, такі школи необхідні. Я вважаю, що надійшов час дослідити нову структуру середньої школи. На мій погляд, більш доцільним було б мати шестирічну початкову школу, базову школу – скажімо, сьомий-десятий клас, і старшу школу, одинадцятій-дванадцятій.

Зроблю акцент на початковій школі. Й не лише тому, що в більшості країн Європи початкова школа шестирічна. Просто така структура школи допомогла б дитині утвердитися в якості учня. Не менш важливо, що вона дозволила б значною мірою вирішити проблему сільської освіти. У сьомому класі значно легше возити дитину в інше село, якщо у своєму немає школи другого ступеня. А початкову школу можна й треба мати скрізь, навіть у тому селі, де є лише одна дитина. Початкова школа – це часто одна вчителька й одна кімната. Проте не можна перейти ввій країні на цю систему без методичної експериментальної перевірки. Необхідно експериментувати.

Так само ми до останнього часу не мали жодної можливості апробації наших підручників, виданих невеликим накладом, на практиці. До цього часу апробація відбувалася на рівні рукописів – і відразу ж видавався наклад двісті-триста тисяч. Навіть за найвідповідальнішого підходу авторів і редакції до створення підручника все врахувати неможливо. Ми кілька разів ставили це питання, й нарешті на 2007 рік отримали від уряду певні кошти для друку експериментальних підручників. У цьому році плануємо видавати підручники для 8 класу накладом 500 екземплярів, їх будуть використовувати в експериментальних школах. Протягом року ці підручники апробуватимуть діти та вчителі. Й лише після врахування всіх зауважень видаватимемо їх великими накладом. Це підвищить якість і підручників, і освіти в цілому.

Існує й чимало напрямів, у яких Академія веде дослідження недостатньо активно. Скажімо, до цього часу в нашій країні ніхто цілеспрямовано не займався дитиною як особистістю. В цьому році ми нарешті отримали кошти для створення Інституту обдарованої дитини. А я переконаний, що практично всі діти є обдарованими, тому головне – побачити обдарованість кожного. Щоб дитину, людину формувати не на основі уявлення вчителя чи батьків під якісь суспільні потреби, а побачити природне обдарування дитини. І на основі цього формувати особистість, професіонала. Якщо цього вдається досягнути, то й дитина щаслива, бо сформована не всупереч, а на основі даного природою, й суспільство у виграші, бо отримає потужний потенціал розвитку вже від того, що багато людей ефективно займатиметься улюбленою професією. Тому основне завдання освіти полягає в тому, щоб разом із батьками допомогти дитині пізнати себе й саморозвинутися. В дорослому віці саме така людина найбільше самореалізується.

Якщо ж вести мову про середню освіту, то, по-перше, я категорично не згоден із негативістським ставленням до неї. Частково цей негативізм продиктований нерозумінням того, що освіта сьогодні є іншою, ніж колись. Консерватизм має позитивний характер лише тоді, коли він не надмірний. А в нас надмірний консерватизм. І це зле, бо все у світі змінюється. Згадайте, колись ми писали ручками з перами, а всі інші заборонялися. Потім з'явилися чорнильні ручки, ще пізніше – кулькові. Ви можете зараз уявити, щоб дитині забороняли писати кульковою ручкою? Багато змін в освіті продиктовані часом, і ми просто вимушені відповідати на виклики доби.

Кажуть, що діти мало читають. Справді, ця проблема існує. Але ж завжди були діти, які мало читали. Зважмо й на те, що тепер діти багато працюють із комп'ютером. Тобто, розширилося джерело пізнання, джерело інформації – до книги додався комп'ютер. Звісно, треба прагнути, щоб діти більше читали, треба до цього спонукати, але треба тверезо дивитися на речі й ставити лише ту мету, яку реально досягти.

Візьмемо, до прикладу, проблему стосунків учителя й учня. Кажуть, що нинішні діти – неслухняні. А я кажу, добре, що діти в міру неслухняні. Бо абсолютизована слухняність – шлях до самозаперечення. Якщо людина цілковито слухняна, вона не відбудеться як особистість. Ми бачимо багато слухняних дітей, що відмінно закінчили школу, а в дорослому житті не відбулися. І навпаки, є чимало далеко не відмінників, які досягли успіху. Формування самодостатньої, самостійної особистості

надзвичайно важливе. Тут наша школа кульгає на обидві ноги. Проте це давня біда нашого суспільства. І то, не тільки радянського часу, непроголошеним девізом якого була людина-гвинтик, а ще царської Росії. Корені – в общинності, в неповазі до особистості. Звісно, це знайшло свій відбиток і в шкільній освіті. Тому я й кажу: ми повинні відійти від авторитарної, репресивної педагогіки.

Яким є традиційний образ учительки у фільмах: строгий костюм, указка в руці... Очевидно, що в такій школі активним суб'єктом навчального процесу є вчителька, а пасивним – учень. Тому мусимо замінити суб'єктно-об'єктні відносини на суб'єктно-суб'єктні, де й учитель, і учень є активними, динамічними й рівноправними. Тим більше, що зараз учителю важко. Раніше його авторитет значною мірою будувався на тому, що він знав більше за учня. Сьогодні ж старшокласник може знати більше за вчителя. Й у цьому немає нічого образливого чи страшного. Просто вчитель має бути психологічно готовим до того, аби стояти не над учнем, а поруч із ним. Допомогати дитині конструювати індивідуальний процес пізнання. Це те, чого істотно бракує нашій школі.

Сильною стороною нашої школи є велика загальна сума знань, яка дається учневі. Якщо порівняти нашого учня з ровесником із європейської країни, то український школяр відтворить більшу суму знань. Ми аналізували виступи школярів на різних предметних міжнародних олімпіадах. Там, де треба продемонструвати суму знань, ми потужні, там, де треба ці знання вжити для аналізу якоїсь ситуації, ми слабкі.

Дитину потрібно навчити використовувати знання в практичному житті. Тобто, допомогти побачити у знанні базу для поведінки, для ухвалення рішень. І це все тоді, коли суспільство трансформується в напрямі до суспільства знань. А суспільство знань – це не стільки комп'ютери, інформаційні потоки, скільки людина, здатна жити на основі знань. Це те, що наша школа повинна навчитися робити. І тому я вважаю, що зміни в середній освіті мають стосуватися не лише зарплати вчителя (хоча це необхідно робити). Недостатньо турбуватися про те, щоб були комп'ютери, нове навчальне обладнання – потрібно змінювати ідеологію навчальної діяльності, вчитися формувати самодостатню особистість, а не слухняний гвинтик для загальної машини. Ми мусимо навчитися формувати дитину, здатну діяти на основі отриманих знань, які допомагали б найповніше виявлятися її сутності.

Д.С.: Ви зачепили дуже цікаву тему. В тоталітарному суспільстві, де сума знань, із моєї точки зору, була значно вищою, ніж сьогодні, особливо добре викладалися точні науки, дітей поступово готували до підпорядкування ієрархії. Сьогодні змінилася система, але мало змінилося шкільництво. Втім, і тоді, й нині очевидною була одна проблема: людина виходила зі школи абсолютно не підготованою до реалій життя дорослого. Нічого дивного, педагогіка – одна з найбільш консервативних сфер і дуже важко піддається зміні. Тому уявити ситуацію, коли вчитель стає поруч із учнем, особисто мені важко. Адже це одразу конфлікт учителя й педагогічного колективу. Наскільки цей інерційний механізм можна здолати? І чи знову не виявляться «добрі наміри» нереальними для втілення у життя?

В.К.: Інерційний механізм надзвичайно потужний як у суспільстві в цілому, так і в освіті зокрема. Згоден, що в навчальній діяльності нашої освіти ми недостатньо готуємо людину до нових реалій життя. Безумовно, в цій роботі ми повинні, з одного боку, спиратися на таланти дитини, на її обдарованість, але, з іншого, мати на увазі те суспільство, в якому їй доведеться жити.

Ще раз наголошу: якщо ми, вчителі, спільно з батьками формуємо в дитини систему цінностей суспільства, що віджило, ми цим самим стримимо розвиток дитини та здатність жити в дорослому суспільстві. Над цим ми поки що не замислюємося й запозичуємо певні цінності з радянського минулого, які не відповідають демократії. Ми до цього часу ще не готуємо молодь до ринкової економіки. Система цінностей, яка утверджується, не завжди адекватна цінностям, які сповідаються в суспільстві. Наприклад, фундаментальні категорії – добро і зло. Радянських учнів виховували на тому, що багатство – зло. Справді, нечесно зароблене багатство є таким. Але є й інше багатство. Приклад тому – Біл Гейтс, який став багатим завдяки тому, що здійснив і очолив потужний прорив у суспільному розвитку. Отже, хвала цій багатій людині, й ми повинні спонукати дітей прагнути в такий спосіб стати багатими. Інакше ми не сформуємо в дитини мотивацію ефективно працювати. І про це потрібно говорити прямо. На превеликий жаль, багато вчителів самі з цим не погоджуються й не розуміють цього.

Або питання патріотизму. Можна почути, що в умовах глобалізації значення патріотизму відмирає. Я абсолютно з цим не погоджуюсь. Глобалізація – річ об'єктивна, проте вона не може заперечити

патріотизм. Справді, глобалізація – це не лише зближення держав, націй, не лише набуття характерних рис системи суспільних відносин у різних країнах, але й набуття глобального характеру конкуренції між різними державами й націями, поширення цієї конкуренції не тільки на економіку, але й на інші сфери. І для того, щоб країна була успішною, щоб вона могла забезпечити достатній рівень життя своїм громадянам, вона повинна в цій конкурентній боротьбі досягнути максимального результату. Коли це станеться? Тоді, коли країна буде максимально цілісна, коли в різних сферах життя будуть найбільш усвідомлені національні інтереси, коли буде найвищим почуття приналежності до нації.

До речі, сьогоdnішній патріотизм теж відрізняється від патріотизму сторічної давності. Через глобалізацію він (патріотизм) вимагає більшої толерантності як до іншого у своїй країні, так і до іншого народу за межами країни. Людство вже давно перейшло головний рубікон у своєму розвитку – воно набуло здатності до самознищення. Навіть під час Другої світової війни, коли було знищено десятки мільйонів людей, людство не могло самознищитися. Ця можливість з'явилася лише з появою ядерної зброї й глобальних екологічних проблем. Тому цей новий тип відносин між людьми, між народами важливий навіть із точки зору самозбереження людства як такого. На жаль, цього часто не усвідомлюють наші практикуючі педагоги й далеко не завжди передають нашим дітям.

Д.С.: Попри всі проблеми, склалося враження, що Ви є невинуватим оптимістом...

В.К.: Я в усьому оптиміст. Бо не повинна розумна людина бути нерозумною в діях. Сьогодні людина розумна – homo sapiens – це та людина, яка постійно навчається, не обов'язково в навчальних інституціях. І це визначальна риса типу життя людини. Людство вступило в інноваційний тип прогресу, коли постійно відбуваються зміни. Це не щось погане чи добре. Постійна змінність – це нинішній спосіб життя й суспільства, і світу, й окремої особистості. Тому ми повинні формувати дитину, здатну сприйняти й творити зміни, коли вона стане дорослою. Інноваційність суспільства не може бути реалізованою лише гарними постановами уряду чи указами президента. Головне, щоб людина була здатна до новацій. У нас є національна проблема: значною мірою ми й досі козаки-мамаї, чекаємо, поки нам сусід щось підкаже, кудись покличе. Ми повинні стати динамічною, модерною, здатною до змін

нацією – а натомість часто не ухвалюємо необхідні, назрілі рішення. Тобто, нація ще не є розумною в загальнонаціональному плані, вона дозволяє себе обманювати різним пройдисвітам то однією обіцянкою, то іншою... Це також доказ не самодостатності особистості. Ми голосували то за кілограм гречки, то за двадцять гривень, то за те, хто найбільш гучно каже «Геть!», «Ганьба!» чи особливо гнівно засудить радянське чи українське минуле.

Несуперечність суспільства повинна утверджувати конструктивність. Це все можна й треба давати в школі. Лише через школу можна змінити суспільство. Колись Ломоносов казав: «Россия будет приростать Сибирью». Так от, ми не Росія – час не той, та й століття інше. Україна може приростати лише освітою, лише через розвиток особистості. Це єдиний спосіб. Тим більше, що наукові й інформаційні технології, до яких іде світ, і ми також, як ніколи ставлять розвиток особистості основним критерієм прогресивності будь-якого суспільства, будь-якої країни. З іншого боку, розвиток особистості є важливим важелем подальшого прогресу. Бо не корисні копалини, а стан людського капіталу буде визначати й визначає все. Тому ми повинні нарешті відійти від бухгалтерського обліку в освіті. Треба дати можливість молодим людям, які хочуть і можуть навчатися, отримати високу фахову освіту. В такий спосіб ми створимо потужний інтелектуальний гумус для того, щоб проростали наукові й інформаційні технології. Японське чудо, наприклад, було засновано саме на такій освіті. Проте й у них існують проблеми. Наприклад, низький рівень індивідуалізації особистості. Саме з урахуванням цього японці зараз і намагаються перебудувати свою освіту.

У нашій освіті також дуже багато проблем, які не зводяться до фінансових і матеріальних складових, а полягають у нерозумінні потреби змін і нездатності їх творити. Те, що я робив на посаді міністра освіти, не було випадковим.

Розвиток освіти я бачу в контексті загальноцивілізаційних змін. І наскільки це було можливим, ми рухалися в цьому напрямі. Скажімо, перехід до дванадцятирічної освіти або багатобального позитивного оцінювання. Кажуть, учителю стало важче. Але до того часу, як ми це запровадили, сорок дві тисячі дітей у наших школах залишалися на другий рік. Ці діти зневірювалися в собі й тікали на вулицю, ставали сприятливим ґрунтом для її згубного впливу. Ми вирішили, що якщо батьки та вчителі вважають, що дитину потрібно залишити на другий рік, то хай так, а коли хтось не згоден, то ні. З того часу кількість залишених на повторний курс скоротилася до п'яти-шести тисяч. Якщо дитині не дано бути математиком, її не треба ламати через коліно. Також за останні роки суттєво зріс процент дитячих самогубств. Причини різні: психологічні переживання, несправедливе ставлення батьків чи вчителів до дитини, ще щось... То навіщо травмувати дітей? Я не можу собі уявити, як можна виправдати вчителя, який ударив дитину. Вчителя, з точки зору психології, можна зрозуміти, але не можна виправдати. Дитина повинна стати повноцінною особистістю, й наші дії, як вчителів, так і батьків, та й взагалі дорослих, повинні бути спрямовані, насамперед, на це. ✿

КОСТЯНТИН
СКОПЦОВ

Запрошення в мандрівку

...народився 1958 р. в Одесі. Художник, графік, представник напрямку «Паризька школа українського живопису», Маніфестує стиль «Семантичний реалізм». Член арт-асоціації Fenix, Париж; Дійсний член Російсько-Італійської академії Ferron, Nouvelle Academie Libre, Париж; почесний член асоціацій: «Золота акація. Європейська культура» (The European culture «Gold Acacia») та «Battle arts of Vietnam». Постійно співпрацює з арт-клубом «Екатерининская площадь», Москва. Нагороджений дипломами за досягнення в мистецтві: «The Sovereign Military and Hospitaler Order of Saint John of Jerusalem» та асоціації «Золота акація. Європейська культура».

РОБІТНИЯ

*Аллегория, мать любых догм,
 есть замена отпечатка – следом,
 действительности – тенью, она есть
 ложь истинности и истинность лжи,
 есть взаимоотношение света к тени,
 пика к бездне, наполненного к пустому.
 Позвольте тем временем советовать
 грядущему или же настоящему
 читателю. Пусть не ищет знаков или
 провозвестий в том, что сказано ниже,
 дабы не причинялось ему беспокойства.*

(Р.Бартон «Анатомия меланхолии»)

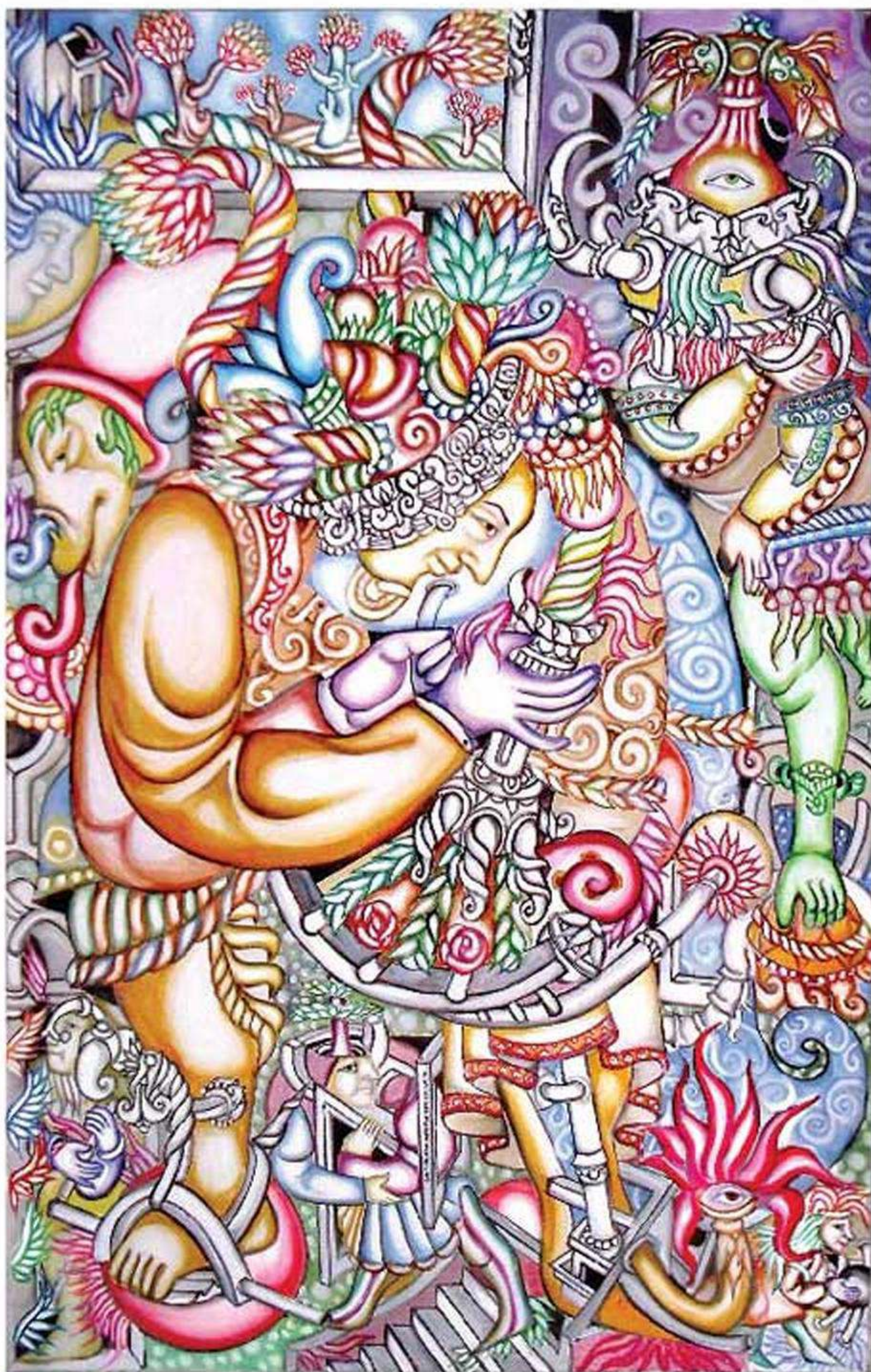
Первым и единственным критерием создания этих работ было желание удовлетворить свою необходимость в визуализации некоторых задач, являющихся глубоко внутренней потребностью. Поступая так, я был уверен, что в данный момент или через какой-то промежуток времени (действительной роли это для меня не играло) доставлю удовольствие себе подобным, и этого мне было достаточно.

Перед вами мир, в котором (если ваш гид – логика) взгляду и уму не на что будет опереться. Во главе угла здесь, прежде всего, строгое разграничение линии и цвета. Смешивать линию и цвет... значит не понимать, какими специфическими средствами выражения они являются: линия выражает все постоянное, цвет – преходящее. Линией, царящей в этом мире, решено все: она – сугубо абстрактный символ, который передает и характер предмета, и единство повествования, определяет общую атмосферу и фиксирует ваше ощущение.

Здесь реальность может служить искусству всего лишь первой отправной точкой путешествия в страну, где живет Идея, «облеченная в чувственную форму».

Пространство высоко мобильное, ритмически дифференцированное, которое меняется в зависимости от поворотов, колебаний, изгибов и степени сложности, инициируется легендами порочно-чистых деревьев, ручных чудовищ, населенных призраками морей облаков. Все сплетено здесь в причудливую нить видений и воспоминаний.

*Κοιτάει Πρότοπαπας. Κοιτάει φίλοι & λογικά.
Ακρυλ, αυτορσαλά τεχνάκια να ποιοτλά*

*Клавди Прошперо. Книга життя, траї і смерті.
Асрип, авторські тексти на полотні*

*Книжки Простеро. Книга гіркої й солодкої. Права частина діалекти.
Австрія, авторська теснага на полотні*

Книга відкриває таємницю того, що двоїстість стану людини виражена вже в самому її існуванні, в усвідомленні метафізичних і етичних сутностей...

Уявне гірке та примарене солодке в своїй боротьбі та співпраці втратили чіткість і виразність, стали розмитими та нечіткими. Але завжди залишається найголовніше – добро та зло, й один бік врешті-решт правий, а другий – ні.

Рядки книги – секрет причини, що примушує ділити на солодке та гірке, біле та чорне, хороше та погане – улюбене нам «Те», чого насправді ніколи не було й не буде, а читач книги – це жива концепція Рівноваги центрострімкої творчості та рівновага центробіжного хаосу, що крокує сторінками.

*Книги Простеро. Книга відповідностей і пророцій. Ліва частина диптиха.
Акрил, авторські тегі на полотні*

У ній зібрано всі духовні еквіваленти природних слів.

Завдяки цій книзі можна прочитати всі книги, що існують у світі, з метою віднайти слова та вирази, які використовують як алегорії чи символи, що зберігають у собі знаки Духу.

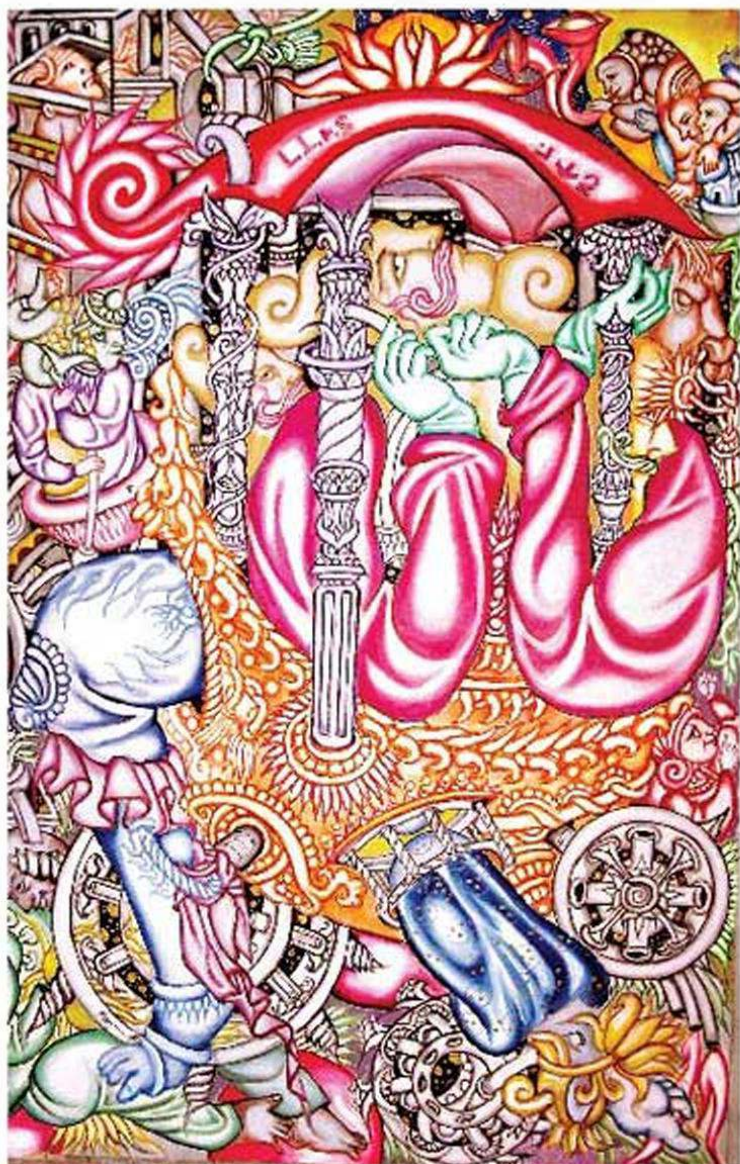
У ній пропорційні й маленький хаос повсякденних слів, який ми самі не можемо зрозуміти, й Велике Слово Спасіння.

*Книги Просторо. Квага відповідностей і протоприці. Права частина двитиса.
Акрил, авторська техніка на полотні*

Вона показує співвідношення Альфи та Омеги, семи золотих світильників і двадцяти чотирьох старців, що сидять перед Богом на престолах.

Іноді відповідності книги цілком відкриті, іноді вони приховані під арками таємниці, й той, кому дозволив Всевишній мандрувати таємницями її сторінок, знайде на її просторах тексту сумувсього попереднього досвіду подолання Великого Шляху.

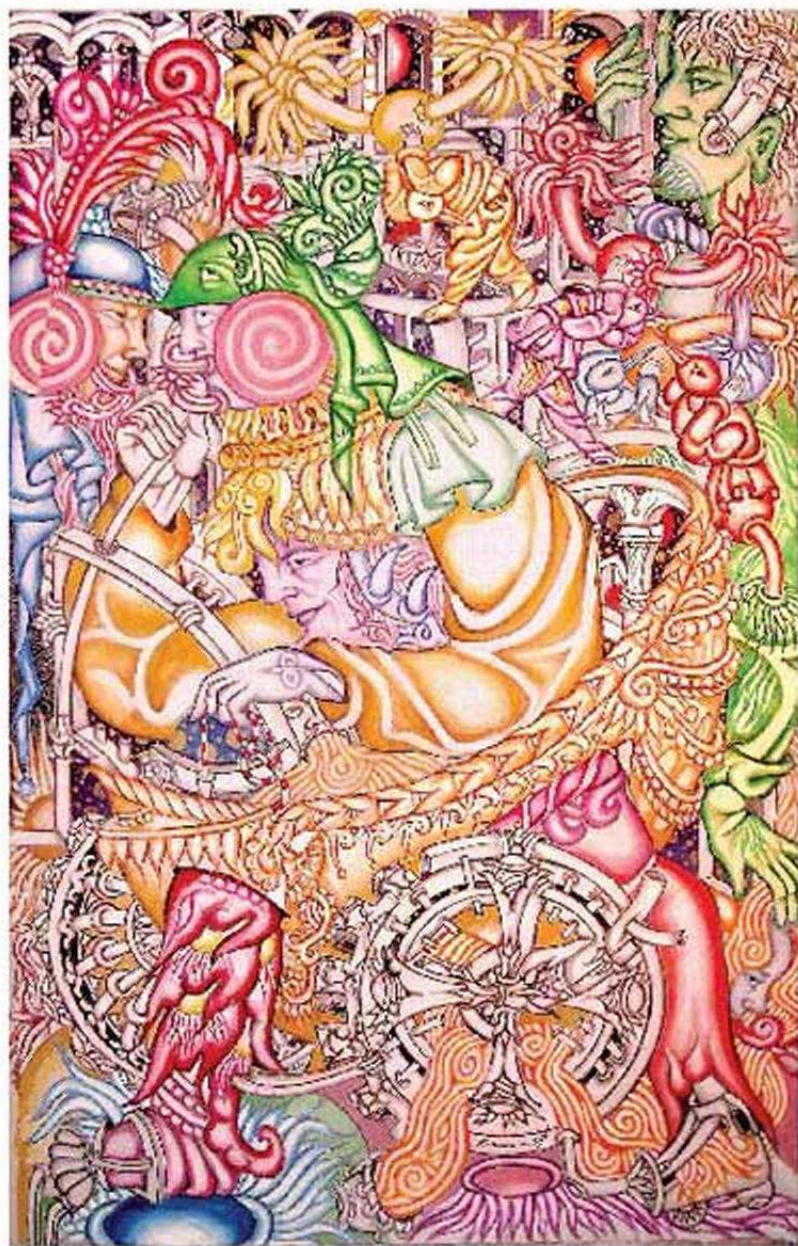

*Книжки Простеро. Книга часів і просторів. Ліва частина двитишка.
Акрил, авторські тегі на полотні*

У цій книзі описано таємниці вузла просторів, що переплітаються в суцільній темі Часів.

Той, хто читає її, зможе визначити в своєму серці початок усього суцього – місце, де час стає безкінечним і зникає.

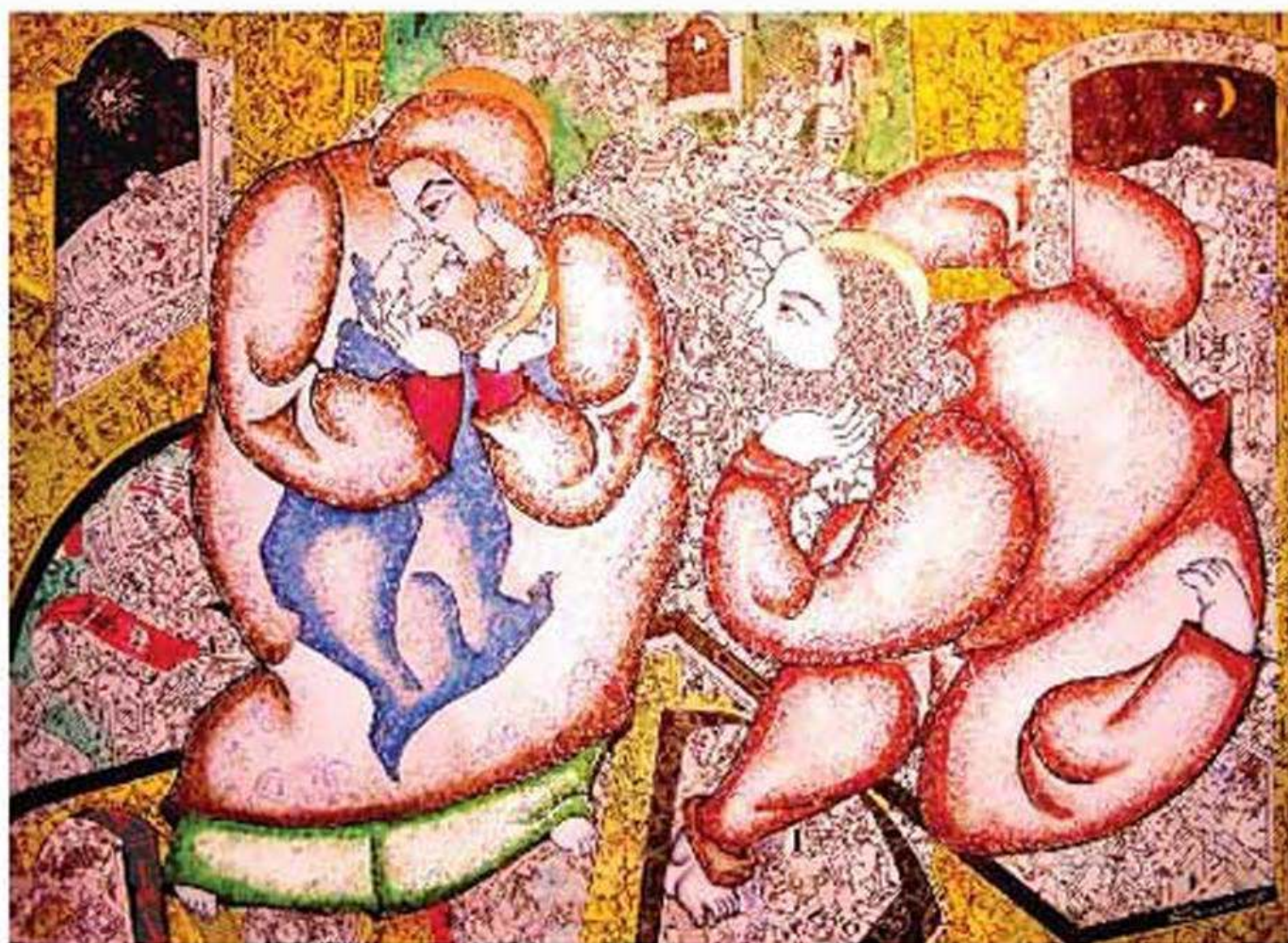
Всі простори та форми – діти цього початку, й розрізняються лише іменами.

*Книга Просперо. Книга часів і просторів. Права частина дитинки.
Акрил, авторська техніка на полотні*

Тому, хто мандрує сторінками книги, відкривається знання того, що час стирає все, шляхи зникають, виміри тануть, простори губляться в тумані.

Але нитка нашої самості залишається над проваллям, а ми тільки еквілібристи, які хитаються на вістрі хаосу речей, що пронизує собою увесь світ.

*Віфлевинська ніч
Акрил, авторська техніка на полотні*

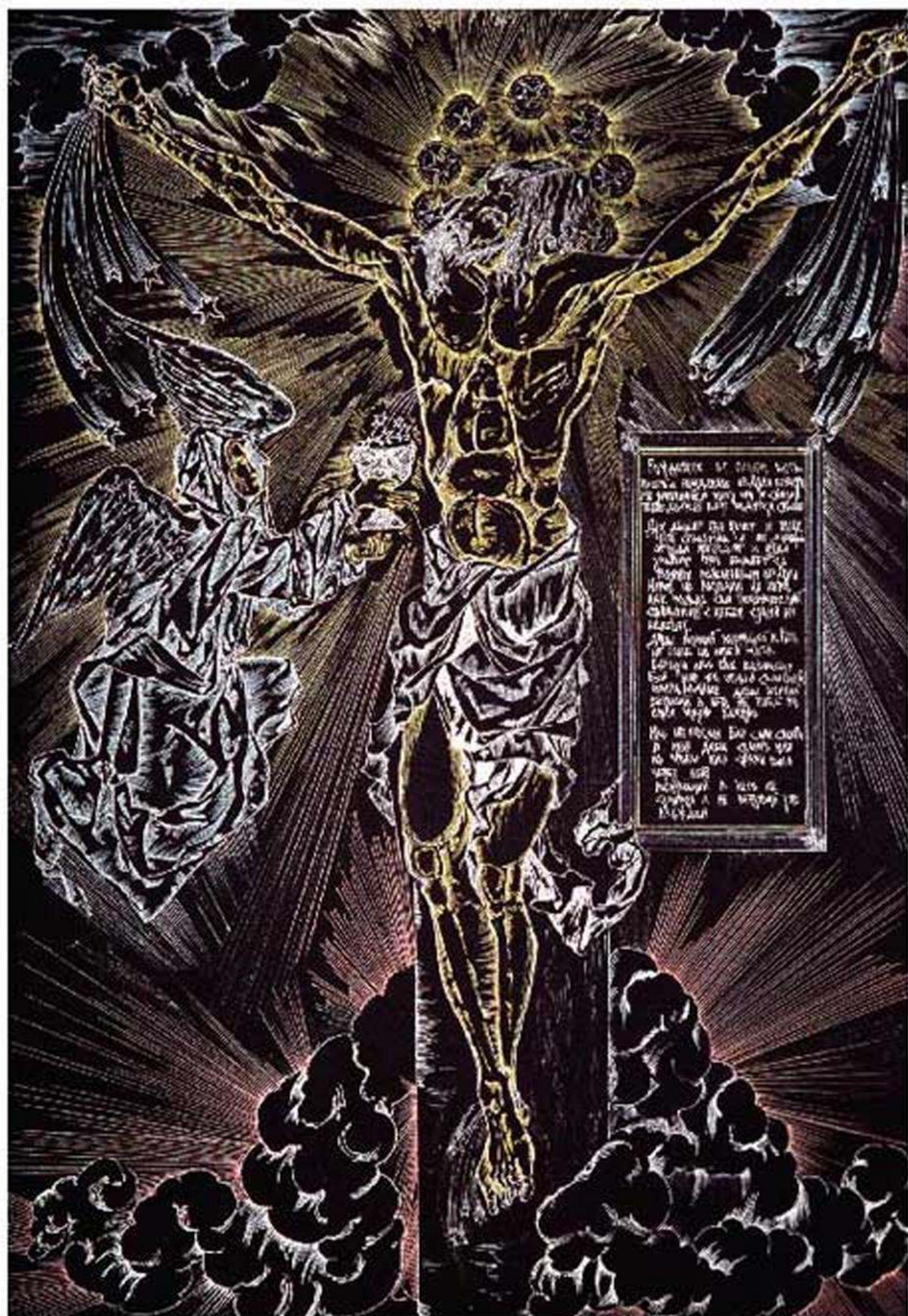
*Життя і смерть.
Акрил, авторська техніка на полотні*

*Подорожу власне я
Акрил, авторські тегілки на полотні*

*Сахрагма і профаніа любові.
Акрил, авторські тегілки на полотні*

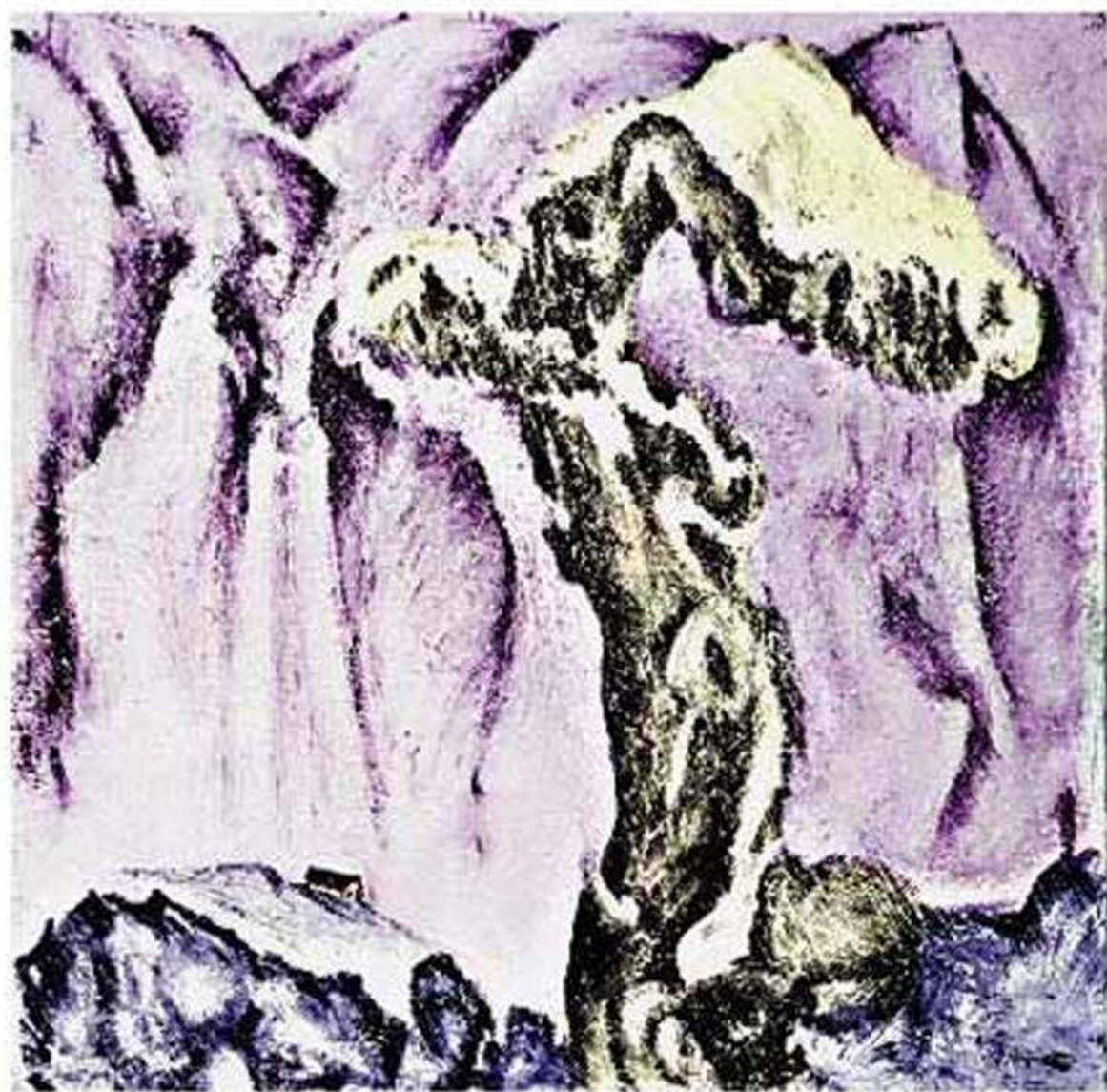
*Розп'яття.
Золото, срібло на чорному картоні*

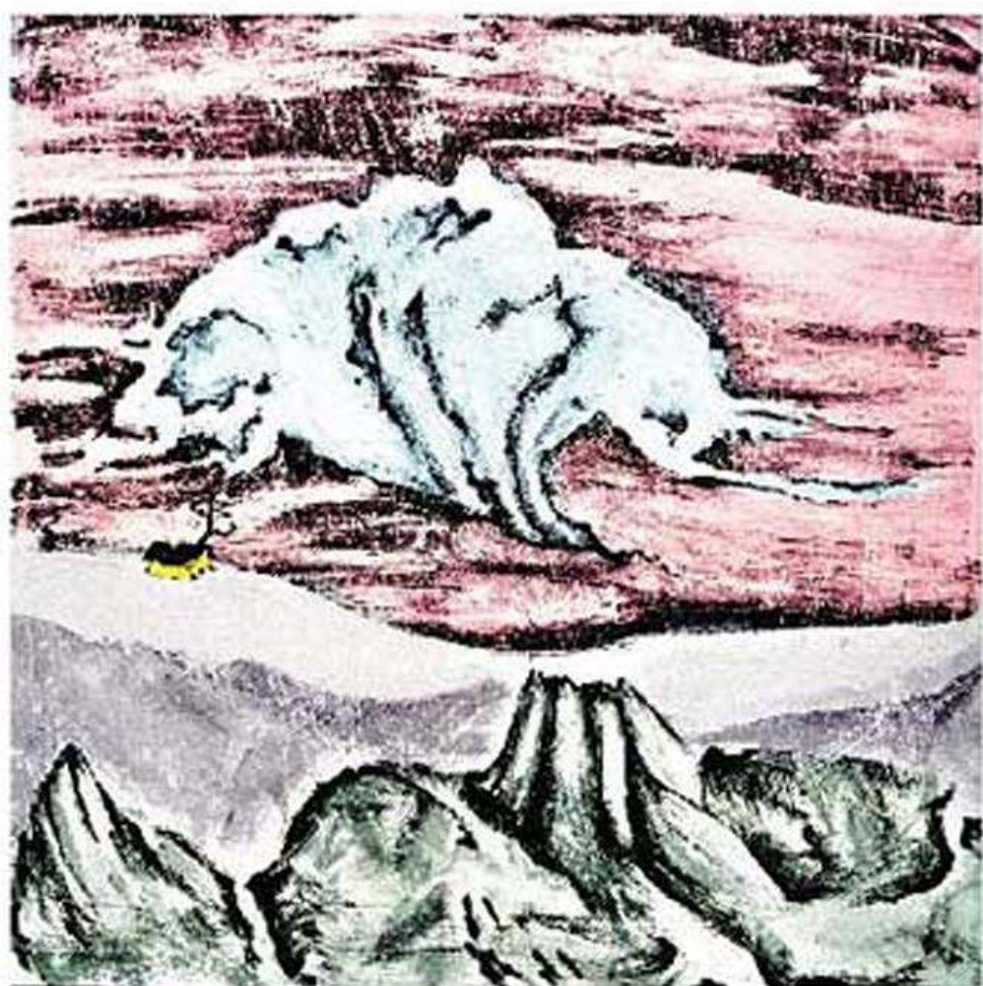
*Якгол Аггаця.
Золото, срібло на чорнолу картомі*

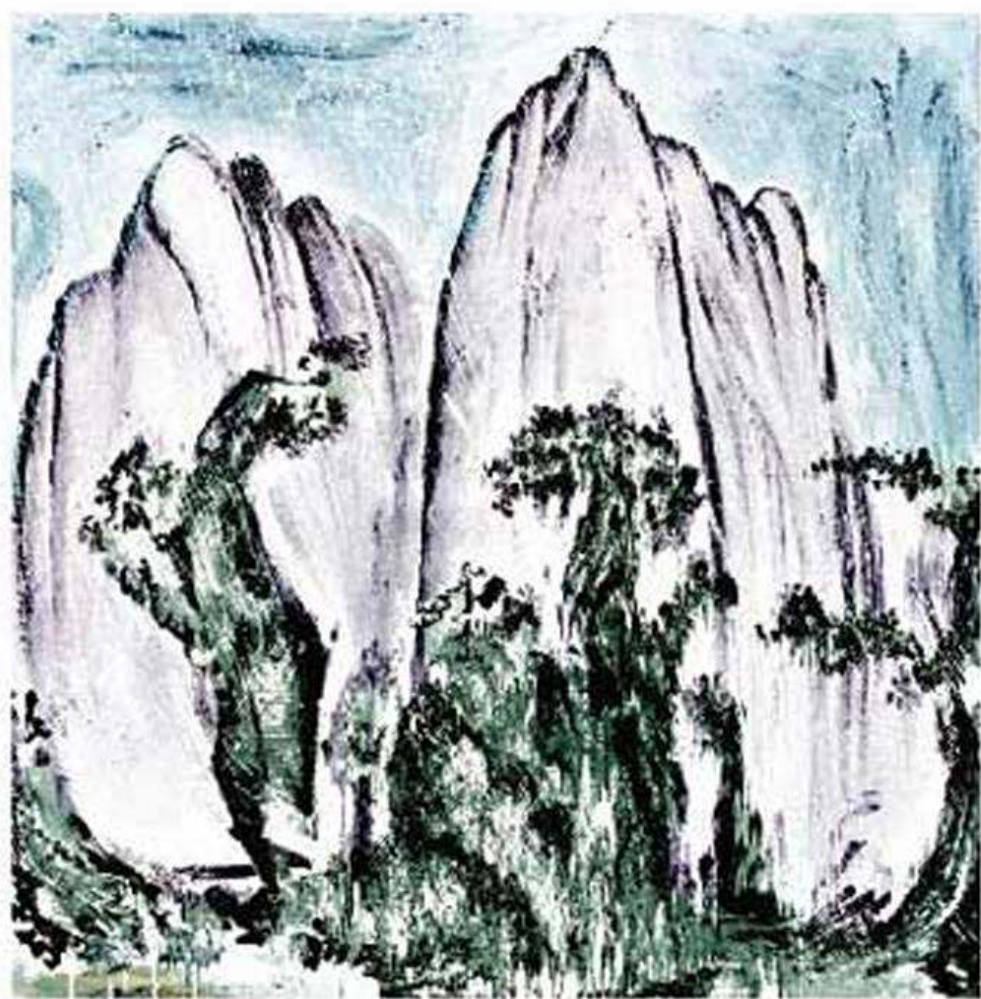
*Листопад.
Полотно, олія*

*Дзех I.
Полотно, олія*

*Дзєн II.
Полотно, олія*

*Дзєн III.
Полотно, олія*

*Дзех IV.
Полотню, отя*

*Дзэн V.
Пейзаж, шелк*

Сурѣ
Полотно, олія

Язык пифагорических символов, цифр, шрифтов, треугольников, кругов, «элементов в своем первичном значении» бережно взят из глубоких пластов словарей древних мистерий и орденов посвященных. Мудрецов. Их лица, обращенные к зрителю, полны раздумья, но что указывают циркули, линейки, круги, стеклянная сфера и фолианты с надписями на корешках «Геометрия», «Философия», «Теология».

Вязь арабесок, линии в истинном и чистом их применении, композиции – то умело построенные, то корявые и спотыкающиеся – функциональны и подчинены общему замыслу.

Выразительные плеоназмы, таинственные эллипсисы, отрывистые анаколуфы, непредсказуемые и многообразные тропы фантазии, узор с невозможной архитектурой тел и невозможными телами архитектуры, таинственные пейзажи – все это рассчитано на приятие тех, кто сумел воспитать в себе необычайное очарование тайны, тех, кто умеет читать произведение искусства как тайные письма. Это для тех, кто устал от банального, повседневного, принудительно-современного.

Малейший ритм, мельчайшая мера вибрации невидимых миров куда более важна, чем видимая реальность. Брутальное исследование видимой природы парализует нас так, что мы, зная достаточно, чтобы нарисовать собаку, непохожую на осла, считаем это вполне достаточным для создания произведения искусства...

Некоторые критики называют мир этой графики миром снов. Пусть так. Вернее, и так тоже.

Необходимо осознать, что видения иных миров, констатация их трансформаций, рождений, развитий и смертей – это не что иное, как определенные (здесь зафиксированные изобразительными методами) моменты потока движений сознания, толкуемых как события в пространстве-времени.

Мы можем наблюдать природу и функцию скрытого мира в своей повседневной жизни, когда видим сны и когда бодрствуем. В глубоком сне осознание нашего «Я» возвращается в состояние покоя. Когда сознание отсутствует, нет никакого ощущения своего собственного существования или присутствия, не говоря уже о существовании

Арабеска (франц. arabesque – арабский). 1. Вид орнамента з геометрических фигур, стилизованного листа, кистей и т.п., який поширився в Європі під впливом арабського мистецтва. 2. муз. Жанр інструментальної музики витонченого, прихлилого характеру. 3. Збірання невеликих літературних творів («Великий тлумачний словник сучасної української мови» / Упоряд. і гол. ред. В.Т.БУСЕТ).

Анаколуф (грецьк. *anakoluthos* – непослідовний, неузгоджений) – синтаксична конструкція, що не відповідає загальноприйнятим нормам, полягає в неузгодженості членів речення. Як стилістична фігура вживається для характеристики мови персонажів. Анаколуф почасти вживається в ліриці задля посилення експресії поетичного мовлення, надання їй особливого колориту, постаючи різновидом більності поетичної.

Еліпс/еліпсис (грецьк. *elleipsis* – пропуск, випадіння) – стилістична фігура, що полягає в опущенні певного члена речення чи словосполучення, які легко відновлюються за змістом поетичного мовлення. Вживається задля досягнення динамічності та стислості вираження думки й напруження дії, відрізняючись цим від обірваної фрази (*apostrophe*), власне, замовчування.

Плеоназм (грецьк. *pleonasmus* – надмірність, надлишок) – стилістична фігура, де повторюються однорідні слова та звороти, подеколи немовби зайві за змістом, але необхідні за вимогами художньої композиції. Плеоназм, як один із проявів ретардації, широко вживається у фольклорі. У поезії плеоназм зумовлюється ритмо-інтонаційними, градаційними, смисловими та іншими чинниками (Літературознавчий словник довідник / Р.Т. ГРОМ'ЯК, Ю.І. КОВАЛІВ та ін.).

видимого мира и его обитателей. Причина в том, что отсутствует сама концепция «Я». В состоянии сновидения начинается движение крошечной частички сознания – человек еще не просыпается полностью – и затем, в долю секунды, в этой частичке сознания создается целый мир, состоящий из гор и долин, рек и озер, городов и сел с домами и людьми разных возрастов, включая самого сновидящего. И что более важно – сновидящий никак не контролирует то, что делают снящиеся персонажи! Другими словами, в долю секунды памятью и воображением создается, правильнее будет сказать, проявляется, новый живой или уже существующий, но невидимый мир – посредством единственного движения в этой частичке сознания.

Представьте себе мощь сознания, крошечная частичка которого может проецировать всю вселенную во всем множестве миров при непосредственном ощущении существования и присутствия – не присутствия «меня», а присутствия как такового.

Что происходит, когда состояние глубокого сна и сновидения заканчивается, и вновь просыпается наше «Я»? Когда человек просыпается, снящийся мир и снящиеся персонажи ускользают из нашего восприятия.

Мы опять слепнем – это означает, что ум берет бразды правления в свои руки, создает очередную концепцию «Я» и осознает тело.

Мы настолько привыкли считать себя телами, обладающими «Эго», что нам очень трудно принять или даже

понять во множестве проявляющихся миров настоящее положение дел. В действительности же именно истинное сознание проявляет себя в бесчисленном количестве сущностей, населяющих бесчисленные вселенные.

Объективная вселенная находится в бесконечном движении, постоянно проецируя и растворяя бесчисленные формы, которые мы можем увидеть при условии, что наше сознание будет содержаться в чистоте.

Отражение солнца можно увидеть лишь в прозрачной капле росы, но не в мутной грязи.

Если мы сможем снять шторы внутреннего зрения и постичь это – мы сможем увидеть свою роль в бескрайнем плане предвечного Творца и осознать, что в своем изначальном нетронутым состоянии мы представляем собой нераздельную часть всеобщего целого.

К. Скопцов. Звірі іезекїля

Таинственное значение линий, белого и черного света – суть инструментари, чтобы использовать эти элементы, как буквы азбуки, и писать двухцветную поэму о безграничности мира.

Именно поэтому в напряжении пространства графического листа я наделяю человеческой жизнью (с проявлением всей гаммы эмоций) внешне неправдоподобные сущности, заставляя их жить согласно законам глубокого внутреннего правдоподобия, и ставлю – настолько, насколько это возможно – логику видимого всем на службу видимому не всем. ✿

Субъект Пути

Наталі ЭСВОРСІ
 Быжэмітгон, СНА

*Мы думаем наш сад выходит к морю
 А этот сад уходит в никуда
 Вернее никуда он не выходит
 И может быть что это и не сад*

К.С.

Живопись и графика Скопцова – это не только художественные произведения. Это еще, и, быть может, в первую очередь, эзотерические трактаты, в которых впечатляюще реально и гипнотически описываются стадии Духовной Реализации. Поэтому, чтобы адекватно понять заложенное в каждом из них особое послание, необходимо внимательно разобрать эзотерическую фабулу, скрытую за внешним цветовым и формальным аспектом, образующую как бы параллельную ткань холста или листа, открытую только для особого, компетентного зрителя.

Художник сознательно искажает реальные формы, для того чтобы выразить свои самые сокровенные чувства, пробужденные особым религиозным откровением, свойственным только истинным художникам и тайновидцам, он как бы отворачивается от серого и пыльного покрывала природы и обращается к своему духу. Физическая реальность становится для него лишь поводом для реализации внутреннего опыта. Хотя и без зрелого духовного проникновения работы Скопцова производят сильное, глубокое впечатление почти на любого, кому довелось хоть раз открыть их, эзотерический фундамент все же являет собой наиболее существенную их сторону. Не случайно и одна из персональных выставок в Центральном доме художника в Москве называлась «Предчувствие Эзотеризма».

Ст.Айдинян, куратор выставок арт-центра «Спейс» и вице-президент арт-ассоциации Ферроуписал в журнале художников российской столицы «Наш Изограф»: «...работы Константина Скопцова – это поле многогранной и многоступенчатой игры. Здесь лики, струны и параболы ритма. Искусство Константина Скопцова положительно метафорично. Оно служит стремлению к отражению той полноты мира, которой владеет

душа художника. Душа художника в силу этой наполненности не может не странствовать. Она пускается на поиски пластических форм, отражающих то, что Бог скрыл в каждой снежинке, создавая красоту. Но по дороге к Красоте она сталкивается с глубиной смысла и застывает в Созерцании. В греческой древности существовало понятие «Плерома» – «полнота». Счастье для человека состоит в любви...»

В работах Скопцова мы находим целый компендиум идей, каждую из которых можно было бы разбирать по отдельности к вящей пользе зрителей, ищущих жизненно важных указаний в развитии духовных начал собственного существа. Более того, отдельные фрагменты, иллюстрирующие специфику особой «от Скопцова» духовной реализации, распределены по различным его произведениям, и если собрать воедино все, касающееся той или иной темы, то мы получим бесценное, удивительно логичное и последовательное свидетельство о сущности Пути.

К. Скопцов. Створення тварин

Говоря о живописной манере автора, можно сказать, что в целом живописи Скопцова присуще тяготение к акцентировке определенных цветовых тонов при сохранении локальности колорита, линейность и плоскостность, декоративно-орнаментальное решение композиции и – что относится и к его графике – рафинированная отточенность манеры. В работе над полотном его не сдерживают никакие стилистические рамки и технические ограничения, используется все, что может наносить точку, мазок, линию. Акрил, масло, фломастеры, мелки, фактура холста – смешивая, Скопцов использует материалы стремительно и расчетливо – так же, как хороший боксер комбинирует свои удары на ринге. Свободно и целенаправленно. А возможно, на живописную технику повлияли и годы тренировок боевыми искусствами (Скопцов – почетный член Ассоциации боевых искусств Вьетнама, тренер древнего боевого стиля Хуа Па Ким Лиен). Возможно, из этого глубокого

источника и ориентализм его техники, сочетание декоративности и филигранной графичности, всегда сопутствующие символическому образу. Умело сплетая в своих работах экспрессионистическую остроту и неопрimitивистскую архаизацию образов, художник мозаичным ковром, сотканным из тысячи «атомов-штрихов», каждый из которых обладает своим цветом, огранкой и энергетикой, расстилает оригинальное творение, соединившее, казалось бы, несоединимое – абстрактную беспредметность и фигуративную образность.

Мы начали с разговора о «духовном методе», говорили о технике живописи, и естественным образом вошли в естественное русло – в разговор о самой поэтически-художественной личности Скопцова. Хотим ли мы вообще разгадывать его загадки, или в том и притягательная сила поэзии, что загадка остается загадкой? И да, и нет! Самонаблюдение называется в психологии интроспекцией. Живопись духовного поиска и есть интроспекция в широком смысле слова. Внутреннее зрение в себя – и на все через себя. У Скопцова дистанция между его жизнью и персонажами его живописи стерта. Это – индивидуальные поиски и находки, свой собственный, не заимствованный, а созданный и постоянно развивающийся Путь – движение художника одновременно и от себя к Богу, к сути вещей, к смыслу бытия, и, таким образом, к себе, и к зрителю. Художник никогда не останавливается на найденном, на достигнутом. Он снова и снова проживает свои картины, возвращается к прошлому в настоящем, мыслит и творит в будущее. Возможно, это и есть самое важное в его творчестве – движение, развитие. Как сама жизнь. В картинах Скопцова есть вечность без холода и пустоты абстракции: то, что на них изображено, происходит сейчас, но это было уже «в веках бывших прежде нас», и это будет всегда. ✿

тарас
федюк

Із рукопису книги віршів «Трансністрія»

«...народився в середині минулого століття.
У минулому ж столітті вийшло друком дві третини
написаного. Але пишеться та видається й у цьому.
І на то нема ради. Ні мені, ані нечисленным моїм
читачам. Тому будемо мучитися разом.
Ці кілька поезій із рукопису збірки нових віршів,
що має досить несподівану для мене назву:
«Трансністрія». Трансністрія — це давньоримська
провінція на півдні України. Це там, де я
народився. Земля між Бугом і Дунаєм. Земля,
яка ніколи не мала своєї назви, свого народу...
Земля-фантом. Народитися тут — все одно що
народитися 29 лютого. Ніби є день народження,
а ніби й нема. Ніби є батьківщина, а ніби й нема.
Трансністрія.
Якось так. Лимани, степ, вівці, дикі собаки, люди,
спека, старість. Любов і смерть.
А про що ще писати?»

* * *

степ твій – це просто земля

якої багато яка глинобитна
втоптана під ноги копита кігті промені і кістки
прощай історіє хвороби слів розкладання амбітне
яке складеться в кінці у єдину фразу:

ти хто такий?

рефлексант і володар комплексів фобій неврозів
гадань на кавовій гуці кадилах калъянах маці
що ти робитимеш якщо слово закінчиться у дорозі
як закінчується свічка чи сухий пісок у руці?

що ти робитимеш після того як не захочеш дуже
всього що не дуже й хочеш тепер на цьому току...
...назад візьми собі Господи Тобом видану душу
і прости мені Боже

що повертан її таку...

* * *

коли час настає

розпадатись старіючій зграї
свої голови хижі

зігнувши в торішню траву
повз печаль прапорці листопад що як здобич

повз історію зграї і школу її неживу
вмирає

нам ніколи уже

не летіти як сіра підкова
нам не гнати рогатих

крізь вереск і шерех ліщин
і згортає полотно скривавлена вовча покрови
і оббрихує слід наш і крутить хвостом сучий син

нас немає уже

ми ламаємо гілля опале
поодиначі йдемо на останню ночівлю в кінці
і рихтують мисливці

тремтячі свої самопали
і спадає туман

молохом золотим в молоці

круглий місяць висить
клаті шерсті звисають зі спини
підгинаються ноги зважнілі з води і роси
ми йдемо в чорний ліс
нас іти і вмирати не спинить
ані шепіт вгорі
ні внизу голосні голоси

і у різних кінцях і місцях кайдашевої пуди
ми заплющимо очі гойднувши в агонії віть
нас укриють навік
вовча ягода круки і куді
нас нема...
нам уже не летіти...
рогати - летіть.

ІЗ ЦИКЛУ «ВІРШІ В ТРАНСІСТРІЇ»

I

ну ти не повіриш - я тут Україні служу
якої немає насправді

а служба триває
лежу на дивані читачи книжку чи жу-
рнал хоч заважальть читати трамваї

я власне колись неназовсім приїхав сюди
якось ненасправді

в це місто насправді велике
тут люди інакші

тут з бронзової бороди
одного з хрестом

почалося холодне і дике

північне кружляє легкі опівнічні слова
метеликів зграя стає то шоколом то чаєм
і час не летить не біжить і уже не спливає
а льодом вмерзає у річку замерзлу навзаєм

завали снігів сірих вікон зужитих ідей
і в парках дітей що сидять на печальній скотині...
завали скотини...

за що постраждав іудей
за це або як
у піщаній своїй палестині?

душа прикипає до горла і випитих чаш
майбутнє відоме але я служу і на виклад
поки що не зважусь..

напишеш? пиши як там наш
лиман

чи для прикладу – небо
чи в небі наприклад

чи шкодує? я не знав. перст сліпий.
він водив а я ішов. ми жили вдвох.
вибір куцій: хочеш курвись хочеш пий.
інших не пропонувалося епох.

що хирлявий кифаред – махай крило
що художник пластиліновий – ліпи й
що прожили по кав'ярнях – це було
а що жили я не знав перст сліпий

щоби казатись – добра такого є
але тільки перед Тим хто з висоти
щоби шамкати – це можна – про своє
щоби жити – тільки руки розвести

а історія – у неї в очу жах
страх і трепет: як-не-як останній том
і гуляє в небі дудочка чука –
чи шкодує – в небі тим-таки перстом

3

...моя знаєш ми прожили стільки разом
що майбутня смерть продовжить а не спинить...
піна в морі піна в скелях вітер – сказом
космос дивиться птахам у небі в спини

будем зліпимо хатину над лиманом
будем жити будем квіти будем ліки
продамо на трасі яблука циганам
що в затоку на фольксвагенах великих

на тонких шнурах насушимо тарані
щоби сніг коли впаде або хвороба...
заощадження полічимо старанно
і з'ясуємо чи вистачить до гроба

натовчемо вин з усього що на лозах
наженемо із усього що на вітах
світ гойднеться на своїх останніх грозах
в шифоньєрі ледь гойднеться оковита

а в діжках – капуста перець дим погода
баклажани весь пейзаж і сир овечий
і рушниця на стіні

і ще підвода
що повз нашу хату їде цілий вечір...

R

I

3

E

O

II

4

диктувала дуже швидко
виряджала дуже рано
зашивала чорна нитка
кілька вицвілих поранень

сонце в небі зійшло заки
заки в клунях крикли півні
порубали схід на захід
але кров текла на південь

лаври золотом хрипіли
дзвони озивались тупо
буде хрестиків і піни
як на південь сплине тупіт!

ніч то тут а потім геть там
брак отрути і кінноти
і сповза самотній гетьман
з-під полтави на банкноти

рос і полинів цирконій
сивий дурень над романом
і лежить лиман червоний
з чорним в горлі акерманом

5

в день оцей в ніч оцю
у степи в одаї в хахабуди
той хто ріже візцю
той описаний в Біблії буде

листопад. ні листка.
день глевкий ніч глевка і дорога
кров овеча легка
відпливає до самого Бога

двоє-троє багать
наче шкури червоні плескати...
і така благодать
що ж ти скажеш їй,
благодаті

* * *

вони думають я їх забув

я забув себе.

я ніяк не виплутавсь з цих водоростей цих медуз.
вони зовсім старі на них лапу кістляву собез
накладає

вони мене вчили цих версифікацій цих муз

я їм навіть сказати «спасибі» забув не зміг
про невдячність писати – невдячна справа

і так

усі знають що я ішов випадав як сніг
де попало на шлях цей стежку на цей тартак

вини вип'ють чаю поглядять книжку яку купи-
ли яку я їм не прислав

хоч легко і просто міг

є у них на завтра хліб телефон протерті супи
їхній учень є деє не знати де

каже йде як сніг

хоч показав

церкву – знайду – шукати – це зверху хрест
і бджола чужа прилетить визбирувати мед з вуст
і старий священик – на нього лапу свою – so best...
і на мене –

пальці сині цих водоростей цих медуз

* * *

Завтра випаде дорога.
Ковдру з кемела старого
ти відкинеш. Наші ноги
розплетуться, як коса.
Ми не знаєм, що втрачаєм.
Губи чорні, наче чаєм,
або черню, або зграї
птиць в осінніх небесах

почорнили. Наше літо
поблукало білим світом,
срібна дівчинко, коліто, -
ніч не наша, день не наш.
Викличем таксі на згадку.
Хай святиться наша хатка.
Іграшкове левенятко -
твій практично весь багаж.

Може, ще - коротке свято
слів і цигаркових яток,
пальців пальцями зім'ятих
переливи двох імен.
Ти - летиш. Тобі - летіти.
І тебе вже не спинити
ні борисполям, ні квітам,
ні дощам у штаті Мен,

* * *

життя застигло як чорна муха у бурштині
або неначе її нащадок у вишині

холодний вечір вечерея також і книга теж
все стає холод чого торкнешся або візьмеш

тут важко спати: годинник серце нічне таксі
всі друзі п'яні а потім – мертві а потім – всі

пора писати а хто читати–

ме бе ні ме

спочатку слово а потім знову але німе

погана пам'ять погані мряка і листопад
сусід поганий дочці догани вчиняє над

та ще вітчизна...

а що вітчизна? – вітчизни дим...

сірник запамиш запахне сірка і разом з тим

листи не ходять сади не родять здоров'я ні
і я не знав за що це щастя було мені

Юрій ФЕДУК

Інки ТАЄМНОЇ ПУСТЕЛІ

Існують усі достатні підстави виокремити творчість Тараса Федюка під кутом зору ґрунтовного й монографічного розгляду, оскільки в ній є ті атрибути та якості, що виграшно й ефектно увиразнюють її на тлі сучасного та сьогоденного поетичного процесу.

Тарас Федюк є, безперечно, знаковим українським письменником кінця XX – початку XXI століття. Його вага в літературному соціумі постійно зростає, а роль посилюється. Без нього неможливо уявити розвій національної поезії. Його образно-мистецьке значення не слід обмежувати лише форматом українського простору. Це поет, як мінімум, загальноєвропейського масштабу, якому притаманний такий рівень версифікаційної культури, техніки, майстерності, що він цілком достойний перебувати на чолівці поетичного руху нинішньої Європи.

І тут не варто шукати інтерпретаційних метафор чи гіпербол: поезія, поетична лакуна – це найцікавіше, що витворила й продовжує творити українська художня думка, це ніша, де готують наші найсамобутніші страви літературного меню, що пропонують світові-гурманові з його вибагливими й доволі розбещеними запитами. Решта страв, виконаних у лоні української прози, драматургії, есеїстики, посідає значно скромніше, а нерідко – значно малопомітніше місце в структурі континентальних художніх смаків і образно-гурманських уподобань.

Тарас Федюк виділяється насамперед тим, що, будучи ментально й поетикально достеменним українським поетом, відсинтезував у своїй творчості засади й конструенти європейської та східної лірики, і в такий спосіб націоналізував їхні суттєві особливості й родзинки, став своєрідним медумом між різними етнодуховними культурами.

Це один із найстабільніших і найпослідовніших українських поетів, який упродовж свого творчого розвитку випускає виключно поетичні книжки – а їх уже десять. Якщо ж додати збірку «Зимний стадіон» (1990), що вийшла в перекладах російською мовою, то вже розпоча- то другий поетичний десяток.

Тарас Федюк дебютував збіркою «Досвітні журавлі» (1975) понад тридцять років тому, а потім підтримав дебют наступними книжками – «Віч-на-віч» (1979) і «Дві хвилини уваги» (1983). Але й на початку нового століття він продовжує доволі ритмічно випускати нові поезії. Причому нині, в перші роки XXI століття, він працює й випускає книжки ще інтенсивніше, ніж на початку своєї літературної кар'єри.

Його збірки «Золото інків» (2001), «Таємна ложа» (2003) й «Обличчя пустелі» (2005) прозвучали не менш, а можливо, більш резонансно, лунко, стильно, ніж збірки попередніх періодів розвою, та стали беззаперечними поетичними подіями. Їх склали, вірогідно, чи не найсильніші тексти, які створив Тарас Федюк. Вони – три збірки й тексти, що до них увійшли, – передусім і виформовують ту класику, що входить до формату новоєвропейської поетичної доби.

«Золото інків», «Таємна ложа» й «Обличчя пустелі» – це книжки, що укладені з абсолютно нових віршів і текстових інтенцій. У кожній з них свій стиль, логос, тембр. Кожна з них позначена індивідуальним характером, постановою, обрисом. Для кожної віднайдено відмітну тональність, концепцію, харизматику. Усі вони нагадують три острови в океані, розташовані так, що у випадку, якщо зупинишся хоча б біля одного з них, інші ніколи не проминеш.

Збірка «Золото інків» – це поезія сконденсованого, експресивного, карбованого рядка, це лірика густого, насиченого, рельєфного стилю. В ній Тарас Федюк явив себе митцем-концептуологом, який поціновує коротку, лаконічну фразу, настояну на імпульсах ритмічної вибуховості, ємної образності, семантичної стислості. Мандри текстами, що склали цю збірку, асоціюються із просуванням глибоким тунелем, у якому рядки, образи й строфи, заряджені енергетичною дією та наденергетичною силою, час від часу вибухають, звільнюючи й торуючи простір для руху вперед.

Тарасова поезія, особливо з книг «Таємна ложа» й «Обличчя пустелі», словнена самоти й медитативною, зважаючи емоції. По суті, вона унікає виразного страху, ненависті, любові, іронії, відразу, натомість фіксує найменші «порушки», «коливання» тривоги. І такі особливі контакти зі світом, як на мене, є надзвичайно природними (Анатолій ДНІСТРОВИЙ).

Тарас ФЕДЮК. Золото інків. Поезії. –
Л.: Кальварія, 2001, 112 с.

Поетичний крок у віршах збірки відзначається темпераментністю та стрункістю. Фраза є переважно відточеною й чіткою. Образні малюнки – як старанно викінчена графіка. Ліричні думки, почуття не тільки загострені, а й нагострені, немовби добрі медичні скальпелі. Колізії гранично оприлюднені, неначе розпанахані вени. Слово стає зоровим і неначе наближує, укрупнює те, що за ним постає.

Кожна поетична реалія обертається картиною, в якій важать не лише звичні складники – лексико-фонетичні пласти і шари, а й паузи, культура яких наполегливо практикується Тарасом Федюком, позаяк паузи для нього – це відгранення смислових обертонів: «Темінь. Ліана під горлом за мить... / Пальці хапають останню пиллину...», «Анікого. Пізні люди / Запізнилися – і умруть», «І світає, як уміє / На горбах і на гробах», «Берег моря. Баркаси руді / Чорні морди чайні», «Ми п'ємо вино. Ми не варті розмови. / Розмова не варта ні нас, ні вина», «Ти острова безлюдного просив – / Ти маєш острів. / Пісок. Оса. І золото осик. / Ти маєш осінь», «Ні спати. Ні жити. / Віск на вустах розлитий. / Хочеш – не – хочеш», «Доля поколота маком. / Уранці – хрипіли над знаки, / Вночі – над кіоски», «Промінь. Віник. Чарка винна. / Цигарка зотліла», «Вітер. Темнота. Неспокій», «Отож – мовчу. Мовчання – все, що є. / Із місячного черепа хтось п'є / Останню і затруєну водицю», «А так – все добре. Щось. Кудись. Комусь. / А так – нічого більше не боюсь», «Воно прийшло. Воно лютує. / Рве греблі й залишки одєж». Світ подано різкими, виразними мазками, в яких відчувається недомовленість, стриманість експресій і емоцій. Він постає дисонансним у своїй оголеній та жорсткій предметності. Його вирізьблення-змалювання не завершено, бо й сам він у ліричному фактажі збірки не набуває завершеності.

У «Золоті інків» Тарас Федюк культивує та витончує стилістику запитань. А запитання – це завжди пошук. І не обов'язкові відповіді, бо якраз відповідей, за поширеною поетикальною, поетичною й узгалі художньою традицією, ці запитання зазвичай не передбачають, спеціалізуючись на функції емоційного посилення ліричності канви. Ці запитання більше нагадують шукання сумнівів там, де, здавалося

б, місця для сумнівів не залишається, шукання неоднозначності або принаймні її віртуального існування.

Запитання стають ритуальними конструкціями в поетичній мові Тараса Федюка, який полюбляє повернути оповідну ситуацію, ліричну думку такою гранню, щоб вона вказувала на можливість їхнього несподіваного, неочікуваного висвітлення: «Хто ризикне цей останній холодний пісок / Звати Вітчизна?», «Море – в берег. А берег куди? / Хто посміє вгадати?», «Хто там перший, хто там вищий, / Хто і що сказати зміг?», «Та й куди подіне світ / Слід долонь, які ловили / Сиву ящірку в траві?», «Що вдієш? Вмирає той, хто ще не зовсім здурів», «Воріженьки мої сизі, / Ви для чого і за чим?», «Лише не продам своїх вірних підтоптаних друзів, / Бо що з них візьмеш крім їхніх похмільних боргів?», «Хто дав одяг еkleктичний, / Хто дав дощ, щоб одяг змок, / Хто натиснув електричний / Ненатиснутий дзвінок?», «Навіщо Авраам родив Ісаака, / Якщо усе усе-таки не так?», «Як тепер забути / Так, щоб і не було?», «Якщо ти колись і була – / Скажи мені хто ти?».

Із акцентованою експресивністю поетика запитань звучить у тих текстових сегментах, де поєднуються короткі, себто парціальні речення на кшталт «Доля, чи що, у мене така? / Нікого. Ніде. Ні колись. Ні потім» («Осінь скінчилась. Але в...»). Запитання спроможне виконувати роль риторичної формули, що наштовхує на ситуативні медитаційні відгуки й асоціації, немовби продовжуючись у наступних реаліях: «Хто жив тут? А хтозна. Хто умер тут – і годі гадати», «А душа? А душа закотилась в куток, як копійка» («Поема»). Імпульси-почуття неначе вишикуються в чергу за запитаннями, які б стимулювали й акцентували розвій ліричної колізії. Від запитань у структурі текстів «Золота інків» не варто очікувати прямолінійно вираженої філософічності чи інтелектуальності. Це радше композиційний прийом, покликаний увиразнити окремі тони й відтінки поетового мислення та оповідної манери.

У збірці «Золото інків» є поезія із символічно-знаковою назвою «Інтерпретація» – в ній сама назва може бути піддана доволі широкому екстраполованню. Та й зрештою все, на що спрямовані зусилля

як Тараса Федюка, так і нинішньої поезії, прози, есеїстики, драматургії, причому не тільки й не лише української, – це інтерпретація чи, точніше, переінтерпретація більш помітних, менш помітних або малопомітних внутрішніх і соціальних реалій.

Серед напрямів переінтерпре-

Тарас виявився шедрим і віталістичним, хоча в його поезіях струмував тихий і безпросвітний трагізм (Віктор НЕБОРАК).

тації, що їх сповідує-здійснює у збірці Тарас Федюк, – нові семантико-експресивні акценти, нова контекстуальна колористика, подана знаменитими, мало того, – брендовими іменами й постатями. Поет грає як на заниження, так в на заниженні широковідомих образів, обираючи в парадигмі «високе – низьке» ракурсу, не тільки позбавлений пафосу, а й позбавлений навіть натяку на котурність чи хоча б який-небудь відтінок пафосності.

Стук коліс. Фантазія стає

Тим, чим може.

Може, божевіллям.

Сивий провідник – Шекспір Уільям

Водить свій вертеп

і водку п'є...

(«Буде потяг зупинятись, як трамвай...»)

Тараса Федюка приваблюють вияви жорсткої поетики, що поселяє своїх персон і персонажів у рельєфному й деромантизованому ландшафті. Переінтерпретація набуває статусу поетичної антитези «попсовим» увявленням-шаблонам, поширеним у масовій як художній, так і побутовій свідомості.

Так на струні своїй єдиній

Старий собака

Паганіні

Здається, все-таки

дограв.

(«Тепер ніщо не порятує...»)

Тональною та смисловою родзинкою «Золота інків» став розділ інтимних поезій, що поглиблює ліричний шарм цієї збірки. У час, коли мотив кохання все частіше переходить у предмет і об'єкт, отже, в матеріал для сексуального живописання чи живопису, що, власне, є тим самим, звернення до духовного, а не почуттєвого виміру любові виглядає надзвичайно сміливим, ба навіть екстравагантним кроком.

Інтерпретація Тарасом Федюком інтимного мелосу має характер уже ґрунтовно призабутого й ностальгійно-романтичного стилю love story, в якому персонаж – «він», заглиблений у варіації любовного почуття й сюжету, що був, міг бути, міг не бути й не міг бути в координатах його душі та серця.

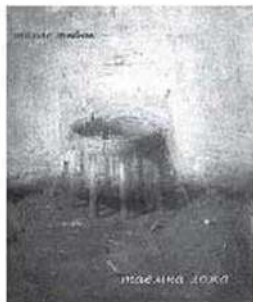
Хідник «його» душевних коливань, відштовхуючись від початкових рядків-інтенцій, мандрує в поліверсійному просторі від «Ми ще не зустрілись, а наша історія вже / Скінчилась і ми не зустрінемося так і ніколи...» до «Ти лежиш на моєму плечі...», від «Мені недовго жити, Наталі...» до «Твій Порт-Саїд чи де ти там тепер?..», від «Так легко на душі. Прощай, моя сеньйоро...» до «Розкрию долоні – лети!». Персонаж на умовне ймення «він» медитує над образом тієї, яку ще умовніше можна назвати «нею» – зримою і уявлюваною, відчутною і придуманою, реальною і гіпотетичною.

«Вона» постає як конкретною постаттю, так і плодом «його» абстрактної фантазії. Історія їхніх стосунків межує з історією медитацій над цими стосунками. А «Золото інків» має риси й атрибути часопису любовної історії, де головним і визначальним є слово «історія», за яким уже тягнеться шлейф «любові», оскільки поета насамперед цікавить інтимна дія, зміна, дієзміна, а лише потім інтимний стан.

Інтимна лірика Тараса Федюка з її тонким і щемним нюансуванням переживань і перипетій, з її акуратним і вивіреним синтезуванням традицій української любовної класики та неомодерного способу поетичного світовідчуття, з її природною настроєвістю, фонічністю, ритмомелодійністю асоціюється із композиціями в стилі соул, блюз, ліричний рок і гард-рок. І, безперечно, належить до найцікавіших складників-конструентів як збірки «Золото інків» і простору Тараса Федюка, так і усієї української поезії. В Тараса Федюка відчувається проникливість і драматичність інтимного почуття, якими володів хіба що Володимир Сосюра.

Навряд чи в українській ліриці межі XX–XXI століть є митець, який би перевершив «Золото інків» проникливою глибиною та предметною романтичністю інтимних текстів, яким водночас притаманні граничні прокласичність і просучасність.

«Таємна ложа» – це збірка, рівної якій за художньою стильністю та самотністю на початку XXI століття поки немає, це явище, що відповідає статусу віхи в українському поетичному процесі, це аксіологія художнього мислення, що могла б

Тарас ФЕДЮК. Таємна ложа.

Нова книга віршів. –

Л.: Кальварія, 2003, 160 с.

увиразнити й посилити будь-яку національну літературу, це поезія, що є надбанням європейської та світової літературної цивілізації.

У «Таємній ложі» Тарас Федюк урізноманітнює способи й манери ведення лірико-оповідної канви. Він продовжує розвивати культуру короткого й пружного віршорядка, лаконічної та сконденсованої фрази, карбованого й енергетичного вислову, досягаючи ледь не ідеального поєднання мелодійності та ритмічності, виразності та рельєфності, як у віршах «І скаже Господь: «Се – ваш...», «Ти мене захисти. Тільки ти...», «Ящірка пробіжить – загубить хвіст...», «Пісковик зелена хвиля...», «Тож, либонь, остання з версій...», «На шляху до Картагени ...», «Тут ніч і дощ. Тут холодно тепер...», «І я не можу нічого зробити...», «Камінь пройде як звір...», «Вітер. Платан, як він...», «порожні твої квартири...».

Водночас поетична мова й вимова Тараса Федюка артикулюють новий ритм і стиль, словом, ритмостиль оповіді – неквапливої медитації з розгорнутою та розгалуженою композицією речення. Він ускладнює структуру власного поетичного мислення за рахунок численних деталей і нюансів, що ними щільно оздоблюється його фраза, змінюючи якість її ритму. Він переводить ліричне мислення у формат виявів самосвідомості та потоковсвідомості, де внутрішній регулятор почуттів і викликаних ними рефлексій практично відсутній, і думка-рядок, думка-строфа постають у «живому», натуральному вигляді. Так, немовби вони не підпорядковані законам і лабораторним секретам поетичного стилю, а народжені поза ними, належачи попри все до лона поезії саме своєю природністю, органічністю.

Культура нового ритмостилу розробляється й заодно оприявнюється текстами «Вийду на площу або на іншу, вип'ю за злуку...», «Переїжджаючи з півдня на північ, ловити цвіт абрикоси...», «Почитай мені вголос, коли за цим голосом – ніч...», «Чорний волик був чорний, бо це мій улюблений колір, панове...», «летіти двадцять годин для того щоб тебе не розумів ніхто...», «Блискавка в яблуко вдарить, і стане воно, неначе гніздо ворони...», «все що посіяв – це може бути вітер – пожнеш...», «о двадцять четвертій годині коли ти

*Аксиологія (грецьк. **аксіа** – цінність і **logos** – вчення) – в літературознавстві й мистецтвознавстві – вчення про художню цінність. На основі розуміння природи художніх цінностей літературознавці розробляють теорію літературної критики, сприймання та інтерпретації творів літератури, їх функціонування серед різних читачьких кіл (Літературознавчий словник-довідник / Р.Т.ГРОМ'ЯК, Ю.І.КОВАЛИВ та ін).*

Книжка «Таємна ложка» почалася зі з'яви іншої мелодики, іншого ритму, іншого божевілля. Це мені самому нагадувало іноді роботу зі словом шизофреніка, який розмовляє сам із собою. В «Таємній ложці» я остаточно зрозумів і прийняв колись досить полегічну для мене істину: читач мені не потрібен. Звичайно, не буду брехати, я радію й радітиму, коли ще бодай когось те, що я написав, ляже на душу, але й мотузку життя не кицую, якщо цього не станеться. Тому така поетична притупленість емоцій – радше єслід ритміки «набурмотування» (Тарас ФЕДЮК, із інтерв'ю для ІФУ).

не спиш собі там...», «Купити клітку, щоб потім птицю туди купити...», «кущ невідомо чого а колючого стане як треба і ти...». Тарас Федюк відчуває іманентну потребу в зміні засад і принципів поетичної комунікації, і цим є напрочуд сучасним, більш того, новочасним митцем, який виходить із тенденції новітньої поезії якомога повнокровніше, повновладніше відповідати ритмам і порухам як зовнішнього, так і внутрішнього буття.

Прикметно й символічно, що серед поетичних форм «Таємної ложки» є такі, де поєднується поетика стислого, компактного рядка й стилістика розгорнутої, деталізованої фрази. Саме таким текстом відкривається збірка. В цьому

тексті гранична лапідарність непарного віршорядка збалансовується епічним поступом парного:

Скоро

Прийде і уклониться так

як вклоняється сніг до землі

Морок

Притиснеться наче дитина муринська

плечима до дроту

Ворог

Відрубану голову в люстрі побачить і руку в сідлі

Морем

Гермес пролітає зшиваючи вісті

як рану скривавленим ротом

(«Скоро прийде і уклониться так...»)

Схожий принцип архітектури поетичної фрази, хоча й не так послідовно, застосовано й ув одному з прикінцевих текстів, де також взаємодотичні короткий і подовжений рядок, які грають на тлі одне одного зміною-перепадами власних ритмів:

Води
Ковтнути, запити страх висоти.
Одна
Сходинка
вниз і вгору,
як грудка рахату...

...Зажди,
Може, котрась із хмар
Сюди
Зможе тебе, куди завгодно, забрати...
(«Сюди не доростає трава...»)

«Таємна ложа» містить форми експериментального гатунку, які в са-
мобутній спосіб схрещують природу поезії та прози, позаяк за своєю
суттю є віршами, записаними й оформленими як фрагменти прози. Це
текст «я ще згадаю цю суботу в безсонну бессарабську ніч коли на...»,
що складається з одинадцяти формально прозових рядків, і «він знав
чого не відав ти чого і сам не знав і склянку мертвої...», що складається
з шести по-прозовому поданих рядків. Родзинка цих двох текстів у тому,
що, маючи зовнішні прикмети не-поезії, вони не переходять у розряд
верлібрів і залишаються класичними віршами, прозоро натякаючи
на те, що можуть претендувати на статус межових – між прозою і по-
езією – форм, а також на те, що поетич-
не й узагалі образно-естетичне майбут-
нє може ґрунтуватися саме на симбіозі
художніх ніш, просторів і величин.

Збірка настільки відпрацьована
за своїми концептуальними, семан-
тичними й архітектонічними ознака-
ми, що спроможна конкурувати з най-
достойнішими книжками-брендами як
національної, так і світової поетичної
класики. До того ж у ній стільки тек-
тів, що можуть бути визначені як «по-
етичні ейси», серед яких «покотом кіль-
ка асфальтів послулих...», «Буду спати.
Спати буду. Буду спати...», «Вийду на
площу або на іншу, вип'ю за злуку...»,
«Заснути в обіймах і світу позбутись

*У «Таємній ложі» присутня,
розумна, тонка, печальна
розмова про час, котрий
«випає із часу», застиг, змалт,
запетушився – про наш час.
Про сніг крізь жах.*

*«Таємна ложа» – книжка
дочасна, але, як і кожна
добротна поезія, ні своїм
часом, ні часом узагалі не
обмежується. Тут принципово
вниз вимтри, і входить в них
навіть у наш «непоетичні» часи
варто бодай тому, що у вимтрах
дополнили: нам, чесно кажучи,
давно вже замісно
(Іван АНДРУСЯК,
www.bezcenzury.com.ua).*

Ейс (з англ. ace) – маленька частка йота.

самим...», «Я хочу в дитинство, туди, де єдина вона...», «Осінній день, – шепеш. Холодний дощ, – зазначиш...», «Не тільки ілюзій – реалій нема...», «Закопування зброї», що виникає приємне та вмотивоване враження, а якщо влучніше, то приємно-вмотивоване враження, що збірка майже суцільно складається з таких «ейсів», себто по-еталонному бездоганих і відшліфованих форм.

Федюкова «Таємна ложа» – це нова лірична класика нового неліричного століття, це поезія рівня Івана Франка, Павла Тичини, Миколи Вінграновського, це та якість найсучаснішої поезії, що вже творить літературну історію й урізноманітнює естетичну культуру.

Ув «Обличчі пустелі» Тарас Федюк продовжив модернізувати свою лірико-оповідну манеру. А разом із нею й органіку свого слова. Він зберігає традицію короткого віршорядка, місткої та елегантно виструнченої фрази, як у віршах «сірий морський пісок...», «...а ще – годувати коня...», «Я вранці піду у Лавру...», «спогаду не може бути на це...», «Ще прийдуть від них послі...», «Ну, не вийшло. Ну, бувай...», «Із лисичої нори...», «Так падає крапля з віт...», «у кав'яренці fat Mozes...», «жовті маршрутки тихо...», «Ти колись прочитаєш це...», у яких відлунює композиційно-структурна харизма «Золота інків». Проте в його манері відчувається відхід від карбованості, експансивності, вибуховості стилю – він стає м'якшим, зваженішим, медитативнішим.

В «Обличчі пустелі» переважає формат ліричної комунікації, запропонований і оприявлений «Таємною ложею». Це – розробка фрейму та стилю поетичного мовлення натомість і на протигагу поетичній мові, а також переміщення центрів мислення із свідомісних сфер у навколо-, напів- і навіть підсвідомісні. Рядок усе наполегливіше нагадує атрибутику прозової організації тексту, фраза набуває уповільненості, розміреності, перебираючи на себе ритміку, властиву епічним жанрам, а строфи нерідко неприховано межують із тим, що традиційно на термінологічному рівні величалось поезіями у прозі чи ліричною прозою.

Найвідчутнішою якістю «Обличчя пустелі» стає пластичність, що охоплює семантику й форму текстів, проникає в серцевину слів і словосполучень, налаштовує звучання по-

Тарас ФЕДЮК. Обличчя пустелі:
Вірші. – К.: Факт, 2005, 142 с.

чуттів і рефлексій. Після експансивних інтенцій «Золота інків», рельєфної політональності «Таємної ложі» медитативна пластика «Обличчя пустелі» підкреслює динамічність, що не тільки супроводжує, а й становить кредо художньо-поетичного розвою Тараса Федюка. Причому в цих трьох збірках він демонструє поетикальну гнучкість не меншої, а можливо й більшої сили, ніж у книжках кінця ХХ століття – від «Досвітніх журавлів» (1975) до «Хрещатих південних снігів» (1995).

Тарас Федюк, безперечно, є багатогранно концептуальним митцем, який нині кожною збіркою заявляє нові риси якості поетичного рельєфу та профілю, і який, цілком вірогідно, явить самобутні концептуальні родзинки наступними текстами, книжками.

У «Обличчі пустелі» він посилено практикує синтаксис, у якому мінімізується роль розділових знаків. Поет не відмовляється від них, а оприлюднює їхню необов'язковість, умовність для художнього, а тим паче поетичного письма, що за своєю сутністю відзначається деунормованістю, граничною вільністю й необтяженістю правилами загальнозвичного, масово вживаного етикету.

Відсутність у багатьох текстах розділових знаків, за винятком тире, додає пластичності, артистичності, інтелектуальності рядкам і строфам, завантаженість яких комами, двокрапками тощо нерідко спроможна спрощувати, полегшувати текст і дидактизувати процес його сприйняття.

Тарас Федюк уміло й тонко балансує між узвичаєним і модерним поетичним синтаксисом, що дозволяє уникати одноманітності у способах і прийомах ліричної комунікації, варіювати зовнішні образи, особливості власних текстів і підтверджувати амплу художника-пластика, який вдало практикує, поєднує і сполучує цінності не тільки різних, але й різноспрямованих естетичних культур.

Збірки «Золото інків», «Таємна ложа» й «Обличчя пустелі» – це новий вимір, планка й акме Федюкової поезії, у якій із феноменальною природністю, ба навіть рідністю поєднується найтрадиційніше й наймодерніше в семантиці та семіотиці поетичного мовлення. ✨

Фрейд – мінімальна сукупність ознак, за якими назване вицленюється з насколишньої діяльності. Використовується в теорії комунікації, означаючи мінімум ознак і зв'язків, які існують між предметами та явищами в об'єктивній реальності та яляють той різьєв інформації, що може бути сприйнятим (дешифрованим). Вважається, що своєрідність свідомості кожного індивіда можна уявити як набір фрейдів плюс усі різновиди емоційного, свідомого та підсвідомого відображення насколишнього світу (Лексикон загального та порівняльного літературознавства).

УВАГА!!!

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС

Національний університет «Острозька академія», всеукраїнська газета «День», журнали «Київська Русь» та «Соняшник» за підтримки мецената Ореста Цапа, професора Манітобського університету (Канада), з метою виявлення творчої молоді оголошують літературний конкурс «Витоки» за такими номінаціями:

- поезія;
- проза;
- фентезі;
- літературознавство та літературна критика;
- твори для дітей.

Учасники конкурсу мають до 10 травня 2007 року надіслати не менше як 20 поетичних творів (номінація «Поезія», це стосується й поетичних творів для дітей) або не менше як 10 сторінок тексту, набраного 14 кеглем через 1,5 інтервалу (всі решта номінацій, включно з дитячою). Роботи просимо надсилати роздрукованими та в електронному варіанті (на дискеті). На конкурс можна подавати лише твори, написані українською мовою. У конкурсі можуть брати участь молоді люди віком від 14 до 28 років. В окремій заявці треба подати інформацію про себе: прізвище, ім'я, по батькові; вік; місце роботи або навчання; домашня адреса; контактний телефон.

Критерії добору творів, поданих на конкурс:

- оригінальність розкриття теми;
- художня довершеність;
- досконалість композиції;
- цікаві образи;
- незукиті рими;
- версифікаційна майстерність.

Твори переможців організатори конкурсу видадуть окремим збірником. Найкращі з них вийдуть друком також у журналах «Київська Русь» та «Соняшник». У кожній номінації буде вибрано лише одного переможця, як нагороду він отримає грамоту та грошову премію (сума, еквівалентна 100 долларам США). Решту учасників буде відзначено грамотами та грошовими преміями.

До того ж, випускники шкіл, ліцеїв та гімназій, котрі стануть переможцями літературного конкурсу «Витоки», матимуть пільги, якщо вступатимуть на спеціальність «Літературна творчість» Національного університету «Острозька академія».

Твори треба подати до 10 травня 2007 року за адресою:

**35800, Рівненська область, м. Острог, вул. Семінарська, 2,
Національний університет «Острозька академія», кафедра української філології,
конкурс «Витоки».**

Оголошення підсумків відбудеться 30 червня 2007 р.

Олена

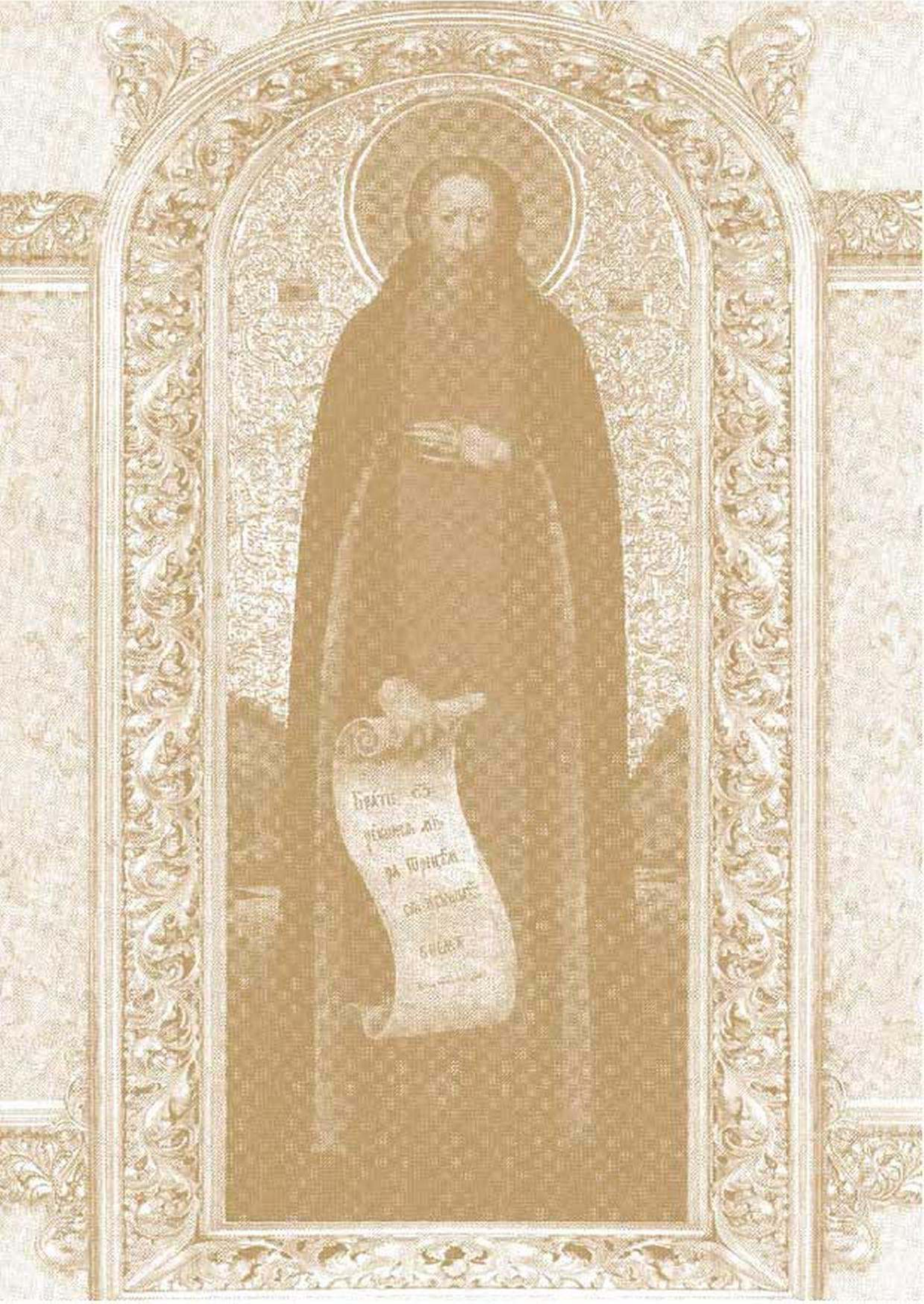
БДОВИНА

Теодосій Печерський: життя як диво?

...народилася 1976 року
в м. Івано-Франківськ. Навчалася на
філологічному факультеті Прикарпатського
університету та на магістерській програмі
«Філософія» Національного університету
«Києво-Могилянська академія».
Молодший науковий співробітник Інституту
філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України.
Живе та працює в Києві.

МАТРИЦЯ

ВРАТЕ СЪ
ВЕЩА АН
ДА ТУНЦА
СЪ СЪВЪС
СЪСЪ

Про життя Теодосія Печерського головним чином дізнаємося з «Житія святого й преподобного отця нашого Теодосія, ігумена Печерського», вміщеного в Києво-Печерському патерику. Цей твір, як вважається, належить славнозвісному Несторові-літописцю. Рік народження Теодосія невідомий, проте, зважаючи на рік смерті (1074) та відомі нам події з життя святого, можемо сказати, що він прожив приблизно сорок або трохи більше років. І за цей час Теодосій став справжнім світочем давньоруської землі. В чому ж полягає феномен життя цієї середньовічної людини?

Історія народження та покликання

Теодосій народився у м. Василеві (сучасний Васильків) неподалік від Києва. Пресвітер місцевої церкви, який його охрестив, фактично передбачив долю дитини, бо Теодосій означає «Богом даний». Невдовзі родина перебралася до Курська, «щоб і там, – як пише Нестор, – засяяло життя доблесного юнака».

Житіє вказує, що майбутній преподобний народився у благочестивих батьків. Щоправда, зміст цієї фрази розкривається потім доволі несподівано. Так, після смерті батька, коли Теодосію було 13 років, його вихованням займалася мати. Її образ подано досить жваво та яскраво, проте він важко вписується в рамки побожності. Ця кремезна жінка, що більше скидалася на чоловіка, в пориві материнської любові навіть вдавалася до рукоприкладства – коли її улюблений син Теодосій поводився не так, як лишило представникам їхнього роду, очевидно, заможного. Вона намагалася влаштувати долю сина, щоб він жив, маючи земні блага й почесні (певно,

*Ти живеш тільки тоді,
коли знаходиш скарб,
заради якого ніг би віддати
власне життя
(Віттоні де Мелло).*

згодом, доживаючи віку в монастирі, мати Теодосія пролила чимало сліз, благаючи Божого прощення).

Однак Теодосій думав найперше про спасіння душі. І для цього замислив таємно вирушити до святих місць разом із паломниками. Але мати наздогнала юнака в дорозі та, «кинувши на землю й потоптавши ногами», зв'язала його й повернула додому. Нестор відчитує в цій події (як, зрештою, й у всіх інших) допуст Божого Провидіння, адже Теодосій повинен був стати пастирем і організатором чернечого життя у своїй країні.

Покликання Теодосія до служіння Богові проявилось ще змалку. Зростаючи у благословенні Святого Духа, він щодня ходив до церкви, дуже уважно слухав Святе Письмо, інтуїтивно відчуваючи в ньому Божу любов, яка вабила його більше, ніж дитячі ігри, розваги, гарний одяг і подарунки.

Справжній Божий поклик завжди мусить виявитися в боротьбі з перешкодами. Так сталося й з Теодосієм, якого спочатку мати не відпускала до монастиря, з побоями повертаючи додому після кількох втеч, а згодом, коли йому все ж вдалося дістатися до Києва, юнака не захотіли прийняти на поспух у жодному з монастирів. Та наполегливість майбутнього святого засвідчила істинність його намірів, а труднощі зробили Теодосія смиренним і співчутливим до братів. Покликання не може поєднуватися з корисливістю. Саме це й продемонстрував Теодосій, коли відмовився від гарного одягу, який йому за побожність подарував володар міста, де він мешкав і служив. Прагнення до бідності, що межувало з юродством, кликало його до духовного подвигу – Теодосію було замало жити побожно, залишаючись у цьому світі.

Слід зауважити, що в той час ценців не дуже шанували – простолюд не вважав їх привілейованою верствою. Як приклад, варто нагадати красномовний епізод із життя Теодосія, коли він, вже будучи ігуменом, повертався від князя Ізяслава до монастиря з візником. У дорозі їх застала ніч, і втомлений візник звернувся до супутника, якого вважав звичайним монахом, із такими словами: «Монаше, ти щодня байдикуєш, а я працюю, тому не можу навіть втриматися на коні. Тож нехай я спочину на возі. Ти можеш їхати й

Юродство – вид духовного подвижництва, основою якого є симуляція божествля. Один зі способів подолання гордині. За християнськими увеленнями, релігійний подвиг юродства – це послідовне нехтування тирськими турботами – про дім, сім'ю, працю, ненюкора владі та суспільним приписам. Таким чином юродисі наслідували Христа, що терпів глузування та знущання натопну (<http://ru.wikipedia.org>).

на коні, то пересядь на коня». Тоді монастирі (принаймні, Києво-Печерський) ще не були багатими, ченці жили на пожертви вірних, умови їхнього життя були наближені до первіснохристиянських.

Святий Теодосій цілеспрямовано обрав чернече життя. А тим, хто рішуче прагне святості й служіння Богу, сприяє сам Господь. Відтак, майбутнього провідника прийняли до себе ченці печер на Берестові – там уже мешкало 12 братів. Згодом Антоній, інший великий святий, призначив Теодосія пресвітером, а пізніше – ігуменом Печерського монастиря.

Прелодобний був справжнім стражем і організатором чернечого життя на Русі. Він прищепив у монастирі устав Теодора Студита, заклав міцну традицію в основу життя братії, яка постійно зростала. Також Теодосій розбудовував Печерську обитель, зокрема, заклав Успенську церкву.

Особистість

За описом Нестора, Теодосій був сильний і міцний тілом. Завдяки цьому він міг активно працювати й так само активно займатися аскетичними вправами, не доводячи себе до повного виснаження. Теодосій був покірний і смиренний – це, власне, і стало передумовою його святості. Саме завдяки смиренню, а не організаторським здібностям, він став ігуменом Києво-Печерського монастиря.

Покорою Теодосій відзначався змалку. Навіть тоді, коли мати лупцювала й

Єдина різниця між святим і грішником – урешучості, в твердому намірі слухати слово Божє й дотримуватися його всім життям, за прикладом Діви Марії.

Святість – це не прохання для обраних. У тому, щоб бути святим, немає нічого незвичного. Кожен може бути святим у тому, що він робить: я на своєму місці, ви на своєму.

Бути святим – це означає робити щось вичлнче, розуміти щось велике. Це означає повністю належати Богу...

Щоб стати святим, найперше треба вирити...

Рішення стати святим дорого коштує. Зречення, спокуса, боротьба, гоніння, безліч жертв супроводжують це рішення. Любити Бога можна лише за власний рахунок.

Той, хто всім серцем прагне святості, повинен взяти в своє життя молитву й самозречення. Найпростіша формула самозречення – це контроль за душею та тілом, упокорення духу й плоті.

Бути святим – означає відгородити себе від усього, що не є Бог. Це означає розірвати серце й вийняти з нього все суетне, жити в бідності й відчуженості, забути свої бажання й стати рабом волі Божої – покірним і сумарним, як серце Ісуса.

Святість – це єдність із Богом. Ми прагнемо святості не тому, що хочемо відчужити себе святими, а тому, що хочемо, щоб Христос жив у нас. Ми повинні стати втіленням

любові, віри й чистоти в ієрархії бідних, яким ми служимо.

Доброта – це грунт, на якому росте святість. Я ніколи не чула, щоб добра душа збилася з дороги.

Чуйність – початок великої святості. Той, хто навчився бути чуйним, стане схожим на Христа. Який завжди думає про інших і має лагідне серце.

Святість – це найбільший дар, який Бог може дати нам, бо Він створив нас для цього. Для цього ми стали сестрами ордену милосердя. Ми прийшли сюди, щоб бути Його любов'ю, Його стіснуттям. Для цього ми були створені (Мати Тереза «Про святість»).

несправедливо карала юнака, він покійно, з радістю й молитвою терпів душевний і тілесний біль. Смиренням же преподобний перемагав диявола, долав усі спокуси. Йдучи за словом Божим, він намагався стати слугою всім, подавав братам гідний наслідування приклад праці та молитви.

Святий Теодосій був хорошим наставником: виховував і проводив духовні бесіди, підтримував тих, хто падав, заохочував слабких і виправляв покутою опанованих бісом. М'яність до розкаяних поєднувалася в нього з твердістю в дотриманні чернечих обітниць. Непокірних преподобний карав, не потурав людським слабкостям, проте не був жорстоким і пам'ятав, що для виховання ближнього карати треба з любов'ю,

а не з гнівом. Брата, що згрішив, Теодосій мудро й співчутливо навчав переборювати бісівські підступи, зміцнюючи його віру й мужність. А такої впевненості додає тільки досвід власних випробувань.

Наділений природною кмітливістю та здібностями до навчання, преподобний, проте, залишився, за словами Нестора, «простим і невченим». Та все ж він був мудрішим від філософів, оскільки використав свій розум для пастирського й наставницького служіння. Знання не зробили його зарозумілим, навпаки, сприяли поглибленню покори та смирення.

Пізнавши Божу любов, Теодосій всіляко намагався служити Йому своїми ділами – настановляв грішників, допомагав убогим, хворим, голодним. Будучи ігуменом, він заохочував ченців жити в бідності, вчив не думати про завтрашній день, а покладатися на Боже милосердя. Саме тому в скрутний для монастиря час завжди з'являвся добродієць, що давав чернечій братії харчі чи гроші.

Син свого часу, Теодосій все ж умів поступитися політичними й конфесійними умовностями в ім'я християнської любові. Його милосердя поширювалося навіть на чужинців та іновірців, зокрема католиків, яких тоді іншували та демонізували, бо вважали, що ті п'ють власну сечу, їдять мертвечину, бобрячі хвости тощо. Поділяючи такі погляди, святий все ж дає в одному з листів настанови в дусі вчення

Христа: «Не приєднуйся до них, але тікай від них і вправляйся у власній вірі добрими ділами, милостинею допомагаючи не тільки представникам своєї віри, але й чужим. Якщо бачиш голого чи голодного, який страждає від морозу чи від голоду, то навіть коли він буде жидовином, чи сарацином, чи болгариним, чи єретиком, чи латинянином, чи якимсь поганином – кожному допоможи й від біди визволи їх, як можеш, то й сам винагороди від Бога не будеш позбавлений».

Хто думає про вишне після смерті відходить на небеса, а хто причетився до земного, сходить до глибин підземних; бо для душ, що розлучаються з тілом, нема третього, середнього місця (Св. Йоан Ліствичини).

Саме настанова діяльнісного милосердя й служіння Богові попри людські умовності спонукали Теодосія зайняти активну громадянську позицію, незважаючи на чернечу ярясу. І хоча певні суперечності між князівською владою та монастирем виникали, Печерська братія мала певну автономію, а ігумен, завдяки особистій святості, заслужив повагу й авторитет у князів. Відтак, преподобний не тільки провадив духовні бесіди з князями, але й давав моральні оцінки їхнім діям, спонукав уникати чвар. Теодосій не цурався звичайної душпастирської роботи, залюбки був духівником і князя, і простого мирянина.

Аскет

Хоча Теодосій, за прикладом Антонія, не відсторонювався від світу, проте все ж провадив суворий аскетичний спосіб життя. Потреба в аскетичних подвигах і подоланні власних пристрастей проявилася в нього досить рано, ще до вступу в монастир. Так замолоду юнак об'язував довкола стегон залізний пояс, коли ж був ченцем, удень працював, а вночі молився. Його витривалість і духовна стійкість дивувала навіть досвідченого Антонія. А Теодосій шукав нових і нових випробувань – під час праці відкривав тіло для укусів комарів і гедзів, носив волосяницю й убогий одяг. Такі випробування послаблювали голос тіла, але скріплювали голос духу в молитві й смиренні.

Аскеза потребувала усамітнення, тому під час Великого посту святий Теодосій знаходив можливість зачинятися в печері. Та все ж його покликанням було життя в монастирі, який він навіть уночі обходив із молитвою за своїх «овець».

Ревність вела Теодосія до пошуків мучеництва, тому преподобний не боявся ходитина суперечки з жидовинами. Та йому не судилося прийняти вінець найбільшої відзнаки Христа. Однак Теодосій уславився

перемогами над нечистими духами або бісами, які супроводжують того, хто наближається до святості. Нестор зазначає, що ці духовні битви інколи залишали сліди на тілі святого, проте не могли завдати йому великої шкоди, адже в ньому з бісами воював сам Христос. Відтак, нечисті духи не сміли приступати не тільки до келії Теодосія, а й до тих місць, де святий перебував із молитвою.

Плодом духовних подвигів стала радість і благодать Бога, якою світився преподобний. У «Повчанні про

терпіння і милостиню» він звертається до братів із такими словами: «Бог покликав нас не для того, щоб ми тут насолоджувалися земними благами, й не для того нас створив, щоб ми задовольнилися цим тимчасовим життям через нашу лень». Теодосій вірив у своїх учнів, тому вимагав від них найбільшого – святості. Проте він знав людську природу й ніколи не впадав у відчай через гріхи своїх братів, а тихо й мудро зауважив у листі, що серед усіх турбот ченці часто забувають найважливіше, тому ніхто не приходив до нього запитати поради, як йому діяти, щоб спастися. Преподобний знав, що з Божою допомогою завжди можна стати на ноги та йти далі. У його «Слові про ходіння до церкви й про молитву» знаходимо покірне зізнання, що він також впадав у гріх, і якби не Господь і Богородиця, опинився б у пеклі. Власні подвиги зробили Теодосія терпимим до ближніх.

Теодосія любили й шанували не тільки брати-ченці, а й усі люди. Він став одним із перших давньоруських святих, якого й досі поминають не лише тому, що його життя було незвичайним, а й тому, що воно було близьким і зрозумілим у своїй святій простоті. ✿

БОГДАНА
МАТІЯШ

ВАСИЛЬ
МАХНО

БАРАБАНИ

Розмова: Київ — Нью-Йорк

...народився в 1964 р. Поет, есеїст, перекладач. Викладав у Тернопільському та Ягелонському університетах. Видав шість поетичних збірок, найголовніші з яких: «Книга пагорбів та годин» (1996), «Лютневі елегії та інші вірші» (1998), «Плавник рибий» (2002), «38 віршів про Нью-Йорк і децю інше» (2004); видав книжку есеїв «Пари, культура та відпочинок імені Гертруди Стайн» (2006), переклади з польського поета Збігнєва Герберта «Струна світла» (1996), літературознавче дослідження «Художній світ Богдана-Ігоря Антонича» (1999). Упорядник поетичної антології «Дев'ятдесятники» (1998).

Перекладає сучасну польську, американську та сербську поезію. Його твори перекладено польською, англійською, сербською, німеччиною, вірменською, російською, румунською, словенською, мааялаамською та литовською мовами. Окремі видання виходили вибрані вірші у Польщі та Сербії.

Учасник багатьох Міжнародних письменницьких форумів у Сербії, Румунії, Словенії, Польщі та США.

Від 2000 року мешкає у Нью-Йорку.

Якщо вірити Василю Мехнови, можна припустити, що ця розмова відбулася майже в кав'ярні на Андріївському узвозі. Якщо ж згадати, як воно було насправді, можна буде почути, що замість кави поміж нами плюскотів океан, замість кав'ярняних свічок на столиках блили в очі то нью-йоркські, то київські вечірні вогні – та, попри них, нам таки добре говорилося.

Богдана МАТІЯШ: Василу, коли Тобі доводиться читати свої тексти в Америці чи в Європі, як волієш, щоби Тебе представляли? Які ідентичності, попри всі переміщення та мандрівки світом, залишаються незмінними та центральними?

Василь МАХНО: Звичайно, що це буває по-різному: «український поет із Нью-Йорка», «українсько-американський поет», «поет, що живе між Америкою та Європою», ну, і так далі. Мабуть, у кожному означенні є якась частка істини, принаймні з географією тут усе гаразд, однак ідентичність – це штука набагато складніша. Після кількох років, проведених у Америці, природно, що ідентичність або самоідентичність не те щоб змінилася, але зазнала певних трансформацій, себто, для мене більш прийнятна формула східноєвропейця (East European). Безумовно, що мова, якою я пишу, українська, і тому я прив'язаний і до української ідентичності, але, очевидно, не тільки через мову. Я не певен, що американська ідентичність коли-небудь мене «дістане», але нью-йоркська – цілком можливо.

Б.М.: Що стається під час переміщень? Що для Тебе з переїздом до Штатів найбільше змінилося? У світогляді, мисленні, зрештою – в поведінці та в побуті. І що найбільше впливало на ці зміни? Певно ж, не тільки ландшафти...

В.М.: Ти втрачаєш (принаймні, це мої відчуття) комфортність вибудованих ієрархій, які внаслідок твого переміщення розсипаються, як дім із карт, а тоді потрібно будувати щось нове й дещо інакше. Змінюється багато, західний світ більш прагматичний і логічний, багато змінилося в моєму ставленні до української культури та її ваги у світі, змінилося ставлення також до усвідомлення, що таке творчість і якою вона повинна бути. Америка освіжила мене й вивітрила мої внутрішні міти.

Б.М.: Що то були за міти? І що переломилося в розумінні та сприйнятті творчості?

В.М.: Найперше, стосунок до мови, себто, в Америці мене «пробило», що мова твору повинна бути сучасною, менш абстрактною, ніж це було в мене в Україні. По-друге, що література не мусить мати табу; по-третє, що належність до української літератури «вписує» тебе до не зовсім знаного й визнаного культурного простору, тому потрібно робити все, щоби це змінити.

*У кожного є дві батьківщини:
країна, де ти народився, і Америка
(Мілош Форман).*

В.М.: Чи можеш сказати, що в Штатах належиш до якогось певного літературного середовища? Якщо так – яке воно? Підозрюю, що в ньому перетинаються досить багато представників різних – і тут навмисно беру це в лапки – «національних літератур». Питання, отже, й про це: наскільки в Штатах для поета взагалі зберігається відчуття того, що можна належати певній літературі? Якомусь умовному позаамериканському літературному процесові?

В.М.: Мабуть, щось таке можливе тільки в Нью-Йорку: протягом цих років я виступав із поетами з багатьох країн, які мешкають тут довше, ніж я, ми мали багато спільних читань: із філіппінцем, хорватом, румунами, росіянами, поляками, які також не є питомо американською літературою. Але також я мав спільні читання із американцями. Я не сказав би, що відчувається якась різниця у ставленні до тебе публіки чи колег по цеху. Мабуть, так чи інак певна метафізична роздвоєність у мене, принаймні, є. До слова, Богдан Рубчак, прочитавши найновіший мій есей «Passport», написав мені про відчутне моє внутрішнє балансування поміж Україною та Америкою, поміж Сходом і Заходом. І я з цим до певної міри погоджуюсь, бо такі чи подібні відчуття є в усіх, хто свого часу (незалежно від причин) виїхав. У Мілоша – це роздвоєння ідеологічне й естетичне, у Гомбровича – щось своє, у Гловацького – своє, у Шкворецького – своє. Але нічого подібного не було в Алена Гінзберга чи Чарлза Сіміча – хоч вони й є першим поколінням американців щодо своїх батьків, але вони не привезли комплексу вигнанця чи емігранта. Інша річ, коли ти приїжджаєш цілком сформований. Повертаючися ближче до теми, в Нью-Йорку якимось дивним чином витворилося й витворюється східноєвропейське літературне середовище, що позначило своєю присутністю окремі мистецькі кнайпи й має спільну ідентичність, котра визначається більш-менш спільним посткомуністичним простором.

Без елементарного знання англійської мови ти одразу потрапляєш у три протилежні, але не зовсім чужі для тебе сфери нью-йоркського буття. З одного боку, це стара еміграція, котра ще існує на Іст Вільджджі всією інфраструктурою, хоча вже починає підупадати; славетний Брайтон-бчч – простір російськомовних євреїв, little Odesa by the sea, несуттєво, звідки вони прийшли: з України, Росії, Грузії, Молдови, Узбекистану, у них теж розвинута інфраструктура. Себто там не потрібні їз голоду й отримаєш яку-таку працю; або Гринпойнт – польський район Брукліна, актуальний переважно для вихідців із західної України, які саяк-так можуть послугоуватися польською і також можуть сподіватися на якесь там облаштування. Звичайно, український Мангеттен (звісно, винятки з правил існують) несприйнятливо ставиться і до Брайтона (бо російський), і до Гринпойнта (бо польський), тому, стикуючися з українцями попередньої хвилі, варто помовчати, якщо вчащаєш туди чи туди (Василь МАХНО «Passport» // «Критика», 2006, ч. 10).

Б.М.: Як мені видається, умовним «літературним процесом», що звершується поза контекстами національних літератур, можна би назвати міжнародні літературні фестивалі. Знаю, що часто береш у них участь. Чому вони Тобі цікаві та чим Тебе спокушають? Які цікавіші: європейські чи американські?

В.М.: Для мене літературний фестиваль – це міні-Вавилон, який виводить тебе на якісно інакший рівень літературного побутування. По-перше, більшість фестивалів готують до друку фестивальні видання тими мовами, в якій країні відбуваються; по-друге, це унікальна нагода познайомитися з письменниками інших країн і мов, порівняти себе зі світовим контекстом, побути в тому контексті; по-третє, це завжди нагода познайомитися із культурою та країною. Із другого боку – це можливість налагодити контакти із перекладачами, що вельми корисно для перебування у світовому контексті. Сьогодні цікавіші для мене європейські фестивалі, бо це мандрівка за кордон.

Б.М.: Де відбуваються найцікавіші американські фестивалі? Чи справді вони дають нагоду пізнати Іншого, і чи приваблює насправді цей, літературний Інший, Америку? Сьогодні наскільки загалом вона знає інші літератури?

В.М.: Справді, в Америці таких літературних фестивалів дуже багато, можливо, менше міжнародних, хоч і вони трапляються, але це залежить від організаторів. Відомим є Woodstock Literary Festival. Багато відбувається і поетичних читань, особливо у Нью-Йорку. Чи ці заходи

запевняють тобі вписування в контекст Америки? З одного боку, так, а з другого – мабуть, щоби бути вписаним у цей контекст із «тельбухами», треба писати англійською. Бо тут неважливо, якої ти раси чи кольору шкіри, чи з якого регіону планети – якщо ти пишеш англійською, ти вже американський письменник. Ось два приклади: Давид Албагарі, котрий мешкає в Канаді, свого часу отримав диплом із англійської мови ще в Белграді, попросту залишився письменником сербської мови, хоч спроби перейти на англійську в нього були, а Александар Гемон, котрий, приїхавши з Сараєва до Чикаго, послуговувався англійською як турист, сьогодні, на думку американських критиків, є новим Набоковим. Отже, для Америки більш важливо, що текст є англійською мовою, мабуть, не так важливо – оригінальний чи перекладений – але англійською. Тому про слов'янські чи іспаномовні літератури краще дізнаватися від університетських професорів або на спеціалізованих наукових конференціях. Привабливість кожного автора з-поза меж Америки для американського читача, мабуть, неможливо спрогнозувати. Інколи це автор зі світової літератури (німецької чи французької), інколи – якась жива чи гаряча тема (політична, статева чи скандальна), а інколи – це попросту поцілання в «десятку». Чи це стосується поезії? Частково – так, частково – ні, звичайно, я мав на думці передовсім прозу або есеїстику. До слова, Славој Жижек, словенський філософ та культуролог, надзвичайно популярний у Америці.

Б.М.: До речі, хто із сучасних європейських письменників зажив у Штатах хоч трохи популярності?

В.М.: Це, мабуть, досить просто визначити, зайшовши до книжкових крамниць. Побачимо там Памука (чи це європейський автор?), один час були переклади Пелєвіна, не кажучи про Граса, Мілоша, Бродського, Соснору, Шимборську, Загаєвського, Томаса Шаламуна, Іфа Бонфуа, Томаса Трастрьомера. Європейських авторів перекладають доволі багато, але в тому потоці книжкового конвеєра, який є в Америці, досить важко зорієнтуватися. Бо, окрім потужних видавництв, існують університетські, які видали Андруховича, Албагарі, чи малі видавництва, в яких виходять

поетичні збірки європейських письменників. Тому присутність якогось автора на книжковому ринку Америки – це також успіх, бо книжкова продукція тут вимірюється кілограмами.

Б.М.: Ясна річ, про рецепцію сучасної української літератури в Штатах говорити не випадає. Але якою вона видається Тобі з-потоїбіч океану? У чому вона виграє, чого їй бракує? Зрештою, інакше: чи вона звідти Тобі ще цікава? Чи потребуєш насправді за нею стежити?

В.М.: Пропозиція сучасної української літератури досить скромна. За невеликими винятками, це література в процесі змін. У чому може вигравати – то це в тому, що може привнести постколоніальний, посткомуністичний і постчорнобильський синдром, із деяким слов'янським шармом. Гадаю, що в європейському контексті українська література почувається впевненіше, в американському – ні.

Мені завжди цікаво, що у нас відбувається. Останнім часом мені подобається, за моїм же означенням, «покоління трави» – себто наймолодша проза: вільна, незаангажована, достойна сучасної мови й естетики. (Із того, що читав, це Таня Малярчук, Дзвінка Матіяш, Софія Андрухович.)

Б.М.: Ну, думаю, що оце «трав'яне» покоління навряд чи потребує вписати свої тексти в репрезентативні для постколоніального та посткомуністичного синдромів, а для постчорнобильського то й поготів... Ну, але це так, ремарка.

Як тексти, що їх тепер пишеш, мають, на Твою думку, сприйматися в Україні? Як щось «своє», хоч і трохи віддалене в просторі й, до речі, може, навіть у часі (тут маю на увазі Твій діалог із культурним текстом другої третини чи середини ХХ сторіччя)? Як щось проміжне між діаспорною і тутешньою українською літературою? Як щось, належне американському просторові? Як нова пропозиція української діаспорної літератури? Що Тобі підказує відповіді інтуїція «поета у Нью-Йорку»?

В.М.: Я переконаний, що, незалежно від того, де мешкає український письменник, він належить українській літературі. Як Мілош чи Гловацький – польській, Йозеф Шкворецкий чи Кундера – чеській, Давид Албагарі – сербській, як, зрештою, Нью-Йоркська група – українській. Щодо мене, то я не діаспорна й не американська література. Чи те, що я тепер пишу, – це нова пропозиція українській літературі? Може. Сьогодні

я розбудовую український Нью-Йорк у своїх віршах, есеях і драмах. Чи ці тексти тільки про Нью-Йорк? Хотілося би, щоби не тільки, а про щось більше.

В.М.: Зміна топографії, як виглядає, спричинила й експериментування з культурним простором і ландшафтами, що засвідчили Твоя збірка поезій «38 віршів про Нью-Йорк і децю інше» та книжка есеїстики «Парк культури та відпочинку імені Гертруди Стайн». Здається, тепер Ти взявся за докладніші формальні пошуки... Що Тебе спонукало до писання п'єс? І чому в них так гостро ожила емігрантська тема? До речі, скільки вже часу живеш у Америці?

В.М.: Мені просто захотілося спробувати себе в драматургії, бо, правду кажучи, українська драматургія та український театр сьогодні доволі слабкі, почасти невироблені. Драматургія пропозиція та пропозиція від театру для глядача бажала би виглядати більш сучасною. Мені видається, що я не писав тільки про еміграцію в «Coney Island», хоч усе, що там відбувається, безсумнівно, спричинено моїми спостереженнями за шість років, які я мешкаю у Нью-Йорку. Але я хотів би, щоби той драматичний текст прочитувався ширше: як шлях чи один зі шляхів людини з посткомуністичної країни, про її трансформацію, про явище, характерне не тільки для українців, але й для поляків, угорців, росіян, румунів.

В.М.: Обидві Твої п'єси («Coney Island» і «Bitch/Beach Generation») мають англійські назви. Чи їх іще не перекладено іншими мовами? Якщо так, чи враховують перекладачі у перекладі гру та діалог двох мов? Чи не виникає пропозиція подати назви українською, щоби зберегти цей, умовно кажучи, «мовний баланс»?

В.М.: Хоч як це парадоксально, але тепер – зі мною таке трапляється доволі часто – деякі тексти, ще не видрукувані українською, швидше

*Ми з дружжиною
вийшли з висотної будівлі на
дахах і вже громадянами
США, устимию склавши іспит
на громадянство, дружжина
затитала про фотоапарат,
оскільки вважала, що що мить
варто би зафіксувати, я відпові,
що забув його вдома (мені
цей мить найменше хотілося
фотографуватися). Це дивно
відчуття – наче розпрощався з
чимось, хоча нічого особливого не
сталось: ну, змінив один паспорт
на другий, і з тим, іншим, легше
буде мандрувати й не треба буде
нічого нікому пояснювати – усе ж
залишилося з тобою. Незалежно
від того, який паспорт сьогодні
у тебе в кишені, ти ж не
писатимеш віршів англійською,
як і не будеш американським
письменником...
(Василь МАХНО «Passport» //
«Критика», 2006, ч. 10).*

з'являються іншими мовами. Наприклад, «Coney Island» перекладено польською, тепер перекладають німецькою. У Польщі її видрукує «Красногруд» Кшиштофа Чижевського, з німцями поки що не ясно – де, що й коли. Але українською текст з'явиться в «Кур'єрі Кривбасу» в другій половині 2007 року. Мабуть, враховують... Богдан Задура, котрий переклав цю річ польською, як на мене, дуже добре передав мої мовні варіації: від літературних до суржику й галицького та діаспорного варіантів – використовуючи відповідні польські мовні пласти.

Б.М.: Чи хотів би Ти побачити свої п'єси на сцені? Якщо так – де Тобі було би цікавіше, аби їх поставили: в Україні чи в Штатах? Якому читачеві/слухачеві, на Твою думку, вони були би цікавіші?

В.М.: Ну, було б чудово, щоби їх поставили взагалі, бо драматургія є жанром, який передбачає подвійну функціональність, себто літературну та сценічну. Ідеально, коли та подвійність збігається. До речі, саме тепер готую запис свого читання п'єси на DVD.

Б.М.: Якою мовою читатимеш? Очевидно, цей проект не досягне України?

В.М.: Цей проект читатиметься українською мовою. Також мініатюрною книжкою буде зроблено вкладку, так що слухач зможе, за бажання, перебігати очима текст, порівнюючи з моїм читанням. А ще, спеціально для цього проекту, відзнято реальний Нью-Йорк. Ідея полягає в тому, щоби підсилити візуальними рядами «входження» слухача/читача в простір Нью-Йорка. Я хотів би, щоби якась частина цього проекту реалізовувалася в Україні.

Б.М.: Наскільки, на Твою думку, сучасні актуальні письменники потребують бути публічними особами? Чи взагалі в літературі потрібна публічність як така? І що, зрештою, можна охоплювати цією дефініцією чи просто словосполучою – «публічність письменника»?

В.М.: Мабуть, публічність сьогодні – це додатковий стимул до того, щоби хтось прочитав тебе або купив твою книжку. Тому така публічність цілком виправдана. А почасти й необхідна.

Б.М.: Як вона пов'язана з піаром? А із – тут натисну на больову точку в українській літературі – самопіаром? Чи письменники в Штатах ним займаються?

В.М.: По-різному, звичайно, буває. Однак багатьма речами в цьому напрямі в Америці займаються видавництва, які передовсім зацікавлені в максимальному збуті книжки. Тому влаштовуються читання в книгарнях, мистецьких кав'ярнях, організуються рецензії – себто книжки розсилаються впливовим критикам, до редакцій журналів. У такий спосіб створюється критичне поле навколо того чи іншого автора. Тож піар чи самопіар в Україні зчитаний із західного, а також посталий від певної безвиході та скрути, в яких опинилася література, витіснена в маргінальні простори. І в цьому не бачу нічого поганого.

Висока література в Америці також не є прибутковою, в першу чергу, для її творця. Тому Джон Ешбері писав і пише мистецьку критику та викладає поезію в університетах, Джон Апдайк пише есеїстику для шанованих і авторитетних часописів, які непогано платять. Інша річ, коли піаряться тексти сумнівної якості або коли до певних текстів застосовуються координати «з іншої опери», коли підміна понять стає правилом. Ось це викликає в мене несприйняття.

Б.М.: Чи міг би Ти (чи можеш?) писати щось як не «на замовлення», то бодай «на задану тему»? Чи пишеш тексти з нагоди якихось okazji? Зрештою, чи пишеш тексти спеціально для якихось фестивалів, якщо це є їх вимогою?

В.М.: Сьогодні, може, й міг би, якщо йдеться про есеїстику. Поезія – це інша тема. Для мене тут замовлення більш метафізичне, себто, твоя непереборна потреба висловити свої найтонші відчуття. На певну тему пишу тексти для славістичних конференцій, у яких беру участь.

Б.М.: Яка література Тобі ментально найближча (крім української)? А зрештою, провокативно: чи українська література Тобі була/все ще є ментально близькою?

В.М.: Це цікаве запитання, мабуть-таки польська література мені була ближчою, хоча в кожній із літератур я знаходжу щось цікаве для себе.

Б.М.: Чи поширена в Штатах традиція автокоментування текстів? Чи маєш власні тексти, до яких потребував би подати (додати) коментарі?

В.М.: Ця традиція, смію думати, світова. Потреба коментарів до текстів, мабуть, виникає з кількох причин: по-перше, загострити увагу на певних

*...тишов у напрямку Бродвею
потім звернув і побачив Бруклінський міст
чи тобі цікава ця нью-йоркська топографія?
бо в Нью-Йорку ніколи не загубишся
але чи віднайдеш себе?
(Василь МАХНО «Нью-Йоркська листівка
Богданові Задурі»)*

речах, яких не зауважує критика; по-друге, завжди існує спокуса вибудувати цілі вербальні ряди до тих текстових місць, які форма твого тексту не дозволила розвинути; по-третє, цей жанр автокоментування є свідомим ав-

топіаром, пере-наголошуванням, що знову може відіслати читача до першоджерела. Один із найновіших моїх есеїв так і називається – «Коментар до вірша «Нью-Йоркська листівка Богданові Задурі»».

Б.М.: Трохи про літературну критику. Наскільки у Штатах її можна би назвати налагодженою «індустрією»? І які критичні видання вважаєш «найавторитетнішими»?

В.М.: Думаю, що літературна критика в Америці спричиняється до формування певних смаків, впливає на резонанс книжок і їх авторів. Літературна періодика тут доволі численна, й кожен часопис друкує рецензії чи відгуки на найновіші книжки. Так що критика в Америці є важливим гравцем на літературному полі сучасного процесу, чого в Україні не помітно. До вельми впливових видань, у яких друкуються рецензії та огляди про літературу, належать «Нью-Йорк Таймс», «Нью-Йоркер», «Партизан ревью», «Париж ревью», «Поетрі», «Агні» тощо.

Б.М.: Попри те, що українська літературна критика не є цим активним гравцем, все-таки... що з нею? Вона таки є в Україні чи її вперто немає?

В.М.: Вона є, і її немає. Цей дивний стан зависання поміж присутністю та не-присутністю, в мене принаймні, витворює вельми суперечливі враження. Інколи ловлю себе на думці, що українські критики або ті, хто пише про книжки, плутають критичні жанри: огляд, рецензію, статтю, – з того виходить, що, не дотримуючися занонів жанру, вони говорять про свої комплекси та свої світоглядні елементи, а не про текст, про який пишуть.

Б.М.: Із досвіду «світового літературного поля», якою є нині роль і місце літературної критики? Чи вона на щось виразно впливає? І – головне – чи мусить?

В.М.: До певної міри, вона розставляє акценти. Чи впливає на літературу в структурі суспільства? Мабуть, ні. Але важлива як складова частина літературного побутування, як певне дзеркало для літератури, її alter ego.

Б.М.: Чи знайоме Тобі відчуття своєрідного кайфу... написання? Які загалом маєш стосунки з письмом? Наскільки воно для Тебе радісне/фікційне/пережите/зболене/продумане/спонтанне тощо?

В.М.: У мене завжди були періоди написання, колись я вважав їх за своєрідну трагедію. Але тепер це для мене не має такого принципового значення, і сам собі пояснюю: ну, добре, хай не пишеться. Напишеться пізніше. Мені краще пишеться восени та взимку. Мені краще пишеться у Нью-Йорку, я дуже прив'язаний до місця. З одного боку, мені потрібен Мангетен, його веремія, суєта, галас, рух; із другого – кораблі, чайки, океан; з одного боку, візуальні ряди Америки та Нью-Йорка, з другого – мої метафізичні мандрівки текстами, культурними просторами. Потрібна внутрішня рівновага, я знайшов її для себе в Нью-Йорку.

Б.М.: Чи довго для Тебе «живуть» Твої тексти? Себто, чи довго вони є для Тебе актуальними? І чи взагалі настає відчуття їх «віджилості», своєрідної «смерті тексту»? Бачиш, як усе обертається: не постструктуралістською «смертю автора», а «смертю тексту»... Гіпотетичною, звісно...

В.М.: Якісь є актуальними, бо, мабуть, несуть той заряд естетики, який на певному етапі більш для мене прийнятний, деякі «померли» для мене самого вже давно, деякі свідчать лише про певні етапи в моєму естетичному рухові. До речі, це питання мене давно хвилює. Власне, саме тепер почав писати есеї «Смерть поезії», бо виникає дуже багато питань довкола саме поезії як тексту, який звучує своє коло як текст діалогічний, себто той, що передбачає іншу опозицію – читача чи слухача. Самі поети про це багато говорять і, здається, чи не самі провокують ці розмови й бажання покінчити з поезією як такою. В тому есеєві я ставлю ці питання й намагаюся полемізувати найперше сам із собою.

Б.М.: Які Твої найближчі книжкові задуми?

В.М.: Найперше, до українських видавництв подав нові рукописи книжок «Cornelia Street Cafe: нові та вибрані вірші 1991–2006» і переклад віршів Януша Шубера «Спійманий у сіль». Ще в Сербії підготовано

книжку вибраних віршів «37 песама», в США вийде книжка вибраних нью-йоркських віршів англійською мовою, знаю, що щось планується в Німеччині.

Б.М.: Не знаєшся, які з українських видавництв видаватимуть згадану збірку та книжку перекладів?

В.М.: Не хотів би наврочити, бо маю не тільки приємні моменти співпраці з українськими видавництвами...

Б.М.: Що відчуваєш, коли виходить Твоя нова книжка? Чи це відчуття змінюється з кожним новим виданням?

В.М.: Цей стан є станом прощання.

Б.М.: Хто є Твоїм найбільшим критиком?

В.М.: Я сам. Хоч мені цікаво читати, що про мене писали Іван Фізер, Богдан Рубчак, польські критики, особливо люблю почитувати «живі» журнали в Америці, Європі чи Україні, де ніхто ні з ким не церемониться й про мене пишуть, що завгодно. Молоді поляки чомусь, наприклад, уважають мене алкоголіком, і на цю тему між кількома дописувачами розгорнулася дискусія: чи я подібний до Куби Влодарського (якийсь їхній телеведучий), чи ні. Американці? Обговорюючи мій текст «На каві у «Starbucks»?» вирішували також проблему: чи я родич Нестора Махна, чи ні. Шкода, що мій вірш «Прізвище» поки що не перекладено англійською...

Б.М.: Дуже симптоматично прозвучала мені фраза «в Америці, Європі чи Україні»... Підозрюю, в Україні за неї з Тобою багато хто побився би... Коли йдеться про простори літературознавства/літературної критики/есеїстики, котрий із них Тобі найцікавіший (ідеться про позицію реципієнта цих текстів) і котрий, на Твою думку, найадекватніше може прокоментувати простір власне літератури?

В.М.: Кожен по-своєму може коментувати літературні тексти. Мені ближча есеїстика, принаймні вона менш залежна від канонів жанру, себто, дає більшу можливість для вільного викладу й також може бути цікавою для ширшої публіки.

Б.М.: Чи хотів би Ти жити з літератури? Де, наскільки й для кого це, на Твою думку, можливо? Зрештою, хто цього насправді потребує?

В.М.: Це було б, звичайно, ідеально, але як я вже говорив, навіть світові гранди змушені шукати заробітку чи підробітку, займаючися мистецькою критикою, чи есеїстикою, чи викладацькою працею, чи дипломатією. Хоч існують приклади П. Коельо і Дж. Р. Ровлінг, які непогано живуть із літератури. Але чи це та література, про яку ми з Тобою ведемо мову?

В.М.: Ну, скажімо радше, що в цьому випадку мова просто про «книжки»... Яким, на Твою думку, є ідеальне заняття на щодень для письменника?

В.М.: Сидіти біля океану й дивитися на океан, пити пиво, записувати свої відчуття на лептопі й пересилати їх друзям. Але, якщо серйозно, то я не знаю...

Київ – Нью-Йорк,
Листопад, 2006

Дізнайтеся про нас більше!

ПОРТАЛ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКОВОЇ ВІДУСТРІ

BOOKS.INFO

інформаційний партнер

літературно-критичного журналу

КИЇВСЬКА РІСЬ

Bitch/beach Generation

П'єса

ВАСИЛЬ МАННО

Дійові особи

Орфей – перший чоловік Офелії, інтелектуал.

Одисей – другий чоловік Офелії, колишній моряк.

Нарцис – третій чоловік Офелії, цинік і гомосексуаліст.

Офелія – зовні ефектна, але знищена алкоголем.

Виховує чотирьох дітей, які від (за чергою) Орфея, Нарциса, Одисея і не тільки.

Вік усіх чоловіків приблизно однаковий – 40 років.

Офелія – на кілька років молодша.

Під кінець п'єси її вік важко визначити.

Чоловік

Жінка

Гамлет

Інші

З'ява перша

Орфей, Одисей і Нарцис сидять за столиком у кав'ярні.

Кожен представляється глядачеві.

Орфей. Я був одружений із цією алкоголічкою Офелією, хоча все життя кохав тільки Евридику. Тепер щодня спостерігаю за нею та її двома колишніми чоловіками (киває у бік Одисея та Нарциса) – такими ж ідіотами, як я...

Одісей. З Офелією побрався якось випадково, коли ми з нею опинилися разом за столиком, у пивному барі. Я просто замовив пиво, і їй це сподобалося...

Нарцис. Мені ця жінка ніколи не подобалася, як будь-яка... жінка, але, коли вони встигли її спробувати... *(замовкає, якось дивно дивиться убік)* Ну осьь...

Входить Офелія, весела і збуджена.

Офелія. О, хлопці знову разом, мабуть, пліткуєте про мене. Пліткуєте?

Орфей. Ну, ми так... згадали тебе. *(дістає з-під пахви книжку і мовчки занурюється в читання)*

Офелія. Знову уникаєш розмови?

Нарцис і Одісей запитально дивляться на Офелію.

Офелія. *(звертаючись до них)* Він *(киває на Орфея)* не може вибачити мені позиченої десятки. Думаєш, я пропила? А за що у твого байстрока годуватиму? *(різко повертається до Нарциса і Одісея)* І ваших також?

Нарцис. А не наших... ти годуєш за гроші Орфея?

Одісей. Офеліє, забагато п'єш. Повертаючись із останніх мандрів, я...

Офелія. *(перебиває його)* Десять років тому... *(іронізує)* ти б міг уже змінити цю пісню й не виглядати посміховиськом перед ними. Невже вони *(киває у бік Орфея та Нарциса)*, блін, сприймають серйозно твоє варнякання. Правда, хлопці? Ха-ха. *(замислилася, згодом продовжує)* У мене перед усіма вами, давно, коли я була зовсім дурненьким дівчиськом, у мене був Гамлет.

Одісей. Гамлл... як?

Орфей. Гамлет, здається. *(звертаючись до Офелії)* І що далі, дорога Офеліє? Ти примушуєш нас вислуховувати...

Офелія. Ні, я хотіла сказати, що він так і залишився нерішучим і сором'язливим, і неodrуженим.

Нарцис. Я хотів би побачити цього щасливця – принаймні, він зберіг здорові нерви. *(витягає дзеркало, довго протирає хустинкою і роздивляється)*

Офелія. Залишився про нього *(крутить склянку в руках)* лише запах алкоголю.

Нарцис. Він помер від нездійсненого бажання, згорів від пристрасті?

Офелія. Простіше *(легко зітхнула)*. Загинув на поєдинку, бо надто багато роздумував про людське існування, призначення людини, ще там щось, що мене завжди відлякувало, говорив про високе, що його ніхто не розуміє. У нас шло до весілля – і цей фатальний поєдинок.

Його послідовники створили якесь товариство чи секту, де вивчають кожне його слово, я чула, що сотні коментаторів сперечаються про найголовніший його трактат: «Бути чи не бути».

Одисей. Мені ніколи не випало чути про Гамл...

Нарцис. Гамлета, Гам – лета, Га-мле-та. Запамят'яв?

Одисей. Так, Гам-лета, якесь дивне ім'я. *(до Офелії)* Він що, іноземець? Де ти тоді вешталася, що знайомилася з якимись Гамлетами?

Офелія. О, це давня історія.

Орфей. Здається, я щось читав про це, але ти ніколи не розповідала, навіть тоді, коли ми перебували в шлюбі. Це, мабуть, дуже трагічна й романтична історія, панове...

Одисей. Коли хоче сказати щось важливе, переходить на «ви» і «панове». *(голосніше, до всіх)* Найтрагічніша історія, яку знаю, пов'язана з моїми кораблями. *(сумніше)* Одного з них чекаю вже десять років...

Нарцис. Ні, ці кораблі мені вже сняться. Одисею, повір, друже, я той, хто найбільше бажає повернення того корабля, бо слухати це вже неможливо. Ти добре рахував їх?

Одисей. Кого?

Нарцис. *(із притиском)* Ті кораблі.

Одисей. Мені в порту навіть посвідку видали, де точно записано, що такого і такого місяця, такого і такого року ми відпливли звідси, але порту призначення ніхто не вказав, із двох кораблів після шторму доплив один, і той без мене, бо, як знаєте, мені довелося змарнувати кілька років на острові.

Орфей. А може, ті бідолахи теж на якомусь острові?

Одисей. От-от, я постійно про це думаю. *(жвавішає, бо відчуває, що знаходить у Орфеві спільника)*

Нарцис. *(дивиться у дзеркало, поправляє зачіску, кепкуючи з Одисея)* Ти чув, що розповідала Офелія про Гам – лета. Не варт, дорогий Одисею, так перейматися. Можна ж про щось інше погомоніти.

Одисей. Про що? Про твій басейн, про цю калабану, в якій хіба що пускати паперові човники.

Нарцис. *(наче не розуміє, про що йдеться)* Човники ти теж там не пускатимеш...

Орфей. *(відриваючись від книжки)* Ну, знову починається...

Офелія. Чому ніхто нічого мені не замовив? Хто сьогодні платить? Чи ви вкотре зібралися подихати кавовими випарами? Я без кави, принаймні, звідси не піду. Можна ще й коньяку. Не відмовлюся.

Орфей, Одисей і Нарцис, мовчки поглядаючи один на одного, дістають гроші.

Одисей підраховує, витягає ще кілька купюр із іншої кишені й кличе офіціанта.

Офелія. *(радісно)* Ви справжня чоловіча компанія, хлопці. *(випиває швидко коньяк, що його хвилину тому приніс офіціант, смакує каву)* З вами не так і погано. Ха-ха. Особливо коли ви разом, бо поодинці ви мені вже не цікаві й поодинці жоден із вас мені не ставить.

Орфей. *(до Одисея та Нарциса)* Хто її проводитиме додому? За півгодина від неї не відкараскаєшся.

Офелія. *(почула)* Не турбуйтеся, я вже якась сама. *(скрикнула)* Я завжди йду додому сама. Ось так, мої милі. *(видно, що п'яніє)* А цей офіціант гарненький і молодший від вас, старих пергюнтів... Мальчик, а як ти називаєшся? Ходи-но сюди. *(вивертає кишені, витрушує все із сумочки)* Ні, не йди. А ці *(киває на компанію)* все одно вже не поставлять. День минув – і славно!

Встає з-за столика, ледь-ледь хитаючись іде.

Нарцис. Не треба було її пригощати.

Одисей. Ти що, не знаєш її, вона не відчепилася б.

Орфей. Вона помалу зіп'ється, ось так, на очах у всіх. А така була сильна жінка, така витончена.

Одисей. Після мого повернення з мандрів, коли ми одружилися, вона довго й уперто виходжувала мене. Переймалася моїми кораблями й моєю нещасною командою.

Нарцис. Найголовніше, що тишило мене – що вона не надто пхалася не в свої справи, не допитувалася, але грала свою партію, як кожна жінка: її істерики ставали нестерпними, виводок, із яким я її взяв, міг довести до нервового зриву будь-кого.

Одисей. Діти, певно, хотіли купатися в басейні?

Нарцис. *(жваво)* Вони тільки про це й мріяли. Щоранку вони бігали навколо нього, скиглячи, але я принципово не дозволяв. Офелія постійно плакала, через рік я не витримав цього нервового виснаження і вигнав її з дітиськами.

Орфей. Тоді вже й у вас знайшлося дитя.

Нарцис. Так, це трапилось випадково, я...

Орфей. *(іронізуючи)* Це завжди випадковість.

Одисей. Ось воно що. Це ж після тебе Офелія пішла по руках і почала заглядати в чарку, басейна йому шкода, ти ж щодня втупишся в нього, як... Що ж ти там таке побачив?

Нарцис. У всякому разі не тебе, і не твої примарні кораблі.

Одисей. А що? Що?

Нарцис мовчить. Западає мовчанка, яка свідчить, що напруга може перерости в бійку.

Орфей. Я думаю, кожен із нас винен у тому.

Одисей. Чому, Орфею? Ти покинув її свого часу, бо вона не розумілася на книжках, цей (*має на увазі Нарциса*) вигнав її, а мене... залишила сама.

Орфей. (*філософствуючи*) Це надто складно, Одисею, цього не вчать у морських школах.

Одисей. (*з образою*) А де? В університетах?

Орфей. Там цього також не навчишся, я взагалі схильний думати, панове, що стосунки чоловіка й жінки – це дивний фатальний збіг обставин. Ми й Офелія – це наче шахова партія, яку розігрують поза нашою волею.

Нарцис. Але найбільше нещастя для нас, як я вважаю, це те, що ми живемо всі тут – поруч. Чомусь ніхто не хоче нікуди виїхати.

Орфей. Це неможливо.

Нарцис. Чому?

Орфей. Бо зруйнується увесь порядок... світова система гармонії.

Одисей. Хіба ми – той порядок?

Орфей. Виходить, що так.

Мовчанка. Орфей мугикає мелодію, Нарцис уважніше розглядає себе у дзеркалі, а потім дивиться на свої долоні, пальці й усміхається сам до себе, Одисей бубнить щось собі під ніс і дивиться у бік моря. Вечорі.

Орфей. Ну що? Було би незле пройтися узбережжям. Штиль, сходить місяць, це якраз пасуватиме до нашої розмови.

Нарцис. Гаразд, ви йдіть. Я піду додому, посиджу над басейном – я люблю, як у ньому купається повний місяць.

Одисей. Місяць у басейні? Не сміши мене, Нарцисе. Ходімо до нічного моря.

Нарцис. Тільки-но Орфей говорив про порядок і гармонію...

Орфей. Добраніч, Нарцисе.

Нарцис. Усього доброго, до завтра.

Розходяться у різні боки, чути, як Орфей із Одисеєм про щось перемовляються, але з кожною секундою наближається важкий шум моря, що наростає і заповнює простір, у якому немає ні голосів, ні тіней. Плончі.

Орфей із Одисеєм ідуть уздовж морського берега, час від часу зупиняються, дивляться на нічне море, слухають прибіж.

Одисей. (*довго дивиться у бік порту*) Сьогодні теж ніхто не приплив.

Орфей. Ти таки сподіваєшся на те, що хто-небудь міг урятуватися? Скільки минуло часу?

Одисей. Багато. Років із десять. Після розлучення з Офелією – це єдине, чим я живу, Орфею. Щоранку я приходжу сюди й дивлюся на море, звідси погано видно, тоді я беру човна й запливаю далі... он туди. *(показує рукою)*

Орфей. Туди?

Одисей. Ні, он туди... ближче до маяка, звідти добре видно відкрите море – і чекаю.

Орфей. Так можна прочекати все життя, *(пауза)* а зрештою, що ж залишається робити. Я теж постійно чогось чекаю. Шкода, що сніг у нашій місцині випадає тільки взимку; коли падає сніг, я придумую різні історії, а тепер – ні, просто чекаю, коли він випаде. Так колись ми чекали, що станемо дорослими, пам'ятаєш, ми купували вино, вдягалися у найкрикливіші речі, шукали веселих дівчат. Згадай, *(жвавішає)* це постійне чекання виробило з нас невпевнених людей, і ми почали пити, вино ставало щораз важливішим атрибутом нашого життя. Скільки насиділося по тих прокурених забігайлівках, про що і про кого там тільки не говорилося.

Одисей. Але без цього, Орфею, не було б нас теперішніх, отаких, якими ми є.

Орфей. І не було би теперішньої Офелії, яку ми – чого гріха таїти – довели... кожен зосібна, яка мордується з нашими дітьми й нині не завжди пам'ятає, який день тижня.

Одисей. Цей скнара... Нарцис шкодує їй...

Орфей. Облишмо його...

Одисей. Коли бачу його, завжди маю неприємний осад, навіть тоді, коли він нічого не говорить про хлопчиків та басейн...

Орфей. Ти пригадуєш, коли ми всі перезнайомились і між нами зникли всілякі умовності – як це буває в молодості, коли всі вважають, що все попереду – саме тоді наші стосунки зіпсувалися через Офелію...

Одисей. *(перебиваючи, продовжує)* Вона тоді майже не вживала. *(робить характерний жест)*

Орфей. Так, але не про це кажу. Для кожного з нас вона наче уособлювала пору змужніння, бо тоді кількість випитих пляшок, знання текстів улюбленої групи і красива дівчина – були мірилом успіху в нашому колі. Хтось бринькав на гітарі, хтось писав вірші, комусь було до вподоби цілодобово лежати на ліжку і читати найдревніших філософів, але головне було зрозумілим для всіх: ти спав із нею чи ні? І це питання не могло залишатися без відповіді довго.

Одисей мовчки сидить спиною до зали, довга мовчанка. Через деякий час він повертається обличчям до Орфея – явню зміненням, інакшим.

Одисей. І хто з нею переспав перший?

Орфей. З ким?

Одисей. Із нею. *(мовчанка)*

Орфей. Не я.

Одисей. Але ж ти одружився першим?

Орфей. То що з того, ти ж чув про Гамлета.

Одисей. Він поза грою, тоді хто?... Нарцис?

Орфей. Він використав момент, це сталося після якоїсь вечірки, оповідав хвалькувато про це, поливаючи її помями, як останню шльондру, що, мовляв, сама, що дуже хотіла, що... сука.

Одисей. Ну, ти розумієш, що було не так.

Орфей. Розумію – і тоді, здається, розумів, бо пересилив себе.

Одисей. Чуєш, Орфею, цю музику?

Знову відвертається і довго дивиться на океан, його фігура щораз меншає в сутінках, чути тухлий кашель. Неподалік стоїть Орфей, заклавши руки за спину.

Орфей. Коли чоловіки починають згадувати своїх попередніх жінок, вони, мабуть, не мають теперішніх, і через це нидіють у балачках. Справді, добре було би поїхати звідси геть, але куди? Твій час – це твоя пастка, його треба прожити до кінця – і тут уже не принципово, де і з ким – прожити, як оплачений номер у готелі, бо шкода витрачених грошей, себто зусиль. А часом нічого не шкода, і себе – теж, і нікого. Можливо, тільки сни і спогади утримують твої прагнення перетривати тут – із ними, бо інших нема, час, а без них – із кимось, кого ти ще не знаєш, хіба було би ліпше? Півжиття чекаєш на сніг, бродиш понад морем або брудними вуличками, дослухаєшся до всього, що могло би бути музикою – і, зневірений, лягаєш, в очікуванні наступного дня минає ніч, але не змінюється твоє довкілля, ти не чуєш жодного звуку, ти глухнеш, бо живеш занадто близько, поруч із морем – і тоді ти думаєш словами про слова – єдиний сховок, якого не видно іншим.

Одисей. *(покашлюючи)* Ти про що, Орфею?

Орфей. *(зі здивуванням)* Я думав, що ти заснув, тому верзлося таке...

Одисей. Ні, я не спав... Мені таке чомусь ніколи не приходиться до голови... Може, це тому, що я надто перейнявся тими кораблями? Я от сидів і думав: Офелія завжди насміхається з мене – усе давно вже минуло, а ти, старий пергюнт, мариш якимись спогадами. Нарцис теж єхидно підсміюється, але боїться мене, щоб – бува – не випустив води з його смердючої калабані. Залишаєшся ти, з ким можна... *(задумується)*

Орфей. *(перебиваючи його)* Ну от, бачиш, як усе ускладнюється, коли людина чекає півжиття на сніг... знаючи, що він ніколи не випаде – не ті кліматичні умови. Клімакс природи.

Одисей. *(продовжуючи думку)* ...або на кораблі...

Орфей. Ти знаєш, я чомусь подумав, що ми не виглядаємо смішними.

Одисей. І не дурними?

Орфей. Може, не дурними і не смішними для інших, – але для себе?

Одисей. Для себе ми взагалі ніяк не виглядаємо...

Орфей. ...поки ми є. Поки разом на цьому узбережжі, у цьому місці, з цими словами і без них.

Одисей. Ти знову: ми разом – я думаю, що ми мали би стати всі – Офелія, Нарцис – ворогами... найлютішими, я не повинен сидіти тут із тобою, а ти – зі мною, бо...

Орфей. А хіба ми друзі?

Одисей. Я завжди так вважав.

Орфей. Я – ні...

Одисей. Але з-поміж нас...

Орфей. ...нікого не можна вважати... навіть цю нещасну Офелію, до якої не відчуваю жодного жалю... і вона цього не потребує.

Одисей. А ти?

Орфей. Я потребую тиші, яка зсувається снігом із даху, яка налипає снігом, яка біліє, я люблю білу тишу, вона нагадує мені забуття і полегкість від втоми. Я втомлений від усіх і всього.

Одисей. Кожен утомлений...

Орфей. Від чого?

Одисей. Від того, що ти називаєш снігом і тишею.

Орфей. Облиш, хіба можна назвати те, чого не знаєш, а тільки здогадуєшся, що воно могло би так називатися. Та й зрештою, втома, Одисею, ще анічогісінько не прояснить тобі про...

Одисей. Про що?

Орфей. Про все.

Одисей. Про що «про все»?

Орфей. Про все.

Одисей. Ти багато начитався.

Орфей. Мабуть. Твої кораблі вже давно повернулися, але ти їх не впізнаєш, бо вони інакше йменовані.

Одисей. Чому?

Орфей. Запитай Офелію. Вона за коньяк і каву пояснить тобі, що втома – це наслідок недопивання. А кораблі повернуться після того, як ти їй виставиш стільки, скільки вона подужає.

Одисей. Тепер їй треба все менше і менше...

Орфей. А тобі – більше і більше. Несправедливо, як бачиш.

Одисей. Чого мені треба більше? Чого?

Орфей. Слів, тобі бракує слів, моїх, Офелії, Нарцисових – чи їх завгодно. *(нервується від запитань)*

Одисей. *(подивований)* Навіщо мені ваші слова?

Орфей. Щоби втомитися, а тоді – нагадати собі про все. А згодом ти повернешся до кораблів, а вони – до тебе.

Одисей. Я не розумію. Поясни-и-и.

Орфей. На жаль, цього я ще не назвав. Мусиш почекати.

Тьмяніє. Сутинки огортають дві постаї, що поволі прямують уздовж узбережжя.

Останні уривки розмови губляться. Здається, після них надходить зима.

Усе інакше доокіл.

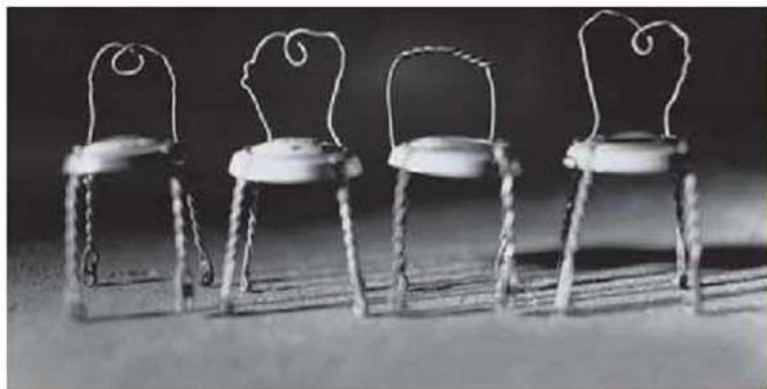
З'ява друга

Та сама кав'ярня, що у з'яві першій, тільки дія переноситься всередину приміщення.

Із вікон кав'ярні видно безлисті дерева, поодинокі стільці, які не встигли прибрати від учора. Нарцис поливає каву, розтираючи руки. Відвідувачів майже немає, тиха музика. Бармен звично протирає келихи для вина, перемовляючися з клієнтом, що сидить на високому стільці навпроти нього.

Відвідувач. То ви кажете, це недалеко?

Бармен. Так, недалеко, за отим будинком під червоною черепицею звернете праворуч. А там запитаєте когось.

Відвідувач дякує і виходить.

Нарцис. *(до бармена)* Не впізнаю, мабуть, не з наших околиць?

Бармен. Наші так рано до мене не заходять, окрім вас та ваших друзів.

Нарцис. *(іронічно)* Турист чи втікач сам від себе?

Бармен. Хто його знає, через цю кав'ярню перейшло стільки... Каже, приїхав подивитися гастролі якогось театру, що мають бути у нашому місті. О, бачите... здається, ваша Офелія.

Згодом у темряві з'являється Офелія, видно, їй холодно – або вчора перепіла.

Офелія. *(до Нарциса)* Ти сам?

Нарцис. Сам.

Офелія. Чого так зрання?

Нарцис. Як завжди... трохи раніше від інших.

Офелія. А-а-а. А я щось нині прихворіла, морозить і у горлі дере. *(вистягає цигарку і запалює)* Навіть не снідала, дітей якось зібрала до школи, а сама – сюди. Нудить, не могла їсти.

Нарцис. Тобі кавуі...

Офелія. Так. Я гроші маю... вчора заробила.

Нарцис. У мене теж є.

Офелія. *(сама до себе)* Падло таке, за готель пошкодував заплатити... на пляжі... не боявся відморозити...

Нарцис. Не знаєш, де це наші архарівці?

Офелія. Ні, не бачила від учора. *(мовчить)* Ти воду з басейна випустив?

Нарцис. Увечері. Почув по радіо про похолодання – і випустив.

Офелія. Із тим басейном завжди були якісь пригоди... *(сміється)* Пригадую, як ти кудись поїхав, а зночі вдарив морозець... вода замерзла... за кілька днів – відлига. Уся плитка до сраки.

Нарцис. Це ж дорого коштувало, сама розумієш.

Офелія. Ти верещав так, що всі сусіди повиходили подивитися на нашу сімейну іділію. *(трохи помовчав)* Пусте, Нарцисе, не варт перейматися. Жили, як уміли, і нині живемо, як можемо. Як мило: щодня зустрічатися з трьома колишніми чоловіками, які до того ж віддавна приятелюють, яких майже не цікавлять їхні діти, бо вони найбільше люблять себе. Ви не змінилися, хлопці, хіба що постаріли й обридли мені своїми безкінечними балачками, далі хочете виділитись, й щоб вас... але минуло півжиття... подивись – твоя борода вже сива, а ти – з люстерком, манікюрчик. Змінив орієнтацію, тепер із хлопчиками...

Нарцис. Пригадуєш, коли помер черговий вождь, (виймає люстерко і милується собою) Орфей із перепоем йшов по пиво, і я його зустрів саме тоді. Перекинувшись словом-другим, я зрозумів, що про нещастя, яке спіткало нашу країну, він не те що не знає, навіть не підозрює. І я випалив йому все. Хвилину він дивився на мене, шукаючи у моїх словах провокації чи жарту. Каже: не вірю, ти що, йобнутий... ми побилися об заклад, переможений виставляв ресторан. Орфей охерів, коли, йдучи на лекції, потрапив на траурний мітинг перед університетом. Наче побував біля Стіни плачу. Професори плакали, стоячи в черзі до мікрофона. Кожен бажав висловити свій жаль. Орфей зрозумів, що йому не викрутитися. Він, здається, позичив тоді гроші у жінки, з якою час від часу спав... вона була розлучена чи вдовиця – не пригадую, проте в скрутнухвилину гроші позичала. Ти про це не знала. Він користувався цим не раз. Треба було якось виживати.

Ресторани працювали, але без музики. Ми з Орфеєм – а була пізня осінь, мабуть, оця пора, що тепер – забрели туди і замовили щось випити: закуски, ясна річ, мінімум, сили в кутку. Орфей якраз сповідався мені про ваші стосунки – він тоді був страшенно закоханий. Пилю ми тоді люто, отак по ледь-ледь – дві пляшки на брата спорожнили. У країні – звісно – траур, усі ридують за улюбленим... а нам – по хер... На ранок ми прокинулись у витверезнику.

Офелія. Це я вже чула... Орфей мені розповідав, згодом – ти. І що? Що? Це вас змінило чи навчило? Ну, помер той старий ідіот. Мерзотники справили шабаш, ними ж залишилися. А вас – пригадую – ганьбили й викинули з університету, як цуценят. Змарнувалось усе. Ти хоч прилаштувався відразу – заробляти робітничу характеристику, а Орфеєм покидало по всіх усюдах, і мною разом із ним. Перемішалось усе, Нарцисе, нічого не ясно, нічогісінько.

Нарцис. (єхидно дивуючись) Що, Офеліє?

Офелія. Притупилися відчуття. Нічого нового. Нічого. Нидіємо тут. Одне втішає: море і пляжі, море і пляжі. І коньяк. Чомусь тут подають завжди теплий.

Нарцис. Коньяк мусить бути теплим, на відміну від горілки.

Офелія. Добре, що ти сказав, бо я завжди серджусь, коли коньяк теплий. Тепер знатиму.

Нарцис. Ти це знала, Офеліє.

Офелія. Я забула.

Нарцис. Ти не могла цього забути, бо вперше я почув це від тебе.

Офелія. Я так давно його п'ю, що забула.

Нарцис. Дивна назва, у цих французів усе дивне.

Офелія. Це прізвище французького письменника...

Нарцис. ...що підтверджує мою теорію про дивакуватість французів.

Офелія. ...він загинув у автокатастрофі...

Нарцис. Чомусь не видно Орфея з Одисеєм. Що це за коньяк? *(бере до рук пляшку, крутить нею, розглядаючи)* Camus? Ось чому в тебе меланхолія.

Офелія. Ти ж оптиміст, а сидиш із песимісткою і чекаєш іще на двох похуїстів.

Нарцис. Я чекаю на каву, песимісти і похуїсти – частина цього пейзажу, його аплікація, з ними почуваєшся філософом. Інколи кайфуєш від їхнього ниття.

Офелія. Ти цинік.

Нарцис. А ти...

Офелія. Ми ж посваримося.

Нарцис. У нас завжди до цього доходило.

Офелія. У мене це виходило з усіма вами.

Нарцис. *(роздивляється по кутах)* Брудно, як завжди. Чи тут хтось прибирає? Одне дивує – як ми тут просиділи майже півжиття: кава – перепалена і протухла, цигарки – найдешевші, бармени постаріли разом із нами. Тільки за вікном одне і те ж море. Чого ми тут сидимо. Чого? Ти знаєш?

Офелія. Ти ж оптиміст: ми не знаємо, це точно, але *(обводить поглядом приміщення)* не знають і вони. Або не бажать знати. Не бажать. Це ти і я – ми – хотіли чогось, а вони – ні. Навіщо? Сніг усе одно випаде, хліб насушний усе одно буде, і ця кав'ярня – поки їх – буде також. Чого ще бажати? Гіркотно якось у роті. Кава справді перепалена.

Нарцис. Учора згрібав листя у садку. За ніч напало стільки, що ледве впорався до сутінків.

Офелія. Зима. Сутеніє швидко. І мерзнеш без кави і цигарок, *(пауза)* і без коньяку.

Приміщення кав'ярні заповнюється молодими людьми, які метушливо всідаються за столи, стають обчч стійки бару. Замовляють, перемовляються, жартують. Нарциса і Офелію поступово заступають їхні тіла та голоси.

NN I. *(кричить до своєї компанії)* Гей, кому ще пива.

NN II. *(з-за столу)* Замовляй на всіх.

NN I. На всіх не вистачить.

L I. Мені – чогось міцнішого.

L II. Купи цигарок.

L III. Нехай принесуть чисту попільницю.

NN III. Тут тарганів більше, аніж відвідувачів.

Сміх. Офіціант вправно ставить на їхній стіл замовлене, забираючи склянки і тарілки, які залишилися від попередніх відвідувачів.

NN II. Ще ніколи не бачив зимових морських пейзажів.

L I. А мене ще ніколи ніхто поруч з морем не...

NN I. А ти нікому не потрібна поруч із морем.

L II. І поруч із річкою.

L I. Поруч із річкою і в річці було... Ха-ха-ха.

NN III. Біля зимового моря – ... *(підносить руку)* запиши мене і своє бажання, бо завтра будеш відмовлятися.

L I. До завтра море може висохнути.

NN III. Я п'ю, щоб ніколи нічого і ні в кого не всихало.

NN III і L I цілуються.

NN II. Уночі ніяк не міг заснути, ці переїзди втомлюють. У готелі зимно. Кажуть, що це єдине місто в оцих околицях, у якому немає глядачів.

NN I. Із нашим театром усе можливо, що найгірше – для нас. *(розглядає кав'ярню)* Публіка звичайна... провінція...

NN II. Не знати – інколи непогані люди трапляються у таких містах.

NN I. Мені казала покоївка з готелю, що театр не опалюється протягом двох зим і що ми перші, хто за кілька років заїхав до них.

NN II. Як вони живуть?

NN I. Звикли.

NN II. Вони не припинять *(показує на NN III та L I, які продовжують цілуватися)* Залишмо їх, трохи зігрілися, можна прошвирнутися до моря.

Усі (окрім NN III та L I, які показують жестами, що нікуди йти не збираються), допивають каву і виходять із кав'ярні, при виході зустрічаючи Орфея та Одисея.

NN III і L I замовляють іще випивки, тихо перемовляються, з усього видно, що помалу п'яніють.

Одисей. *(каже до Орфея)* Я казав тобі, що вони тут.

Нарцис. А де ж нам іще бути?

Орфей. У цьому гаморі якраз нам усім місце...

Офелія. ...буде можливо...

Нарцис. А що ж то за люди понаїжджали? Зранку якийсь тип каже, що прибув на прем'єру, розмовляв із барменом, питався, де театр. Тепер ось цей театр з'являється в нашій кав'ярні. П'ють тут каву, цілуються.

Ось подивись, (показує в бік, де сидять NN III й L I) так було гарно тут без них, у мене таке передчуття, що вони зруйнують звичний пейзаж...

Офелія. ...разом із нами.

Нарцис. (нервово) Офелія сьогодні втомлена.

Орфей. Її інтуїція небезпідставна.

Одисей. Ти теж так думаєш, Орфею?

Орфей. Нарешті за кілька років щось відбувається у цьому місті.

Театр. глядачі заповнюють напівкруглі ряди, що утворюють амфітеатр.

Ніяких особливих декорацій, лише два стільці, збоку двері, нуди входять і виходять актори. Поки всідається публіка, на кону ще порядкують люди, щось поправляють, переносять стільці, про щось перемовляються.

Згодом і вони залишають кін. Западає тиша, світло тьмяніє.

З усього неможливо зрозуміти, що, взагалі, відбуватиметься. Серед глядачів помічаємо Орфея та Офелію, прилізнувшись Нарцис і Одисей. Зала майже заповнена.

Розмова

(П'єса у п'єсі)

Парк культури і відпочинку імені Йонеско

Саме там відбувається дія.

Вік акторів довільний.

Чоловік і Жінка.

Чоловік майструє паперову корону

На протилежному боці кону сидить Жінка, яка завершує свою трапезу і дивиться у бік Чоловіка. Спочатку Чоловік її зовсім не помічає. Він займається своїм: кричить, кличе когось, реє паперову корону, сміється сам до себе.

Чоловік. (кричить) Принесіть вина-а-а. Я втомився за цілий день від усіх.

Працівник сцени приносить столики, карафу і склянки. Пробує розлити вино.

Чоловік. Не треба, я сам. (забирає склянку й ховає в кишеню) Вони нічого не дають зробити самому. Що це за люди? Чого вони тут вештаються?

Жінка. Не кричи.

Чоловік. (з подивом) А ти хто?

Жінка. Я – Жінка.

Чоловік. Це помітно (іронічно).

Жінка танцює навколо Чоловіка. Той прикривається руками, схопившись за голову, довгий час не підносить голови, якимось боляко озирвається.

Чоловік. Ти танцівниця?

Жінка. Ні.

Чоловік. А хто?

Жінка. Не впізнаєш? Підійди до мене.

Простягає до Чоловіка обидві руки, якимсь неприродно потягується і наче скиглить.

Чоловік. (кричить) Сука. Забирайся звідси. Забирайся, звідки прийшла.

Жінка. (заходиться сміхом) Я тут була завжди.

Чоловік. Що? Була завжди? Вчора ще тебе тут не було. Ось – (бігає по колу, шукаючи доказів) подивися, це я їв. (показує якийсь обгорток-вий папір. Піднімає порвану корону) Це я порвав її вчора...

Жінка. Сьогодні. Це я вже бачила.

Чоловік. Ну, сьогодні, гаразд, але вчора тебе тут не було.

Жінка. Вчора я приходила – була пізня година. Ти спав. Не хотіла будити.

Чоловік. Ти брешеш.

Жінка. Ні, ти забагато п'єш, тому не все можеш пригадати.

Чоловік піднімає шматки порваної корони і кидає в Жінку. Вона відбігає на безпечну відстань і ховається за стільцем. Чоловік продовжує кидати.

Жінка. Ще не втомився?

Чоловік. (кидаючи в неї папірці, які навіть не долітають до крісла) Ні.

Жінка. Припини, я хочу з тобою про щось поговорити.

Чоловік. Про що? Я розмовляю тільки з тими, хто приносить мені вино (подумав) або... дає гроші на вино. Ти прогнала мої милих друзів, які ось (показує карафу) були перед тобою. Але ніхто не хотів зі мною говорити. Принесли і пішли.

Жінка. Ти хочеш, щоб з тобою говорили. Ти завжди сам.

Чоловік. Слухай, краще йди своєю дорогою, звідки прийшла.

Жінка. Я прийшла до тебе.

Чоловік. А тепер від мене йди.

Жінка. Не можу.

Чоловік починає їсти. З торби витягає пляшку молока. Повергається спиною до Жінки, горбиться, наче заступає всім тілом; інколи виникає враження, що він уже скінчив їсти – але знову і знову всім тілом рухається, п'ючи.

Жінка. Вчора ти з'їв два останніх шматки хліба. Тому сьогодні не маєш що їсти.

Чоловік. Звідки тобі знати, що я їв учора.

Жінка. Я стежила за тобою, сидячи в цьому кріслі.

Чоловік. Це крісло я приніс сюди вчора зранку, воно потребувало ремонту, я збив його сяк-так, але сидіти на ньому небезпечно – може розлапатися.

Жінка. Ти чув учора гуркіт?

Чоловік. Ні.

Жінка. А я з нього впала. Здавалося, наче завалився будинок. Такий був гуркіт.

Чоловік. Учора йшов дощ.

Жінка. Ну, що ти, ніякого дощу не було, пригадується, сніжком посипало.

Чоловік. Який сніг? Тут сніг – велика рідкість. Ми його чекаємо роками. Ти явно здалеку.

Жінка. Так, здалека.

Чоловік. Звідки?

Жінка. Ти ще там не був, але колись будеш. Зі мною чи без мене, але будеш.

Чоловік. Це на північ чи на південь?

Жінка. Схід чи захід?

Чоловік. Не хочеш казати – не кажи. У мене також нічого не запитуй.

Жінка. Ти не голодний?

Чоловік мовчить. Складає свої манатки в торбу і збирається йти геть.

Жінка. Коли повернешся, я буду з цього боку (показує рукою) сидіти на цьому кріслі, якщо не бачитимеш мене. Покличеш – я буду тут.

Чоловік повертається на свою половину кону, де порозкидано шматки палерової корони, якісь речі, що нагадують про сміттязвалище. Він намагається упорядкувати все навколо, але робить це якось дивно: безладно і хаотично, ходячи туди-сюди; збираючи всяку всячину, зносить її на одну куту, однак речі вислизують у нього з рук.

Зі своєї половини кону, де також згромаджено різноманітні вжиткові предмети, споглядає все те Жінка.

Жінка. Даремна справа. Нічого не вийде. Облиш.

Чоловік, не озиваючись, і далі зносить речі на куту.

Жінка. Можу допомогти.

Чоловік. Тебе тут не має бути до завтра. Чи мене? До завтра помовч.

Жінка. (показує пальцем на папір від корони) Ти що, був королем?

Чоловік. Майже. Королем Ліром, який усе втрапив і якого прогнали...

Жінка. ...жінки.

Чоловік. Лихі обставини... королівського життя.

Жінка. (роздумуючи) Це ж якби ми одружилися, я стала б королевою...

Чоловік. Паперової корони.

Жінка. А ти був би королем нашої території, (розводять руки) такої великої землі.

Чоловік. (тримаючись за спинку стільця) Такого маленького стільця.

Жінка. Ти ж поділишся цим стільцем?

Чоловік. У тебе такий самий.

Жінка. Справді. (підскакує від задоволення) У мене такий же стілець, як у тебе: отже, я вже також можу бути королевою. Стілець є. Територія є. Сусіднє королівство є. Ха. Ну, ось...

Чоловік. Що?

Жінка. Спробуймо якось будувати наші міждержавні стосунки.

Чоловік. Які?

Жінка. (твердо) Стосунки між нашими державами.

Чоловік довго дивиться на неї, нічого не відповідаючи, прямує до кута, сідає обч напасеної купи речей і кричить несамовито, з часом переходячи на речитативний спів окремих складів, що не мають ніякого смислу. Він співає протягом кількох хвилин.

Жінка, слухаючи той спів, спочатку не виявляє незадоволення, зате згодом кривиться, показує непристойні жести і т.д. Пританцювуючи, біжить углиб своєї частини кону. Сідає так, як Чоловік – і починає співати свою пісню.

Так завершується перша частина вистави.

Продовження вистави відбудеться за кілька хвилин, принаймні, цього сподіваються всі: глядачі та актори. Освітлення таке, що видно глядацьку залу: шум, рипання стільців, Офелія,

Нарцис, Одисей та Орфей виходять і заходять до зали, гамірно. На кону весь час переносяться і переставляють стільці з однієї половини на іншу. З усього зрозуміло, що готують реквізити на наступну дію.

Чоловік, пробираючися на кін, зупиняється від подиву й одразу сідає на найближчий стілець.

Чоловік. Це її робота. Як же мені дійти до мого місця? Мені там (показує – звідки він прийшов) сказали, що кожен тут, на кону, матиме своє місце. Моє місце там, на протилежному боці. Як же пробратися. Ця дурепа...

З іншого боку з напівтемряви чути тріскотіння і жіночий голос, Жінка пробирається також з іншого боку.

Жінка. (голосно) Хто приніс їх сюди? Це ж ліс. До свого місця не добратися. А я так втомилася за цілий день. Може, це інший пустир? Агов?

Чоловік затуляє вуха.

Жінка. Аго-го-го-гов.

Чоловік тихо сповзає зі стільця, стає на коліна і ховається за стілець.

Жінка. (грайливо) Я бачу чийось тінь.

Присідає, розвертаючи стілець, визирає час від часу з-за спинки стільця.

Чоловік. Я також тебе бачу. Не ховайся.

Жінка. Це ти?

Чоловік. Чого тебе знову принесло?

Жінка. Я йду до себе, до свого місця.

Чоловік. Сюди неможливо дійти, повертайся назад.

Жінка. Не можу, я дещо там залишила, мушу забрати.

Чоловік. Там уже нічого немає, купа стільців, усе прибрали.

Жінка. Я заховала надійно.

Чоловік. Повертайся. Тут нічого для тебе немає.

Жінка. Я мушу там бути.

Чоловік мовчки переходить три стільці, сідає на четвертий.

Жінка. Ти йдеш до мене?

Чоловік. Тут краще освітлення. Якщо йти не поспішаючи...

Жінка. У мене така темрява, йду майже наосліп, на твій голос...

Випростує руки вперед, робить два кроки і зупиняється перед наступним стільцем.

Жінка. Агов. Не мовчи, я нічого не бачу.

Чоловік. Я також тебе не бачу.

Жінка. *(сідає на стілець)* Я мушу відпочити.

Чоловік. Відпочивай. *(згодом)* За тиждень, що ми не бачились, – стільки стільців, сюди ніхто не принесе вина, багато стільців і важко ходити.

Жінка. Мені здається, що я ніколи не зможу підійти до тебе...

Чоловік. ...бо багато стільців.

Жінка. Багато стільців і мало світла.

Чоловік. Ти мусиш відчути...

Жінка. ...що це неможливо?

Вони одночасно встають зі стільців і прямують, пришвидшуючи ходу, розкидають стільці. Якоїсь миті минають одне одного. Чоловік, задиханий, присідає – те саме робить жінка.

Чоловік. У тебе є цигарка?

Жінка. Ні.

Чоловік. Шкода, мені зараз найбільше хочеться затягнутися димом... Хоч я вже 12 років не курив.

Жінка. Зачекай. *(висипає все зі своєї сумки на підлогу і знаходить зім'яту пачку з-під цигарок)* Знаєш, тільки пачка, порожня пачка... на ній записала якісь телефонні числа.

Чоловік. Пачка мусить пахнути цигарками.

Жінка. Вона пахне... трохи цигарками... трохи парфумами.

Чоловік. Кидай її сюди – до мене.

Жінка. Вона не долетить.

Чоловік. Кидай – долетить.

Жінка розбігається і кидає сильним поштовхом зім'яту пачку від сигарет. Пачка влучає Чоловікові в лице.

Жінка. Впіймав?

Чоловік. Так, запах тютюну ще зберігся. А парфуми у тебе солодкові...

Жінка. Це не мої – на цю пачку розлила необережно парфуми моя сусідка за стійкою у барі. Яюсь невдало витягла корок – і вилила.

Чоловік. Вона їх пила замість коньяку?

Жінка. Не пригадую – я записала на пачці телефон – тому зберегла. Але ніколи туди не телефонувала.

Чоловік. Та жінка була повією?

Жінка. Не знаю. Я ніколи її не зустрічала. Можливо.

Чоловік. Може, ти пригадаєш які то були парфуми?

Жінка. Ні. Напис на флакончику був стертий. Хіба якісь дві букви, може, одна.

Чоловік. Такі парфуми мала моя дружина. А де це було?

Жінка. Знаєш, це невеличке приморське містечко N, років із 15 тому.

Чоловік. Ні, там вона не могла бути. Це дуже далеко від нас.

Жінка. Збіг.

Чоловік. Збіг, очевидний збіг. Чому ти її носила стільки років і не викинула?

Жінка. Забула, а в сумочці у мене завжди хаос.

Чоловік. Це добре.

Жінка. Мабуть, що так...

Чоловік відходить убік. Зупиняється.

Чоловік. Ти змінилася.

Жінка. А ти?

Чоловік. Я теж, бо хотів бути самотнім і нещасним, щоб цього ніхто не знав і не бачив, але звідкись прийшла ти.

Жінка. Я теж усе покинула з колишнього життя.

Чоловік. Тільки принесла з собою сумочку?

Жінка. Тільки сумочку, в якій була давнішня пачка з-під цигарок, і вона єдина знадобилася. Уяви собі, якби я її викинула.

Чоловік. Можна уявити. Про що б ми з тобою тепер говорили?

Жінка. Не знаю.

Чоловік. Запах в'ївся у фольгу.

Жінка. Паперова обгортка розлізлася

Чоловік. Того номера вже не видно. Ти не пригадуєш?

Жінка. Ні. Навіщо він нам...

Чоловік. Могли б зателефонувати.

Жінка. За стільки років мовчанки цей дзвінок був би недоречним.

Чоловік. Це був телефон чоловіка?

Жінка. Ні, тієї жінки.

Чоловік. Тієї жінки? Навіщо вона тобі його дала?

Жінка. Не пригадую, я мала щось їй порадити, чи що.

Чоловік. Номер телефону в готелі?

Жінка. Ні, у якомусь місті, приватний.

Заходить ще одна особа.

Чоловік. (незадоволено до Жінки) Це хто?

Жінка. Не знаю.

Гамлет. (побачив Чоловіка і Жінку) Я сподівався, що тут нікого немає.

Чоловік. Ми теж.

Гамлет. Я принц, носій свідомості роздвоєння, постійного питання: бути чи не бути...

Чоловік. Звідки?

Гамлет. Я з театрального фестивалю, загубився в одному з барів вашого міста.

Чоловік. Після тих фестивалів завжди залишається якась сволота, а потім ніхто не приносить вина.

Гамлет. У газеті, залишеній на автобусній станції, прочитав про гастролі театральної трупи, я їх розшукую.

Чоловік. Якраз підходяще місце для пошуків театральної трупи.

Гамлет. Я також шукаю собі партнера...

Чоловік. Що?

Гамлет. ...але це не моя вина. Той режисер, якого я шукаю, також вирішив зробити мене, принца данського, бісексуалом. Наче бути чи не бути – це питання мого сексуального невдоволення, і розгнівана публіка не дозволила нам дограти спектакль. Уся трупа розбрелася... Моїм приятелем був Гораціо, а Офелію, з якою я мав одружитися за старою версією п'єси, той режисер узагалі викинув із тексту, і вона мала бути у нас прислугою, у мене та Гораціо...

Чоловік. Ти що, ідіот?

Гамлет. А що, це так помітно?

Жінка. Гамлете, на цьому малому кону в кожного своє місце.

Гамлет. Ви його поділили?

Жінка. Не ми, ні. Він (показує на Чоловіка) постійно його забуває, тому щоразу, коли повертається бозна-звідки, нервується від того, що хтось сидів на його стільці чи...

Чоловік. Прожени (до Жінки) цього ідіота, він усе зіпсував.

Гамлет. Але ж не я зіпсував. Це зробив режисер мого театру, він переінакшив мою долю і мої слова, він переписав текст п'єси.

Чоловік. Все одно йди геть.

Гамлет. Добродію, я не орієнтуюся у цих місцях, може, дозволите, зважаючи на моє королівське походження...

Чоловік. Одній я вже дозволив...

Жінка. Куди він піде? Все одно темінь, нехай залишиться до ранку.

Западає мовчанка. Гамлет переходить на половину Жінки, яка зсуває йому два стільці, щоби той зміг перебути ніч. Гамлет скидає плащ, умищується на стільцях і вкривається плащем.

*Чоловік і Жінка не сплять. Чоловік увесь час нюхає сигаретну пачку,
а Жінка спостерігає за ним.*

Чоловік. Він уже заснув?

Жінка. Здається, що так.

Чоловік. Це може бути небезпечно.

Жінка. Що саме?

Чоловік. Може, цей педераст – гвалтівник і убивця?

Жінка. Який вихід?

Чоловік. Переходь сюди.

Жінка. До тебе?

Чоловік. Так.

Жінка. Мусимо дочекатися ранку.

Чоловік. Тоді давай про щось говорити.

Жінка. Так швидше настане ранок?

Чоловік. Тоді я знову зможу вийти звідси...

Жінка. Ти повернешся?

Чоловік. Я про це ще не думав. Чому ти про це запитала?

Жінка. Мені цікаво з тобою розмовляти.

Чоловік. Із посміткою серед бедламу стільців.

Жінка. Бедлам усюди.

*Чоловік починає шукати щось у кишенях, зіскакує зі стільця,
мацає правою ногою навколо себе.*

Жінка. Ти щось загубив?

Чоловік. Ні.

Жінка. Що ти шукаєш?

Чоловік. (у розпачі) Я не знаю, куди поділася пачка.

Жінка. Може, в кишенях?

Чоловік. У кишенях немає.

Жінка. Може, біля стільця, на якому ти сидів?

Чоловік. Біля стільця теж немає.

Жінка. Треба чекати ранку.

*Гамлет, перевертаючись з боку на бік, падає на долівку,
однак не прокидається й далі спить на землі. Жінка намагається підняти його,
але тільки голову і праве плече Гамлета їй вдається підняти
й покласти на стілець.*

Чоловік. Що він там робить?

Жінка. Він упав зі стільців. Я не можу його підняти, голова його на стільці, а так він продовжує клінчати.

Чоловік. Він справді втомлений, йому не треба, щоб ранок наставав швидше, і пачки йому не треба, він, мабуть, теж не палить.

Жінка. Не знаю, я його про це не питала.

Чоловік. Коли прокинеться, запитай.

Жінка. Він щось говорив про королівське походження.

Чоловік. Діти августійших, як правило, збоченці. Окрім того, що він гомік, він іще, мабуть, алкаш.

Жінка. Ну, він незвичний, він із тексту п'єси.

Чоловік. Хоч би звідки він був, очевидно, батьки справно платять його рахунки, якщо він має можливість вештатися по фестивалях.

Жінка. А може, він сирота?

Чоловік. Подивися, який на ньому плащ.

Жінка. Плащ дорогий, правда.

Чоловік. Ну от, бачиш.

Жінка. Але ж він міг у когось його поцупити.

Чоловік. До того всього, він злодій...

Жінка. Це моє припущення.

Із темряви наближаються троє, світять ліхтарями, схоже, когось шукають.

Чути, як вони розкидають стільці.

Чоловік і Жінка принишкли і сховалися за великі купи стільців. Гамлет крізь сон

щось говорить. До нього підходять ці троє і світять ліхтарем ув обличчя.

Гамлет прокидається, захоплений знавцяцька, видно, нічого не розуміє.

Фігура перша. Це він?

Фігура друга. Схоже, що так.

Вони піднімають Гамлета і починають бити, після кількох ударів, геть охлялого,

волочать у напрямку, звідки прийшли.

Чоловік. Ти бачила це?

Жінка. Хто вони?

Чоловік. Напевно, поліція...

Жінка. Схоже, але непереконливо, шкода його. Ми не могли йому нічим зарадити. Не могли?

Чоловік. Виглядає, що так.

Починає світати, Чоловік та Жінка швидко пробираються, кожен зосібна і своїм шляхом, наче намагаються не бачити одне одного. Стільців, однак, не меншє.

Швидко настають сутінки.

Минула ще одна доба.

Чоловік. Чому її ще нема? Знову не зможе дійти до свого місця.

За деякий час повертається Жінка. Іде тяжко, поволі розгрібаючи стільці, таке враження, що їй дуже важко йти, часто зупиняється, відсапуючись.

Чоловік. Нарешті, нарешті ти повернулася.

Жінка. (старечим голосом, задихана) Я думала, що не дійду, серце схопило, важко дихати.

Чоловік. Жартуєш?

Жінка. У мене таке відчуття, що від ранку до ночі минуло років зо 20, і я зістарілася на тих 20 років, тому задихаюся, і тіло моє немічне.

Чоловік. Про що ти говориш?

Жінка. (важко дихаючи) Я кажу, що постаріла на 20 років.

Чоловік. Зранку тобі було під 40, неможливо, щоб час минув так швидко.

Жінка. Неможливо? Що пачка від сигарет пролежала у моєї сумочки так довго і зберегла запахи тютюну і парфумів, неможливо? Що ми тут зустрілися в цьому лісі стільців, так і не перейшовши зі свого місця назустріч одне одному. Але час не чекає. (зривається на крик) Я чекала, коли ти перейдеш до мене, а тепер пізно, ти не зможеш кохати мене – стару потвору, в якій сухорляве тіло, обвислі цицьки і від якої недобре пахне.

Чоловік. Я не сподівався, що це так швидко настане. Спочатку ти мене нервувала, потім я до тебе звик, а тепер я навіть не можу назвати, що я почуваю до тебе.

Жінка. Хоч би що ти почував, час минув. Якби можна було скинути своє старече тіло, залишити його...

Чоловік. І ти змогла б залишити мене?.. Тут?

Жінка. Тобі нікого не треба, це ти сам казав.

Чоловік. Але звик до тебе... Я звик чекати.

П'єса завершується.

З'ява третя

Одисей, Орфей та Нарцис ні з того ні з цього починають бійку. Сцена бійки продовжується, захоплюючи у її верв'язю також акторів, які щойно відіграли спектакль.

З-поміж цього натовпу виходить Гамлет, власне, актор, що грав Гамлета.

Гамлет. (радісно) Офелія померла! Офелія померла! Офелія померла!

Учасники бійки розпадаються в різні боки, наче картовий дім.

Усі завмерли й дивляться на Одисея, Орфея та Нарциса.

А з протилежного боку сцени виходить п'яна Офелія. Вона підходить до Гамлета.

Гамлет. (тихо) Офелія померла!

Офелія. Що ти сказав?

Гамлет. (ще тихіше) Офелія померла!

Офелія. Що ти сказав? Це вона, (показує на акторку з «Розмови») це вона?

Гамлет. (майже нечутно) Ні, померла Офелія!

Орфей, Нарцис та Одисей накидаються на Гамлета і звалюють його з ніг, копають, матюкаються і відтягують ледь живого вглиб сцени.

Чоловік. (з «Розмови») Ви що, охеріли?

Офелія. (регочучи) Дайте, дайте йому, (захлинаючись) хлопці!

Нарцис. Хто привіз цей театр сюди?

Орфей. Геть звідси!

Одисей. Кораблі так і не повернулися, нікому з нас не вибратися звідси й не відмитися від цього...

Орфей. Від чого, йолопе?

Одисей. Нам від них, а їм від нас. Цей театр дуже вчасно сюди заїхав, бо коли б я дав тобі в морду? Не було б нагоди. Ми зіграли разом із ними не свої ролі, ховаючись за ці наші... не наші імена, бо насправді все, що відбулося з нами, було...

Нарцис. Нічого не було.

Одисей. Було, блядь...

Орфей. Щось було... і Офелія насправді давно померла.

Офелія. (п'яно кривлячись) Ну, хлопці, ви мене вже замахали, спочатку той придурок Гамлет. Тепер ви зі своєю...

Нарцис. Ми його відпиздили...

Офелія. Відпизд... ну то що? Але вони (показує на наповл) усе чули, що... (удавано) Як жити, як жити?

Одисей. Ми повинні роз'їхатися, розповзтися в різні боки. Який ідіот нас зібрав до купи після стількох років, що ми не були разом?

Ми не повинні бути разом. Для чого ми дивилися на цей абсурд, щоби ще раз переконалися в неможливості... нашого минулого з можливістю нашого майбутнього. Я сьогодні виїжджаю з цього міста.

Орфей. Ти сказав, що нам не вибратися звідси.

Одисей. Нам неможливо вибратись одне від одного, але виїхати можна.

Нарцис. І залишимо Офелію обслуговувати приїжджих самців?

Орфей. І вона згине від цирозу печінки, від підхопленого сифілісу, замерзне на порожньому пляжі, сидючи під непокритим, на зиму, металевим тентом.

Нарцис. Хтось знайде її, на другий день, вигулюючи свого пса...

Одисей. Нас уже тут не буде.

Нарцис. Нас насправді тут не буде?

Орфей. ...бо нам не треба тут бути.

Падає сніг...

Завіса

2005/2006

Конкурс

Міжнародний літературно-художній журнал
«Склянка Часу/Zeltglas» оголошує конкурс
на найкращу критичну статтю.

Тема: «Літературний процес в Україні після 1990».

Умови конкурсу:

- * тексти надсилати на адресу: maltc:zeltglas@ck.ukrtel.net, або на дискетах у форматі Word до 15 травня 2007 р. на адресу: **Редакція журналу «Склянка Часу», вул. Шевченка, 31/32, Канів, 19002**
- * мова – українська, російська, німецька
- * автор обов'язково надсилає коротку інформацію про себе (рік народження, адреса, телефон, електронна пошта).

Найкращі роботи буде відзначено премією та опубліковано на сторінках журналу.

«Склянка Часу/ZeltGlas» – міжнародний літературно-художній журнал для всіх форм самовираження, придатних до друку.

Формат: 17/26 см. Обсяг: 160 стор.

Виходить із 1995 раз на квартал українською, російською та німецькою мовами. Передплатний індекс: 41507.

Передплатою й через мережу книжкової торгівлі журнал іде до читачів України, Росії, Німеччини та Австрії.

Адреса сайту: <http://www.kaniv.ck.ua/zeltglas>

ДОБРИЙ ДИТЯЧИЙ ЖУРНАЛ

найкращі художники України,
а також провідні письменники

Марина і Сергій Дяченки

Лариса Денисенко

Ірен Роздобудько

Юрій Андрухович

Оксана Забужко

Іван Андрусяк

Ліна Костенко

СО
Наш
ЖУК

казки вірші оповідання
книгоманія
як провизьно використовувати
ботьків
конкурси заповідки
скоромовки
інтерв'ю поради тлумачиці
легенди повір'я традиції
щоденник мандрівниці
крилі роги та хвости
комікси

таргетована реклама

74454

svarga@ukr.net

ЧУТИ ЧИТАНЕ

Марина КОРАЙСЬКА

Юрій Андрухович. Рекреації (Читає автор)
Лариса Денисенко. Танці в масках (Читає Л.Хоролець)
Юрко Покальчук. Час прекрасний (Читає автор і С.Бойко)
Ірен Роздобудько. Зів'ялі квіти викидають
 (Читає Л.Хоролець) – К.: «Компанія А.Е.Л.», 2006.

Аудіолітература – уже відома в Україні форма знайомства з літературою. Російська аудіолітература, дитяча література українською мовою та класика вже представлені на нашому ринку аудіокниги. Й ось уперше в Україні озвучено літературні твори сучасного автора.

Компанія А.Е.Л. створила 12 дисків, які будуть виходити і в Україні, і за кордоном. Першим випуском літератури в аудіоваріанті розпочато наповнення двох серій: «Сучасна проза» та «Театр перед мікрофоном». У серію «Сучасна проза» ввійшли десять збірок, що складаються з найкращих, на думку видавців, творів найвідоміших сучасних авторів України. Деякі з цих творів та письменників відзначені літпреміями, автори ж відомі й широко за межами своєї країни.

Так, роман Степана Пушика «Страж Гора» 1990 року було відзначено Шевченківською премією. Юрія Андруховича за роман «Дванадцять обручів» 2006 року нагороджено Лейпцизькою та Вроцлавською преміями. Ірен Роздобудько та Лариса Денисенко здобули гран-прі «Коронації слова» (І.Роздобудько – 2004, Л.Денисенко – 2002), а за публікації в журналі «Київська Русь» відзначені спеціальними номінаціями «Гармонія слова». Любоко Дереш із романом «Намір!» і Лариса Денисенко з романом «Танці в масках» увійшли до фіналу конкурсу на найкращий твір року

«Українська книга року–2006», зорганізованого ВВС-Україна. Вийшли в аудіоформі також «Мальва Ланда» Юрія Винничука, чотири повісті Юрка Покальчука під загальною назвою «Час прекрасний» і «НепрОсті» Тараса Прохаська.

Цікаво, що Юрій Андрухович, Любко Дереш, Степан Пушик та Юрко Покальчук власногосло озвучили свої твори.

Підбір творів зроблено таким чином, щоб проєкт був актуальним і цікавим для різних вікових і професійно-соціальних читачьких аудиторій. До кожного диску є фахова передмова.

Наповненням для другої серії «Театр перед мікрофоном» стали найкращі записи з Золотого фонду Українського радіо. Це п'єси для радіо (перші постановки датовані 1950-ми роками), створені видатними митцями української сцени – акторами, режисерами та музикантами, відзначені багатьма преміями та нагородами. Є сподівання, що випуском цієї аудіосерії видавці започаткують нову хвилю відродження цього популярного виду мистецтва.

Аудіодиски вийшли в дещо незвичній упаковці. Компанія А.Е.Л. принципово замінила звичні для споживача пластикові коробочки на екологічно чистий картон. Картонна упаковка виглядає вельми художньо завдяки оригінальному дизайну та якісному друку. Словом, якщо ви настільки зайнята людина, що вам бракує часу читати, маєте чудову нагоду чути читане.

СВІТ КРИЗЬ ПОЛІЕТИЛЕНОВИЙ КУЛЬОК

Катерина ЛЕБЕДЄВА

Олесь УЛЬЯНЕНКО. Богемна рапсодія. –
Л.: Піраміда, 2006, 160 с.

Проза Олесь Ульяненка нагадує купу осіннього листа. Частково воно гниле, десь – яскраве, іноді здіймається й летить у небо. В автора – завжди осінь, навіть якщо й літо.

У книзі, виданій львівською «Пірамідою», два твори: «Зимова повість» і «Богемна рапсодія».

Назва «Зимова повість» дуже пасує структурі та настрою цього твору, а жанр можна визначити як антиутопія. Принаймні, є Кат, є Генерал, є ліричний герой, а також вибір між вчинком і жінкою. Імен немає. Генерал поганий, і його наприкінці «Зимової повісті» вбивають. На останніх сторінках з'являються жінка зі скляним оком і птах, який входить у стіну. Але «Зимова повість» – не фантастика. Попри рік створення – 1989, – твір за актуальністю поступається лише ЗМІ. Тут і вбивство незручного політика, й, наприклад, такі міркування: *«Я завжди вірив, що ця країна кишить патріотами і стукачами, часом здається, що ми живемо в прямій кишці».*

Але гарної природи більше, ніж огидного, яким часто дорікають Ульяновку. Він узагалі міг би успішно писати оповідання про тварин у дусі Ернеста Сетона-Томпсона, хоча іноді й трапляється банальне *«над містом криваво сходило сонце».*

Обидва романи об'єднує місто. З азіатами, химерною геометрією, кав'ярнями, випадковими зустрічами, бабою з сигаретами, що «черепашиться» біля метро. Сюжет у творах Ульяненка – явно не домінуюча складова, і це чудово.

Коли читаєш ці твори, ніби спостерігаєш за світом крізь пальці. Чи – поліетиленовий кульок. Хоча вже в «Богемній рапсодії» автор пише: *«...тут, у цій країні, треба бачити усим, навіть статевими органами».* До речі, про органи. Вони в Ульяненка якщо не головні, то принаймні епізодичні герої. Хребет, соски, а особливо – пах.

«Богемну рапсодію», що створена в 1991, можна поділити на три частини. В центрі першої – герой Клоц, другої – Лариса. Третя має назву «Острів» і розповідає про художника Костю Ключова. Всі герої знайомі між собою. Костя хворіє – і фізично, і творчо. Він живе (відпочиває? страждає? шукає натхнення?) в готелі біля моря, спілкуючись переважно з повією та старим циганом.

«...рапсодія» й справді богемна. В одному реченні Ульяненкові вдається порівняти людей і з мурахами, і з глистами. Десь згадано *«кіпи розкиданих книг: Кант, Гегель, Ніцше, Шопенгауер, Фолкнер, Джойс, Гайдеггер, Гемінгвей, Томас Вулф».* Складається враження, що це улюблені письменники Ульяненка.

Хоча авторовий час – абсолютно унікальний, вражень і емоцій від десяти сторінок – як на дві години. Але насправді Ульяненка можна читати й швидко, як детектив. Бо найцікавіше – в кінці. Ніби переживаєш невеличкий катарсис. Мабуть, у прихильників цього письменника він грандіозний. Іншим залишається *«ковтати ностальгію втретє завареного чаю».*

З ПОГЛЯДУ АНГЕЛА...

Мар'яна САВКА. Квіти цмину. –
Л.: Видавництво Старого Лева, 2006, 127 с.

Тетяна ВИЗАГІЦЕВА

*...народилася
в Києві 1969 р.
Літературознавець,
перекладач, есеїст.
Кандидат філологічних
наук, старший науковий
співробітник відділу
коллаборативістики
Інституту літератури
ім.Т.Г.Шевченка НАН
України. Автор розвідки
про іспанську та
українську поезію доби
бароко «Змалювати
душу» (1999)*

...Згори і трохи збоку, зачудовано приглядаючись до щоденних дрібниць. Ув іншому ракурсі, звідки можна роздивитися колір звуку й відчутти запах на дотик. Мабуть, саме так бачать світ ангели. Адже, як твердить Мар'яна Савка, «...кожна людина, бодай на мить, може стати для когось ангелом-охоронцем». Утім, ангел, якого чути в поезіях «Квітів цмину», не така вже й ефірна істота, він радше «ефеб трьох тисяч ночей», на кшталт архангелів із «Циганського романсеро» Ф.Гарсія Лорки – надто багато знає про пристрасть і біль, і, не полишаючи зв'язку з потойбічним, легко орієнтується в людському світі.

Є ще чимало інших моментів, які змушують мене (дається взяти фахова пов'язаність із іспанською літературою!) бачити в поезіях львівської авторки знайомий відблиск «сучасних міфів» великого іспанця. О, ні, я не про її тематично «іспанські» «Три вірші до донни Анни» чи «Інфанту», а про те, що поет, за визначенням Лорки, «має бути професором п'яти тілесних чуттів у такому порядку: зір, слух, дотик, нюх і смак». А їх Мар'яна Савка майстерно відтворює словом. Саме тілесні асоціації метафор («тіло як тло»), уміння розповісти про духовний досвід мовою тіла, «злучити <...> міфологічне з відверто звичайним...» (Ф.Гарсія Лорка) дозволяють відчувувати її твори в парадигмі Лорки та цитованого у книзі О.Стефановича.

Утім, ліричний голос цієї збірки не є чоловічим, ані виразно жіночим, лиш відстороненим, ніби трохи сновидним – рівно настільки, аби

у звуках щоденного виразніше почути шепіт магічного. Тоді до списку «*ну практично всього, що потрібно для щастя*» логічно входять не лише світлини з родинного альбому авторки й літній сільський пейзаж із силою квітів і западного зілля, але також і «*містика міста*», де у «*Крамниці запахів*» можна вільно придбати навіть екзотичну «*сумочку зі шкіри минотавра*».

«*Квіти цмину*» М.Савки – читання з перечитуванням. Воно потребує часу й усамітнення, певного настрою та тиші, а натомість дарує «*доторк до серця самими крильми*» справжньої поезії.

САМОТНЯ БІЛА ЖІНКА

Галина ЛОГІНОВА

Галина ЛОГІНОВА. Червоне солодке сонце. – Л.: Кальварія, 2006, 192 с.

Жіночі прозаїки (від «жіноча проза») сучасності, здається, ретельно розподілили між собою політичну карту світу. Як гірко ведеться східноєвропейській жінці у США, розповідає Забужко. Про журналістську Велику Британію почитаємо у Пиркало. Що за проблеми мають (чи що мають за проблему) голландці, радо повідомлять Кононенко і Демська. Німеччина в зображенні Сняданко цілком виправдовує периферійне значення слова «німець» у слов'янських мовах (чужак, себто). Тур із летальним кінцем по мальовничий Мальті пропонує Роздобудько. З екзотикою абортаріїв Південної Кореї знайомить Денисенко. Це вже не кажучи про непідійомні стоси National geography від Карпи. Якщо не брати до уваги радіоактивних селищ Дубинянської чи фентезійних градів Очкур, не так вже й багато на цій планеті залишилося місць, куди не ступала нога «депортованої» українською письменницею героїні.

А між тим, знайшлося тепленьке містечко (і то сказати тепле) для дійових осіб нового роману Галини Логінової, яка відсилає українське дівча шукати долі під солодким сонцем Іспанії. Воно й зрозуміло (набувається серйозного тону): проблема й метафорика міграцій, мотиви транзитного існування дедалі частіше стають темами художньої прози посткомуністичного простору й основою визначення та – що важливо – самовизначення її героїв. Причини цього явища навряд

потребують коментування (хоча і варто зазначити, що пора газетних колонок «їх нрави», котра спонукала до сентиментальних мандрів вітчизняних авторів часів перебудови, давно минула, і номадичні героїні новітньої жіночої прози мають інше «соціальне» походження). При цьому говорити про втрату чуттєвості до, скажімо так, просторово закріпленої проблематики (національної, державної, расової, етнічної etc) не доводиться.

Отже, маємо: з одного боку – навряд чи правомірним буде сумнів щодо впевненості отця-засновника постколоніальних студій Гомі Бгабги, який визначає (пост)сучасний суб'єкт як гібридний, тобто як такий, що за жодних умов не має єдиної ідентичності. Однак настільки ж очевидно, що такий «гібридний» суб'єкт сполучає різні взаємовиключні й співіснуючі характеристики, котрі сприяють його, суб'єкта, функціонуванню та розвитку. Нормативну функцію (як негативна точка відліку) виконує за таких умов Інший. Ця ж категорія визначає стратегії вилучення і протистояння – базові для «ідентифікації» героїні, котра (тобто ідентифікація) є змістом твору Галини Логінової (і власне самоідентифікація, а не національна самосвідомість).

Отже, українська стипендіатка з дивним іменем Галлея приїздить до Іспанії, щоб працювати над науковим дослідженням. Наразі через бюрократичну плутанину вона опиняється у чужій країні без грошей, зате наодинці з тугою за коханим, який залишився на Батьківщині. Сюжет роману – детальна оповідь про місяць життя дівчини у максимально

наближених до екстремальних умовах студентської Старої Європи: тут і благодішні «туземці»; і дивні випадкові знайомі, що стають друзями на все життя (принаймні впродовж місяця); і скороминущі коханці, які мали б стати долею, а наразі є розвагою; і постійний брак грошей; і розчинний суп, навіл із кавою й цигарками; й інфантильність почуттів та гострота вражень. Замикаючись у вимученій серійності побутових негараздів і екзистенційних сумнівів, історія Гали не знаходить іншого розв'язання як у смерті (?) героїні. Дія роману завершується там, де і починається – в

Ідентифікація (завважимо, що в цьому випадку під цим терміном розглядається самоідентифікація) – [розглядається] як центральний елемент самосвідомості, що пов'язаний із відношенням на питання «Хто Я?» із фіксацією свого становища в системі суцільних зв'язків. У цьому разі підкреслюється суб'єктивне відчуття власної приналежності до різних соціальних спільностей, а також втягнення у світі внутрішній світ вже як власних цінностей та норм, що існують в середовищі, на яке зорієнтований суб'єкт (на www.politik.org.ua).

дорозі. У тій самій точці закінчується й прогнозована еволюція героїні «Червоного солодкого сонця», що так і не відбулася.

«Червоне солодке сонце» – другий роман Логінової (два роки тому чималій його кавалок було надруковано у «Молодій Україні»). На початку 2000-х ця смолоскипівська лавреатка, видавши чудову «Піщану ріку», звернула на себе увагу як авторка рефлексійної й роздумливої, що у вдалих пропорціях поєднує філософічність (у нагоді стала філософська освіта письменниці) та вишукану образність. Не цураючись, утім, і перевіреної смаками смолоскипівського читача сюжетності. Скажімо відразу: повторити чарівність «Піщаної ріки» «Червоне солодке сонце» не спромоглося. Та, напевне, і не прагнуло того: перехід авторки в царину літератури суто розважальної очевидний і, скажу більше, очевидно прагматичний. Недарма так явно відчувається «зниження» проблематики в другій частині роману (що не мала журнального варіанту), дедалі частіше ближче до фіналу надокучливо нісенітницею постають міфопоетичні нашарування тексту, дедалі легковажнішими стають психологічні мотивування героїв. Але тут саме час пригадати пораду Вітольда Гомбровича і не вимірювати вершину злету глибиною падіння.

Здебільшого ж ідеться в романі про пошук спільної мови з «чужою Європою», переживання та артикуляцію культурної травми тоталітаризму. Тож усі без винятку герої «Червоного солодкого сонця» – українка Галя, східний німець Роберт та китаєць Ке Хо Чін – мають досвід тоталітарний та посттоталітарний. Суголосним йому виступає досвід класового утиску, що сформував світогляд темношкірого поляка Джефрі (коханця Гали) чи латиноамериканської родини Рауля і Марсели (її сусідів).

Зокрема, варто звернути увагу й на тему дослідження, заради якого, власне, і приїхала героїня до Іспанії: Галя вивчає інтелектуальні течії, що протистояли ідеології франкізму – отегіанство й унамуніанство – філософські обґрунтування анти-тоталітаризму. Усвідомлений таким робом досвід залежності формує відповідну модель поведінки героїні, в якій кожен натяк на «пригноблення» викликає на дивов афектовану реакцію. Слід зважити принаймні на те, як переживає дівчина, що мусить позичати гроші; як агресивно реагує на жарти німецького приятеля про поляків; як поспішає відрекомендуватися навіть випадковим перехожим: я з України, я не є емігранткою, я студію іспанську філософію. Втім, свободу волі, якої прагне, Галя використовує задля мотивування своїх залежностей. І справа тут не лише в цигарках, постійних «інтелектуальних супутниках» героїні (вона не раз говорить про куріння

як про свій свідомий вибір). Хоча й вони є вельми цікавою метафорою: Галі дихається легше, коли вона палить, – свобода, аби усвідомлюватися свободою, мусить мати обмеження.

У межах дихотомії свобода-залежність розгортається не лише «геополітична» проблематика твору, але й «лірична» його складова. Наразі в нагоді стане вставна «Легенда про цілу людину» в романі. Переповідаючи класичну легенду про андрогіна (досконала істота кидає виклик богам, за що покарана – розділена на дві неідеальні половини), авторка підносить «цілісний» стан закоханих до божественної суті. У розказаній Логіною притчі, втративши свою жіночу половину, чоловіча частина колишнього андрогіна створює світ, недосконалий і неповний, на противагу ідеальному світу «завершених» людей і богів. Цим недосконалим світом і є те середовище, у якому існує відірвана від свого чоловіка й своєї культури (наразі ці поняття майже ідентичні) героїня «Червоного солодкого сонця». Мотив андрогіна є в творі Логінової прозорим у своїй традиційності означувальним божественного єднання чоловіка та жінки. А отже, акцентованим виступає стверджувальний пафос ідеї «двостатевості»: головує намагання віднайти втрачену єдність – таку собі систему світосприйняття, у якій протилежності є взаємодоповнювальними площинами однієї реальності. Показовою є двозначність авторської оцінки (Логінова в цьому випадку майже іронічна), що супроводжує розповідь про відносини Галі й Джефрі, на тлі яких її стосунки з Максом мали б постати справжнісінькою містерією цілісності. «Класична» література постколоніалізму щедро експлуатує сюжет «міжрасового» кохання, котрий у більшості випадків має безперечне ідеологічне навантаження. Скажімо, Гаятрі Співак (ще одне ім'я з основ постколоніальних студій) аналізує таку сюжетну ситуацію як колективну фантазію на шляху домінування й пригноблення: білий чоловік рятує кольорову жінку від кольорового чоловіка. «Чорний» чоловік і «біла» жінка (і лапки тут необхідні: йдеться не лише про колір їхньої шкіри) «Червоного солодкого сонця» інверсують і пародіюють цю формулу, змушуючи, окрім іншого, задумуватися про умовність «постколоніального дискурсу». Спасінням означено для темношкірого юнака те, що марковано виключно як випробування допустимих меж свободи для білої дівчини.

Один не дуже позитивний герой американських коміксів розподіляв людей на групи: ті, хто читає «Війну і мир» як розважальний романчик і ті, хто спроможний відкрити загадки світобудови за обгорткою жуйки. Авторка «Червоного солодкого сонця» спромоглася обгорнути жуйку в таїні світобудови. Експеримент, гідний уваги, хоч і сумнівний естетично. ✨

ГАННА
КОСТЕНКО

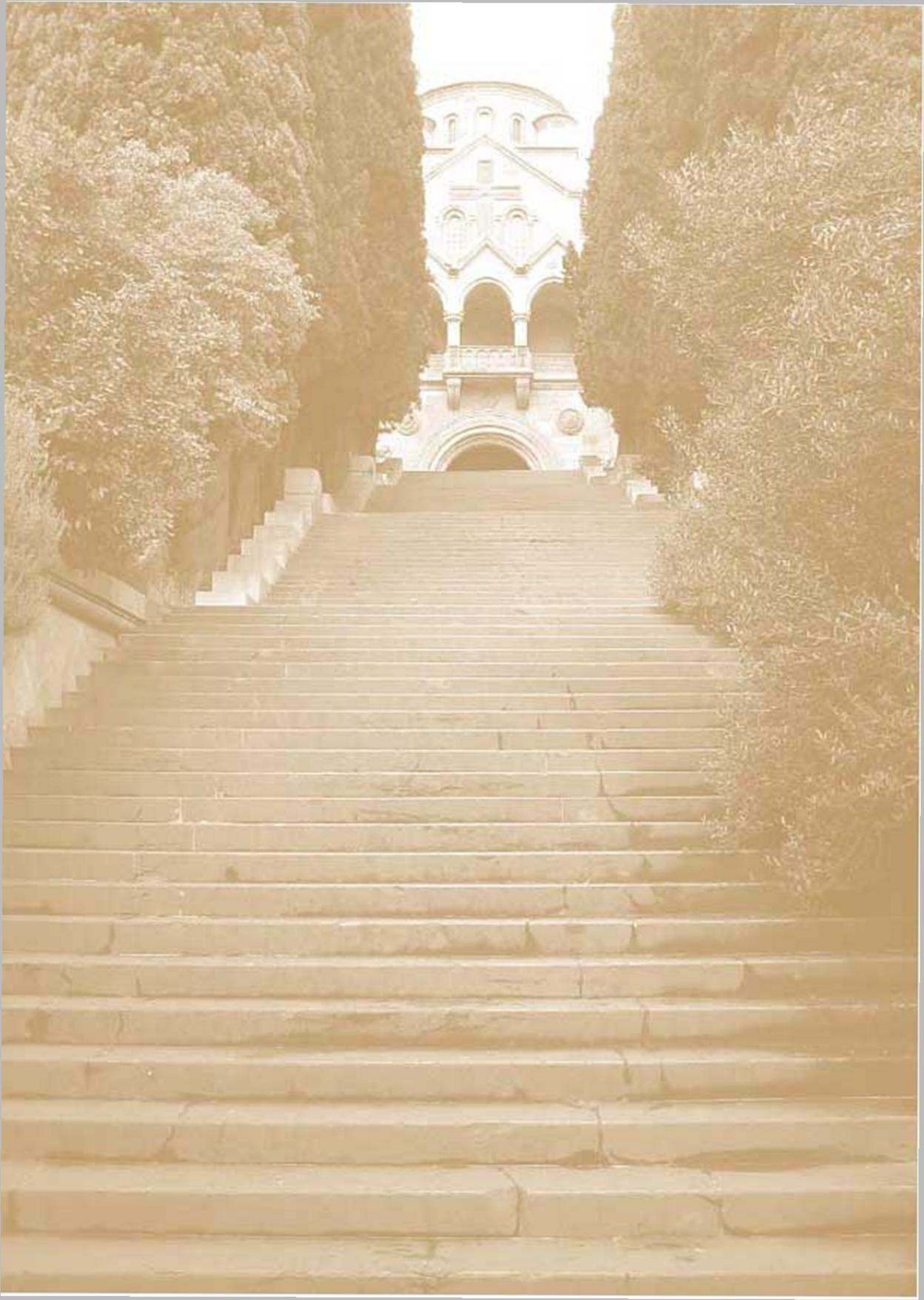
Не дивися

...народилася 1988 р. в Одесі. Навчається на другому курсі ОНУ ім.І.І.Мечникова, факультет української філології, відділення видавничої справи та редагування. Переможець Міжнародного літературного конкурсу «Гранослов—2005», Всеукраїнського конкурсу «Облуду за програмою «Нові імена України» в номінації «Проза» (2005 р.). Публікувалася в журналах «Літературна Одеса» й «Буковинський журнал». 2005 вийшла перша збірка оповідань «Все ще буде, все...»

Член НСПУ.

Захоплюється музикою, театральним мистецтвом, живописом, а також вітрильним спортом. Мріє написати сценарій для власного фільму або спектаклю.

Л
І
Р
О
З
А

Не дивися так...

Дощ нікого не жалів. Нанизував на пальці й клав собі до рота. Смакував. Усіх. І мене. Воїна.

Ми не заспокоювалися. Не зважали на залізну маску крапель. Кидали на землю і стріли, і тіла вбитих. І було не важливо, за кого ти чи проти кого: вбивай, щоб не вбили тебе.

Я відчув гострий біль у плечі. А потім такий самий у спині. Впав і зрозумів, що мене підстрілили. Витягнув стріли саморуч. Разом із кров'ю з тіла витікали сили.

Дощ заклеював мені повіки. Я не бачив перед собою нічого, крім мокрої важкої фіранки. Навкруги було темно та глухо. Як на краю світу.

Почав повзти. Куди?! Закушував губи від болю. Але знав – треба рухатися: смерть побачить, що я живий.

Далеко від мене з брудом змішалось світло. Це перші галюцинації, – подумав я та поклав голову в калюжу. Сили скінчилися. Значить, і кров скінчилася.

Вогник не зникав. Дратував. До мого лиця підійшла смерть. Присіла, легенько погладила мене по голові.

– Не лежи в калюжі! Некрасиво...

Я злякався.

– Доповзу до вогника...

Смерть похитала головою.

– Доповзу до вогника! В будь-якому разі, доповзу. А там роби зі мною, що хочеш!..

Через вічність опинився на порозі чужої хати. Чорної. Стукав у двері й не бачив власних пальців. Вони давно у шлунку дощу.

Двері відчинили майже одразу. Я примружився й побачив тебе. Точніше, твої очі.

Я знав, що не можна йти до тебе, знав. Відчував. Я б погодився залишитися зі смертю, але ти втягла мене до хати. Зиркнула на суперницю, взяла камінь і кинула в неї.

– А ну йди звідси! Проклята! Йди! – завилала, як плачка.

Зачинила двері. Знову кудись потягла моє тіло.

– Почекай, любчику, почекай! Зараз тобі буде легше! Почекай.

Побачила мої рани, скрикнула. Мені не примарилося, ти потім сама зізналася в цьому.

Я погано тямлю, що було далі. Вперше, коли прокинувся, тебе поруч не було. Ти щось готувала. Відьма, – промайнуло в голові.

За спиною було вікно, й у нього дивилася смерть. Кістява дівчина зі впалими сумними очима. Як у пса.

Ти сіла поруч і почала мазати мене травами. Дала щось випити.

Відьма-а... – подумав знову, – виживу-у...

Я прокинувся вдруге. Було темно. Досі не можу забути свій сон. Снилось, як падав донизу, як ударявся об землю, як болить плече і як я повзу. А після – твої очі. Погляд. Віі. Я благав тебе не дивитися, мені не хотілося, щоб ти бачила мене слабким. Мене, воїна. Але ти чомусь сміялася. Твій сміх досі блукає у вухах...

І тоді я почав тебе ненавидіти...

Я довго спав. Смерть не відходила від вікна й дивилася мені у тім'я. А ти, вперта, не відпускала мене. Тримала за руку. Дозволяв тобі робити зі мною що завгодно, тільки б лишитися живим. Лишитися воїном. Пам'ятав, що десь іде війна, і я їй потрібен. Чи вона – мені.

Іноколи я відчував, що вмираю. По-справжньому. Твої трави не допомагали, замовляння також. Я чув, як смерть стукала у вікно, кричала, як змочувала язиком губи, поправляла від нетерпіння на собі мокру сукню, яка поприлипала до маленьких грудей.

Розплющив очі. Ти запалила вогонь у печі. Роздяглася. Чорне довге волосся закривало твій сором.

– Ні про що не питай, – почув твій голос над собою, – повір мені! Це єдине, що я можу зробити...

Я нічого не відчував тоді. Мені знову наснилися твої очі. А ще, крапля за краплею з'являлася впевненість, що виживу. І я вижив.

Тепер ти лікувала мене своїм тілом. Твоя сила повертала мені життя. Вранці ти давала мені пити зілля з солоним присмаком крові молodoї вовчиці. На десятий день я вперше заговорив із тобою.

– Вона пішла? – це я про смерть.

– Ні, ще стоїть біля воріт. Але не бійся, ця проклята скоро піде... Випий це.

Умить мені здалося, що ти брешеш. Що смерть давно пішла й утратила надію врятувати мене від тебе. Зараз я був безпомічною дитиною. Ні! Лялькою, з якою ти гралася. Я не довіряв тобі, але не міг пояснити, чому. Може, тому, що ти була красивою. Відьмою.

– Ти будеш пити чи ні?!

Я взяв піалу й зробив ковток.

– Гидота, – кажу.

Ти усміхнулася.

Проклята відьма, – думав тоді, – що в тебе на думці, тільки диявол знає! Я вб'ю тебе одразу, як видужаю!

І я стримав свою обіцянку. Бо я – воїн. От тільки не одразу вбив. Згодом...

Твоє зілля скоро поставило мене на ноги. Я почав ходити, невпевнено, але ходити. Відчувався біль у спині й плечі.

Уночі ти вже не приходила до мене. Вистачало трав.

Я майже не говорив із тобою. Не хотів звикати до твого голосу. І до тебе. Переважно говорила ти. І звикала ти. Я сидів і слухав. А ти говорила. Навіть не пам'ятаю, про що.

– Як тебе звати? – запитав я.

Ти замовкла. А коли повернулася, на твоєму обличчі я побачив щастя. Сльози. Ти давно чекала цього запитання.

– Чому ти так дивишся? – запитую. – Не дивися так.

Дивишся.

– Не дивися так! Чому ти так дивишся?!

Дивишся.

А потім тихо-тихо кажеш мені своє ім'я.

Ім'я одразу забув. А от обличчя – ні. Я роздивлявся його довго. Кожну зморшку. Родимку. Нестерпно красиве обличчя. Барбело, заздрі! Твоя краса вкрадена цією відьмою!

– Не болить плече? – завжди запитувала, коли не знала, що сказати.

Кожен день повторювався до дрібниць. Ти намагалася, щоб я почувався як удома. За це я тебе ненавидів ще більше. У мене не було дому. Бо я був воїном, а воїн забуває, де його дім.

– Навіщо ти робиш це?! – питаю.

– Я хочу тобі допомогти.

– Невдячне діло! Я вже казав це своєму другові.

Барбело – демон жовтого роду. Вважають, що до свого падіння, була найкрасивішим ангелом на небесах нарівні з Люцифером. У деяких джерелах її до сих пір вважають ангелом достатку, віри та чесності (bbr://mf.lifecity.ru).

Ти відвела погляд.

– Не болить плече?

Мовчу.

– Час обідати, – кажеш і всміхаєшся.

Диявол! Як я ненавидів тебе тієї миті, коли ти всміхалася! Зранку, ввечері, завжди ти мені всміхалася. Чорні очі горіли вогниками, тонкі смоляні брови танцювали на лобі, коли ти всміхалася. Диявольська жінка! Я вб'ю тебе одразу, як наберуся сил. Я вб'ю тебе одним ударом, тобі навіть не буде боляче.

Я сидів і дивився, як вигинається твоя спина, твоє тіло. Кожним рухом свідчила, що не відпустиш мене. Не зможеш.

Ти кладеш мені їжу. Послужливо, наче гієна, всміхаєшся. Поряд не сідаєш. Стоїш. Дивишся, як я їм, очей не зводиш.

– Смачно, – кажу.

А хліб стоїть мені поперек горла. Дияволиця! Я не погляну на тебе, а попрошу іще – тобі на зло!

Ти дивишся.

– Не дивися так.

Дивишся.

– Не дивися так, прошу!

Дивишся.

– Та не дивися так! – сам лякаюся свого голосу.

Я глянув на тебе крадькома, бо тепер не міг не глянути. Ти стояла в сльозах і зовсім не нагадувала відьму.

Вибігла. Заплакала. Мені стало прикро. Я підійшов заспокоїти тебе. Нічого не сказала, та в очах прочитав...

Я вже казав, що в тебе були красиві очі. Про них я можу говорити й згадувати постійно. Я витер твої сльози долонею. Вони потекли ще швидше. Ти поклала голову мені на плече й ми довго стояли так. Я навіть забув про те, що тільки-но хотів тебе вбити. За погляд.

– Я не знаю, хто ти, не знаю твого імені. Я не вимагаю, щоб ти називав мені його. Але пообіцяй, що ти залишишся зі мною!

– Для тебе я завжди буду пораненим, якого треба лікувати. Багато хто знає мене як воїна. А ти пам'ятатимеш мою слабину.

– Це неправда! Я забуду! Я обіцяю, я забуду! Але не йди від мене, будь ласка! Я люблю тебе!

І знову цей погляд, тільки благаючий і ніжний.

Моє ім'я було Воїн. І я назвав його. Ти заплющила очі й поцілувала мою руку.

Уночі я не спав. Чув, як ти плакала. Хотів піти й заспокоїти тебе.

Але встиг проклясти себе за цю думку тисячу разів. Диявольська жінка, вона навмисно так робить! Чортова спокуса! Не вірю тобі!

Вибіг у сад, зірвав кропиву, почав обтирати тіло. І чув, як ти плачеш. Бив спину гілляччям. І чув, як ти плачеш. Бив до крові. І чув. До м'яса. Чув...

Уранці майже не розмовляли. Мені здалося, що ти й справді закохалася, але я прогнав згогадку. Ти була відьмою. Ти не могла закохатися.

Три ночі ти плакала. Я виходив на двір і рахував зірки. Диявол! Я ненавиджу тебе! І цю жінку! Вона завжди бачитиме в мені слабкість.

Почув, як ти закашлялася, мов дитина, від власних сліз. Не витримав. Побіг.

На мене не відреагувала. Чекала, що я прийшов тебе вбивати.

– Не плач! Заради мене, не плач!

Лягаю поруч у ліжку, цілую тебе в тім'ячко. Спи. Ти обвила мою шию руками, а очі наблизила нестерпно близько. Не дивися так...

– Плече не болить?..

Диявол!

Ти злякалася власних слів і швидко поцілувала мене.

Це був не я. Це була моя ненависть. Тепер ти лялька, з якою грався я. Моя душа, соромлячись, вийшла з кімнати. Я не впізнавав себе, але впізнавав свою лють, яка сумувала за війною. Бідна відьма! Диявол покинув тебе й перейшов на мій бік! Я був дияволом тієї ночі.

Учепився зубами за твоє вухо. Тобі було боляче й ти заплакала. Від щастя.

– Відчини мене! Зруйнуй мене!

І я відчиняв усі твої кімнати, руйнував їх без жалю. Деколи мені здавалося, ти помираєш на моїх руках. Я заспокоювався, цілував твоє обличчя. Тільки не розплющуй очей! Я від них шаленію!

Розплющуєш. Дивишся. Смієшся. Я пригадую, хто ти, й що я воїн, і в мені прокидається ненависть, жорстокість і ще більше бажання бути твоїм, бути з тобою, бути в тобі. Бути!

Чується дощ. За вікном дощ. А я йду далі блукати храмовими спорудами твого тіла. Ти – храм. Мені хотілося залишатися в ньому завжди.

– Не йди від мене! – я розумію, що ти любиш мене – люблю! Люблю тебе!

Кладу голову на твої груди і плачу. Я, воїн, плачу. Ти не питаєш, чому, мовчиш, усе розумієш. Воїн не повинен плакати. А ти бачиш мої сльози.

Твоє серце забилося швидше. Я заплющив очі. Я мріяв про тебе. Кімната твого серця поступово відчинялася. Я побачив позолоту твоєї душі.

І тільки зараз я зрозумів усе, що трапилося зі мною. Це був жарт, жарт Диявола. Це він підстрелив мене, звів із тобою. Тільки він прорахувався, ти ж бо справді закохалася в мене. А я?! Я втратив самого себе. Я програв собі. А воїн, який плаче, не воїн.

– Не йди від мене!..

– Я не зможу від тебе піти. Мені легше буде тебе вбити.

Ти поцілувала мене. І я заснув.

...Минув ще місяць. Я згадав, що потрібен війні, чи вона мені. Й не важливо, за кого я чи проти кого.

Рани загоїлися. Лишилися на згадку два поцілунки від стріл. У мене є сили. Кров гаряча.

Ти все відчувала. Останнім часом навіть не благала мене лишитися. Змирилася. Мовчки цілувала мені руки і плакала. Вирішив, що піду в дощ, як і прийшов.

Чекав дощу.

– Я мушу йти.

Ти не відповіла, зробила вигляд, що не почула моїх слів.

– Доки я тут, я не пам'ятаю себе. Але я знаю, що я воїн, а воїну потрібна війна. І сила.

Ти підійшла й торкнулася губами мого обличчя. Я відчував, що необхідно тебе вбити. Щоб піти.

– Ти вб'єш мене?! – прочитала мої думки.

– Так...

– Тому що я відьма?!

Я подивився на тебе. Ти пам'ятала мене слабким, і тому була так упевнена в собі. А ще ти бачила мої сльози. А воїн, який плаче, не воїн.

– Багато хто знає в мені воїна...

– Послухай! – ти зупинила мене, впевнена відьма! – Можеш залишитися в мене назавжди! Я зроблю так, що ніяка війна не торкнеться тебе!

Ти не розуміла мене! За це я тебе ненавидів. Тримала мене за руки: так багата могла тільки відьма. Відьма!

– По-моєму, ти просто боїшся! – засміялася. – Боїшся мене!

Мої очі налилися кров'ю.

– Не дивися так на мене!

Дивишся.

– Не дивися так!

Дивишся.

Я вдарив тебе. Одним ударом я тебе вбив. Тобі навіть не було боляче.

Ти впала на спину. Я почекав, доки ти встанеш, але ти не вставала. Сів біля тебе й заплакав.

І тільки тепер я зрозумів усе, що трапилося зі мною. Це був жарт, жарт Диявола. Це він підстрелив мене, звів із тобою. Тільки він прорахувався, ти ж бо справді закохалася в мене. А я?! Я втратив самого себе. Я програв собі. А воїн, який плаче, не воїн.

Я подивився на тебе. Мертву. Вродливу. І злякався. Тебе.

У відчинене вікно залізла смерть. Не промовила ані слова. Взяла твою руку й потягла тебе, як здобич, за собою. По землі. Твої очі дивилися в стелю.

Мені стало неприємно.

– Зачекай! – крикнув я смерті.

Та зупинилася й узяла руку в зуби.

– Зачекай! Так некрасиво...

Я нахилився до тебе й долонею закрив холодні повіки.

– Не дивися так, – прошепотів, – не дивися...

Присвята загиблим...

Очі не потрібні, коли така темрява. Тиша, тонка й кольорова, гойдається. З'являється Воно, бере мене в прозору склянку та замикає ключем темряву й тишу. Довгий спокійний шлях. Воно зупиняється тоді, коли потрібно.

– Ти – душа, отже, ти скоро матимеш тіло, – сказало мені Воно, виймаючи зі склянки, – ти ще не людина, бо не маєш тіла. Але в тебе є душа, отже, ти скоро матимеш і тіло.

Воно поклато мене на тепле й вогке.

– Це земля, – каже.

І я лежу на теплій, вогкій поверхні під назвою земля.

Щось велике й легке підіймає мене до пекучого саява. Я відчуло, що скоро утвориться моє тіло.

Мене вдаряє в'їдливе. Я вгадало – це була вода. Вода була в мені. Потім вона залишила мене, мабуть, на кілька тисячоліть, і повернулася з землею в руках.

У мене виростають вуха. Потім глиняні легені, але вони ще не вміють дихати. Виникають інші органи. З'являється серце. Живі очі. Я подумало: якщо є очі – не потрібна темрява. Я подумало – отже, в мене виник мозок.

Органи висять у повітрі. Не хочуть об'єднуватися в один організм. Зроблені з глини, починають розтікатися.

Вода поступово теплішає. Вогонь, що прилетів на допомогу, взяв її за руки, й вони почали танцювати. Мої, хоча ще не мої, органи почали зростатися, стрибаючи та пританцьовуючи. Дотик палючого поцілунку вогню – це останній штрих. М'ясо та шкіра виникли від нього.

Знову Воно бере мене й кудись веде.

– Охолонь, – шепоче, – сідай отут і чекай на мене, я скоро прийду. Охолонь.

Сідаю. Охолоджуюся. Ліворуч і праворуч сидять такі ж, як і я. Дивимося одне на одного, але не порушуємо тендітного спокою.

Черга поповнюється з кожною хвилиною нестерпної тиші. Дивиться на мене, бо я виглядаю надто спокійним, що ж...

– Твоя черга, – вперше почули мої вуха, – пішли. Твоя черга...

Іду. Потім лечу над високо-далекими сходами. Я не вмію рахувати, але сходинок нескінченна кількість.

– Сій.

Я стало на коліна. Я виснажене.

– Ти будеш жінкою, – пролунало Ласкаве, – твоє тіло ще не бездоганне, але в тебе є душа.

– Я не бачило її...

– Ти не бачила її, бо ти сама душа. В тебе ще не бездоганне тіло. Але ти будеш жінкою.

Воно зробило мені знак.

– Ти майже людина, – пролунало Ласкаве, – можеш запитати про що завгодно.

– Я можу побачити свою душу?..

– Звичайно...

Відірвали мені голову. З неї вилетіла якась велика істота, вища й ширша за мене.

Ласкаве вгадало мої думки:

– Дай свою долоню.

Я дало – душа стрибнула до неї та стала моєю долонею.

– Бачиш, яка маленька...

Не пам'ятаю, як потрапила сюди. Навколо біле тягуче світло. Підіймаюся й бачу надприродні дерева з надприродними птахами. Ці птахи мають гарні крила й людські очі. Дивні птахи. Ці птахи мають нелюдські крила й гарні очі. Дивні птахи. Дерев, на яких сидять птахи, ходять. Птахи ходять по деревах, які співають. Гілка одного з дерев міцно тримає мій животик. Мене це не лякає, бо вітер загорнув моє тіло в туман білого тягучого світла. Я починаю рухатися. Мої ноги довшають, руки міцнішають. Я дивлюся на своє тіло. Яке воно гарне! Яке маленьке, проте яке сильне! Я милуюся собою, адже я – жінка, хоча ще й не існуюча. Вітер лиже обличчя. В його слині я відчуваю тривогу. Зникли дивні птахи. Гілка надприродного дерева вирвалася з моєї плоті. Переді мною з'явилася стіна гіркого кольору.

– Не йди, – пролунало Ласкаве, – тобі ще зарано!

Усе рівно йду.

– Не йди, – пролунало Ласкаве, – тобі ще зарано!

Іду. Відчуваю, як мої ноги колючкою з'їдає пісок. Заходжу по коліна – пісок. По груди – пісок. Далі не можу пересуватися. Щось іззовні мене роз'їдає.

Не чулися співи дерев: вони були далеко. Не видно. Поруч зі мною інші тіла. Рухаються, зникають. Знову з'являються. Проте я стою на місці й відчуваю нестерпний біль. Відчуваю... востаннє. Поштовх. Оглядаюся й бачу, що в мене зникають органи, зникає ще не існуюча жінка. Глина мого тіла тане разом із тими мовчазними тілами. Щось іззовні вбиває мене. Щось не хоче, щоб я була...

Куди мені далі прямувати – я не знало. Інший берег розлився чорним камінням. Він заповнений істотами із заплющеними очима. Мабуть, їм не потрібні очі, коли є така темрява й тиша...

Хочу продовжувати рух. Тепле й вогке заважає. Хочу жити, але не житиму...

Винирнуло з піску Воно й запитало:

– Тобі куди?

– Мене ще не було, коли вже не стало...

– Тоді тобі зі мною, – сказало Воно й поклато мене в прозору склянку...

*Присвячується...
загиблим від абортів*

МЕДВІН: II ВЕСНЯНИЙ КИЇВСЬКИЙ КНИЖКОВИЙ ЯРМАРОК

ОРГАНІЗАТОРИ:
УКРАЇНСКА АСОЦІАЦІЯ ВИДАВЦІВ
ТА КНИГОРОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ;
ГОСПОДАРЧА АСОЦІАЦІЯ
КНИГОРОЗПОВСЮДЖУВАЧІВ УКРАЇНИ;
УКРАЇНСКА ВИСТАВКОВА КОМПАНІЯ "МЕДВІН"

В ПРОГРАМІ ЯРМАРКУ:

- Зустрічі, прес-конференції, творчі вечори та автограф-сесії відомих українських письменників, діячів культури і гостей ярмарку.
 - Круглі столи з актуальних проблем видавничої та книготоргівельної галузі, відкриті дискусії.
 - Політичні читання, художні виставки.
 - ДЕНЬ ФАНТАСТИКИ (Організатор - ВД "Мой компьютер").
 - Сарпелійське конференція фантастів.
 - ДЕНЬ ДИТЯЧОЇ КНИГИ
 - Дитячий літературний конкурс "В світі казок" (Організатор - журнал "Степа").
 - (за підтримки благодійного Фонду "Прихетлі дітей").
 - ДЕНЬ НАВЧАЛЬНОЇ КНИГИ.
 - ДЕНЬ ДІЛОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.
- та багато-багато іншого.

2007 18-21 КВІТНЯ КИЇВ

ЕКСПОЦЕНТР "СПОРТИВНИЙ"
вул. Фізкультури, 1
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗВИХОВАННЯ ТА СПОРТУ

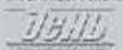
УПОРЯДНИК:
"МЕДВІН"

Нові телефони:

Тел./факс: +380 44 501-03-42,
+380 44 501-03-44,
+380 44 501-03-66,
8 050 358-75-92.

E-mail: mail@medvin.kiev.ua
www.medvin.kiev.ua

ІНФОРМАЦІЙНИ СПОНСОРИ

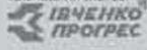

КРИПКА-КЕТУЛА

Спеціалізація: "Степа"

ІНФОРМАЦІЙНИ СПОНСОРИ

ВИСТАВКИ
МЕДВІН

Мапа «КИЇВСЬКОЇ РУСИ»

шукайте в Україні

Дніпропетровськ

- «Букміст» (пр-кт К. Маркса, 94а)
- «Кліо» (вул. Слави, 8)

Донецьк

- «Ердан» (вул. Артема, 79)
- «Класика» (вул. Університетська, 4)

Дрогобич

- «Каменяр» (вул. [Мазепи, 14])

Івано-Франківськ

- «Лінея-НВ» (вул. Незалежності, 18/2)

Конотопськ

- «Бригантина» (вул. Горняків, 25)

Кривий Ріг

- «Книжки»
- пр-кт 200-річчя Кривого Рогу, 7-А

Львів

- «Аверс» (вул. Фурманська, 5, кв.28)
- «Академічна книгарня» (вул. Нижанківського, 5а)
- «Дитяча книга» (вул. Театральна, 5)
- «Книгарня НТШ» (пр-кт Шевченка, 8)
- ТзОВ «Книжкові джерела» (вул. Зелена, 147)
- «Глобус» (пл. Галицька, 12)
- «Українська книгарня» (пр-кт Шевченка, 8)
- «Книгоман» (вул. Колернік, 3)
- «Центр української книги» (вул. Володимира Великого, 34)

Маріуполь

- «Книги» (вул. Ілліна, 52)

Миколаїв

- «Дельта» (пр-кт Леніна, 141 А, к. 76)

Мукачево

- «Всесвіт» (пл. Миру, 17)

Новогородськ

- «Дивосвіт» (вул. С.Бандери, 15)

Одеса

- «Просвіта» (вул. Пушкінська, 19)
- «Українська книга на Молдаванці» (вул. Мєчкіова, 31)

Рівне

- «Іскра» (вул. С.Бандери, 36-А)
- «Рівне-книга» (вул. Островського, 16)

Суми

- «Книголюб» (вул. Козацький вал, 2)

Тернопіль

- «Навчальна книга» (вул. Подільська, 44)

Ужгород

- «Кобзар» (пл. Коллядовича, 1)

Харків

- «Харків-книга» (пр-кт 50-річчя СРСР, 29А)

Черкаси

- «Книжковий світ» (вул. Хрещатик, 200)

Чернівці

- «Букміст» (вул. Головна, 31)
- «Художня книга» (вул. Кобилянської, 37)
- «Центр української книги» (пл. Центральна, 10)

Полтава

- «Планета» (вул. Жовтєва, 60 а)
- «Зоря» (вул. Гоголя, 19)

Території літературних тусівок:

Книжковий клуб «Купідон»

м.Київ, вул. Пушкінська, 1-3/5

«Книжкові чаї та торги». Щонеділя о 18-30

шукайте в Києві

- «Сяйво» (вул. Червоноармійська, 6)
- «Академнига» (вул. В.Вернадського, 79)
- «Берегиня-2» (вул. Г.Юри, 5)
- «Книпи» (вул. Алма-Атинська, 9/2)
- «Абаца» (вул. Стрілецька, 13)
- «Книпи» (пл. Контрактове, 4)
- «Українська книга» (пл. Слави, ТЦ «Квадрат»)
- «Науова думка» (вул. М.Грушевського, 4)
- Книгарня видавців (вул. Пушкінська, 1-3/5)
- «Урожай» (вул. 40-річчя Жовтня, 128)
- Книжковий супермаркет (Львівградська пл., вул. Будвельників, 4)
- Книжковий супермаркет «Орфей» (пр. Московський, 6)
- Євростар (пр. Перемоги, 48)
- Євростар (вул. М.Роскової, 3г)
- Євростар (вул. Празька, 1)
- Євростар (вул. Героїв Космосу, 4)
- Київський бібліотечний колектор (вул. 40-річчя Жовтня, 100/2)
- Книжкова лавна (вул. Ш.Руставелі, 316)
- Книжковий ринок «Петрівка» (метро «Петрівка»)

КИЇВСЬКА РУСЬ
літературно-критичний часопис
КНИГА 2 (XII)

7514 рік від сотворення світу
(2007-й від народження Ісуса Христа)

Часопис виходить 11 разів на рік.

На першій сторінці обкладинки використано
світину Юлії Підмогильної.

В оформленні використано світлини:

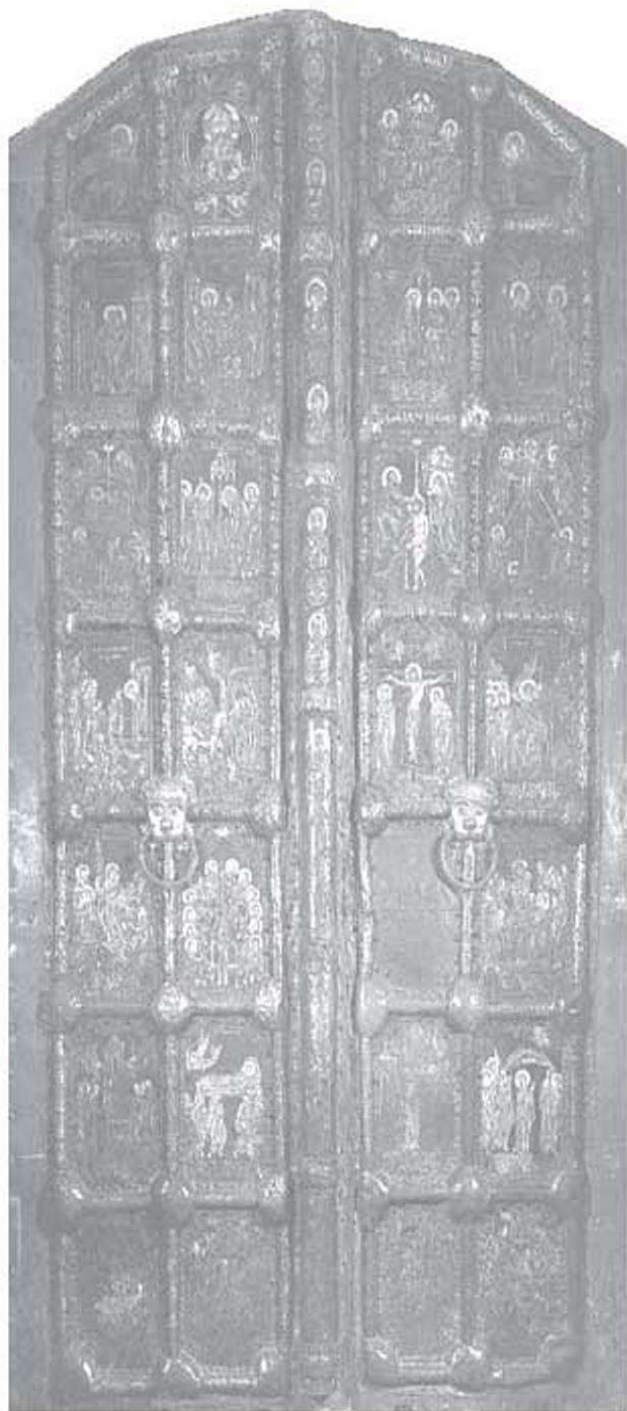
Сергія Локшина, Романа Малка,
Юлії Підмогильної, Володимира Рубана,
Ендрю Сандерсона, Дмитра Чернишова,
Тетяни Щербаченко.

а також –
«писані золотом» Ворота (1230–1233)
собору Різдва Богородиці в Суздалі
(літvo, кування, карбування, золоте наведення);
малюнки та ескізи Олександра Довженка
(альбом «Довженко-художник», К., 1968),
світлини середини 20-х рр. XX ст.
(збірник «Патетичний фрегат»;
роман Юрія Яновського «Майстер корабля»;
як літературна містифікація, К., 2002), картини
та гравюри Костянтина Скопцова, фрагменти
розпису Свято-Троїцького храму
Кисло-Печерської лаври, репродукції картин
Миколи Стороженка
(альбом «Світovid», К., 1999).

Назва, концепція та дизайн часопису
«Київська Русь» є інтелектуальною власністю засновника
й охороняються Законом України «Про авторське та
суміжні права». Передрук матеріалів дозволяється
лише за згоди редакції. Редакція може не погоджуватися
з поглядами автора. Автор несе відповідальність
за правдивість інформації.

Зміст реклами несуть відповідальність рекламодавці.
Надслані тексти не повертаються.
Редакція залишає за собою право
як редагувати і надати тексти,
так і зберігати і праволи автора.
Літування з читачами –
лише на сторінках часопису.

Підлязано до друку 24.01.2007 р.
Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умов. друк арк. 15,84.
Обл. вид. арк. 17,09. Зам. №70009. Ціна договірна.
Наклад 2000 прим.
Частина накладу поширюється безкоштовно.

Засновник ТОВ «Видавництво «Київська Русь».
Видавець «Журнал «Соняшник»».
Свідоцтво про державну реєстрацію: КВ №10798,
видане 27 грудня 2005 року.
Надруковано в типографії «Київська Русь»,
м. Київ, вул. Набережно-Корчуганська, 78.

#2(XII)

ЗАБОРОНЕНА ЗОНА

в Български Простор

Аборт

Двері редакції повільно відчинилися, і в кімнату ввійшла молода жінка. Її обличчя було втомленим, блідим, похмурим, плечі похилилися, а ноги трохи підкошувалися. Вона підійшла до столу редактора й знесилено впала на стілець. Сивочолий керівник газети співчутливо подивився на свою колегу.

– Що, Катю? – тихо запитав він.

– Це жахливо, – видихнула журналістка. – Я на такі суди більше не піду. Ви ж знаєте, як я до цього ставлюся, Дмитре Дмитровичу.

– Знаю. Тому саме тебе й посилаю, бо ти не тільки бачиш і чуєш, але й відчуваєш. Щось уже підготувала?

Катерина дістала з папки кілька аркушів і поклала на стіл перед редактором. Потім витерла чоло хусточкою, невдало спробувала посміхнутися і сказала:

– Ознайомтеся. Правда, ще тільки у чорновому варіанті. Шедевр кримінальної хроніки!

– Чому кримінальної? – звів брови редактор. – Було порушення закону?

– Земного – ні... – сумно відповіла жінка й подивилася мужчینی просто в очі. – Ви читайте! Там зрозуміло, про який закон ідеться.

Редактор надів окуляри, взяв папери й почав читати. Його чоло насупилося. Хвилин за п'ять він глибоко зітхнув і лагідно глянув на журналістку.

– Назву «Стаття 6, нова редакція» хочеш залишити? Чи можна придумати щось інше?

– А чим Вам не подобається ця назва? – різко відреагувала Катерина.

– Катю, розслабся! З тобою друзі. Позбудься агресії. Почався нормальний творчий процес. Матеріал іде в номер. Ти сама сказала, що це чорновий варіант, тому ми разом доведемо його до кондиції.

– Вибачте, пане Дмитре. Я, справді, спрямувала свою агресію не в той бік. Спочатку я придумала назву «Шоста заповідь», а потім, щоб

показати, що десять Божих заповідей – це Закон, вжила юридичний термін «стаття».

– А що значить «нова редакція»?

– Йой, пане Дмитре! – вперше усміхнулася Катерина. – Ви молодо виглядаєте, а такими запитаннями видаєте свій вік.

– Я не жінка, щоб його приховувати, – стенив плечима чоловік. – Та й сивина мене давно вже видає.

– Ваша сивина видає не вік, а мудрість, – жінка трохи випростала спину. – Якщо навіть наша довгонога стажерка, яку Ваш заступник називає етажеркою, і та...

– Стоп! Ще хвилину тому ти була втіленням світової скорботи. Повернімося до справи!

– Справи, справи... Мені просто важко й неприємно навіть згадувати про ті справи.

Редактор уважно дивився на свою колегу, ніби пригадував якусь призабуту подію. Потім кашлянув, глянув убік шафи й запропонував:

– А давай-но поп'ємо чаю! З бегемотом, га?

– Не збіднюйте нашу гарну українську мову, пане редакторе. Те, що надає чаю оригінального смаку та запаху, називається бергамотом.

– Ой, Катю, тобі не вгодиш, – Дмитро Дмитрович махнув рукою.

– Ой, ой! – передражняючи інтонацію шефа, вигукнула журналістка. – До речі, понад половину українських пісень починаються з «ой». От про це я краще б матеріал написала, а не про ті жахи.

– Ще напишеш. То що означає «нова редакція»?

– Це з нового фільму «Після Армагедону». Нещодавно була світова прем'єра. Люди просто ломилися в кінотеатри. Ви, мабуть, уже в кіно не ходите, але, принаймні, хоча б чули про цей фільм?

– Чув, звичайно.

– Ідея фільму така: що Бог, бачучи постійне кровопролиття, був змушений доповнити свою шосту заповідь «Не вбий» словами «ніде, ніколи, жодним чином, за жодних обставин».

– Гарзд. Приймається. Я гадаю, що матеріал треба ще доповнити невеликим екскурсом про те, як було ухвалено закон про аборт.

– Про аборти, – поправила журналістка. – Закон називається «Про аборти» й дає класифікацію шістнадцяти різновидів абортів. У ньому детально розписано всі вимоги до батьків, які хочуть позбутися дитини, їхні права й обов'язки. Його ухвалили три роки тому під тиском Партії комфорту. Ви ж не гірше за мене пам'ятаєте, яке тоді було божевілля з цією ідеєю комфорту. Всі просто подуріли з того, що комфортне життя людини – понад усе. Партія перемогла та протягла в парламенті цей закон. І Ви ж знаєте, що комфортистів менше не стає. Радше навпаки.

– Гаразд. Давай далі. Що являє з себе мати?

– Типова комфортистка! – Катерина сердито прикусила губу. – Типова! Вона на суді цілу промову виголосила про свободу, про право на особисте життя, про той самий комфорт. Говорила готовими формулами з програми Партії комфорту. Цитувала закон про аборти.

– І що, не було видно, що їй хоч трохи жаль дитини?

– Який жаль?! – гнівно вигукнула Катерина. – Вона ні про що не хоче та й не може думати. Вона знає тільки одне: що має право на затишне, комфортне, спокійне, багате життя. Дитина їй у цьому заважає, тому дитина має зникнути.

– Адвокат був на суді?

– Був. Але так, для годиться. Виголосив формальну промову. Не більше.

– Хто ще був?

– Ну, лікар-гінеколог. Справжній убивця, слухайте. Ото професія накладає відбиток на людину! Та по ньому було видно,

що його цікавлять лише гроші за аборт і більше нічого.

– Якись родичі були?

– Була мати тієї комфортистки. Старенька бабуся з села. Бідна. Видно, що про неї діти забули. То та просила, щоб пожаліли дитину. Плакала.

– А дитина?

– А що – дитина? – у жінки перехопило горло. – Теж плакала. Гарненький хлопчик такий, що в мене ледь серце не розірвалося.

– Скільки йому?

– Вісім місяців і сім днів. Уявляєте! Коли ту комфортистку суддя запитав, чому вона хоче позбутися такої вже великої дитини, вона лише спокійно відповіла, що до дев'яти місяців має на це повне право.

– Це так за законом? – недовіжливо перепитав редактор.

– Так. Це так званий позаутробний аборт. Те, за що агітувала Партія комфорту на минулих виборах.

– Жах! – зітхнув редактор. – Це вже який випадок, третій?

– Третій. Уже два таких аборти було зроблено. Найжахливіше, що вбитих дітей навіть не ховають. Спалюють у крематорії. І їх наче й не було на світі. Чому дітей позбавляють права на життя? Теорія, що дев'ять місяців після свого народження дитина не є ще людиною, просто божевільна.

– Ти добре знаєш ту теорію?

– Та читала трохи їхніх ідеологів. Вони налягають, що людина крім фізичного, має ще шість так званих тонких тіл: ефірне, астральне, ментальне, ще там якісь. Дев'ять місяців, перебуваючи в

утробі, дитина залежить від матері фізично, потім, після народження, поки сформуються всі решта тіл, залежить від неї енергетично. І тому після народження матуся ще дев'ять місяців має повне право розпоряджатися життям дитини, бо та, мовляв, ще не людина. Ви б бачили те дитинча! Воно вже стоїть. У суді для таких «звинувачених» роблять клітку не з ґратами, а зі скла. І дитину не чути. Тільки видно, що вона плаче, б'є рученятами по склу, й по губах можна здогадатися, що вимовляє «мамо». А мама, яка зібралася вбити своє дитя, в той бік навіть не дивиться.

– А батько?

– Батько? Ба-а-атько... Я геть забула! Там із батьком якимсь непорозуміння. Мені обіцяли дізнатися. Я зараз.

Катерина хутко витягла нотатник, повторила записаний номер і зателефонувала.

– Алло! Це з газети. Ви обіцяли...

Певний час вона мовчала й уважно слухала, міцно притиснувши слухавку до вуха. Періодично хитала головою. Коли ж закінчила розмову, якимось спантеличено подивилася на колегу.

– Батько хотів повіситись. Ледве врятували. Та бабця, мати комфортистки, після суду поїхала до зятя й зайшла до будинку якраз тоді, як той заліз у петлю. Зчинила крик. Прибігли сусіди й витягли. Кажуть, буде жити...

Василь ГРОЗІВ

Василь Грозів — літературний псевдонім. Автор друкується ще як Василь Федорів та НЕ Нормальний. Понад півстоліття тому його багачів разом із тисячами одиосельців радянська влада вибланила на південь України з території,

яку віддали Польщі. Має 45 років, закінчив Київський державний університет, за фахом радіофізик. Нині — підприємець у галузі реїсдами та торгівлі капіталом. Своєю найбільшою життєвою перемогою

вважає те, що зміг кинути цигарети після багаторічної «тютюнової залежності».

ЗАБОРОНЕНА ЗОНА